

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

9

ОБСЛУГОВУЮЧІ ВИДИ ПРАЦІ

УДК [687:37.016](075.3)
Т78

Авторський колектив:

І. Ю. Ходзицька, В. П. Тименко, О. В. Горобець, О. І. Безносюк

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 20.03.2017 № 417)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Експерти, які здійснили експертизу даного підручника під час проведення конкурсного відбору проектів підручників для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів і зробили висновок про доцільність надання підручнику грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

Т. С. Стоян, учитель Чернівецької спеціалізованої школи I–III ступенів № 22
Чернівецької міської ради, учитель-методист;

Л. В. Горностай, методист Снігурівського районного методичного кабінету Миколаївської області;
Г. Р. Гаврищак, доцент кафедри технологічної освіти та охорони праці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, кандидат педагогічних наук

Т78 **Трудове навчання (обслуговуючі види праці):** підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. /
І. Ю. Ходзицька, В. П. Тименко, О. В. Горобець, О. І. Безносюк. — Харків : Вид-во «Ранок»,
2017. — 176 с. : іл.

ISBN 978-617-09-3360-7

УДК [687:37.016](075.3)

Інтернет-підтримка
Електронні матеріали
до підручника розміщено на сайті
interactive.ranok.com.ua

ISBN 978-617-09-3360-7

© І. Ю. Ходзицька, В. П. Тименко,
О. В. Горобець, О. І. Безносюк, 2017
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2017

Друзі!

Ви тримаєте підручник, який створено спеціально для вас. З уроків трудового навчання в 5–8 класах ви дізналися багато корисного й цікавого про різні технології обробки матеріалів, про інструменти та матеріали, про світ професій. Ваші вмілі й вправні руки вже навчилися виробляти красиві речі.

У 9 класі ви вдосконалили свої знання та навчитеся багато чого нового, а цей підручник допоможе вам розкрити таємниці майстерності. Підручник виконаний у новому, сучасному дизайні. Сміливо мандруйте його сторінками, але спочатку ознайомтеся зі змістом підручника та зверніть увагу на його структуру.

Підручник складається з двох блоків: «Технологія виготовлення виробів, в'язаних спицями» та «Технологія виготовлення виробів у етнічному стилі». Ті з вас, хто буде навчатися за першим блоком, ознайомляться з особливостями виготовлення виробів, в'язаних спицями та навчатися їх виготовляти. Ті, хто вивчає другий блок, навчатися виготовляти вироби в етнічному стилі. Деякі теми, а саме: «Основи техніки, технологій і проектування», «Технологія проектування власного стилю» є спільними та розміщені в першому блоці.

Сподіваємося, що цікавий і змістовний матеріал підручника приверне увагу і буде корисним для всіх незалежно від того, за яким блоком ви навчаєтеся.

Кожний параграф поділено на частини. Невеликими порціями легше сприймати інформацію. Закріпити теоретичні знання вам допоможуть практичні роботи, розробки яких подано в підручнику. Приступаючи до тієї чи іншої роботи, уважно прочитайте послідовність її виконання. Перевірити засвоєння матеріалу та закріпити його допоможуть рубрики «Працюємо в парах» і «Працюємо творчо й самостійно» та контрольні запитання, що наведені в кінці кожного параграфа.

У параграфах також є додаткова цікава інформація, яка розширить ваш кругозір, підштовхне до пошуку нових знань в інших джерелах: журналах, енциклопедіях, Інтернеті.

У кінці підручника розміщено додатки з прикладами виробів, що можна виготовити на уроках або самостійно.

Фантазуйте і творіть! Створюйте нові, цікаві й корисні речі. Здобуйте нові знання та вміння, застосовуйте їх у житті.

Бажаємо успіхів у навчанні!

Автори

Працювати з підручником нескладно завдяки простій рубрикації та умовним позначенням.

Умовні позначення

— рубрика «Дізнайтеся більше»;

— ключові слова до параграфа;

— контрольні запитання;

— завдання для роботи в парах;

«Працюємо творчо й самостійно» — додаткові творчі завдання проблемно-пошукового змісту для самостійного виконання;

— тлумачення терміна подано в словнику в кінці підручника;

— посилання на сайт interactive.ranok.com.ua

Електронний додаток до підручника

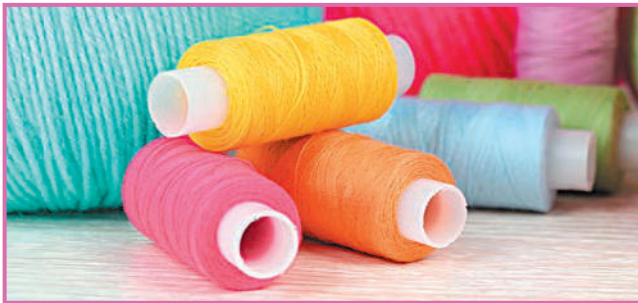
Обсяг теоретичної та практичної інформації з трудового навчання дуже великий, і в підручнику всього розповісти неможливо. Тому додаткову корисну інформацію до кожного параграфа розміщено в електронному додатку до підручника.

Для роботи з електронним додатком виконайте такі дії:

1. Зайдіть на сайт <http://interactive.ranok.com.ua>
2. Знайдіть розділ «Підручники».
3. Виберіть назву підручника «Трудове навчання. 9 клас».
4. У розділі «Матеріали до підручника» виберіть потрібний блок, а потім потрібний розділ та натисніть «Розпочати роботу».
5. Виберіть параграф для ознайомлення з додатковим матеріалом або виконайте тестові завдання для перевірки знань.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ, В'ЯЗАНИХ СПИЦЯМИ

- Основи матеріалознавства

- Технологія виготовлення виробів, в'язаних спицями

- Основи техніки, технологій і проектування

- Технологія побутової діяльності

Основи матеріалознавства

§ 1 *Матеріали синтетичного походження, їхні властивості*

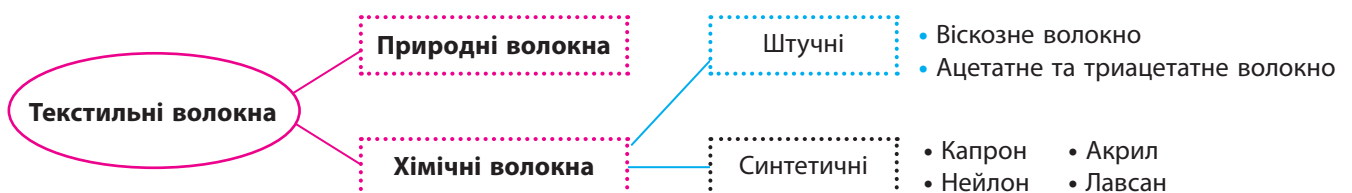
1. Які конструкційні матеріали належать до природних, а які — до хімічних?
2. У чому полягає головна відмінність між хімічними штучними та синтетичними волокнами?
3. Для чого виготовляють матеріали із синтетичних волокон? Які проблеми виникають під час їх виробництва й експлуатації?
4. Які існують види пряжі для в'язання?
5. На які особливості необхідно звертати увагу під час добору пряжі для виготовлення виробів?

Загальні відомості про волокна синтетичного походження

Ви вже знаєте, що текстильні волокна за походженням поділяють на природні й хімічні (схема 1). У 8 класі ви дізналися про властивості та різновиди штучних волокон, які одержують хімічним шляхом із природної сировини. Але з розвитком промисловості виникла потреба в нових волокнах, які були б механічно міцними, термостійкими, витримували дію агресивного середовища, були стійкими до дії вологи тощо. Такі волокна вперше були отримані ще до початку Другої світової війни.

Схема 1. Класифікація текстильних волокон

Хімічні волокна, які одержують із синтезованих полімерів, називають **синтетичними**.

Початковою сировиною для виготовлення синтетичних волокон є природні вуглеводні — кам'яне вугілля, нафта й природний газ. Шляхом фізико-хімічної переробки з них отримують низькомолекулярні речовини: фенол, етилен, ацетилен, метан. Із цих речовин за допомогою реакції полімеризації синтезують високомолекулярні сполуки — синтетичні волокна.

Види синтетичних волокон та технологія їх виготовлення

Відомо понад 600 тисяч найменувань хімічних волокон, з яких 60 тисяч добувають у промислових масштабах.

У легкій промисловості найбільшої популярності набули такі види синтетичних волокон та тканини, виготовлені з них:

- поліамідне волокно — нейлон, капрон, анід, енант;
- поліестерне волокно — лавсан;
- поліакрилонітрильне волокно — нітрон, акрил;
- полівінілхлоридне волокно — хлорин;
- поліуретанове волокно — спандекс.

Процес виробництва синтетичних волокон складається з трьох етапів: приготування прядильного розчину, формування волокна та обробки волокна (схема 2). Синтетичні волокна можна виготовляти з розчину, розплаву чи м'якого полімеру.

На першому етапі прядильну суміш у вигляді в'язкої рідини ретельно очищують, видаляють тверді частинки й бульбашки повітря.

На другому етапі, щоб сформувати волокно, розчин полімеру за допомогою дозувального пристрою та насосів спеціальним трубопроводом подають у прядильні машини до фільтера.

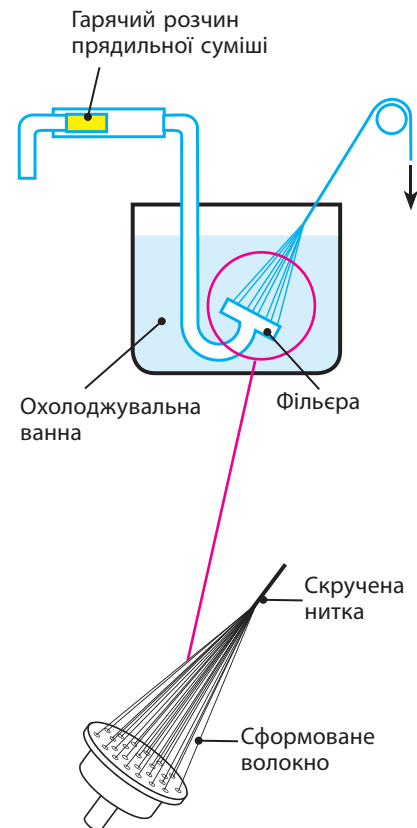
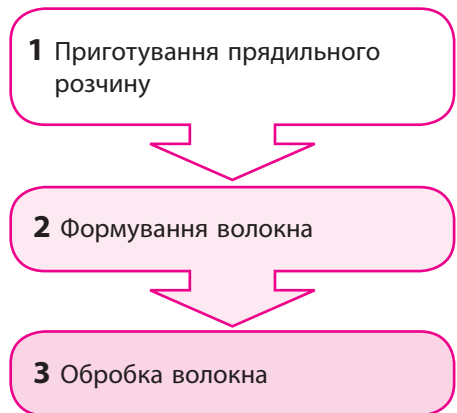
Фільтера — невелика посудина циліндричної форми, виготовлена з міцного хімічно стійкого матеріалу, наприклад платини або сталі, покритої одним із благородних металів. Вона має пласке дно з великою кількістю (інколи понад 100 тисяч) маленьких отворів діаметром від 0,04 до 1,0 мм різної форми.

Під час формування волокна з розчину полімеру **мокрим способом** тонкі струмені з отворів фільтера потрапляють у спеціальні ванни, де під впливом певних хімічних речовин твердіють, набуваючи форми тонких волокон (мал. 1.1). Сформовані волокна на прядильних машинах з'єднують в одну спільну нитку.

Також волокна можуть твердіти під дією гарячого повітря. Такий спосіб формування волокна називають **сухим**.

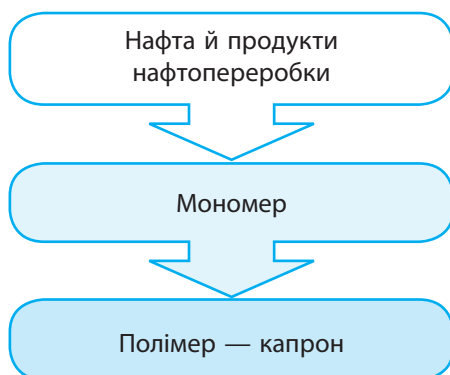
На третьому етапі після промивання та спеціальної обробки нитку сушать. Потім вони проходять скручування й термічну обробку для закріплення скрутки. Деякі волокна

Схема 2. Схема отримання синтетичного волокна

Мал. 1.1. Схема формування волокна

Схема 3. Схема процесу виробництва капрону

Мал. 1.2. Флокування на капроні

вибілюють і фарбують, обробляють розчином лугу для надання їм м'якості. Готові нитки намотують на бобіни.

Найпоширенішим синтетичним волокном є капрон. Схематично процес виробництва капрону можна подати як алгоритм, що ілюструє схема 3. Процес розпочинається з переробки нафтопродуктів, у результаті якої отримують речовину бензен* (фенол), який перетворюють на мономер. Шляхом полімеризації мономеру отримують полімер капрон, з якого виготовляють синтетичні волокна.

Властивості тканин, виготовлених із синтетичних волокон

Волокно *капрону* має високу механічну міцність (не поступається сталі), хімічну стійкість, високу еластичність, дуже стійке до стирання та до багаторазового згинання, не вбирає вологу, тому не гниє і не піддається впливу мікроорганізмів. Саме через це тканини, виготовлені з капрону, мають кращі, порівняно з натуральними, експлуатаційні та економічні показники. Еластичність тканин з капрону набагато краща, ніж тканин із шовку. Вони пружні, тонкі та мають гладку поверхню, добре фарбуються. Виготовляють капронові тканини з візерунком, який отримують способом флокування (мал. 1.2.).

Флокування — процес нанесення дрібно різаного капронового ворсу (флоку) на попередньо оброблену спеціальним клеєм поверхню в електростатичному полі за допомогою спеціального апарата — флокатора.

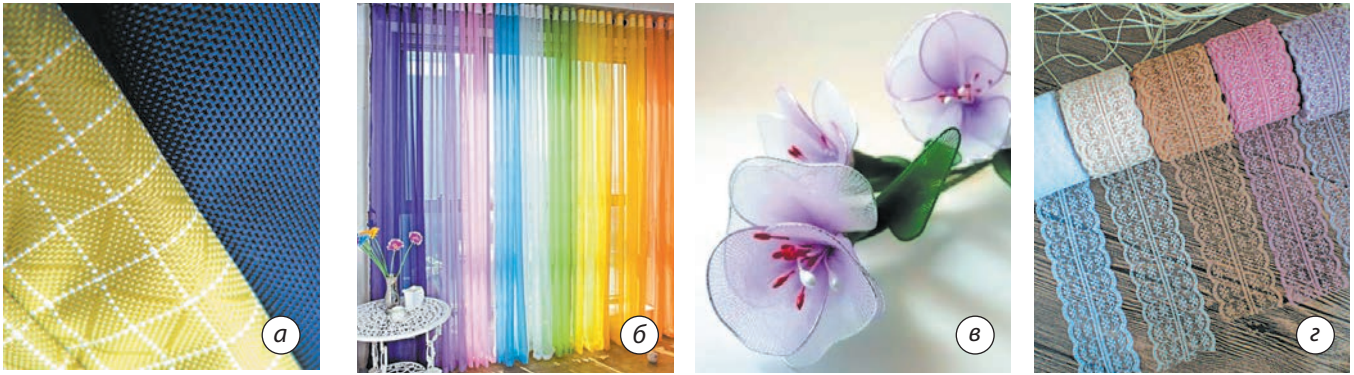
Після полімеризації клейової основи на поверхні виробу утворюється «оксамитове» покриття.

Тканини з капрону та вироби з них відзначаються стійкістю до стирання й деформації, чого не можна сказати про натуральні бавовняні та шерстяні тканини. Перевагами капронової тканини є здатність не м'ятися та не забруднюватися, а також легке прання й швидке висихання.

У капронових тканин є й недоліки. До них належать низька світлостійкість, здатність накопичувати статичний електричний заряд (електризуватися). Вони не вбирають вологу, тобто негігроскопічні. Недоліком також є недостатня термічна стійкість, а за температури $+250\text{ }^{\circ}\text{C}$ капрон плавиться.

Із капронової тканини виготовляють різноманітні мережива, тасьму, стрічки, штори, килимові вироби, рибальські сіті (мал. 1.3). Окрім того, капрон використовують для виготовлення одягу — блуз, шкарпеток, шарфів, а також штучного хутра.

Лавсан зовнішнім виглядом нагадує вовну, але він значно міцніший. Вироби з лавсану потребують мінімального прасування. Лавсанові нитки використовують у поєднанні з бавовною, вовною та льоном для покращення їхньої якості.

Мал. 1.3. а — капронові тканини; б, в, г — вироби з капрону

Лавсан часто використовують для виготовлення трикотажу, декоративних тканин, штучного хутра.

Волокно *нітрон* має високу міцність, еластичність, низьку теплопровідність, високу світлостійкість. Із нітронового волокна виготовляють костюмні тканини, штучне хутро з пухнастим ворсом, килимові покриття, пряжу для в'язання (акрил).

Сучасна промисловість виготовляє синтетичні волокна для виробництва тканин спеціального призначення: термостійкі, жаростійкі, надміцні, бактерицидні, з напівпровідниковими властивостями тощо. Наприклад, *перлон* — волокно, що міцніше за металевий дріт, воно витримує понад 30 тисяч згинів (дріт — лише 20–30 згинів). *Хлорин* — волокно, що не горить і стійке до дії лугу й кислоти. Його використовують для виготовлення спецодягу, лікувальної білизни та матеріалів технічного застосування, наприклад фільтрувальних тканин і прокладок у хімічних апаратах. Волокна *елестану* мають високу еластичність і після розтягування (навіть у три рази) швидко повертаються до початкового стану. Тому еластан додають до багатьох тканин для покращення їхньої еластичності (мал. 1.4).

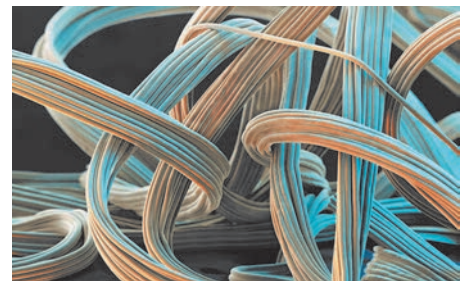
Використання матеріалів, виготовлених із синтетичних волокон, у виробництві

У техніці з капрону виготовляють фільтрувальні матеріали, кордну тканину, яку використовують як каркас для авто- і авіапокришок. Із капронової смоли виготовляють стійкі до зношування деталі для машин і механізмів. Капронові нитки використовують як швейний матеріал у хірургії.

Лавсан застосовують у виробництві електроізоляційних матеріалів, бензино- та нафтостійких шлангів, покришок шин. Плівки, виготовлені з лавсану, навіть за малої товщини мають велику міцність. Такі плівки використовують для електроізоляції кабелів, виготовлення різноманітних пакувальних матеріалів. Волокно лавсану додають до натуральної вовни для виготовлення високоякісних тканин і трикотажу,

а

б

в

Мал. 1.4. а — волокно еластану; б — структура матеріалу з еластану; в — спортивний одяг, виготовлений з еластану

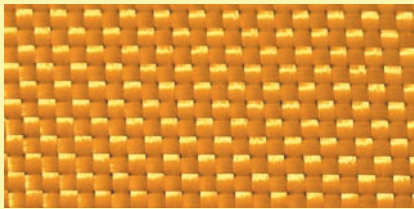

Дізнайтеся більше

Синтетичне волокно **лола** не горить за температури $+1200\text{ }^{\circ}\text{C}$, а лише розжарюється. Це волокно стійке до дії кислот і хімічно активних розчинників. Його використовують для виготовлення вогнетривкого одягу.

Термостійке волокно **арамід** витримує температуру $+400\text{ }^{\circ}\text{C}$, не горить, не плавиться, стійке до радіаційного й ультрафіолетового випромінювання.

що не мнуться та мають підвищену зносостійкість. Його застосовують також у виробництві транспортерних стрічок, ременів, вітрил тощо.

Сьогодні виготовляють синтетичні біологічно активні волокна, що здатні захищати організм людини від дії мікроорганізмів або виявляти лікувальні властивості. Якщо до структури полімеру ввести антибіотики, то з отриманих бактерицидних волокон можна виготовляти марлю, серветки, білизну, протези трубчастих органів.

Існують волокна, що випромінюють радіоактивні ізотопи, матеріали з яких використовують для лікування деяких шкірних захворювань. Гемоактивні волокна є сировиною для виготовлення тканин, що зупиняють кровотечі. Також сьогодні виготовляють знеболювальні, протизапальні, термостійкі матеріали із синтетичних волокон.

Види пряжі для виготовлення виробів, в'язаних спицями. Властивості пряжі

Якість текстильних матеріалів значною мірою залежить від будови й структури ниток та пряжі, з яких вони виготовлені. Наприклад, пряжа підвищеного кручення надає трикотажному полотну міцності й жорсткості. Матеріали, виготовлені з товстої пряжі, стійкіші до зношення, тепліші, але важчі.

Сьогодні для рукоділля пропонують величезну кількість видів пряжі. Мотки пряжі відрізняються метражем, ціною, кольором та складом ниток. Перед виготовленням в'язаного виробу потрібно уважно вивчити властивості волокон уподобаних ниток. Від цього залежить, чи довго прослужить в'язана річ і те, як за нею треба доглядати.

Існують різні ознаки для класифікації видів пряжі. Розгляньмо найпоширеніші з них.

За призначенням пряжу поділяють на зимову, літню та всесезонну.

Зимова пряжа призначена для виготовлення виробів холодного сезону: светрів, шапок, шарфів, шкарпеток,

Мал. 1.5. Зимова пряжа та вироби для холодної пори року

Мал. 1.6. Літня пряжа та вироби для теплої пори року

рукавиць, теплих суконь (мал. 1.5). Це пряжа з різних видів вовни, ангори, мохеру, кашеміру, альпаки та їхніх сумішей із синтетичними видами пряжі — акрилом і поліестером.

Літню пряжу використовують для виготовлення виробів літнього сезону: майок, топів, літніх суконь і сарафанів, капелюшків, легких пуловерів та джемперів, дитячих шкарпеток (мал. 1.6). Це пряжа з бавовни, шовку, віскози, бамбука, а також їх суміші між собою та синтетичними видами пряжі.

Всесезонна пряжа — це універсальна пряжа, яку не можна віднести до певного сезону, вона різноманітна за призначенням і складом.

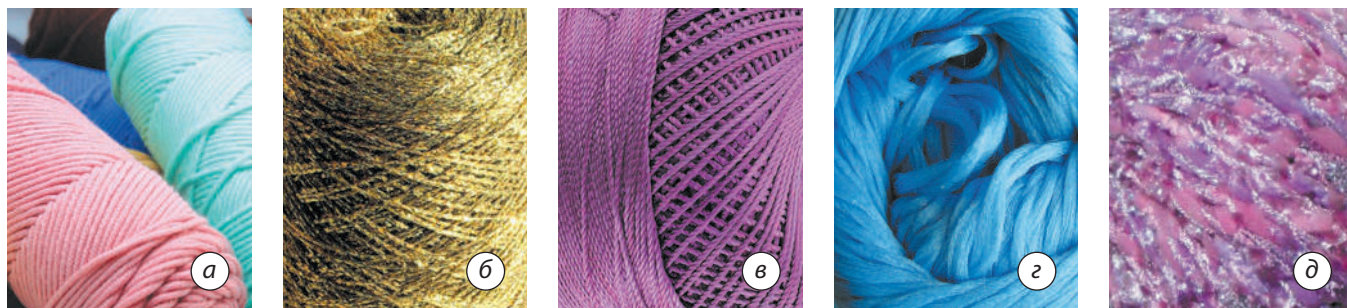
Це насамперед усі фасонні види пряжі: стрічка, «травичка», пряжа з лелітками тощо (мал. 1.7). До всесезонної відносять також пряжу, виготовлену із синтетичних видів волокон: поліестеру, акрилу, мікрофібри тощо.

За складом, тобто за сировиною, з якої виготовляють волокна, пряжу поділяють на натуральну та синтетичну.

Синтетична пряжа з'явилася відносно недавно й характеризується неоднозначним ставленням в'язальниць. Її цінують за легкість у догляді та добрі експлуатаційні показники: вона зносостійка, чудово тримає форму, вироби з неї можна прати в пральній машині.

Мал. 1.7. Фасонні види пряжі: а — стрічка; б — «травичка»; в — з помпонами; г — «пружинка»; д — «оксамит»; е — з лелітками; є — букле; ж — меланжева

Мал. 1.8. Синтетична пряжа: а — акрил; б — люрекс; в — нейлон; г — поліестер; д — тактель

Але разом із цим синтетичні волокна за гігієнічними властивостями й комфортністю поступаються натуральним. Синтетичні види пряжі постійно вдосконалюють, створюють нові їхні види, а в поєднанні з натуральними підвищують споживчі властивості останніх (мал. 1.8).

Люрекс — штучне волокно з яскравим металевим блиском. Може бути різних кольорів. Його використовують тільки в змішаних типах пряжі. Нитка з чистого люрексу жорстка й неміцна.

Поліамід — синтетичне волокно. Різновиди: дедерон, капрон, нейлон, перлон, стилон. Переваги: міцне, зберігає форму. Недоліки: електризується, негігроскопічне, не можна

прати з пом'якшувальними кондиціонерами для білизни, чутливе до світла.

Поліестер — синтетичне волокно. М'яке, легке. Вироби з додаванням поліестеру добре тримають форму, не втрачають своїх властивостей під дією світла, швидко сохнуть, але накопичують статичну електрику.

Тактель — синтетичне поліамідне волокно, розроблене компанією Du Pont. Вироби з тактелю поєднують найкращі властивості штучних волокон: не накопичують статичної електрики, швидко сохнуть, міцні й довговічні, добре «дихають».

Існує велика кількість різних видів *натуральної пряжі*, що відрізняються походженням, якістю та ціною (мал. 1.9).

Мал. 1.9. Натуральна пряжа: а — альпака; б — ангора; в — верблужа; г — кашемір; д — лляна; е — меринова; є — мохер; ж — бавовна; з — шовк

Альпака — це якісна пряжа із шерсті однойменної тварини. Її волокна однорідні, шовковисті, досить жорсткі, майже не звалюються.

Ангора — шерсть ангорських кроликів. Її використовують у змішаних типах пряжі разом з акрилом, звичайною та мериносовою вовною. Вироби з ангори пухнасті, м'які й теплі. Їх необхідно берегти від води, а отже, не можна прати.

Бавовна — волокно з бавовнику. Міцне, м'яке, гігроскопічне, добре фарбується. Після прання може зсідатися.

Бамбук — різновид віскози з деревини бамбука. За властивостями нагадує льон. Пряжа з бамбуковим волокном м'яка, з невеликим блиском. Після прання виріб може трохи змінити форму й розтягнутися на кілька сантиметрів.

Верблюжа шерсть — волокно з верблюжого пуху. Ця шерсть м'яка, легка, гігроскопічна, має цілющі властивості. Така пряжа чутлива до сонця. На відміну від шерсті інших тварин, не спричиняє алергію (гіпоалергенна).

Віскоза — штучне волокно, вироблене з целюлози. М'якість, еластичність, легкий блиск та яскраві кольори віскози дозволяють створювати цікаві моделі. Виріб з віскози після прання може витягнутися.

Кашемір — волокно з пуху гірських кіз. Це надзвичайно якісна шерсть: м'яка, легка, із благородним блиском. Вироби з кашеміру дорогі та вимагають дбайливого догляду.

Льон — міцне, стійке до впливу вологи й високих температур волокно. Вироби з льону служать довго, зігрівають у холодну погоду й забезпечують прохолоду під час спеки.

Мериносова вовна — шерсть мериносових овець. Волокно з неї тонке, м'яке, міцне, не спричиняє алергію, добре тримає форму, стійке до зношування.

Мохер — вовна з ангорських кіз. Вироби з мохеру теплі, легкі, об'ємні й пухнасті. Під час прання треба використовувати м'які засоби та воду кімнатної температури.

Шовк — високоякісне волокно з ниток тутового шовкопряда. Має красивий блиск та високу міцність. Добре пропускає повітря. Вироби із шовку вимагають дбайливого догляду.

Волокна виробляють у вигляді довгих ниток (мононитки) або штапелю (волокон обмеженої довжини), але класична пряжа складається зі скручених волокон. Від способу скручування волокон у пряжу змінюються її властивості в цілому.

Існує безліч способів скручування волокон у пасма. **За величиною кручення** пряжу поділяють на пряжу слабкого, середнього, підвищеного й сильного кручення. Кручення характеризується числом витків нитки, що припадають на 1 м її довжини. **За напрямком кручення** буває правим (позначають буквою *z*) і лівим (позначають буквою *s*) (мал. 1.10).

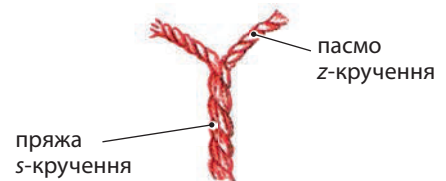
За обробкою й фарбуванням пряжа буває сировá (необроблена), вибілена, мерсеризована, обпалена, пофарбована, меланжева.

Дізнайтеся більше

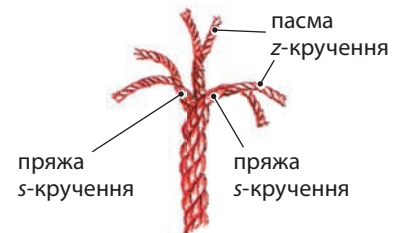
Із волокон, що мають різну зсідальність, у процесі подальшої теплової обробки одержують **об'ємну пряжу**. Суміші можуть відрізнитися за складом, тобто складатися з хімічних і натуральних волокон або тільки хімічних. Як малозсідальне волокно зазвичай застосовують нітрон.

Двопасемна пряжа

Трьохпасемна пряжа

s-кручення

a

z-кручення

б

Мал. 1.10. Пряжа різного способу кручення: *a* — нитки *s*-кручення; *б* — нитки *z*-кручення

Дізнайтеся більше

Довжина мононитки може вимірюватися кілометрами, а штапельні волокна набагато коротші, їхня довжина вимірюється сантиметрами (зазвичай не більше 5 см). Шовк — єдиний матеріал, нитки якого мають природне походження. Зазвичай пряжа, виготовлена з монониток, гладенька й блискуча. Частіше для в'язання використовують кручену пряжу, що складається з кількох скручених монониток.

Пряжа, скручена зі штапельних волокон, складається з великої кількості коротких ниток. Чим довший штапель волокна, тим гладкішою та блискучішою буде пряжа. Ось саме тому так високо цінують пряжу з довгої шерсті мериносових овець і єгипетську довговолокну бавовну.

Пряжу випускають у пасмах (мал. 1.11), мотках (мал. 1.12) або бобінах (мал. 1.13) і обов'язково забезпечують етикеткою (мал. 1.14).

На етикетці зазвичай указують: назву пряжі, назву фірми, яка цю пряжу виготовила, масу мотка або пасма в грамах, довжину нитки мотка або пасма, склад пряжі у відсотковому співвідношенні, рекомендований номер спиць або гачка, придатність до машинного в'язання, бажану щільність полотна, яку можна отримати під час в'язання на спицях рекомендованого розміру, виражену в кількості петель і рядів на 10 см² зразка. Іноді зазначають приблизну кількість мотків пряжі або необхідну загальну кількість у грамах для виготовлення, наприклад, пуловера розміру М. Подають рекомендації з догляду за виробом із цього виду пряжі. Указують країну-виробника й дані компанії-виробника пряжі. Окремо наносять номер кольору та номер партії. У різних партіях колір одного номера може відрізнятися, і це не вважають браком.

Про спеціальні показники, що характеризують структуру пряжі, можна прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Мал. 1.11. Пасмо пряжі

Мал. 1.12. Моток пряжі

Мал. 1.13. Бобіна пряжі

Мал. 1.14. Маркування етикеток пряжі: 1 — волокнистий склад пряжі; 2 — умовні позначки з догляду за виробом, вив'язаним із пряжі; 3 — категорія пряжі за тонкістю від 0 до 6 (0 — надзвичайно тонка, 6 — дуже товста); 4 — номер і назва кольору; 5 — рекомендовані номери спиць для в'язання або гачка; 6 — щільність в'язання пробного зразка, кількість петель і рядів; 7 — маса в мотку; 8 — довжина пряжі в мотку

Лабораторно-практична робота

Розпізнавання видів пряжі

Інструменти та матеріали: лупа, ножиці, клей, довгий пінцет, металевий піддон, спиртовий пальник або сірники; етикетки від різних видів пряжі та зразки пасом пряжі для в'язання природного й хімічного походження (бавовни, вовни, віскози, акрилу, лавсану).

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Розглянути зразки етикеток та пряжі натурального й хімічного походження.
2. Виконати маркування зразків (позначити їхній номер).
3. Для кожного зразка визначити назву та належність до природних, штучних чи синтетичних волокон.
4. Під наглядом учителя з дотриманням правил пожежної безпеки дослідити характер горіння волокон. Для цього, утримуючи зразки пінцетом, необхідно послідовно вносити маленькі шматочки зразків у полум'я над металевим піддоном. Дослідити залишки горіння.
5. Визначити за характером горіння належність зразків до певного типу волокон.
6. З'ясувати сферу застосування розглянутих видів пряжі.
7. За результатами досліджень заповнити таблицю в зошиті.

Номер зразка	Назва пряжі	Тип волокон (природні, штучні чи синтетичні)	Сфера застосування

Зразки етикеток різних видів пряжі подано в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Ключові слова: штучні волокна, синтетичні волокна, капрон, нейлон, лавсан, акрил, нітрон, еластан, хлорин, перлон, класифікація пряжі за призначенням, зимова пряжа, літня пряжа, всесезонна пряжа, класифікація пряжі за складом, класифікація пряжі за текстурою та структурою, способи кручення нитки, s-кручення, z-кручення, варіанти маркування етикеток пряжі.

Контрольні запитання

1. У чому полягає різниця між штучними волокнами та синтетичними?
2. Поясніть необхідність виробництва синтетичних волокон.
3. Назвіть ознаки класифікації видів пряжі.
4. На які важливі показники слід звертати увагу на етикетці пряжі?
5. Чому на етикетки мотків пряжі наносять позначки з догляду за готовим виробом?

Працюємо в парах

На запропонованих для лабораторно-практичної роботи етикетках від різних видів пряжі знайдіть маркування, що інформують про волокнистий склад, масу мотка, довжину нитки, рекомендований номер спиць, номер кольору, країну-виробника. Перший учень добирає характеристики пряжі для холодної пори року, а другий — для літа. Обґрунтуйте свій вибір. Запишіть висновки в зошит. Які характеристики пряжі є важливими для вибору за призначенням, а які — другорядними?

Працюємо творчо й самостійно

За результатами роботи в парах виберіть модель виробу, що відповідає вашим уподобанням і характеристикам пряжі. Визначте, які маркування рекомендують правила догляду за готовим виробом та що вони означають?

Перевірте свої знання за розділом «Основи матеріалознавства», виконавши тестові завдання на сайті.

Технологія виготовлення виробів, в'язаних спицями

§ 2 *В'язання спицями як вид декоративно-ужиткового мистецтва. Матеріали, інструменти та пристосування для в'язання спицями*

1. Що таке декоративно-ужиткове мистецтво?
2. Які існують традиційні види рукоділля й декоративно-ужиткового мистецтва?
3. Які види декоративно-ужиткового мистецтва є традиційними для вашого рідного краю?
4. На які особливості необхідно звертати увагу під час добору пряжі для виготовлення виробів?

Із історії В'язання спицями

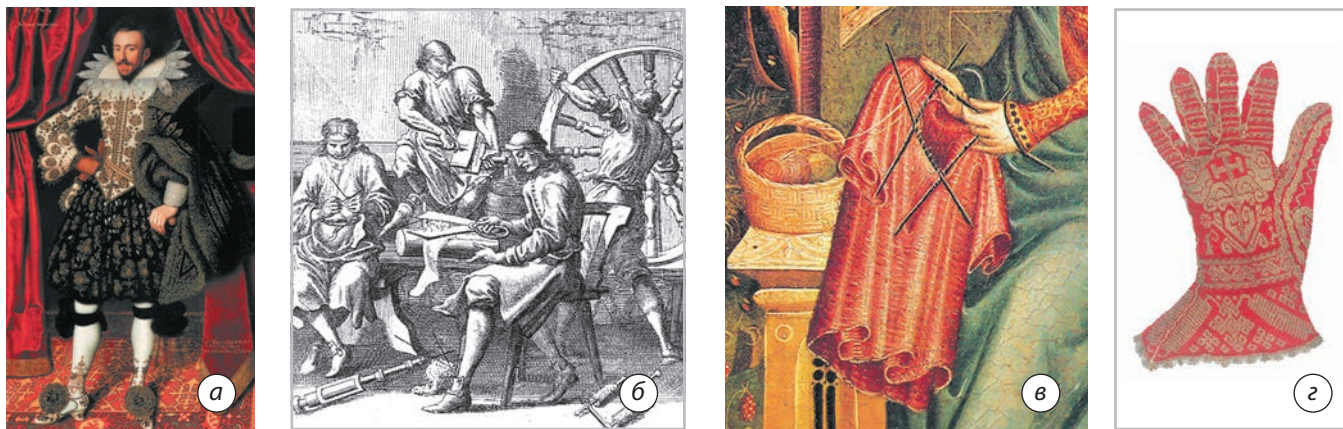
Від самого дитинства нас оточують чудові в'язані речі, що зігрівають теплом, оскільки їх створювали з любов'ю до нас.

В'язання спицями — один з найдавніших видів рукоділля, але достовірних даних про те, де й коли воно виникло, не існує. Найімовірніше, в'язання з'явилося як проста необхідність: у різних куточках планети люди намагалися власноруч створювати потрібні для життя та побуту речі. Однак достеменно відомо, що в XVI столітті в'язання панчів і шкарпеток було одним з найбільш прибуткових напрямів виробництва в Англії. Люди з небагатих верств населення завдяки в'язанню мали можливість заробляти гроші, а школи в'язання

відкривалися по всій Англії та мали великий успіх. Адже за модою того часу, чоловіки носили короткі штани, а теплі в'язані панчохи були необхідним доповненням (мал. 2.1).

У Шотландії в XVII–XVIII століттях в'язанням займалися цілі родини. Вони розробляли неповторні різнокольорові візерунки, якими прикрашали рукавички, панчохи, светри, а нитки просочували спеціальними маслами, щоб вироби з них допомагали шотландським морякам зберігати тепло в морських походах (мал. 2.2).

В Україні в'язання так само має свої традиції (мал. 2.3). Сучасні види ниток для в'язання дозволяють створювати оригінальні й модні речі. Вітчизняні умільці славляться виробами ручної роботи — одягом, шарфами, шкарпетками, хустками, шапочками, рукавицями

Мал. 2.1. В'язання спицями в різні історичні епохи: а — в'язані панчохи в чоловічому костюмі епохи Ренесансу; б — в'язальники панчіх, гравюра XVII ст.; в — фрагмент розпису олтаря, XIV ст., Німеччина; г — шовкова в'язана рукавичка, XVI ст., Іспанія

Мал. 2.2. Шотландський светр XIX ст.

Мал. 2.3. Експонати музею-садиби Івана Котляревського в Полтаві: а — кошик з вовняною пряжею; б — скринька для зберігання інструментів для рукоділля; в — в'язана ковдра

(мал. 2.4). Крім одягу, виготовляють чудові вироби для дому — серветки, покривала й навіть плетені килими.

Види виробів. В'язаних спицями

В'язання — цікаве й досить нескладне заняття, що дає змогу реалізувати творчі ідеї, сформувати власний стиль, виготовити оригінальні подарунки, заощадити кошти під час оновлення гардероба. Багато речей стануть виразнішими та яскравішими, якщо їх оздобити в'язанням. Це може стати навіть новим напрямом дизайну (мал. 2.5, с. 18).

Серед виробів, в'язаних спицями, найпопулярнішими є предмети одягу. В'язаний одяг можна класифікувати за призначенням, стилем, статтю та віком (мал. 2.6, с. 18). Існують різні види в'язаного одягу: светри, сукні, шарфи, шапки, шкарпетки, рукавички тощо (мал. 2.7, с. 18).

Окремо класифікують в'язані вироби для декору житла: покривала, ковдри, подушки, абажури для світильників, чохли для книг, прихватки, грілки для чайника, чохли для

Мал. 2.4. Сучасний в'язаний виріб з українським орнаментом

Мал. 2.5. В'язальний стрит-арт

Мал. 2.6. а — романтичне жіноче пальто; б — класичне пальто; в — чоловіче півпальто спортивного стилю; г — дизайнерське авангардне пальто-кокон

кухлів тощо (мал. 2.8). В'язані вироби зроблять ваше житло затишним і комфортним. Важливо, щоб вони були виконані зі смаком і пасували до меблів, посуду та інших речей у кімнаті.

Цікавими й неповторними є дитячі іграшки, зв'язані з яскравою чи пухнастою пряжі (мал. 2.9).

Підкреслити ваш неповторний стиль допоможуть унікальні в'язані аксесуари — сумки, чохли та сумочки для ноутбука, мобільного телефону чи окулярів, прикраси для волосся тощо (мал. 2.10).

Матеріали для в'язання спицями

Нерідко можна почути думку, що процес в'язання складається з трьох компонентів: наявності пряжі, спиць та бажання й терпіння в'язальниці. У певному сенсі так і є, а оскільки бажання й терпіння нам не бракує, то розгляньмо перші дві складові процесу в'язання.

Для в'язання спицями використовують таку саму пряжу, як і для в'язання гачком:

вовняну, бавовняну, лляну, шовкову або із синтетичних ниток. Пряжу добирають залежно від того, який виріб планують в'язати та який візерунок обрано. Сучасний асортимент матеріалів для в'язання, окрім пряжі, складається з багатьох видів різноманітних стрічок та шнурів, що також популярні як матеріали для в'язання, а вироби, виготовлені з них, мають оригінальний вигляд.

Як матеріал для в'язання можна використовувати нарізані тонкими смугами текстильні речі, які вже не потрібні, але зберегли якість та яскравий колір. Є приклади використання стрічок, нарізаних з поліетиленових пакетів (мал. 2.11).

Види спиць. Номер спиць. Добір спиць відповідно до пряжі

У процесі вдосконалення мистецтва в'язання було створено найрізноманітніші спиці.

Існують пластмасові, металеві, кістяні та дерев'яні спиці. В усіх цих видів спиць є як

Мал. 2.7. В'язаний одяг

Мал. 2.8. Декоративно-ужиткові в'язані вироби

Мал. 2.9. В'язана іграшка

Мал. 2.10. В'язані аксесуари

позитивні, так і негативні ознаки. Так, дерев'яні спиці приємні на дотик, але недостатньо довговічні, а кістяні до того ще й дорогі. Більш поширеними та доступними за ціною є пластмасові та металеві спиці (мал. 2.12).

Усі спиці, незалежно від матеріалу, з якого вони зроблені, мають бути добре відполірованими. Якщо на поверхні спиць є навіть маленькі зазублини, це буде перешкоджати ковзанню нитки й гальмувати процес в'язання. Кінці спиць мають бути гострими, але такими, щоб не поранити пальці.

Спиці відрізняються за номерами. Номер відповідає діаметру спиці, який вимірюють у міліметрах (мал. 2.13). Найбільш популярними є спиці з номерами від № 2 до № 12, але для окремих виробів існують спиці з набагато більшими номерами (мал. 2.13, в).

Товщина спиць має відповідати товщині нитки. Перевірити, чи правильно дібрані спиці, можна простим способом: товщина складеної вдвічі нитки має дорівнювати товщині спиці (мал. 2.14).

Від правильного вибору спиць залежить якість і зовнішній вигляд в'язаного виробу. Можна в'язати візерунок тонкою ниткою й товстими спицями — полотно буде тонким і ажурним. А для в'язання теплих шкарпеток краще обрати тонкі спиці й товсті нитки — отримаємо щільне тепле полотно.

Зверніть увагу! Якщо для в'язання обрано фантазійну пряжу, наприклад, з різною товщиною нитки, декоративними елементами, об'ємними вставками, бісером і лелітками, типу «травичка», «оксамитова» або декоративний шнур, то краще обирати номер спиць, який рекомендовано на етикетці.

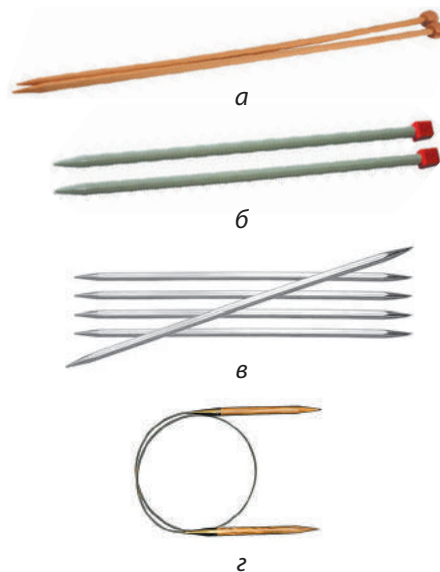
Кругові спиці з ліскою (мал. 2.12, з) використовують у циліндричному в'язанні: горловини светрів, безшовних спідниць, рукавів тощо (мал. 2.15, с. 20). Залежно від товщини пряжі ліска на спицях може бути тонкою або товстою.

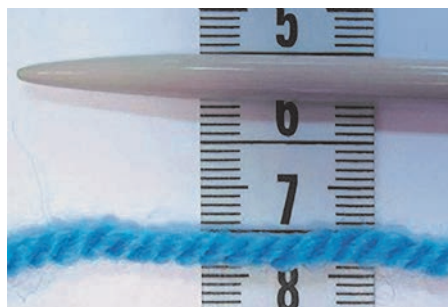
Мал. 2.13. а — пристосування для визначення номера спиць; б — один з варіантів позначення номерів спиць; в — спиці № 20

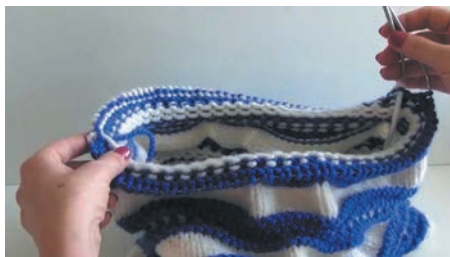
Мал. 2.11. Використання поліетилену як матеріалу для в'язання спицями

Мал. 2.12. Види спиць: а — дерев'яні; б — пластмасові; в — металеві (панчішні); г — пластмасові кругові на лісці

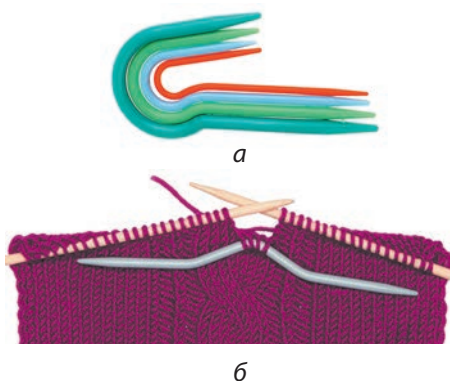
Мал. 2.14. Приклад добору номера спиць: за товщини нитки 1 мм спиці мають бути № 2, тобто діаметр спиці має дорівнювати 2 мм

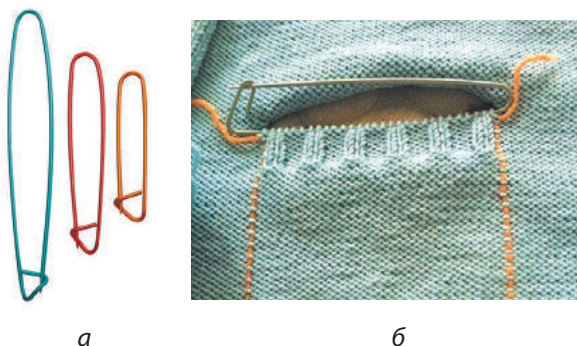
Мал. 2.15. В'язання на кругових спицях

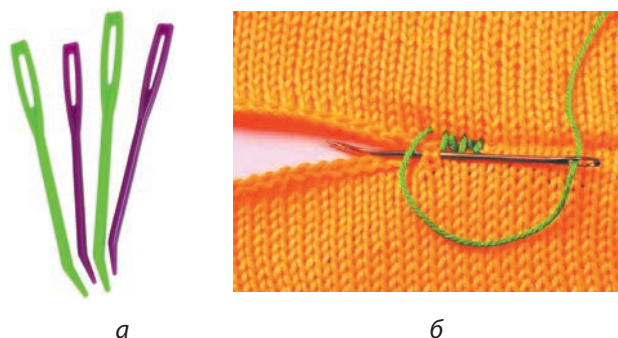
Мал. 2.16. В'язання на п'яти спицях по колу

Мал. 2.17. Допоміжні спиці: *а* — одна з форм допоміжних спиць; *б* — використання допоміжної спиці під час в'язання коси

Мал. 2.18. Шпилька для в'язання (*а*) та приклад її використання під час в'язання кишені (*б*)

Мал. 2.19. Спеціальні голки (*а*) та приклад зшивання ними в'язаного полотна (*б*)

Під час в'язання панчів, шкарпеток, рукавиць використовують одразу п'ять спиць (мал. 2.16). Таким способом можна також зв'язати красиві декоративні речі.

Вибираючи спиці, слід звертати увагу на загострені кінці. Від них залежить якість і швидкість в'язання. Кінчики мають бути не занадто тупими й не гострими: дуже загострені можуть розщеплювати волокна ниток, а робота тупими спицями значно сповільнює в'язання.

Допоміжні інструменти та пристосування для в'язання

Окрім звичайних спиць для в'язання використовують різноманітні пристосування: гачки (як допоміжний та як самостійний інструмент), кругові спиці, допоміжні маленькі спиці для вив'язування кіс, спеціальні шпильки для вив'язування кишень тощо.

Не маючи під рукою всіх необхідних пристосувань, зв'язати красиву річ дуже складно. Наприклад, сантиметрову стрічку використовують для зняття мірок з фігури (або речі, для якої будуть в'язати чохол) та під час визначення щільності в'язання. Шпильками приколюють частини виробу до викрійки, коли пропрасовують полотно.

Нерідко, вив'язуючи трикотажні вироби, майстрині використовують гачок для підйому спущених петель або для виправлення помилок, допущених у ході в'язання.

Допоміжні спиці використовують під час вив'язування кіс і кишень (мал. 2.17).

Для вив'язування кишень використовують також спеціальні шпильки. На шпильку переводять спущені петлі, а потім включають їх у роботу (мал. 2.18).

За допомогою голки із загнутим кінцем виконують різні види швів, вона легко ковзає по трикотажному полотну й дуже зручна в роботі (мал. 2.19).

Існує багато інших цікавих пристосувань, що значно полегшують процес в'язання. До них належать: розподільвачі, що допомагають розділити нитки різних кольорів під

час створення жакардових візерунків (мал. 2.20, а); пристрої для розрахунку щільності в'язання (мал. 2.20, б); пристосування для виготовлення помпонів (мал. 2.20, в); різноманітні утримувачі для клубочків (мал. 2.20, г); маркери для петель у вигляді маленьких шпильок, які використовують для позначення ділянок в'язання (мал. 2.20, д), та багато інших.

Використання пряжі зі старих речей. Підготовка пряжі для в'язання

У гардеробі кожної людини напевно є в'язані речі, які з певних причин не хочеться носити. Викидати їх, звісно ж, нерозумно. Найкращий вихід — розпустити ці речі, а з отриманих ниток зв'язати новий виріб. Зв'язати чудовий дитячий виріб можна також і зі старих речей дорослих членів родини.

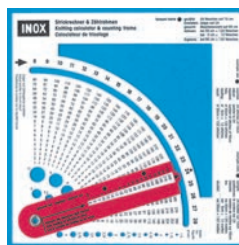
Перед тим як розпустити стару річ, необхідно уважно розглянути нитки. Якщо вони старі, вилинялі, оскільки пралися багато разів, то, можливо, з ними не варто працювати. А якщо пряжа якісна та зберегла колір і гарний вигляд, то вона цілком придатна для в'язання нових виробів. Але для цього пряжу слід правильно підготувати для подальшого використання, тобто надати їй нового життя.

Послідовність роботи для отримання пряжі зі старих речей:

1. Стару річ треба випрати з використанням делікатного засобу для прання.
2. Обережно розпороти виріб по швах на окремі деталі за допомогою розпорювача. Якщо є дуже зношені місця, їх можна вирізати.
3. Деталі виробу злегка пропрасувати через зволожену тканину.
4. Знайти в деталях верх і почати розпускати.
5. Нитки змотувати в клубки. Якщо нитки рвуться, то їх необхідно зв'язувати невеликими вузликами.
6. Для подальшого вирівнювання пряжу потрібно перемотати в пасма масою близько 100 г.
7. Випрати пряжу руками в теплій воді з додаванням шампуню.
8. Пряжу не викручувати, а повісити на палицю, покладену на краї ванни або глибокого таза. Для розпрямлення ниток до пасом знизу можна підвісити маленьку пластикову пляшку з водою та залишити сушитися.
9. Висушені пасма пряжі знову змотати в клубки. Якщо початковий виріб був зв'язаний на машині, то, найімовірніше, він був виготовлений з тонких ниток, тож для ручного в'язання їх необхідно з'єднати по кілька разом.

а

б

в

г

д

Мал. 2.20. Пристосування для в'язання

Дізнайтеся більше

Розпрямити використані нитки можна також відпарюванням їх на паровій бані. Пасмо слід покласти в друшляк або сито, поставити зверху на велику каструлю з гарячою водою так, щоб нитки не торкалися води. Каструлю прикрити кришкою, поставити на вогонь і кип'ятити 30–35 хвилин на невеликому вогні.

Мал. 2.21. Вироби, в'язані спицями

Правила безпечної праці та санітарно-гігієнічні вимоги під час в'язання спицями

В'язання спицями потребує зосередженості, уваги, точних і вмілих рухів, обережного користування гострими спицями. Для того щоб запобігти втомлюванню під час в'язання, а робота була чіткою, легкою й безпечною, треба правильно організувати своє робоче місце, дотримуватися правил безпечної праці та санітарно-гігієнічних вимог, а саме:

1. Приступаючи до роботи, потрібно обирати стілець або крісло зі зручною спинкою. Під час в'язання слід сидіти прямо, без напруження й не сутулячись. Спина має бути прямою й трохи відхиленою назад, спиратися на спинку стільця й бути розслабленою.

2. В'язання слід тримати на відстані 30–35 см від очей.

3. Необхідно забезпечити достатнє освітлення робочого місця: світло має падати зліва або спереду.

4. Спицями працювати обережно, не розмахувати ними й не підносити близько до обличчя.

5. Лікті під час роботи тримати опущеними.

6. Клубки найкраще розмістити внизу в кошику чи коробці так, щоб пряжа легко розмотувалася. У кошику зберігати нитки, потрібні для створення тільки тієї речі, що виготовляється.

7. Не сидіти довго за в'язанням, навіть якщо є час і дуже хочеться закінчити річ. Необхідно щогодини робити перерву на кілька хвилин, добре потягнутися, щоб розім'яти м'язи спини.

8. Після закінчення роботи спиці покласти в робочу скриньку.

Пам'ятайте: швидкість забезпечується не поспіхом, а навичкою. Коли будете вчитися в'язати, намагайтеся виконувати плавні й рівномірні рухи. «Рваний» ритм роботи позначиться на виробі.

Практична робота

Добір спиць і пряжі для в'язання

Інструменти та матеріали: спиці, зображення виробів, в'язаних спицями, пряжа, зошит.

Послідовність виконання роботи:

1. Розглянути зображення виробів, в'язаних спицями (мал. 2.21).

2. Проаналізувати призначення виробів.

3. Із запропонованих варіантів дібрати пряжу для виготовлення кожного виробу (мал. 2.22).

4. Із запропонованих варіантів дібрати спиці для виготовлення кожного виробу (мал. 2.23).

5. Заповнити таблицю в зошиті.

Номер виробу	Номер пряжі	Номер спиць

6. Обґрунтувати доцільність добору пряжі та спиць.

Практична робота

Підготовка пряжі для в'язання спицями

Інструменти та матеріали: зображення виробів, в'язаних спицями, пряжа, етикетки пряжі, зошит.

Послідовність виконання роботи:

1. Роздивитися уважно етикетку пряжі. Визначити волокнистий склад, довжину нитки, рекомендований номер спиць.
2. Проаналізувати призначення пряжі: які вироби можна з неї виготовляти.
3. Відповідно до волокнистого складу визначити, чи потрібне для цього виду пряжі попереднє прання, щоб запобігти подальшому зсіданню або розтягуванню.
4. Зробити висновки та записати їх у зошит.

Ключові слова: матеріали для в'язання спицями, фантазійна пряжа, номер спиць для в'язання, добір спиць і пряжі, кругові спиці, в'язальний стрит-арт.

Контрольні запитання

1. Які види виробів, в'язаних спицями, ви знаєте?
2. Які види пряжі та матеріали використовують для в'язання спицями?
3. Як визначають номер спиць для в'язання?
4. Які особливості в'язання зі старої пряжі?

Працюємо в парах

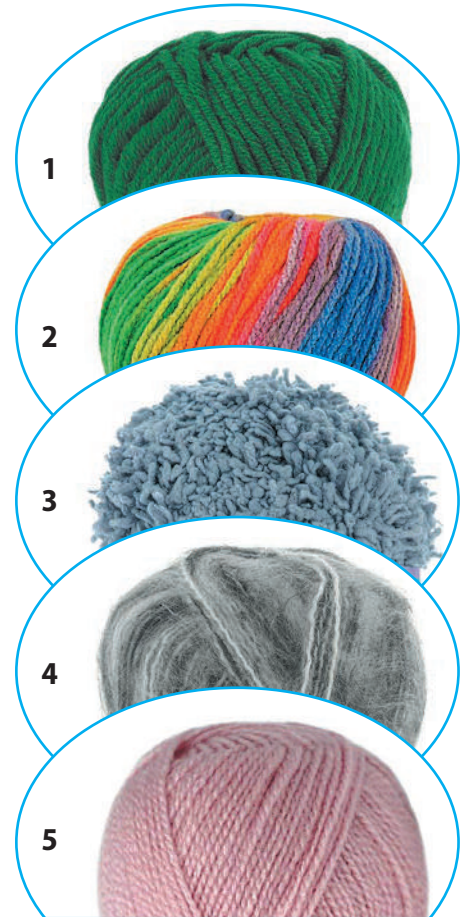
Роздивіться етикетки з мотків пряжі. Визначте волокнистий склад, призначення пряжі. Запропонуйте вироби, які можна виготовити із цієї пряжі. Визначте, як підготувати пряжу для в'язання. Зробіть висновки та запишіть їх у зошит.

Перший учень аналізує пряжу, виготовлену з натуральної сировини — бавовни та вовни. Другий учень аналізує пряжу, виготовлену з волокон хімічного походження — поліестеру та акрилу.

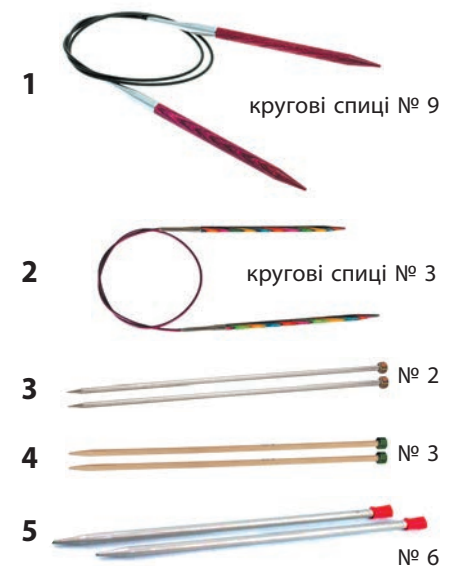

Працюємо творчо й самостійно

Знайдіть удома старі в'язані речі та проаналізуйте, чи можна скористатися ними для виготовлення нових виробів. Які це можуть бути вироби? Що потрібно зробити для їх виготовлення? Результати дослідження запишіть у зошит.

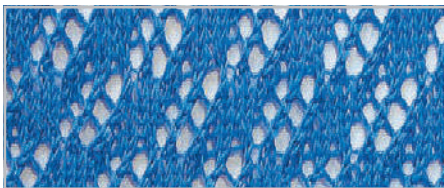
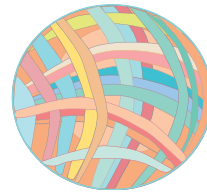
Мал. 2.22. Види пряжі для в'язання спицями

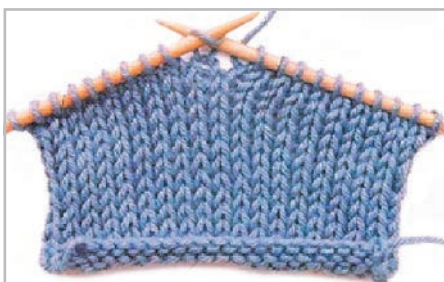
Мал. 2.23. Види спиць для в'язання

§ 3 Елементи В'язання спицями

1. Як створюють візерунки під час в'язання спицями?
2. Із чого починають в'язання спицями?
3. Які існують способи набору петель?

Мал. 3.1. Види візерунків, в'язаних спицями

а

б

Мал. 3.2. Прийоми в'язання: а — пласке; б — по колу

Основні види петель

Існує велика кількість візерунків, які можна виконати спицями: прості та складні, щільні та ажурні, об'ємні та пласкі, резинки та джгути (мал. 3.1). Але всі без винятку візерунки створюються в'язанням **основних видів петель** — *лицьової* та *виворітної* — шляхом поєднання прийомів в'язання й чергування петель та їх зняття, накидів та витягування петель.

Існує два **прийоми в'язання спицями**: *пласке* — в'язання виконують двома спицями та *по колу* — з використанням спиць, з'єднаних між собою ліскою, або в'язання на п'яти спицях (мал. 3.2).

Для виготовлення якісних в'язаних речей дуже важливо вправно «керувати» спицями. Під час в'язання працюють обидві руки. При цьому ліва рука тримає спицю та керує ниткою, а права тримає другу спицю і пров'язує петлі.

Щоб нитка не ковзала під час в'язання, її можна обкрутити двічі навколо вказівного пальця лівої руки (мал. 3.3).

Спицю з петлями, які потрібно пров'язати, тримають у лівій руці, крім того, ліва рука керує натягом нитки за допомогою вказівного пальця (мал. 3.4).

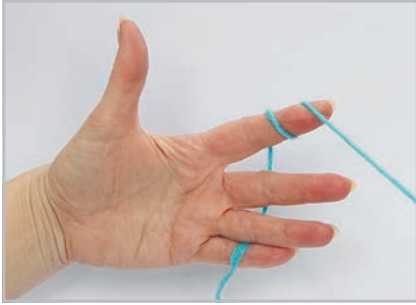
Якщо людина лівша, то спицю з петлями, які потрібно пров'язати, тримають у правій руці (мал. 3.5).

Способи набирання петель

В'язання спицями починають із **набирання петель**. Існує кілька способів набирання початкового ряду: з однієї чи з двох ниток, із потовщеним початковим пругом або навіть із китицями та ажурним краєм (мал. 3.6). Кількість набраних петель залежить від таких чинників: від моделі й розміру виробу, обраного візерунка та щільності в'язання.

Щоб набрані петлі не були занадто щільними та стягнутими, для зручності в'язання початковий ряд — перший — найкраще набирати на дві спиці. Для цього обидві спиці складають разом, набирають потрібну кількість петель, а після набору одну зі спиць витягують і в'язують перший ряд.

Найпростіший спосіб набирання петель — *з одного кінця нитки*. Такий спосіб використовують для отримання тонкого та еластичного краю у виробах, для додавання петель із краю полотна та для в'язання деяких узорів (табл. 1).

Мал. 3.3. Положення нитки на лівій руці під час в'язання

Мал. 3.4. Положення рук під час в'язання спицями

Мал. 3.5. Положення рук під час в'язання спицями для лівшів

Мал. 3.6. Вигляд в'язаного полотна з різними способами набирання початкового ряду

Ще один спосіб набирання петель — *із двох кінців ниток*. Він дозволяє швидко та якісно виконати край полотна. Головною умовою в разі такого способу набирання є правильний розрахунок довжини вільної нитки. Для цього від клубка треба відмотати вільну нитку, яка має бути приблизно в три рази довшою від ширини майбутнього виробу. Також її довжину можна розрахувати за такою формулою: для кожної

петлі, що набирається, потрібно близько 2 см нитки + додаткові 20 см:

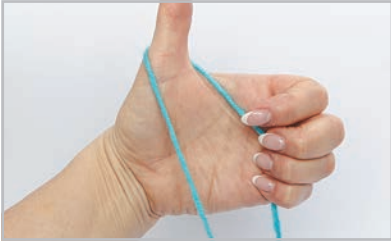
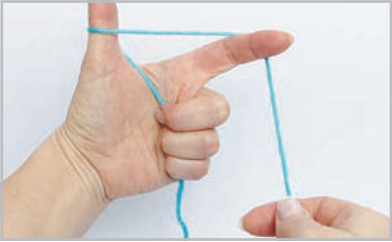

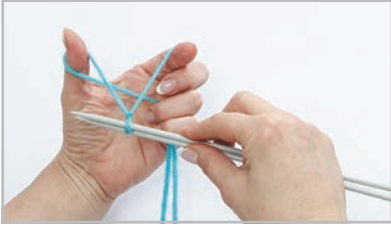

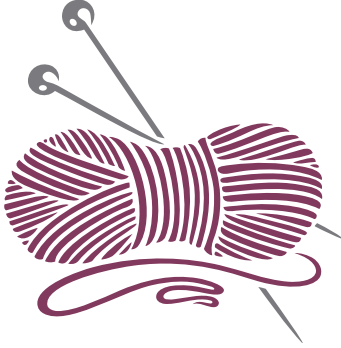
$\text{ДВН (довжина вільної нитки)} = \text{КП (кількість петель)} \times 2 \text{ см} + 20 \text{ см}$.

Розраховуючи необхідну довжину вільної нитки, краще зробити запас, а решту нитки пізніше можна використати для зшивання частин виробу. Другий спосіб набирання петель із двох кінців ниток наведено в таблиці 2, с. 26.

Таблиця 1. Набирання петель з одного кінця нитки

<p>1 Взяти в праву руку спиці та нитку з клубка. Пропустити нитку між середнім та безіменним пальцями лівої руки, накинути петлю на великий палець за годинниковою стрілкою</p>	<p>2 Увести гострі кінці спиць під нитку в петлю на великому пальці. Утворену петлю затягнути на спицях</p>	<p>3 Усі наступні петлі набирати таким самим способом, намагаючись затягувати їх на спицях з однаковою щільністю</p>

Таблиця 2. Набирання петель із двох кінців ниток

 <p>1 Нитку від клубка покласти на ліву руку. Довжину вільного кінця нитки розрахувати за формулою залежно від кількості потрібних петель</p>	 <p>2 Обкрутити нитку навколо великого пальця лівої руки проти годинникової стрілки</p>	 <p>3 Покласти нитку на зігнутий указівний палець лівої руки та затиснути її в лівій долоні разом з вільним кінцем нитки</p>
 <p>4 Підвести дві спиці, складені до купи, під нитку, що лежить на внутрішньому боці великого пальця</p>	 <p>5 Повернути спиці вправо та підхопити нитку з указівного пальця</p>	 <p>6 Протягнути нитку в петлю, що лежить на великому пальці</p>
 <p>7 Скинути петлю з великого пальця, завести його під нитку та затягнути петлю на спицях, розсунувши великий і вказівний пальці в протилежні боки. Утворилася перша петля</p>	 <p>8 Відвести вліво великий палець лівої руки, не скидаючи нитки з пальців, так, щоб на ньому утворилася петля</p>	 <p>9 Увести спицю в петлю з боку долоні знизу вгору зліва направо (під нитку)</p>
 <p>10 Захопити нитку з указівного пальця та протягнути її крізь петлю</p>	 <p>11 Усі наступні петлі набирати таким самим способом, намагаючись затягувати їх на спиці з однаковою щільністю</p>	

Для всіх прийомів в'язання (і для плаского, і для в'язання по колу) найкраще використовувати набирання петель саме на дві спиці. Але в разі в'язання по колу на п'яти спицях наступний після набирання ряд — перший — пров'язують з розподіленням набраних петель в однаковій кількості на чотири спиці. А під час в'язання спицями на лісці петлі розтягують уздовж еластичної частини спиць і в'яжуть усі наступні ряди, пересуваючи петлі по колу.

Послідовність набирання петель із двох кінців ниток для лівшів подано в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Практична робота

Вправи з набирання петель початкового ряду

Інструменти та матеріали: в'язальні спиці, пряжа для в'язання, ножиці.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Набрати 30–40 петель початкового ряду способом набирання петель з одного кінця нитки (використовуйте алгоритм, поданий в таблиці 1).

2. Розрахувати довжину вільного кінця нитки для набирання петель із двох кінців ниток.

3. Набрати 30–40 петель на здвоєні спиці способом набирання петель із двох кінців ниток (використовуйте алгоритм, поданий в таблиці 2).

4. Після набирання потрібної кількості петель витягнути одну спицю.

Ключові слова: початковий ряд, набирання петель, набирання петель з одного кінця нитки, набирання петель із двох кінців ниток.

Контрольні запитання

1. Які основні види петель ви знаєте?
2. Які існують два основні прийоми в'язання?
3. Як розрахувати довжину вільної нитки для набирання петель початкового ряду?
4. Які бувають види початкових рядів?

Працюємо в парах

Перший учень набирає 20 петель першим способом (табл. 1), другий — 20 петель другим способом (табл. 2). Після виконання набору петель розпустити їх та порівняти довжину використаної нитки.

Працюємо творчо й самостійно

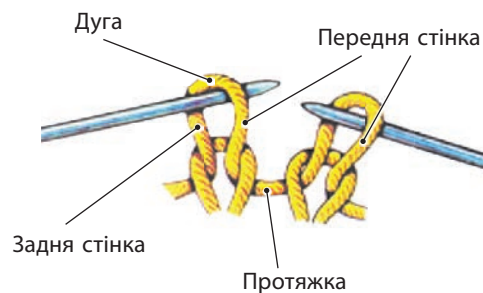
1. Знайдіть в інформаційних джерелах інший спосіб набирання петель.
2. Самостійно виконайте набирання початкового ряду способом, не поданим у підручнику.

§ 4 В'язання основних елементів

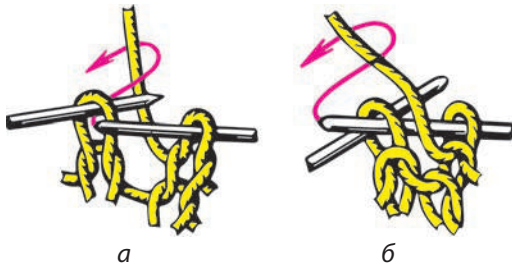
1. Яку будову має петля, зв'язана на спицях?
2. Як в'язати лицьовими петлями?
3. Який вигляд буде мати полотно, якщо всі ряди пров'язати лицьовими петлями?
4. Чим відрізняється в'язання лицьових і виворітних петель?

Будова петлі

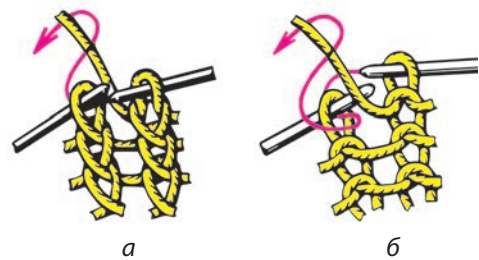
Для в'язання основних видів петель треба знати будову петлі (мал. 4.1). Петля складається з таких частин: дуга — це верхня горизонтальна частина петлі, що лежить на спиці; передня стінка — це вертикальна частина петлі, що розташована перед спицею; задня стінка — це вертикальна частина петлі, що розташована за спицею; протяжка (перемичка) — нитка, що сполучає знизу дві сусідні петлі в одному ряду.

Мал. 4.1. Будова петлі

Мал. 4.2. Схеми вив'язування основних петель за передню стінку (класичний спосіб): а — лицьова петля; б — виворітна петля

Мал. 4.3. Схеми вив'язування основних петель за задню стінку («бабусина» петля): а — лицьова петля; б — виворітна петля

Способи в'язання основних видів петель

Мал. 4.4. Положення робочої нитки під час в'язання лицьової петлі

Знання будови петлі дозволяє в'язати лицьові й виворітні петлі та утворювати різноманітні візерунки завдяки чергуванню цих петель. Лицьові та виворітні петлі можна в'язати за передню або задню стінку. Залежно від обраного способу утворюється різний візерунок. Спосіб вив'язування петель за передню стінку (мал. 4.2) вважають класичним, а петлі, зв'язані за задню стінку (мал. 4.3), називають «бабусиними» петлями.

Алгоритми вив'язування лицьових і виворітних петель за передню й задню стінку подано в таблицях 3–6.

Під час в'язання лицьових петель нитка завжди має бути за роботою (за спицею) на вказівному пальці лівої руки (мал. 4.4).

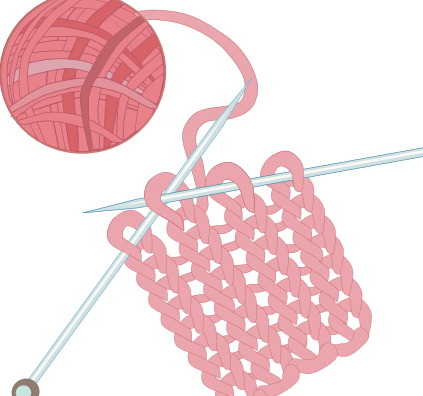
Таблиця 3. В'язання лицьової петлі за передню стінку (класичний спосіб)

<p>1 Зняти першу петлю</p>	<p>2 Увести праву спицю в петлю в напрямку зліва направо за передню стінку</p>	<p>3 Підхопити робочу нитку з вказівного пальця. Протягнути її крізь петлю</p>
<p>4 Нова петля залишається на правій спиці</p>	<p>5 З лівої спиці скинути петлю, крізь яку протягували нитку. Далі всі петлі ряду в'яжуть так само</p>	

Таблиця 4. В'язання лицьової петлі за задню стінку («бабусина» петля)

 <p>1 Зняти першу петлю</p>	 <p>2 Увести праву спицю всередину петлі справа наліво. Розтягнути петлю на лівій спиці</p>	 <p>4 Захопити з указівного пальця робочу нитку, протягуючи її крізь петлю</p>
 <p>5 На правій спиці отримали нову петлю. З лівій спиці скинути петлю, крізь яку протягували нитку</p>	 <p>6 Пров'язавши готову петлю, можна побачити, як «ніжки» нової петлі перехрещуються. Далі всі петлі ряду в'яжуть так само</p>	

Таблиця 5. В'язання виворітної петлі за передню стінку (класичний спосіб)

 <p>1 Зняти першу петлю</p>	 <p>2 Увести праву спицю зверху в петлю рухом справа наліво за передню стінку обов'язково над лівою спицею</p>	 <p>3 Кінцем правої спиці захопити робочу нитку, що лежить на указівному пальці</p>
 <p>4 Витягнути петлю</p>	 <p>5 Нова виворітна петля залишається на правій спиці, а з лівій скидають пров'язану. Далі всі петлі ряду в'яжуть так само</p>	

Таблиця 6. В'язання виворітної петлі за задню стінку («бабусина» петля)

		
<p>1 Зняти першу петлю. Праву спицю ввести всередину петлі справа наліво</p>	<p>2 Рухом униз і направо підхопити робочу нитку, щоб протягнути її в петлю</p>	<p>3 На правій спиці отримали нову петлю. З лівої спиці скинути петлю, крізь яку протягували нитку. Далі всі петлі ряду в'яжуть так само</p>

Початок в'язання лицьових петель другим способом — за задню стінку — нічим не відрізняється від першого: нитка так само розташована за роботою.

Під час в'язання виворітних петель робоча нитка завжди розташована перед роботою (перед спицею).

Полотно, зв'язане «бабусиними» петлями, більш рівне, щільне, еластичне та менше розтягується (мал. 4.5).

У разі в'язання полотна класичним способом воно швидше деформується, стає пухким через нерівномірний натяг робочої нитки під час в'язання. Вибір способу в'язання залежить від власних уподобань, але треба пам'ятати, що в'язати лицьові та виворітні петлі в одному виробі потрібно тільки одним способом (за

винятком тих випадків, коли способи в'язання навмисно чергуються в деяких візерунках).

Запам'ятайте: під час в'язання лицьових петель нитку завжди розташовують за роботою, а під час в'язання виворітних петель — перед роботою (мал. 4.6).

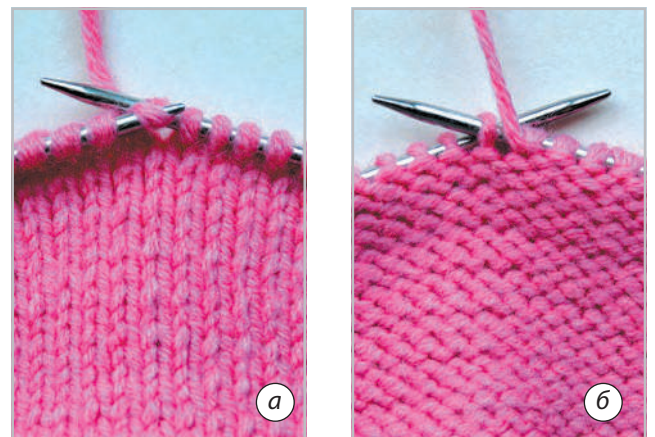
Важливим під час в'язання спицями є *утворення крайових петель* правого та лівого боку полотна. Від способу в'язання крайових петель і кінцевого ряду полотна залежить зовнішній вигляд виробу.

Класичним вважають край, якщо крайові петлі утворюють ланцюжок (табл. 7).

Іншим способом оформлення краю є в'язання крайових петель вузликами (табл. 8).

Мал. 4.5. В'язання лицьової гладі двома способами: за передню стінку (праворуч) і за задню (ліворуч)

Мал. 4.6. Розташування нитки під час в'язання: а — лицьовими петлями; б — виворітними петлями

Таблиця 7. В'язання крайових петель ланцюжком

		
<p>1 Зняти першу петлю. Для цього ввести праву спицю всередину першої петлі та перенести першу петлю з лівої спиці на праву</p>	<p>2 Усі наступні петлі ряду в'язати так, як передбачено візерунком, а останню, незалежно від візерунка, вив'язати виворітною петлею.</p>	<p>3 Усі наступні ряди в'язати таким самим способом. Таким чином на кожні два ряди в'язаного полотна буде утворюватися одна крайова петля</p>

Таблиця 8. В'язання крайових петель вузликами

		
<p>1 Зняти першу петлю. Для цього ввести праву спицю всередину першої петлі та перенести першу петлю з лівої спиці на праву</p>	<p>2 Усі наступні петлі ряду в'язати так, як передбачено візерунком, а останню, незалежно від візерунка, вив'язати лицьовою петлею.</p>	<p>3 Усі наступні ряди в'язати таким самим способом. Такий вигляд краю більш щільний та менше розтягується</p>

Основні етапи в'язання полотна прямокутної форми

Багато в'язаних виробів мають прямокутну форму або складаються з деталей прямокутної форми (мал. 4.7).

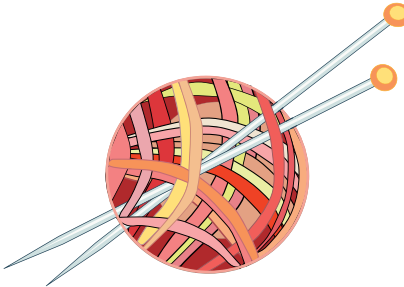
Для виготовлення в'язаного полотна прямокутної форми потрібно набрати на спиці кількість петель, що необхідна за моделлю. Після вив'язування першого ряду роботи слід повернути і в'язати другий ряд відповідно до схеми. Для того щоб отримати в'язане полотно прямокутної форми, у ході роботи необхідно стежити за щільністю петель — вона має бути рівномірною. Кількість петель у кожному ряді має бути однаковою й відповідати кількості набраних петель. Під час в'язання не можна забувати про крайові петлі.

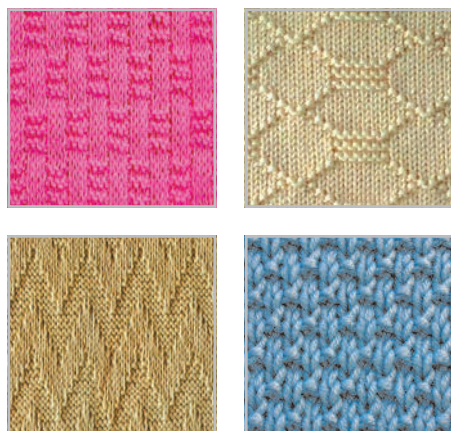
Прямокутне полотно вважають готовим, коли закрито, тобто пров'язано, останній ряд. Існує кілька способів закриття останнього ряду. Один з найпоширеніших способів наведено в таблиці 9 на с. 32.

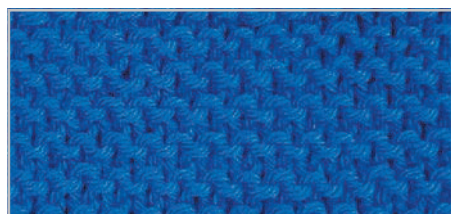
Мал. 4.7. Вироби з деталей прямокутної форми

Таблиця 9. В'язання кінцевого ряду

 <p>1 Увести праву спицю рухом справа наліво в крайову та наступну петлю</p>	 <p>2 Пров'язати їх разом за задні стінки</p>	 <p>3 Пров'язані петлі зняти з лівої спиці</p>
 <p>4 Отриману на правій спиці петлю перекинути на ліву. Повторювати цю операцію доти, доки на лівій спиці не залишиться одна петля</p>	 <p>5 Відрізати робочу нитку на відстані 7–10 см від полотна, протягнути її через останню петлю та затягнути</p>	

Мал. 4.8. Візерунки з лицьових і виворітних петель

Мал. 4.9. «Хусткове» в'язання

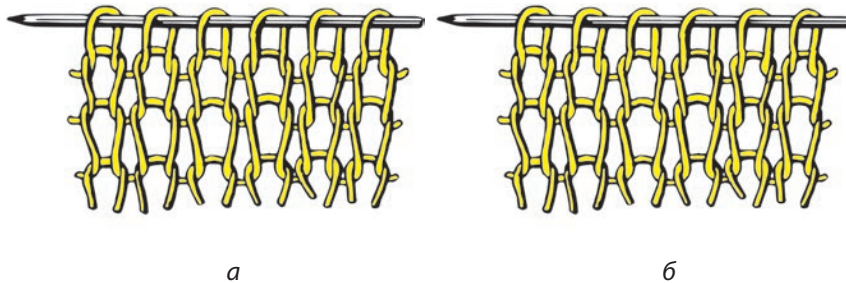
Утворення візерунків з лицьових і виворітних петель

Комбінуючи лицьові й виворітні петлі, можна створити велику кількість візерунків. Вони не складні у виконанні, але різноманітні: пласкі та рельєфні, однобічні та двобічні, різні види резинки та малюнки з геометричними фігурами (мал. 4.8).

Для в'язання шарфів, шапок, светрів, комірв тощо часто використовують «хусткове» в'язання. Полотно має однаковий вигляд з лицьового й виворітного боків та утворюється шляхом вив'язування всіх рядів тільки лицьовими або тільки виворітними петлями (мал. 4.9).

Одним з найпопулярніших і найпростіших є «панчішне» в'язання. У ньому по черзі пров'язують ряди: перший — лицьовими петлями, другий — виворітними, і так продовжують далі (мал. 4.10). Таким чином, з лицьового та виворітного боків полотна буде мати різний вигляд. Але полотно, зв'язане цим способом, має недолік — воно скручується. Тому «панчішне» в'язання не рекомендують для виготовлення шарфів.

Такий спосіб в'язання має ще одну назву — «лицьова та виворітна гладь». Його використовують для в'язання не

Мал. 4.10. «Панчішне» в'язання: а — лицьовий бік; б — виворітний бік

лише плоских виробів або їхніх деталей, а також для в'язання на п'яти спицях чи кільцевих спицях. Коли в'яжуть цим способом, роботу не перевертають, а виконують по колу. У таких випадках в'язати треба тільки лицьовими петлями. Таке в'язання найчастіше використовується для виготовлення шкарпеток, шапок, снудів, безшовних светрів, в'язаних по колу (мал. 4.11).

Часто початок багатьох в'язаних виробів оформлюють резинкою. Таку назву цей візерунок отримав через свою еластичність і здатність повертатися до початкового стану після розтягування (мал. 4.12).

Резинку створюють чергуванням лицьових і виворітних петель. Під час в'язання першого ряду чергують одну або кілька лицьових і виворітних петель, а під час в'язання зворотного ряду в'яжуть так: там, де в попередньому ряді були лицьові петлі, в'яжуть виворітні, а там, де були виворітні, в'яжуть лицьові (мал. 4.13).

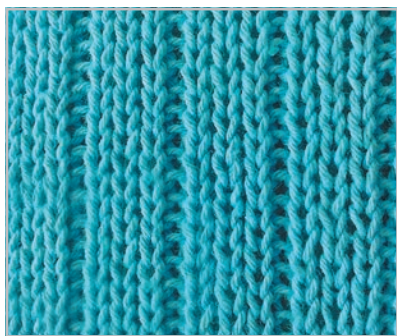
Ще одним візерунком для плоского в'язання з використанням лицьових і виворітних петель є «плутанка», або «рис». Цей візерунок утворюють чергуванням однієї лицьової та однієї виворітної петель у першому ряду, а у зворотному та всіх наступних там, де була лицьова петля, в'яжуть виворітну, а там, де була виворітна, — лицьову (мал. 4.14).

Мал. 4.11. Вироби, в'язані по колу

Мал. 4.12. Вироби, оформлені резинкою

Мал. 4.13. Різновиди візерунка «резинка»

Мал. 4.14. Візерунок «плутанка»

Дізнайтеся більше

Останнім часом модними є в'язані об'ємні шарфи, пончо, пледи з теплої вовняної пряжі або зі з'єднаних в одну товсту нитку кількох ниток. Ці вироби виготовлені цікавим, але простим способом — в'язанням руками. Інструментом під час такого в'язання є наші руки, а прийоми в'язання такі самі, як і під час в'язання звичайними спицями.

Мал. 4.15. Зразки візерунків

Практична робота

Вправи з в'язання лицьових і виворітних петель

Інструменти та матеріали: в'язальні спиці, пряжа для в'язання, ножиці.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Набрати початковий ряд із 20–25 петель бажаним способом.
2. Пров'язати 5 рядів лицьовими петлями. (Скористайтеся алгоритмом, поданим у таблицях 3 або 4.)
3. Пров'язати наступні 5 рядів виворітними петлями. (Скористайтеся алгоритмом, поданим у таблицях 5 або 6.)

Практична робота

В'язання прямокутного полотна

Інструменти та матеріали: в'язальні спиці, пряжа для в'язання, ножиці.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Набрати початковий ряд із 20–25 петель бажаним способом.
2. Пров'язати 5–6 рядів полотна за порядком: ряд лицьових петель, ряд виворітних, оформлюючи петлі країв ланцюжком. (Скористайтеся алгоритмом, поданим у таблиці 7.)
3. Наступні 5–6 рядів полотна в'язати таким самим способом, але крайові петлі виконати вузликами. (Скористайтеся алгоритмом, поданим у таблиці 8.)
4. Петлі останнього ряду закрити. (Скористайтеся алгоритмом, поданим у таблиці 9.)

Практична робота

В'язання візерунків, утворених лицьовими та виворітними петлями

Інструменти та матеріали: в'язальні спиці, пряжа для в'язання, ножиці.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Набрати початковий ряд із 20–25 петель бажаним способом.
2. Пров'язати по 5–6 рядів різними візерунками («хусткове» в'язання, «панчішне» в'язання, резинка 1 × 1, 2 × 2, «плетанка»).
3. Петлі останнього ряду закрити. (Скористайтеся алгоритмом, поданим у таблиці 9.)

Ключові слова: кінцевий ряд, крайові петлі, дуга, передня стінка, задня стінка, протяжка (перемичка), «бабусина» петля, «хусткове» в'язання, «панчішне» в'язання, резинка, «плутанка».

Контрольні запитання

1. Які елементи будови петлі ви знаєте?
2. Які способи в'язання лицьової та виворітної петель вам відомі?
3. Як можна закінчити в'язання прямого полотна?
4. Чим відрізняються вироби, в'язані класичним способом і «бабусиними» петлями?
5. Як оформлюють краї прямокутного полотна?
6. Які види крайових петель ви знаєте?
7. Які види візерунків утворюються чергуванням лицьових і виворітних петель?

Працюємо в парах

Роздивіться малюнки зі зразками візерунків (мал. 4.15). Обговоріть, як їх потрібно в'язати. Перший учень описує послідовність в'язання візерунка *a*, другий — візерунка *б*.

Працюємо творчо й самостійно

Знайдіть у додаткових джерелах інформацію щодо способів в'язання руками та спробуйте зв'язати нескладний виріб прямокутної форми. Для цього як пряжу можна використати стару футболку, яку слід розрізати на смужки (мал. 4.16).

§5 В'язання ажурних візерунків. Збільшення і зменшення кількості петель

1. Навіщо використовують накиди та зняті петлі?
2. Як можна збільшити або зменшити кількість петель під час в'язання?
3. Чи відомо вам, як утворюються ажурні візерунки?

В'язання накидів

Для в'язання ажурних візерунків, додавання петель (з метою розширення в'язаного полотна) або здовження петель у складних візерунках із переплетенням використовують накиди. Це дуже простий прийом у в'язанні, але він має деякі особливості.

Особливістю накиду є те, що він не з'єднується з петлею нижнього ряду, тому в полотні після виконання накиду, якщо його не пров'язують із петлею, що розміщена поряд, утворюється новий стовпчик петель. У результаті в полотні з'являється великий проміжок (отвір або схрещена петля). Накиди бувають прямі й зворотні. І ті й інші збільшують кількість петель у ряду з утворенням отвору або без утворення. Усе залежить від того, яким способом у наступному ряду пров'язують накид.

Мал. 4.16. Розрізування футболки на смужки для в'язання руками

а

б

Мал. 5.1. В'язання прямого накиду

Мал. 5.2. В'язання наступної після накиду петлі

Мал. 5.3. В'язання зворотного накиду

Існують два основні способи в'язання накидів спицями.

Прямий накид — використовують для утворення у візерунку великих проміжків (отворів). Для його в'язання слід правою спицею підхопити робочу нитку, що лежить на вказівному пальці лівої руки, зверху рухом спиці справа наліво, тобто в напрямку до себе (мал. 5.1, а). Після того як на правій спиці утворилася петля-накид, треба в'язати далі за візерунком: лицьовими або виворітними петлями (мал. 5.1, б).

Отриманий накид під час пров'язування наступної петлі потрібно притримувати вказівним пальцем правої руки, щоб не утворився дуже великий отвір (мал. 5.2). У наступному ряду накид можна пров'язати або лицьовою, або виворітною петлею. Найчастіше в ажурних візерунках, якщо немає додаткових рекомендацій, накид пров'язують виворітною петлею. Якщо під час виконання петлі підхопити звичайний накид за задню стінку, то накид перекрутиться і закrije отвір. Пров'язування в наступному ряду звичайних накидів подібне до в'язання звичайних і схрещених лицьових петель за передню стінку.

Зворотний накид — виконують навпаки. Щоб зробити зворотний накид, потрібно робочу нитку підхоплювати знизу рухом спиці від себе (мал. 5.3).

Наступні петлі треба в'язати за візерунком.

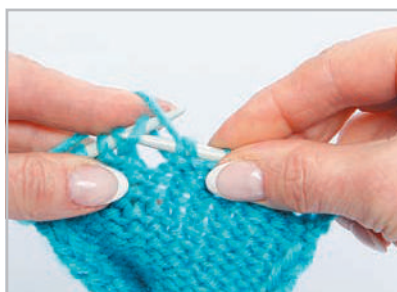
Якщо за візерунком необхідно, щоб утворився отвір, то в наступному ряду зворотний накид слід в'язати за задню стінку. А щоб утворилася схрещена петля, яка закrije отвір, зворотний накид треба в'язати за передню стінку (мал. 5.4).

Пров'язування в наступному ряду зворотних накидів подібне до в'язання звичайних і схрещених лицьових петель за задню стінку.

Зверніть увагу! Якщо після накиду наступна петля — лицьова, то її в'яжуть звичайним способом, а якщо виворітна, то накид притримують пальцем правої руки, щоб він не зіскочив зі спиці.

В'язання знятих петель

Для в'язання деяких візерунків виконують перенесення петлі з лівої спиці на праву без пров'язування. Такі петлі

Мал. 5.4. В'язання після накиду наступного ряду

називають *знятими*, або *витягнутими*, причому витягувати їх можна на декілька рядів у висоту (мал. 5.5).

Візерунки зі знятими петлями мають більш об'ємний та рельєфний вигляд. Коли знімають петлю з лівої спиці на праву, нитка може бути за роботою (мал. 5.6) або перед нею (мал. 5.7).

Зверніть увагу! Під час в'язання зворотного ряду зняту петлю потрібно в'язати тільки за передню стінку лицьовою або виворітною петлею залежно від візерунка.

Збільшення та зменшення кількості петель

Під час виготовлення виробів, в'язаних спицями, іноді треба збільшити або зменшити ширину ряду, тобто змінити кількість петель на спицях.

Збільшувати (зменшувати) кількість петель можна як із країв виробу, так і всередині полотна. Якщо додати велику кількість петель із країв виробу, це може призвести до зміни його форми. Готовий виріб може деформуватися, витягуючись у бік додавання петель. Щоб цього уникнути, додавати петлі потрібно рівномірно по всій довжині ряду, через приблизно однакову кількість петель.

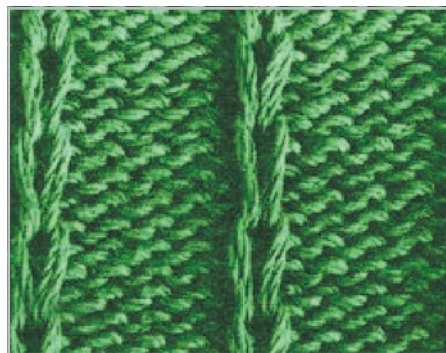
Збільшувати кількість петель можна по-різному:

1. *За допомогою накидів:* на лицьовому боці в потрібних місцях зробити накид рухом спиці до себе, а під час в'язання виворітного боку накиди в'язати лицьовою петлею за задню стінку, отримуючи схрещену петлю, що зробить додану петлю непомітною в готовому виробі.

2. *Із використанням протяжки* (див. мал. 4.1 на с. 27).

Перший спосіб: підхопити протяжку на ліву спицю рухом за годинникову стрілкою (коротка частина протяжки має бути за спицею) та пров'язати утворену на лівій спиці петлю за передню стінку (мал. 5.8).

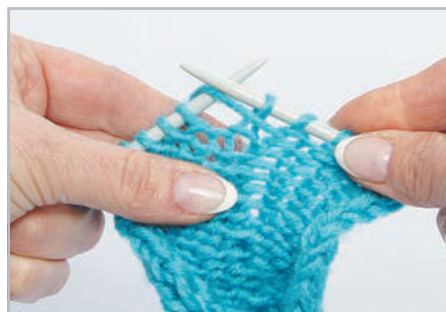
Другий спосіб: підвести праву спицю під протяжку, захопити робочу нитку, протягнути її та утворити петлю на правій спиці (мал. 5.9).

Мал. 5.5. Зразок візерунка зі знятими петлями

Мал. 5.6. Зразок витягнутої петлі, нитка за роботою

Мал. 5.7. Зразок витягнутої петлі, нитка перед роботою

Мал. 5.8. Петля, утворена з протяжки першим способом

Мал. 5.9. Петля, утворена з протяжки другим способом

Мал. 5.10. Петлі, утворені з попереднього ряду

Мал. 5.11. Зменшення кількості петель з країв виробу

Мал. 5.12. Зменшення кількості петель пров'язуванням двох лицьових петель

Мал. 5.13. Зменшення кількості петель пров'язуванням двох виворітних петель

Зверніть увагу! У разі додавання петель за допомогою накидів утворені петлі в подальшому в'язанні залишаються майже непомітними: виріб не деформується, у ньому немає проміжків.

Додавання петель із використанням протяжки частіше застосовують для в'язання ажурних візерунків.

3. *Додавання петель із попереднього ряду* також дає змогу малопомітно збільшити ширину ряду у в'язанні виробу. Щоб додати петлю, потрібно ввести праву спицю не в чергову петлю на лівій спиці, а в ту, що розміщена під нею, тобто в петлю попереднього ряду. А вже після цього в'язати чергову петлю, що розміщена на лівій спиці (мал. 5.10, с. 37).

Зверніть увагу! Додавання петель краще робити на лицьовому боці в'язання.

Зменшення кількості петель потрібне для зміни розмірів та форми плаского виробу або його деталей, а також для в'язання ажурних візерунків.

До способів *зменшення кількості петель* належать:

1. *Прибирання петель із країв виробу.* Потрібно пров'язати в кінці кожного ряду дві петлі (крайову та сусідню) разом виворітною петлею за передні стінки. Таким чином, кількість петель з кожного боку в кожному ряду стає меншою на одну (мал. 5.11).

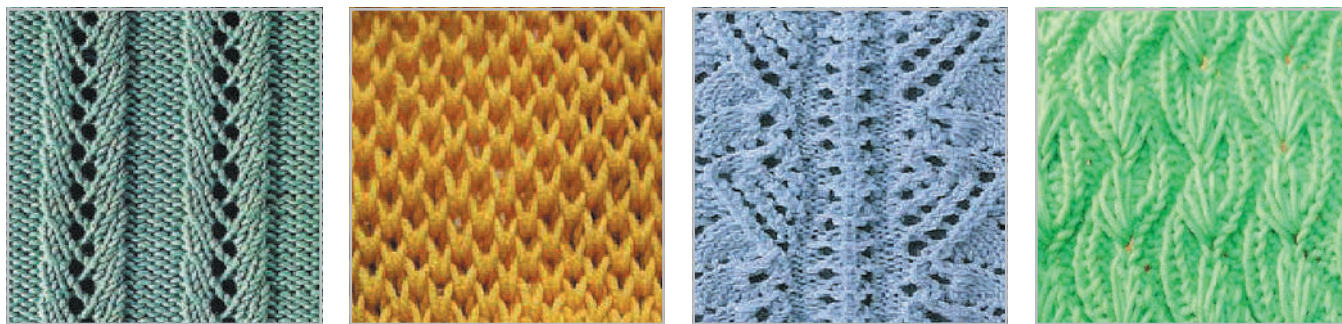
2. *Пров'язування двох петель разом* — лицьових (мал. 5.12) або виворітних (мал. 5.13) — усередині ряду. Якщо зменшити кількість петель потрібно більш ніж на одну, то разом пров'язують дві лицьові або дві виворітні петлі через однакову кількість петель у ряду. Наприклад, якщо потрібно зменшити кількість петель на 3, а в ряду 25 петель, то зменшення слід зробити, пров'язавши кожному сьому та восьму петлі разом.

Ажурні Візерунки

В'язання ажурних візерунків потребує постійної уваги й зосередженості. Кожний ажурний візерунок — це комбінація накидів і витягнутих петель, додавання та віднімання різної кількості петель у рядах, утворення отворів у в'язанні, перехрещення петель тощо.

Ажурні візерунки можуть складатися з великих або дрібних мотивів, мати складну або просту фактуру, вертикальну, горизонтальну або діагональну спрямованість візерунка (мал. 5.14).

Для виробів, в'язаних ажурними візерунками, важливо правильно дібрати пряжу. Вона має бути високої якості, однакової структури й товщини по всій довжині нитки. Візерунок, зв'язаний з такої пряжі, чіткий, виразний, добре проглядається. Товщина ниток може бути різною: від дуже тонких для літніх або святкових виробів до товстих, якими

Мал. 5.14. Види ажурних візерунків

Мал. 5.15. Вироби, в'язані ажурними візерунками

можна зв'язати гарний теплий светр, кардиган або жилет.

Під час виконання ажурних візерунків на спицях слід пам'ятати **основний принцип** — кожному отвору, отриманому за допомогою накиду (додавання петлі), має відповідати зменшення петель.

Правильне розташування, додавання та зменшення петель є основою створення візерунка. Вироби, зв'язані ажурними візерунками, мають вигляд справжніх витворів мистецтва (мал. 5.15).

Практична робота

Вправи на збільшення та зменшення кількості петель

Інструменти та матеріали: пряжа для в'язання, в'язальні спиці, ножиці.

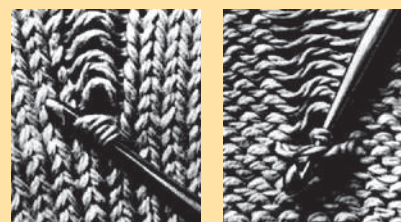
Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Набрати початковий ряд із 20–25 петель бажаним способом.

Дізнайтеся більше

Підняти випадково пропущену петлю можна за допомогою гачка.

2. В'язати перші два ряди лицьовою гладдю (перший ряд — лицьовими петлями, другий — виворітними).

3. Пров'язати наступний ряд лицьовими петлями, зробивши через кожні п'ять петель по одному накиду. (Скористайтеся інформацією та малюнками з матеріалу параграфа.)

4. У наступних 3–5 рядах пров'язувати накинуті петлі (накиди).

5. У наступних 5 рядах зробити зменшення кількості петель у рядах способом, який обрати самостійно.

6. Петлі останнього ряду закрити.

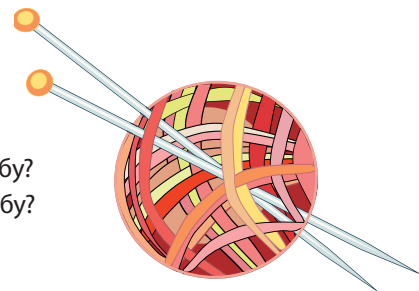

Контрольні запитання

1. Які існують способи виконання накидів? Чим вони відрізняються?
2. Яка особливість візерунків зі знятими петлями?
3. З якою метою збільшують або зменшують кількість петель у ряду?
4. Які існують способи додавання петель?

§ 6 Щільність В'язання

1. Як вид пряжі та номер спиць впливають на щільність в'язання?
2. Чому щільність в'язання є важливим показником якості готового виробу?
3. Як розрахувати потрібну кількість петель і рядів під час в'язання виробу?

Мал. 6.1. Зразки, зв'язані на спицях різної товщини з однакової кількості петель і рядів

Мал. 6.2. Зразки різних візерунків, зв'язані з однакової кількості петель і рядів спицями однакової товщини

Щільність В'язання

Перед початком в'язання дуже важливо правильно визначити кількість петель, які потрібно набрати. Рекомендацій, що надає до пряжі виробник, не завжди достатньо, оскільки слід брати до уваги й інші чинники: обраний візерунок, індивідуальні особливості в'язання, вид та номер спиць. Наприклад, один і той самий зразок в'язання може мати різні розміри, якщо його вив'язати на спицях різної товщини (мал. 6.1) або використати різні візерунки, зв'язані з однаковою кількістю петель на спицях однакової товщини (мал. 6.2).

Щільність в'язання — одне з найголовніших понять для в'язання на спицях, воно означає кількість пров'язаних петель на один квадратний сантиметр в'язаного виробу. Якщо рахувати щільність в'язання в ширину — це *щільність петель*, а якщо у висоту — це *щільність рядів*.

Щільність в'язання залежить від кількох чинників:

- виду й товщини ниток для в'язання;
- розміру спиць;
- сили натягу нитки під час в'язання (індивідуальних особливостей майстра);
- візерунка, обраного для в'язання.

Для того щоб не перев'язувати декілька разів уже готовий виріб, потрібно починати роботу з виготовлення контрольного зразка — *зразка щільності*. Це допоможе переконатися в тому, що обраний візерунок підходить до ниток, з яких будуть виготовляти виріб, а обрані спиці відповідають ниткам і не деформують візерунок.

Для в'язання зразка щільності потрібно набрати на спиці 25–35 петель (залежно від товщини нитки), пров'язати близько 20 рядів та закрити петлі. Отриманий зразок, не розтягуючи, приколотися за допомогою шпильок до рівної поверхні, наприклад, до прасувальної дошки (мал. 6.3).

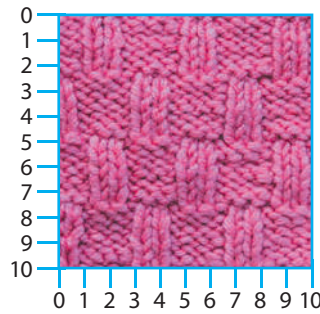
Після цього слід порахувати кількість петель та рядів у зразку, виділивши квадрат 10×10 см (мал. 6.4).

Тепер можна розрахувати кількість петель, що необхідно набрати для виготовлення виробу. Для цього треба знати ширину полотна виробу (або частини виробу) та скласти пропорцію.

Наприклад, нам потрібно зв'язати спинку светра завширшки 45 см. Якщо в зразку щільності набрано 30 петель, а ширина зв'язаного зразка становить 10 см, то за необхідної ширини 45 см пропорція буде така:

Мал. 6.3. Прикріплення зразка виробу за допомогою шпильок

Мал. 6.4. Підрахунок петель у зразку полотна 10 × 10 см

30 петель — 10 см

x петель — 45 см

Далі слід розв'язати рівняння:

$$x = \frac{(30 \cdot 45)}{10} = 135 \text{ петель.}$$

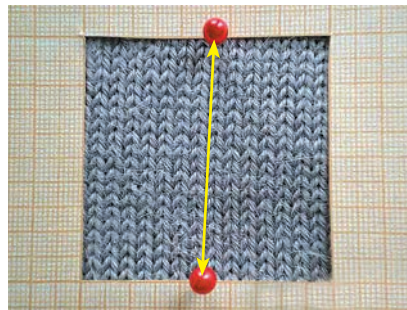
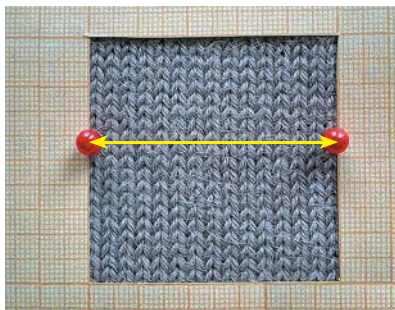
Отже, для в'язання полотна завширшки 45 см необхідно набрати 135 петель + 2 крайові.

Для визначення щільності в'язання зазвичай використовують сантиметрову стрічку або лінійку (мал. 6.5).

Для якісного розрахунку петель також використовують рамку, виготовлену з міліметрового паперу. Її накладають на підготовлений зразок в'язання. Бічні краї внутрішнього квадрата рамки суміщають із початком рядів справа та зліва, а нижні та верхні краї — із серединами петель рядів. Для зручності рамку закріплюють шпильками (мал. 6.6).

Також існує спеціальний пристрій — лічильник щільності, який накладають на зв'язаний зразок, а потім рахують петлі, що з'являються у віконці приладу (мал. 6.7).

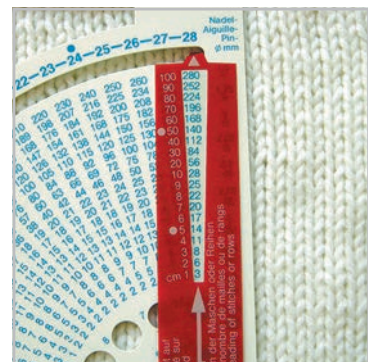
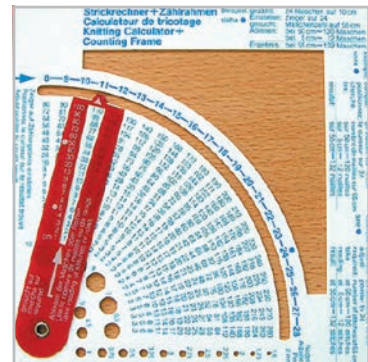
В описах, наданих для виготовлення в'язаних виробів, зазначають щільність для «панчішного» в'язання або для конкретного візерунка. Наприклад: 18 петель і 28 рядів = 10 × 10 см лицьовою гладдю з використанням спиць 5 мм. Якщо ж у виробі будуть траплятися різні візерунки,

Мал. 6.6. Визначення щільності в'язання за допомогою рамки з міліметрового паперу

Мал. 6.5. Визначення щільності в'язання за допомогою сантиметрової стрічки

Мал. 6.7. Визначення щільності в'язання за допомогою спеціального пристрою — лічильника щільності

Дізнайтеся більше

Для підрахунку зв'язаних рядів можна використовувати спеціальний пристрій — лічильник рядів. Це невеличкий циліндр із двома віконцями для цифр, який надівають на спицю. Після закінчення кожного ряду колесо пристрою повертають, і змінюється цифра кількості рядів. Це дає змогу не записувати й не запам'ятовувати кількість зв'язаних рядів. Складніший пристрій має вигляд годинника, який надівають на руку майстра; після кожного пров'язаного ряду потрібно натиснути кнопку, що рахує ряди в'язання.

а в описі вказано щільність усіх візерунків, потрібно зв'язати один зразок, що містить усі ці візерунки.

Якщо модель виготовляють за описом, то отриману щільність зразків 10 × 10 см слід порівняти із зазначеною в описі. Якщо щільність зразка відрізняється, необхідно змінити спиці. За меншої кількості петель і рядів зразка потрібно взяти тонші спиці або в'язати щільніше, а за більшої кількості — товстіші спиці.

Якщо після волого-теплової обробки щільність зразка відрізняється від рекомендацій до цього виду пряжі, треба змінити спиці. За отриманої меншої кількості петель і рядів на зразку слід узяти тонші спиці, а за більшої — товстіші спиці.

Зверніть увагу! Важливо знати, які зміни можуть відбутися з пряжею для в'язання та з виготовленими з неї виробами під час прання та прасування. Виріб, виготовлений з бавовняної пряжі, може дати значну усадку, якщо його випрати в гарячій воді. Якщо пряжа шовкова чи віскозна або обраний візерунок може розтягуватися (коси, резинки), то після прання виріб може змінити розміри в довжину.

Практична робота

Розрахунок кількості петель і рядів для в'язання деталей виробу

Інструменти та матеріали: пряжа для в'язання, в'язальні спиці, ножиці.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Набрати початковий ряд із 25–35 петель бажаним способом.
2. Пров'язати 20 рядів «панчішним» в'язанням (чергуючи ряди лицьових і виворітних петель).
3. Петлі останнього ряду закрити.
4. Розрахувати щільність в'язання одним із запропонованих способів у квадраті полотна 10 × 10 см.

Ключові слова: щільність в'язання, щільність петель, щільність рядів, зразок щільності, лічильник щільності.

Контрольні запитання

1. Чим відрізняються зразки, зв'язані з однаковою кількістю петель, але спицями різної товщини?
2. Чому візерунки, зв'язані з однаковою кількістю петель та однаковими спицями, відрізняються за розміром?
3. Що означає поняття «щільність в'язання»?
4. Від яких чинників залежить щільність в'язання?
5. Як розрахувати щільність в'язання?
6. За допомогою яких пристосувань розраховують щільність в'язання?
7. Що потрібно зробити, коли щільність в описі певного виробу не збігається зі щільністю виконаного зразка?

Працюємо в парах

Виконайте зразок щільності полотна (20–25 петель, 20 рядів), використовуючи однаковий візерунок («хусткове» в'язання, «панчішне» в'язання, резинка 1 × 1, 2 × 2, «плутанка»). Перший учень пров'язує цей зразок спицями 5 мм, а другий — спицями 3 мм. Обміняйтеся виготовленими зразками та розрахуйте їхню щільність у 5 см² полотна.

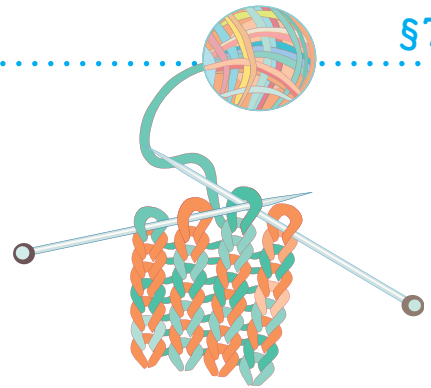

Працюємо творчо й самостійно

У додаткових джерелах інформації доберіть зразки візерунків з різною щільністю. Зробіть опис в'язаних виробів, для виготовлення яких можна використати ці візерунки.

§7 В'язання за схемою

1. Які умовні позначення використовують у в'язанні спицями?
2. Чи можна в'язати спицями за схемою?
3. Яка особливість рапорту у виробах, в'язаних спицями?
4. Як створюється орнамент у в'язаних виробах?

В'язання за схемою

Ви вже знаєте, що перед початком в'язання спицями потрібно дібрати матеріали (спиці за розміром, нитки бажаного кольору та якості, візерунок, яким буде виконуватися виріб) і розрахувати кількість петель, що необхідно набрати на спиці. Пригадайте, що ви дізналися в 7 класі про в'язання візерунків гачком. Так само, як і в разі в'язання гачком, візерунки для в'язання спицями можуть бути подані двома способами: *текстовим* (у вигляді словесного опису) та *графічним* (за допомогою схем з умовними позначеннями). Графічні позначення більш зручні, оскільки займають менше місця. Але для того щоб ними легко було користуватися, необхідно знати умовні позначення.

Якщо умовні позначення, що використовуються у в'язанні гачком, завжди однакові, то у в'язанні спицями різні інформаційні джерела наводять різні умовні позначення. Тому перш ніж приступити до в'язання, слід ознайомитися з умовними позначеннями та поясненнями до них. У нашому підручнику ми будемо використовувати такі умовні позначення:

- + — лицьова петля;
- — виворітна петля;
- — накид;
- ▲ — дві петлі, пров'язані разом виворітною;
- △ — дві петлі, пров'язані разом лицьовою з нахилом управо за передні стінки;
- ▵ — дві петлі, пров'язані разом лицьовою з нахилом уліво (зняти петлю, як під час лицьового в'язання, а наступну пров'язати лицьовою та протягнути утворену петлю через зняту);
- △ — зняти петлю, як під час лицьового в'язання, дві наступні пров'язати разом лицьовою та протягнути утворену петлю через зняту

Розгляньмо, як читати схему на прикладі візерунка, зображеного на малюнку 7.1.

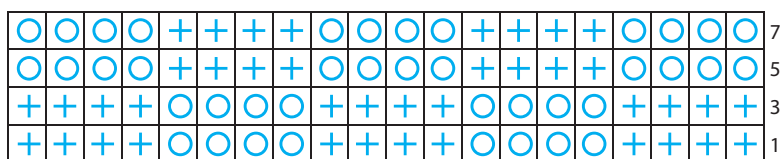
Схема має вигляд прямокутника, розділеного на клітинки (мал. 7.2). Клітинки по горизонталі означають петлі, які необхідно набрати, а клітинки по вертикалі — кількість рядів, з яких складається візерунок. У середині

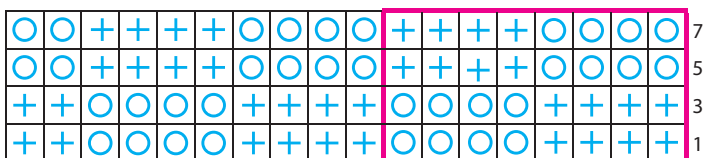
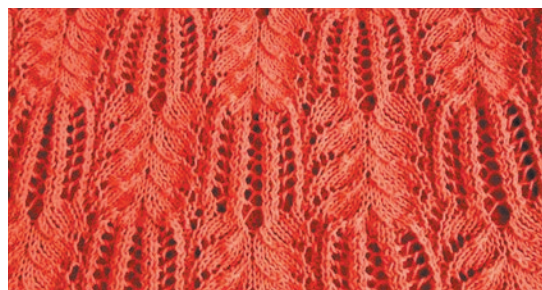
Мал. 7.1. Візерунок, утворений чергуванням лицьових і виворітних петель

8	+	+	+	+	○	○	○	○	+	+	+	+	○	○	○	○	+	+	+	+	7
6	+	+	+	+	○	○	○	○	+	+	+	+	○	○	○	○	+	+	+	+	5
4	○	○	○	○	+	+	+	+	○	○	○	○	+	+	+	+	○	○	○	○	3
2	○	○	○	○	+	+	+	+	○	○	○	○	+	+	+	+	○	○	○	○	1
	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	

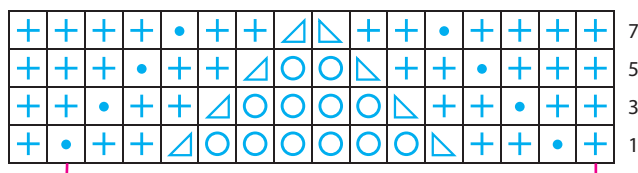
Мал. 7.2. Схема в'язання візерунка, утвореного чергуванням лицьових і виворітних петель

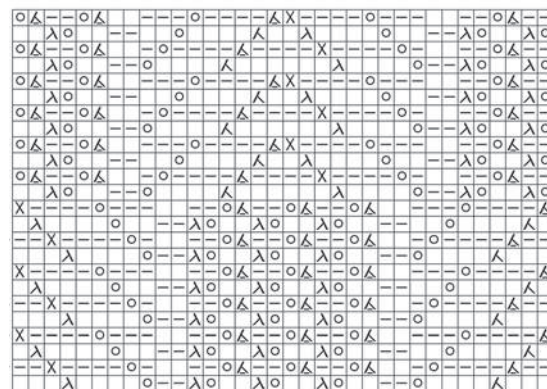
Мал. 7.3. Схема в'язання спицями візерунка, утвореного чергуванням лицьових і виворітних петель, із зображенням тільки лицьових рядів

Мал. 7.4. Схематичне зображення рапорту прямокутником

Мал. 7.5. Схематичне зображення рапорту скобою

Мал. 7.6. В'язаний візерунок та схема до нього

прямокутника, у клітинках, розміщують умовні позначення, що означають способи пров'язування петель. На малюнку 7.2 хрестик (+) означає лицьову петлю, а порожній кружечок (O) — виворітну петлю. Нумерація внизу схеми означає ряд петель на спиці, які рахують справа наліво. Таким чином, чергування клітинок у схемі відповідає чергуванню петель під час в'язання, а цифри з боків схеми вказують номери рядів знизу вгору, тобто послідовність, у якій потрібно в'язати. Із правого боку стоять цифри для лицьових рядів, а з лівого — для виворітних. У таких випадках у виворітних рядах (парних) петлі в'яжуть за малюнком: лицьові — лицьовими, виворітні — виворітними.

На деяких схемах зображують тільки лицьовий бік візерунка із зазначенням того, що у виворітних рядах в'яжуть так, як «лежать» петлі: лицьові — лицьовими, а виворітні — виворітними (мал. 7.3).

Зверніть увагу на те, що на малюнках 7.2 і 7.3 подано схему одного й того самого візерунка, але схема із зображенням тільки лицьових рядів має більш компактний і наочний вигляд.

У кожному візерунку є частина, що регулярно повторюється, — **рапорт**. За шириною візерунка він визначається кількістю петель,

а за висотою — кількістю рядів. Чим простішим є візерунок, тим з меншої кількості петель і рядів складається його рапорт.

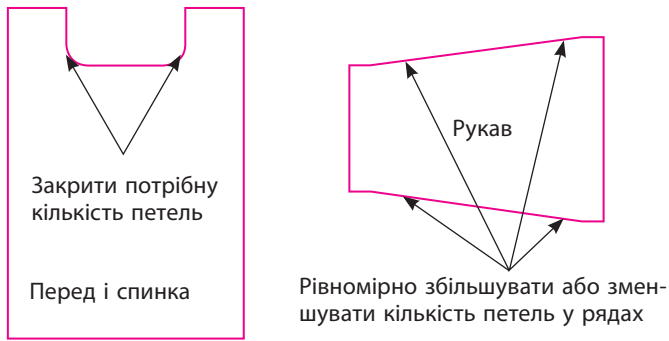
На схемах візерунків рапорт позначають прямокутником (мал. 7.4) або скобою (мал. 7.5), що наочно виділяє частину візерунка, яка повторюється.

Під час в'язання крайові петлі не рахують для утворення візерунка. Іноді на схемах їх позначають знаком «+», а іноді не позначають.

Існують візерунки, в яких рапорт складається з великої кількості петель і рядів. Це складні фантазійні й ажурні візерунки, що утворені комбінацією джгутів, знятих петель, пров'язування двох або трьох петель разом, накидів (мал. 7.6). В описах і схемах таких складних візерунків вказують кількість петель і рядів рапорту, а іноді по ширині додають декілька петель для симетрії та для гарнішого вигляду.

В'язання з використанням викрійки

Для в'язання складних виробів потрібно не тільки вміти розраховувати кількість набраних петель, щільність в'язання та читати візерунки за схемами, а й використовувати в роботі

Мал. 7.7. Використання викрійки для в'язання виробу

викрійки необхідних виробів і розмірів. Добре засвоївши техніку зменшення й збільшення кількості петель та маючи потрібну викрійку, можна приступати до в'язання виробу. У ході роботи слід прикладати виріб до викрійки для контролю форми полотна (мал. 7.7).

В'язання орнаментів

Для прикрашання багатьох в'язаних речей — шапок, рукавиць, шкарпеток, светрів — використовують орнамент.

Орнамент — це вид кольорового в'язання з ритмічним повторенням елементів малюнка (мал. 7.8).

Орнамент частіше виконують у «панчішному» в'язанні. Для цього можна використовувати схеми, зображені на папері в клітинку. Кожна клітинка відповідає одній петлі полотна. Можна використовувати вже готові схеми орнаментів для в'язання й вишивання хрестиком або створювати їх самостійно (мал. 7.9). Для в'язання орнаменту використовують кольорові нитки такої самої товщини та якості, як і основна пряжа.

Під час в'язання орнаменту на виворітному боці виробу утворюються протяжки, тому потрібно стежити, щоб вони не стягували полотно, але не слід залишати їх занадто вільними (мал. 7.10).

Мал. 7.9. Зразки схем для орнаментів

Мал. 7.8. Вироби з орнаментом

Мал. 7.10. Лицьовий та виворітний боки виробу з орнаментом

Дізнайтеся більше

Орнамент можна не тільки в'язати, а й вишивати на готовому полотні. Це зручно тоді, коли малюнок дрібний, багатобарвний або складається з вигнутих ліній. Вишивання орнаменту виконують нитками такого самого типу, як і основний виріб.

Кожний стібок вишивки має повторювати форму петлі в'язаного полотна. Це зручно у виконанні й не стягує полотно. Існує кілька способів вишивання: стібками, що повторюють форму кожної петлі, стібками по двох петлях і тамбурним швом.

Зразок вишитого орнаменту

Вишивання тамбурним швом

Практична робота

В'язання виробу

Інструменти та матеріали: пряжа для в'язання, в'язальні спиці, ножиці.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Обрати виріб для в'язання. Можна скористатися поданими зразками (мал. 7.11).
2. Дібрати матеріали та інструменти для роботи.
3. Дібрати візерунок для в'язання.
4. Визначити розміри майбутнього виробу.
5. Розрахувати щільність в'язання та кількість петель, що потрібно набрати на спиці для обраного виробу.
6. Зв'язати виріб або його заготовки.

Ключові слова: умовні позначення, схема в'язання, рапорт, орнамент.

Контрольні запитання

1. Як позначають набрані петлі та ряди на схемах для в'язання спицями?
2. У чому особливість умовних позначень на схемах для в'язання спицями?
3. Що таке рапорт?
4. Що таке орнамент?
5. Які існують способи виконання орнаменту на в'язаних виробах?

Працюємо в парях

Перший учень складає схему візерунка, а другий знаходить і позначає на ній рапорт.

Працюємо творчо й самостійно

Самостійно оберіть модель в'язаного виробу (светр, шарф, шапка, шкарпетки, рукавички). Розробіть схему орнаменту, яку можна використати для в'язання цього виробу.

Мал. 7.11. Зразки виробів для в'язання

§ 8 З'єднання деталей виробу

1. З яких деталей складається в'язаний виріб?
2. Як можна з'єднати деталі виробу?
3. Яке обладнання й інструменти для цього потрібні?
4. Як дібрати нитки для виконання з'єднувальних швів?
5. Як сховати кінчики ниток, що залишилися на початку та в кінці роботи?

Способи з'єднання деталей виробу

Остаточний вигляд виробу залежить від якості пряжі, від того, наскільки бездоганно зв'язані деталі та наскільки акуратно виконана обробка й з'єднання цих деталей у єдине ціле — готовий виріб.

Якщо виріб складається з *однієї деталі*, то для надання виробу завершеного вигляду слід заховати кінчики пряжі, що залишилися на початку та в кінці роботи. Їх не можна обрізати близько до в'язаного полотна, а залишок нитки необхідно вплести під крайові петлі полотна за допомогою гачка або голки з великим вушком і закругленим вістряем (мал. 8.1) і тільки потім обрізати кінчик пряжі.

Якщо роботу було розпочато не від краю деталі, то можна закріпити нитки, протягуючи їх через петлі в'язаного полотна з виворітного боку в протилежних діагональних напрямках або виконуючи зигзагоподібний шов (мал. 8.2).

Якщо виріб складається з *кількох деталей*, то з'єднувальний шов має гармоніювати із загальним виглядом виробу. Він може виконувати як декоративну, так і практичну функцію або й те, й інше разом.

Деталі в'язаного виробу можна з'єднати між собою так:

- зшити вручну;
- з'єднати за допомогою гачка;
- зшити на швейній машині прямою строчкою.

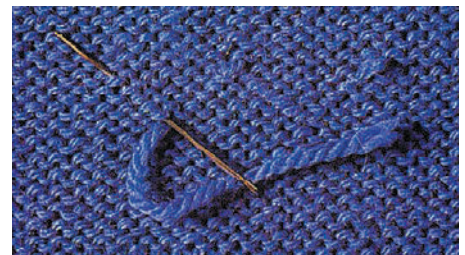
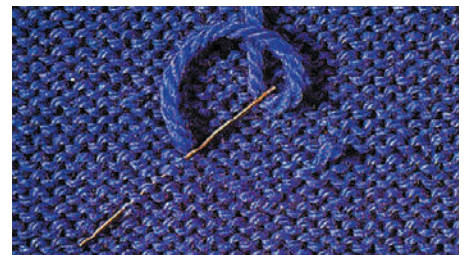
Спосіб з'єднання обирають на етапі планування виготовлення виробу для того, щоб залишити відповідні припуски. Для зшивання краще використовувати ту саму нитку, якою в'язали виріб (за винятком фасонної пряжі, наприклад букле, «травичка»). У цьому випадку шви виконують міцною ниткою схожого кольору.

Для якісного з'єднання краї готових деталей спочатку пропрасовують, щоб вони були рівними. Потім дві деталі необхідно сколотити шпильками або зметати.

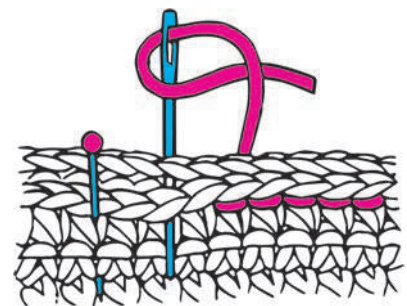
Для *зшивання вручну* використовують різні види швів. Виконуючи шов «назад голкою», необхідно ввести голку за крайові петлі обох деталей та, захопивши одну петлю рухом від себе, вивести голку вперед через дві петлі (мал. 8.3). Нитку слід притягувати рівномірно.

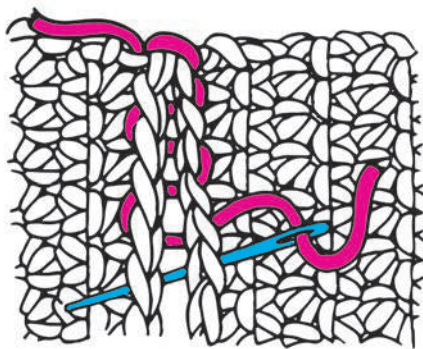
Мал. 8.1. Закріплення кінця нитки за допомогою голки

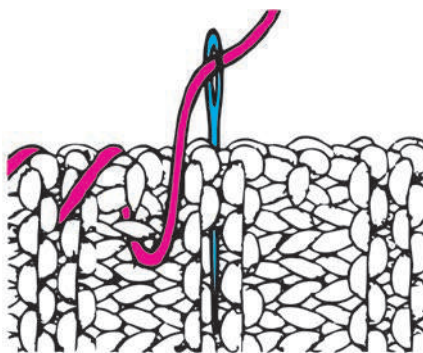
Мал. 8.2. Закріплення кінчиків нитки зигзагоподібним швом

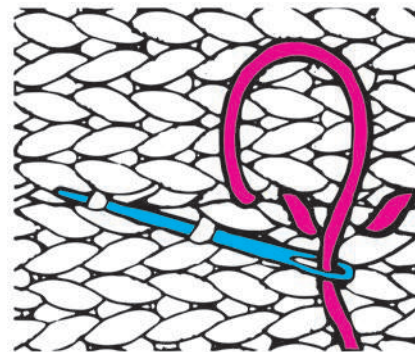
Мал. 8.3. Зшивання швом «назад голкою»

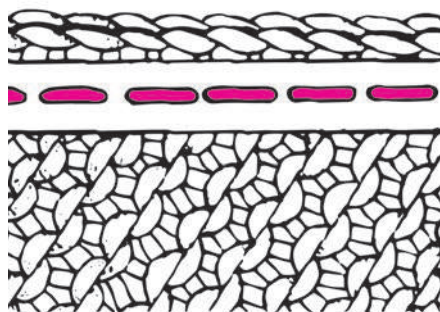
Мал. 8.4. Зшивання «ткацьким» швом

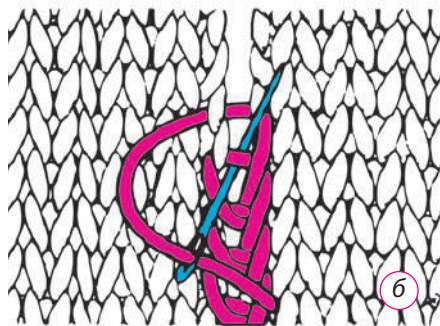
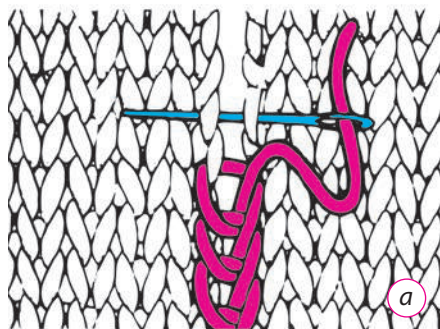
Мал. 8.5. Зшивання швом «через край»

Мал. 8.6. Зшивання «потайним» швом

Мал. 8.7. Використання стрічки для зшивання в'язаних деталей

Мал. 8.8. З'єднання деталей декоративним швом «ланцюжок»

Щоб з'єднання було еластичним, використовують «ткацький» шов. Таким способом можна зшивати в'язані деталі рукавиць, шапки та дитячий одяг. Голку вводять під крайові петлі в кожену середину наступної петельки. Стібки прокладають «змійкою», рухаючись уперед (мал. 8.4). Не потрібно робити шов занадто тугим або занадто вільним.

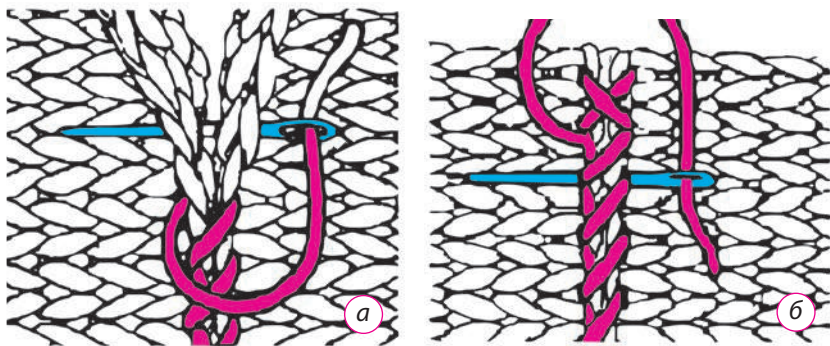
Для ручного зшивання можна також використати шов «через край». Він особливо зручний тоді, коли потрібно зшити нерівні краї. Виконуючи такий шов, голку вводять перпендикулярно в перші дві крайові петлі обох деталей (мал. 8.5). Нитку проводять без затягування та виклюють голку через два ряди.

Для підігнутих країв або пришивання кишень використовують «потайний» шов. Для цього необхідно ввести голку під одну петлю основної деталі та під одну або дві петлі деталі, яку пришивають (мал. 8.6).

У разі діагонального в'язання краї часто бувають нерівними та східчастими. У цьому випадку рекомендують використовувати стрічку, яку пришивають зі зворотного боку до однієї з деталей, що з'єднуються. Стрічка запобігає розтягуванню. Крім того, це робить край рівним та охайним (мал. 8.7).

Деталі виробів можна також з'єднати декоративними швами. Ці шви завжди виконують на лицьовому боці деталей ниткою іншого, зазвичай контрастного, кольору. Таким є шов «ланцюжок», що схожий на тамбурний. Перед його виконанням необхідно скріпити дві петлі біля їхньої основи, увести голку горизонтально, захоплюючи бокові сторони дужок петель (мал. 8.8, а). Потім увести голку під протягнуту до цього нитку й вивести її так, щоб з'єднати краї (мал. 8.8, б).

Іноді деталі зшивають декоративним швом «хрестик». Цим швом з'єднують зазвичай деталі зі скошеним краєм. Роботу починають знизу вгору, захоплюючи крайові петлі обох деталей (мал. 8.9 а). Повернутися до початку зшивання необхідно за правилами виконання шва «хрестик» по вертикалі (мал. 8.9, б). Шов виконують із лицьового боку деталей, а голку проводять під повні крайові петлі.

Мал. 8.9. Зшивання деталей швом «хрестик» по вертикалі

Залежно від бажаного результату з'єднання в'язаних деталей вручну можна виконувати:

- одинарною або подвійною ниткою того самого кольору або контрастною (для виробів у спортивному стилі);
- металізованою ниткою;
- іншими матеріалами, наприклад атласною тасьмою, стрічкою, тонким шкіряним шнуром або шнуром з бавовни чи вовни.

З'єднати в'язані деталі можна також *за допомогою гачка*, виконуючи повітряні петлі (мал. 8.10, а), півстовпчики або стовпчики без накиду (мал. 8.10, б).

З'єднання гачком можна виконувати як з лицьового боку, так і з виворітного.

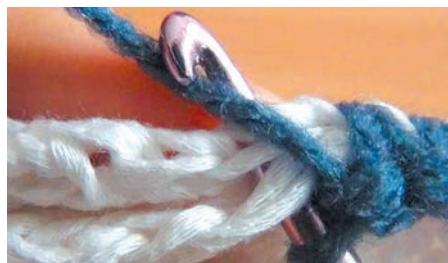
Спочатку гачок вводять під крайову петлю двох з'єднаних деталей. Якщо шов треба зробити меншої ширини, то захоплюють лише дві сусідні дужки цих петель. Далі потрібно захопити нитку з іншого боку й провести її крізь крайові петлі та виконану петлю на гачку.

Про способи з'єднання гачком, у результаті яких можна отримати ажурну смугу замість шва, можна прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Якщо трикотажне полотно не надто об'ємне, то деталі виробів можна *зшити на швейній машині* (мал. 8.11). Потрібно встановити довжину стібка до 5 мм і правильно регулювати натяг верхньої та нижньої ниток. Строчка не має бути затягнутою. Для зшивання краще використовувати бавовняні нитки. Такий спосіб з'єднання швидкий, але виріб може мати неохайний вигляд з лицьового боку.

Щоб уникнути сильного розтягування лінії шва під час зшивання, потрібно попередньо сфастригувати (зметати) деталі. Слід шити повільно, стежачи за рівномірним просуванням деталей, щоб в'язане полотно не зачепилося за лапку швейної машини. Якщо це все ж таки сталося, необхідно зупинитися та звільнити полотно.

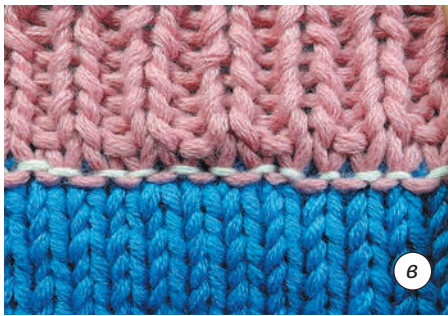
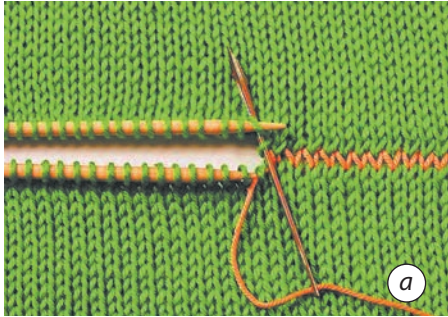

Мал. 8.10. З'єднання гачком:

- а — «ланцюжком»;
б — стовпчиком без накиду

Мал. 8.11. Зшивання в'язаних деталей на швейній машині

Види трикотажних швів для з'єднання деталей в'язаного виробу. З'єднання петель лицьового полотна

З'єднати в'язані деталі можна *трикотажними швами*, які зовні майже не виділяються на полотні. До них належать горизонтальний, вертикальний та кетельний шви (мал. 8.12).

Дві деталі можна з'єднати *горизонтальним швом*, який ще називають «петля в петлю», оскільки він імітує в'язаний ряд (мал. 8.12, а). Цей шов майже непомітний, добре підходить для виробів з об'ємної пряжі, зберігає еластичність в'язаного полотна.

Потрібно пам'ятати, що під час зшивання швом «петля в петлю» на полотні завжди утворюється додатковий ряд. Якщо, наприклад, в'яжуть візерунок з рапортом у чотири ряди, то на одній деталі в'яжуть два ряди — готовий ряд і ряд на спиці, а на другій деталі в'яжуть тільки один ряд, петлі на спицях під час з'єднання дадуть четвертий ряд рапорту.

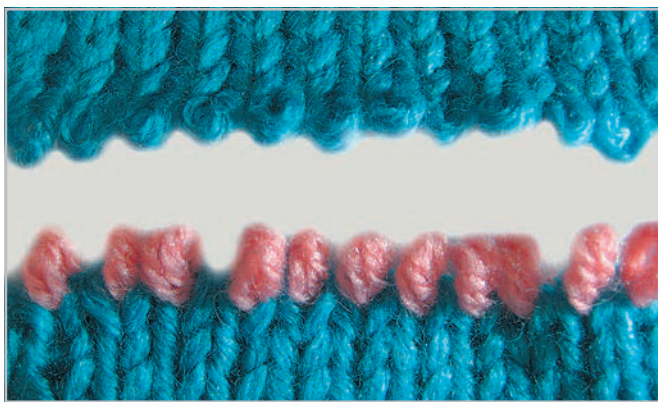
Петлі останнього ряду не закривають або в'яжуть додатковий ряд контрастною ниткою, не закриваючи петлі (мал. 8.13). Щоб відкриті петлі не «втекли», їх можна попередньо злегка пропрасувати через вологу марлю. Після пропарювання додаткову нитку видаляють.

Деталі з відкритими петлями кладуть одну проти одної на плоску поверхню (мал. 8.14) та з'єднують петлі, підхоплюючи їх безпосередньо зі спиць або поступово розпускаючи контрастну нитку.

Зшивають деталі справа наліво з лицьового боку ниткою того самого кольору й товщини, якою їх в'язали (таблиця 10).

Мал. 8.12. Трикотажні шви для з'єднання деталей в'язаного виробу: а — горизонтальний; б — вертикальний; в — кетельний

Зверніть увагу! Якщо для зшивання використати нитку тоншу або товщу за основну робочу, то це може погіршити якість виробу.

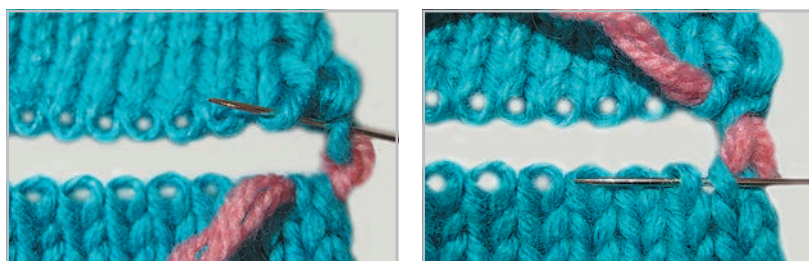
Мал. 8.13. Додатковий ряд контрастного кольору

Мал. 8.14. Розташування деталей перед зшиванням

Таблиця 10. Зшивання горизонтальним швом («петля в петлю»)

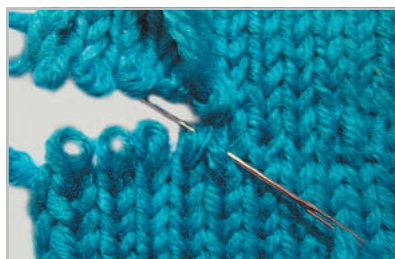
- 1 Закріплення нитки:** увести голку знизу вгору з виворітного боку на лицьовий у першу петлю нижньої деталі; для виконання закріпки на початку шва з виворітного на лицьовий бік прошити першу петлю верхньої деталі, знову вколоти голку в першу петлю нижньої деталі з лицьового боку на виворітний та одразу вивести її знизу вгору в другу петлю, розташовану поряд

- 2 Початок зшивання:** голку провести знизу вгору з лицьового боку на виворітний у першу петлю верхньої деталі й одразу ж вивести її в другу петлю, розташовану поряд

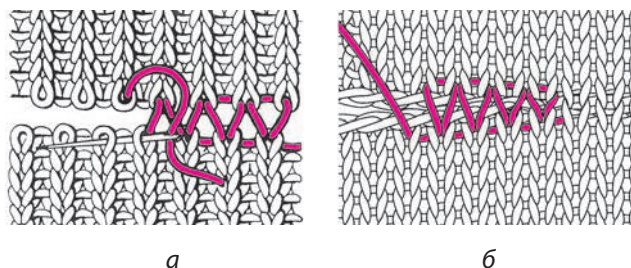

- 3 Продовження зшивання:** голку провести зверху вниз у другу петлю нижньої деталі, а вивести в третю петлю поряд

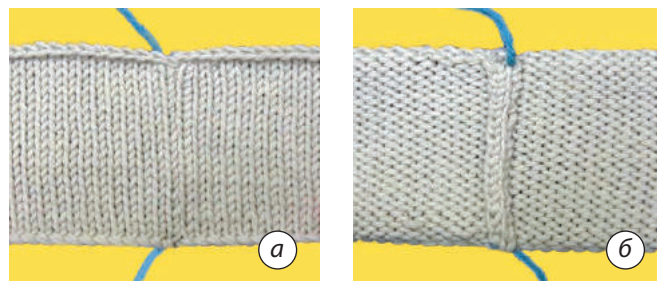

- 4 Остаточна обробка:** підтягнути та поправити петлі шва, які мають бути такого самого розміру, як петлі полотна (тоді шов буде непомітним)

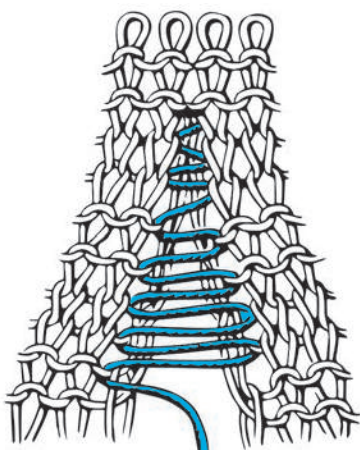

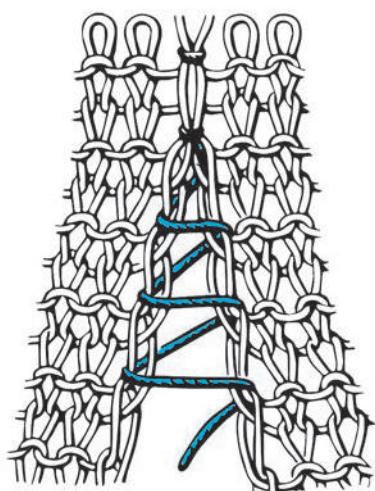
Мал. 8.15. Зшивання горизонтальним швом («петля в петлю»): *а* — деталей, зв'язаних резинкою 1 × 1; *б* — деталей із закритими краями

Мал. 8.16. Вигляд виробу після зшивання вертикальним трикотажним швом: *а* — лицьовий бік; *б* — виворітний бік

а

б

Мал. 8.17. Графічна схема виконання вертикального трикотажного шва: *а* — полотна, зв'язаного з товстих ниток; *б* — полотна, зв'язаного з тонких ниток

Горизонтальним швом можна зшивати деталі, зв'язані резинкою, наприклад, 1 × 1 (мал. 8.15, *а*).

Послідовність виконання:

1. Петлі деталей необхідно розташувати одна проти одної.
2. З'єднати між собою горизонтальним швом («петля в петлю») тільки лицьові петлі, пропускаючи виворітні.
3. Повернути виріб виворітним боком до себе й зшити петлі, що залишилися, тим самим швом (на вивороті вони лицьові).

Трикотажним горизонтальним швом «петля в петлю» з'єднують також деталі із закритими краями. Він виходить плоским, утворюючи так звану лінію петель (мал. 8.15, *б*).

Послідовність виконання:

1. Проколоти голкою половинку першої крайової петлі нижньої деталі та провести нитку.
2. Уколоти голку в половинку крайової петлі верхньої деталі та виколоти в середині наступної петлі (вище закритого краю).
3. Знову вколоти голку в половинку першої крайової петлі нижньої деталі (під закритим краєм) та одразу вивести її в середині наступної петлі.
4. Перейти на верхню деталь, працюючи зі зміщенням: уводити голку (над закритим рядом) під половинку другої петлі та виводити її в середині наступної і т. д.
5. Нитку підтягувати приблизно через кожні 2 см так, щоб стінки деталей з'єдналися та утворилося суцільне полотно.

Для непомітного з'єднання деталей лицьового полотна з вертикальним напрямом петельних рядів найкраще використовувати *вертикальний трикотажний шов*, який ще називають «матрацним». Шов виконують із лицьового боку. Для цієї роботи зручно використовувати голку із загнутим кінчиком або трикотажну голку з тупим кінчиком.

Технологію виконання вертикального трикотажного шва подано в таблиці 11.

Із лицьового боку «матрацний» шов майже непомітний (мал. 8.16, *а*) і має акуратний вигляд з виворітного (мал. 8.16, *б*). Якщо полотно зв'язане з дуже тонких ниток щільним візерунком, то краще голкою набирати одразу по 2–3 протяжки (мал. 8.17).

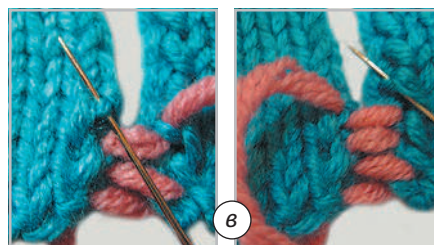
Таблиця 11. З'єднання деталей вертикальним швом («матрацним»)

1 Підготовка до зшивання:
пропрасувати деталі; дібрати нитку для зшивання; скласти деталі край до краю; у зшиванні будуть задіяні протяжки між петлями

2 Початок зшивання:
увести голку під протяжку між крайовою петлею та першою петлею ряду першої деталі (мал. а); уколоти голку знизу вгору під протяжкою між крайовою петлею та першою петлею ряду другої деталі (мал. б)

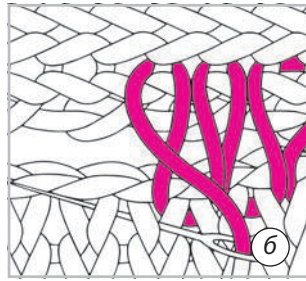
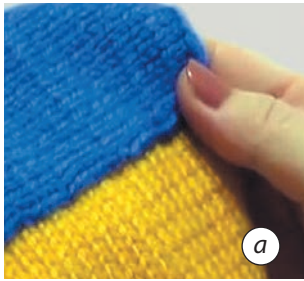
3 Продовження зшивання:
увести голку під протяжку між крайовою петлею й наступною другою петлею ряду першої деталі (мал. а); уколоти голку знизу вгору під протяжкою між крайовою петлею й наступною другою петлею ряду другої деталі (мал. б); прошити так само ще декілька разів (мал. в)

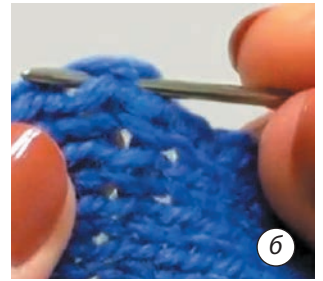
4 Стягування шва під час зшивання:
через 1,5–2 см потрібно затягнути шов, інакше він може бути нерівномірним

5 Закінчення зшивання:
роботу продовжити до кінця ряду, послідовно зшиваючи та стягуючи шов (мал. а); останні петлі акуратно зшити, одразу сховати кінчик нитки (мал. б)

Мал. 8.18. З'єднання деталей з різним напрямом петельних рядів: *а* — зшиті деталі виробу; *б* — схема зшивання

Мал. 8.19. Деталь з вертикальним напрямом петельних рядів

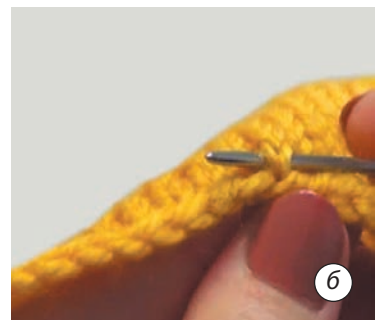
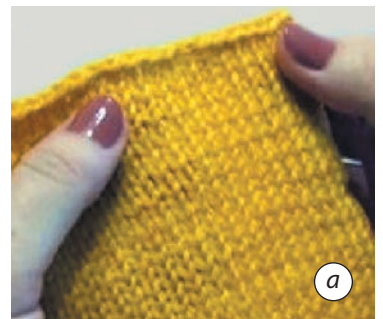
З'єднання деталей виробу з горизонтальним та вертикальним напрямом петельних рядів

Іноді необхідно з'єднати два полотна, з яких одне має горизонтальний напрям петельних рядів, а друге — вертикальний (мал. 8.18).

Деталь з вертикальним напрямом петельних рядів по краю має ряд крайових петель (мал. 8.19, *а*), і в процесі зшивання будуть задіяні протяжки між петельними рядами (мал. 8.19, *б*).

Деталь з горизонтальним напрямом петельних рядів має закритий ряд петель (мал. 8.20, *а*), і в зшиванні будуть задіяні петлі (мал. 8.20, *б*).

Шов прокладають з лицьового боку. За технікою зшивання він схожий на шов «петля в петлю» (мал. 8.15, *б*). Петлі готового шва в кінцевому результаті можуть мати два варіанти. У першому варіанті вони мають вигляд продовження полотна з вертикальними рядами (мал. 8.21, *а*). Якщо нитку зшивання сильніше підтягнути, то отримують другий варіант — шов стає непомітним (мал. 8.21, *б*).

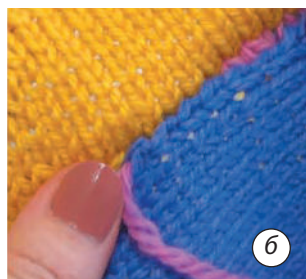
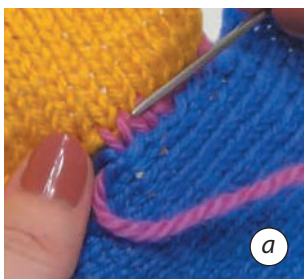

Мал. 8.20. Деталь з горизонтальним напрямом петельних рядів

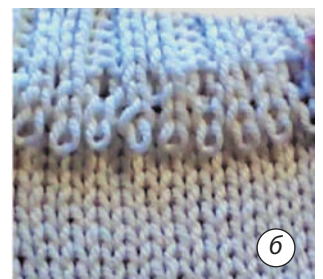
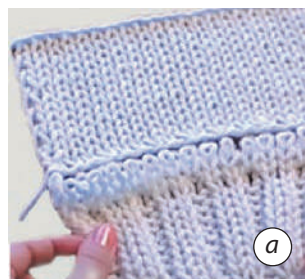
З'єднання деталей виробу кетельним швом

Кетельний шов використовують для зшивання деталей, одна з яких — із закритими петлями, а друга — з відкритими. З відкритими петлями може бути дрібна деталь, а із закритими — основна велика деталь, наприклад манжет і рукав (мал. 8.22, *а*), стійка горловини (мал. 8.22, *б*) або планка застібки та джемпер.

Технологію виконання кетельного шва подано в таблиці 12.

Мал. 8.21. Кінцевий результат зшивання полотен: *а* — петлі не затягують; *б* — петлі затягують

Мал. 8.22. Основна деталь виробу та менша деталь для пришивання кетельним швом

Таблиця 12. З'єднання деталей виробу кетельним швом

		
<p>1 Підготовка до зшивання: припрасувати деталі; дібрати нитку для зшивання; перед зшиванням необхідно приметати або закріпити шпильками деталей з відкритими петлями до основної деталі</p>	<p>2 Закріплення нитки: з краю основного полотна закріпити нитку й провести голку через полотно з виворітного боку в першу відкриту петлю меншої деталі; увести голку поруч справа рухом згори вниз і закріпити першу петлю</p>	<p>3 Початок зшивання: виколоти голку знизу вгору через 1–2 поперечні ряди основної деталі, захоплюючи на половину товщини основне полотно; одразу ввести голку в наступну другу відкриту петлю</p>
		
<p>4 Продовження зшивання двох деталей: знову ввести голку в першу петлю деталі з відкритими петлями, провести під 1–2 поперечними рядами основної деталі та вивести через третю відкриту петлю, пропускаючи другу петлю; так продовжувати до кінця</p>	<p>5 Закінчення роботи: закінчити край роботи, закрі- пити та сховати кінчик нитки; пропрасувати зшиті деталі</p>	

Практична робота

З'єднання деталей виробу

Інструменти та матеріали: праска, гачок, ножиці, голки для шиття, сантиметрова стрічка, шпильки, нитки для в'язання та нитки для зшивання.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Уважно розглянути схеми та зображення способів з'єднання деталей виробів, прочитати пояснення до їх виконання.
2. Проаналізувати способи з'єднання деталей виробів, обрати той, що підходить найбільше.

3. Дібрати нитки та відповідний номер гачка для з'єднання деталей виробу або голку.

4. Порадитися з учителем, виконати контрольний зразок.

5. Якщо контрольний зразок виконано правильно, приступити до зшивання деталей виробу відповідно до схеми та опису. У процесі роботи час від часу звертатися до схеми та перевіряти правильність виконання.

6. Після зшивання деталей переконатися у відсутності помилок.

7. Закріпити всі кінці ниток за допомогою голки для шиття або гачка.

8. Вирівняти виріб, злегка розтягуючи петлі руками. У разі потреби виріб пропрасувати.

Мал. 8.23. Вироби, в'язані спицями

Ключові слова: способи з'єднання деталей, шов «назад голкою», «ткацький» шов, шов «через край», потайний шов, декоративні шви, шов «ланцюжок», з'єднання гачком «ланцюжком», з'єднання гачком стовпчиком без накиду, ажурне з'єднання гачком, горизонтальний трикотажний шов «петля в петлю», вертикальний трикотажний шов «матрацний», трикотажний шов «кетельний шов».

Контрольні запитання

1. Назвіть способи з'єднання деталей в'язаних виробів.
2. У яких випадках деталі можна зшивати на швейній машині? Які переваги та недоліки має цей спосіб з'єднання?
3. Яких вимог потрібно дотримуватися, якщо для з'єднання обрано декоративні шви?
4. Які вироби можна з'єднувати трикотажним швом «петля в петлю»?
5. Які особливості виконання вертикального трикотажного шва «матрацний»?
6. Як охайно сховати кінчики ниток після зшивання?
7. Що, на вашу думку, є найважливішим під час підготовки до з'єднання деталей виробу?
8. Чому необхідно розглянути кілька способів з'єднання й лише після цього обрати?

Працюємо в парах

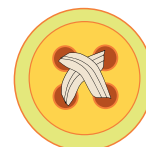
1. Доберіть до запропонованих на малюнку 8.23 виробів способи з'єднання деталей. Преший учень добирає спосіб зшивання голкою, а другий — інший вид з'єднання.
2. Доберіть інструменти, вид і колір ниток для виконання роботи.
3. Обґрунтуйте доцільність запропонованих варіантів з'єднання деталей.

Працюємо творчо й самостійно

1. Знайдіть удома в'язані спицями вироби та роздивіться їх.
2. Визначте, зі скількох деталей вони складаються.
3. Якщо вироби складаються з кількох деталей, визначте спосіб їх з'єднання.
4. Висновки запишіть у зошит.

§9 Оздоблення виробу. Догляд за виробом

1. Як можна оздоблювати виріб, в'язаний спицями?
2. Чи є оздобленням поєднання у виробі пряжі різних кольорів?
3. Як доглядати за в'язаними виробами?

Сучасні напрями оздоблення в'язаних виробів. Види оздоблень в'язаних виробів

Завдяки в'язанню можна отримати багато красивих і оригінальних речей. Виріб, зв'язаний звичайними нитками й простою в'язкою, може стати вишуканим і ефектним завдяки оздобленню. Під час створення речей власноруч дуже важливим є творчий підхід. Можна витратити багато часу, а потім поглянути на готовий виріб і розчаруватися. Результат не буде вартий витрачених зусиль, якщо виготовлений виріб вийшов невиразним і нецікавим. Чому так сталося? Начебто і зв'язано акуратно, і схема була оригінальною, але все одно чогось не вистачає. А не вистачає маленьких деталей, які надають речам особливого шарму й індивідуальності.

Ви вже знаєте, що надати оригінальності виробу можна завдяки оздобленню. Причому у в'язаних виробах оздоблення можна виконувати як під час виготовлення, так і на готовому виробі.

У будь-якому випадку спосіб оздоблення слід обрати заздалегідь — на етапі розробки моделі.

Оздобленням, що виконують під час виготовлення виробу, може бути не тільки використання різних видів в'язання, а й комбінування різних видів пряжі, кольорів тощо (мал. 9.1).

Мал. 9.1. Оздоблення виробів комбінуванням різних видів пряжі та кольорів

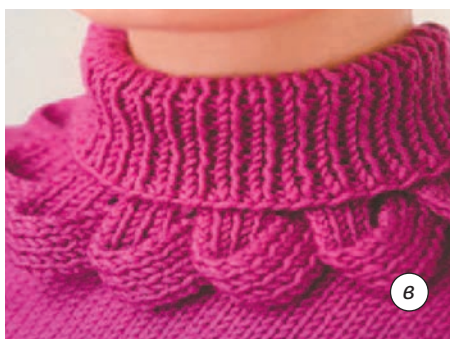
Мал. 9.2. Оздоблення виробу сполученням різних кольорів пряжі

а

б

в

г

д

Вдало дібраним оздобленням можна перетворити виріб, виконаний звичайним лицьовим в'язанням, на щось настільки креативно, що викликає здивування й захоплення (мал. 9.2).

Сьогодні крім використання різних видів в'язання дуже популярним є оздоблення виробів вишивкою, стрічками, бісером, шнурами, ґудзиками, в'язаними квітами тощо (мал. 9.3).

Добір оздоблення для виготовленого виробу. Оздоблення виробу

На уроках трудового навчання в попередніх класах ви вже оздоблювали різні вироби і знаєте, що перш за все оздоблення має бути доречним і відповідати призначенню виробу. Наприклад, декоративні вироби, зв'язані для кухні, недоречно оздоблювати бісером, лелітками, ґудзиками тощо. А от для оздоблення дитячого одягу добре підійдуть і вишивка, і аплікація із зображенням дрібних квіточок або казкових героїв (мал. 9.4).

В'язане (трикотажне) полотно являє собою своєрідну канву, оскільки петлі утворюють «ґратки». Тому **оздоблення вишивкою** виконувати досить зручно. Але вишивати найкраще м'якою шерстяною пряжею: вона може бути тонше тієї, якою зв'язано виріб. Також для оздоблення виробу вишивкою використовують віскозні, шовкові й металізовані нитки. За бажанням окремі елементи візерунка можна прикрасити бісером, лелітками, стеклярусом. Для вишивання на трикотажі можна використовувати майже всі види швів, що застосовують під час вишивання на тканині. Для оздоблення вишивкою виробів, виконаних щільним в'язанням, застосовують найрізноманітніші орнаменти, малюнки та різні техніки вишивання.

Якщо для вишивання хрестиком потрібне гладке, рівне полотно, то гладдю можна вишивати, не придивляючись до рядів в'язання. Для цього малюнок переносять на тонкий папір і приметують до виробу. Можна прошити контур малюнка нитками, після чого папір обережно видалити, а можна

Мал. 9.3. Оздоблення виробів, в'язаних спицями: а — вишивкою; б — вишивкою стрічками; в — в'язаними шнурами; г — в'язаними квітами; д — ґудзиками

Мал. 9.4. Оздоблення дитячих виробів вишивкою та аплікацією

вишивати прямо по паперу. Переводити малюнок на в'язане полотно незручно, а часом і неможливо.

Під час вишивання потрібно стежити, щоб нитки в місцях переходу від однієї частини малюнка до іншої не затягувалися, а прокладалися вільно.

Запам'ятайте! Дуже товста пряжа для вишивання може розтягнути виріб.

Будь-який в'язаний виріб можна прикрасити, якщо оздобити його різними видами *в'язаних шнурів* (мал. 9.5, а). Їх можна використовувати для оформлення візерунків, що накладають у вигляді аплікації на гладке в'язане полотно, а також як витончені пояси, що підкреслять не тільки виріб, а й вашу фігуру. Існує ще багато прикладів того, як можна використовувати в'язані шнури. Можна зробити обробку шнурами основного виробу й додати такі самі шнури для оздоблення аксесуарів, наприклад сумочки. Або можна створити з такого шнура самостійні аксесуари, наприклад в'язаний браслет, пояс, краватку (мал. 9.5, б). Подібні дрібниці можуть підкреслити ваш стиль і додати чарівності буденному образу.

Шнур можна виготовити різними способами: скрутити, сплести технікою «макrame», зв'язати гачком, спицями тощо. Розгляньмо кілька способів.

В'язання шнура спицями. Красиві шнури різної довжини й товщини можна зв'язати спицями на різній кількості петель. Для цього потрібні міцна пряжа й короткі панчішні спиці (табл. 13, с. 60).

Виготовлення шнура з використанням пристосування «куколка» (мал. 9.6, с. 60). Таке пристосування можна купити або виготовити самостійно. Для цього потрібно взяти дерев'яну котушку і вбити в неї чотири скоби. Також знадобиться спиця або гачок, щоб підчіплювати петлі. Шнур виходить круглий, порожній усередині, як нібито зв'язаний. Якщо взяти товсті нитки, шнур буде щільний. Таким способом можна сплести навіть ручки для сумки.

Мал. 9.5. а — оздоблення в'язаних виробів шнурами; б — аксесуар з в'язаних шнурів

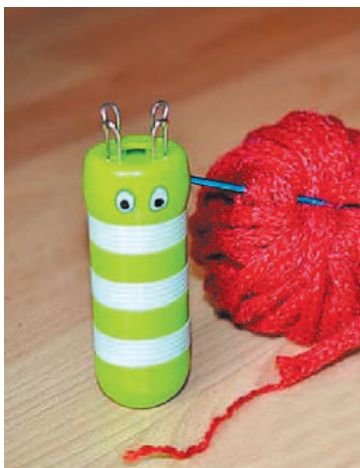
Таблиця 13. В'язання шнура на шістьох петлях

 <p>1 Набрати на спицю 6 петель</p>	 <p>2 Пересунути петлі вздовж спиці до другого її кінця, не перевертаючи роботи</p>	 <p>3 Пров'язати кожен петлю лицьовою</p>
 <p>4 Пересунути петлі вздовж спиці до іншого її кінця, не перевертаючи роботи</p>	 <p>5 Продовжувати в'язати лицьовими петлями (за п. 3 та 4), пересуваючи кожного разу петлі до іншого кінця спиці</p>	 <p>6 У ході подальшого в'язання перша й остання петлі шнура почнуть змикатися, а ряди — вирівнюватися</p>

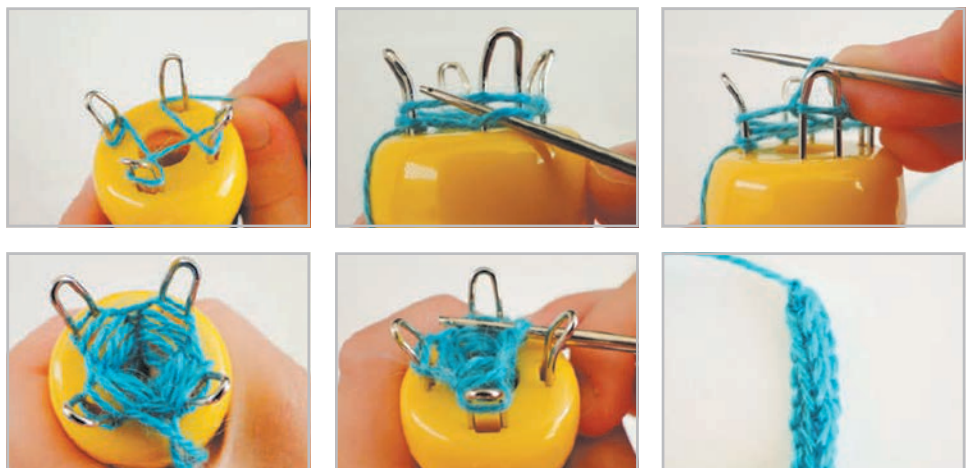
Технологія такого плетіння шнурів дуже проста (мал. 9.7): через отвір у котушці знизу вгору пропускають кінець нитки. Після цього робочу нитку потрібно намотати на всі чотири скоби: перед першою скобою розміщують робочу нитку, спицею захоплюють петлю й перекладають до середини, через робочу нитку та скобу.

Таким чином за допомогою робочої нитки утворюється нова петля. Такі самі дії виконують і з другою петлею, і далі по колу. Час від часу підтягують нитку, яка вже почала показуватися внизу отвору. Так затягують самі петельки.

Оздобити в'язані вироби можна чудовими *в'язаними квітками* (табл. 14).

Мал. 9.6. Пристосування для плетіння шнурів

Мал. 9.7. Плетення шнура на спеціальному пристосуванні

Таблиця 14. Послідовність виготовлення в'язаної квітки

 <p>1 Набрати на спицю 56 петель</p>	 <p>2 Пров'язати 14 рядів панчішним в'язанням (один ряд лицьовими петлями, наступний ряд — виворітними).</p>	<p>Останній виворітний ряд в'язати так: крайова петля, 4 виворітні петлі, 1 петлю скинути, 8 виворітних петель, 1 петлю скинути, 8 виворітних петель, 1 петлю скинути, 8 виворітних петель, 1 петлю скинути, 8 виворітних петель, 1 петлю скинути, 4 виворітні петлі, крайова петля. Скинуті петлі розпустити до передостанньої петлі початку в'язання</p>
 <p>3 У лицьовому ряду лицьові петлі в'язати, а протяжки піднімати. Для цього вводити спицю в другу петлю від нижнього краю полотна під протяжки, підхопити робочу нитку та пров'язати лицьову петлю</p>	 <p>4 У виворітному ряду в'язати по 3 петлі разом по черзі всі петлі ряду, потім усі петлі в'язаного ряду зібрати на нитку та закріпити</p>	 <p>5 Зшити краї пелюстки вертикальним трикотажем швом. Серединку пелюстки можна прикрасити гудзиком, бісером тощо</p>

Остаточна обробка В'язаного Виробу

Остаточну обробку в'язаного виробу виконують у три етапи.

На *першому етапі* треба сховати всі залишки пряжі на виворітний бік та обрізати зайві. Для цього краще використовувати гачок.

На *другому етапі* пришивають необхідну фурнітуру, оздоблювальні елементи або виконують оздоблення виробу.

На *третьому етапі* виконують волого-теплову обробку виробу.

Перш ніж зшити готовий виріб, усі його деталі потрібно ретельно пропрасувати. Перед прасуванням усі частини виробу наколюють на викрійку за допомогою кравецьких шпильок (мал. 9.8).

Якщо зв'язане полотно дуже рельєфне й ажурне, то його пропрасовують через вологу тканину, складену вдвічі, злегка торкаючись поверхні. Коли тканина стане майже сухою, деталь залишають на рівній поверхні для остаточного просушування на кілька годин.

Деталі в'язаного виробу не прасують насухо. Закінчити прасування потрібно тоді, коли від полотна ще йде пара,

Мал. 9.8. Наколювання в'язаного полотна на викрійку

тільки в цьому випадку поверхня виробу залишиться рельєфною.

Якщо деталь опуклої форми, наприклад джгути, рельєфні смуги, шпичечки, то її прасувати не потрібно. Для цього деталь наколюють на викрійку, накривають зверху вологою тканиною (два шари марлі або махровий рушник). Через півгодини тканину знімають, а деталь залишають просихати на підстилці.

Для того щоб зв'язана резинка залишилася пружною після прасування або вологої обробки, зробіть таке: розтягніть резинку у висоту, щоб вона стиснулася, і в такому положенні пропрасуйте її праскою через вологу тканину.

Догляд за в'язаним виробом (прання, сушіння). Особливості волого-теплової обробки (ВТО) в'язаних виробів

Останнім часом речі, зроблені своїми руками, набувають дедалі більшої популярності. Тож рукодільниці беруться за інструменти, дістають записи з бабусиними секретами, додають креативу та створюють унікальні вироби. Але постає питання: як правильно зберігати й доглядати за в'язаними виробами, щоб довго милуватися їхньою красою?

На відміну від виробів із тканини, в'язані речі не рекомендують розвішувати на вішалки в гардеробі. Щоб уникнути розтягування, їх слід зберігати акуратно складеними на полицях у шафі.

Прати в'язані речі потрібно в теплій або прохолодній воді, тому що гаряча спричиняє усадку й зміну структури пряжі. Для ефективного прання застосовують спеціальні делікатні засоби (для мохеру й ангори — яєчний шампунь).

Пральною машиною можна користуватися лише для тих виробів, що зв'язані з пряжі з відповідним маркуванням з догляду, зображеним на ярлику.

Інші в'язані вироби перуть руками. І навіть під час ручного прання потрібно дуже акуратно стискати речі, без тертя. Під час останнього полоскання у воду додають трохи оцту, а для виробів з ангорської пряжі — гліцерин. Після прання вироби не викручують, а злегка віджимають руками й загортають у рушник. Потім

розгортають і розправляють. Сушити в'язані вироби слід розкладеними на горизонтальній поверхні. Не можна розвішувати на мотузках, щоб не зіпсувати виріб.

Вироби з ангорської пряжі й мохеру одразу після того, як вони висохнуть, можна загорнути в пакет і покласти на дві години в морозилку. Вони знову стануть пухнастими та приємними для тіла.

На відміну від волого-теплової обробки тканин в'язані деталі в жодному разі не можна обробляти тиском, інакше в'язане полотно втратить свою чарівність — стане пласким і млявим. Тому праску не слід сильно притискати й «возити» нею по полотну.

Волого-теплова обробка надає виробам закінченості, акуратного зовнішнього вигляду.

Пам'ятайте, що після збирання або зшивання деталей у виріб добре випрасувати окремі деталі буде вже неможливо.

Дотримуючись цих правил, ви надовго збережете унікальну красу в'язаних виробів.

Практична робота

Остаточна обробка виробу

Інструменти та матеріали: гачок, голка з тупим кінцем, ножиці, нитки, пряжа, матеріали й фурнітура, необхідні для оздоблення.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Заховати й обрізати кінчики ниток у виробі.
2. Виконати волого-теплову обробку окремих деталей.
3. Дібрати вид оздоблення виробу та необхідні інструменти й матеріали.
4. Виконати оздоблення виробу.
5. Виконати волого-теплову обробку виробу.
6. Перевірити якість виконання робіт і заповнити оцінювальну таблицю.

(Стовпчик «Взаємооцінювання» залиште незаповненим.)

№ з/п	Критерій оцінювання	Кількість балів	Взаємооцінювання	
			Кількість балів	Зауваження
1	Відповідність виробу обраній моделі (2 бали)			
2	Правильність виконання в'язання (6 балів)			
3	Якість виконання оздоблення виробу (2 бали)			
4	Якість остаточної обробки виробу (2 бали)			
Усього балів				

Ключові слова: остаточна обробка, волого-теплова обробка, прання, прасування, сушіння, зберігання в'язаних виробів, плетіння шнурів, в'язання квітів, вишивання в'язаних виробів.

Контрольні запитання

1. Для чого виконують остаточну обробку виробу?
2. Яку роль відіграє оздоблення в'язаного виробу?
3. Якими швами можна вишивати в'язаний виріб?
4. Як потрібно прати в'язані вироби?
5. У чому полягає особливість прасування в'язаного виробу?

Працюємо в парях

Оцініть якість виготовленого виробу та заповніть стовпчик «Взаємооцінювання» таблиці з практичної роботи. Якщо бали не співпадають, обґрунтуйте своє рішення.

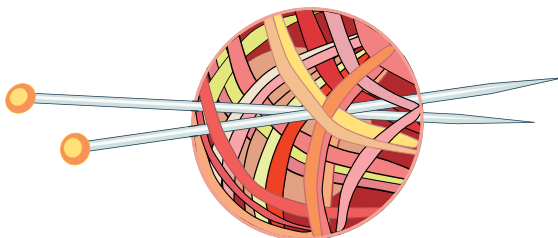

Працюємо творчо й самостійно

1. Запропонуйте оздоблення для виробів, зображених на малюнку 9.9.
2. Доберіть необхідні для цього матеріали й фурнітуру.

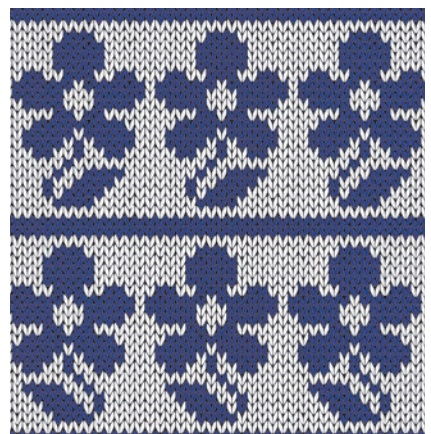
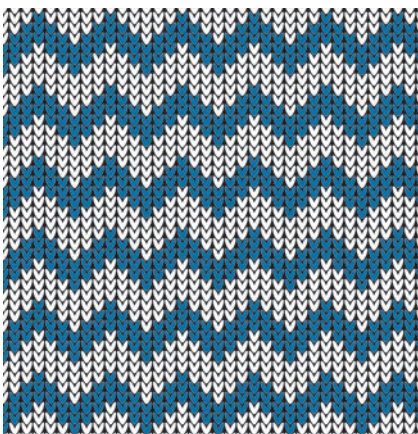
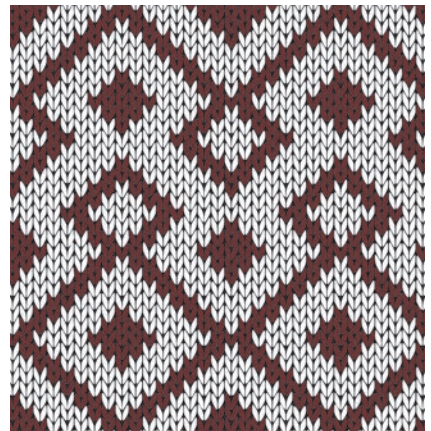
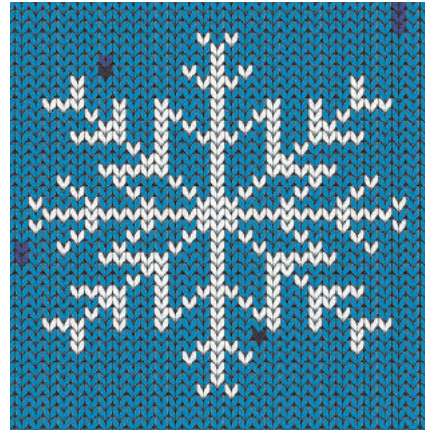
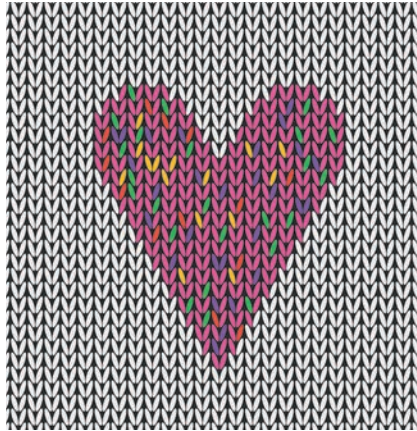
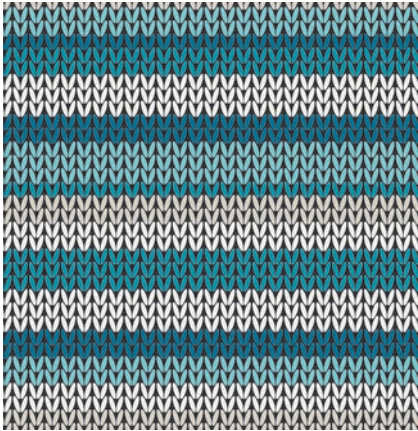
Перевірте свої знання за розділом «Технологія виготовлення виробів, в'язаних спицями», виконавши тестові завдання на сайті.

Мал. 9.9. Приклади в'язаних виробів

СХЕМИ ОРНАМЕНТІВ, ВИКОНАНИХ З НИТОК РІЗНИХ КОЛЬОРІВ

КОРИСНІ ПОРАДИ

- Навчатися в'язати краще починати з простих речей, наприклад шарфів різних розмірів, стилів і моделей, чохлів, а вже потім братися за складніші вироби.
- Іноді пряжу, яка зазначена в інструкції до обраної моделі, не вдається купити. У цьому випадку слід придбати пряжу, максимально подібну за складом та за показником метражу на грам.
- Якщо вам потрібно докупити пряжу і ви не знайшли мотків з потрібної партії, а придбали схожі нитки, то в'яжіть поперемінно 1 ряд старою і 1 ряд новою ниткою. Через декілька рядів в'язання продовжте вже новою пряжею. Так можна замаскувати можливі відмінності відтінків пряжі.
- Перед початком в'язання слід уважно прочитати інструкцію, щоб зрозуміти обсяг і складність роботи. Якщо інструкція іноземною мовою, потрібно зробити переклад усіх рекомендацій та схеми в'язання.
- Якщо в інструкції подано інформацію відразу для кількох розмірів, то зручно виписати на окремому папірці кількість петель (скільки додавати, набирати, закривати тощо) усіх деталей виробу для свого розміру. Так ви не заплутаетесь і заощадите час. Уважно перевірте, чи правильний розмір ви вибрали.
- Щоб не забути номер спиць (у разі, коли маркування на спицях відсутнє), зберігати їх краще у фабричній упаковці, на якій завжди є номер.
- Щоб пряжа не забруднилася під час в'язання, можна покласти її в пакетик або коробку, залишивши отвір для виходу робочої нитки.
- Допоміжна спиця має бути на половину номера тоншою за робочу.
- Якщо під час в'язання в середині ряду закінчилися нитки в клубку, то краще розпустити ряд до початку та приєднати нитку. А відрізаний кінець нитки стане в пригоді для зшивання готових деталей виробу.
- Щоб нитки менше плутались, після пров'язування ряду не обертайте полотно кожен раз за годинниковою стрілкою, а повертайте його в різні боки: після закінчення лицьового ряду — проти годинникової стрілки, а після виворотного — за годинниковою.
- Полотно, виконане панчішним в'язанням (лицьовою гладдю), не буде скручуватися, якщо перший ряд пров'язати резинкою 1 × 1.
- Знімаючи петлю, робочу нитку можна розташовувати за нею або перед нею. У випадках коли перед знятою петлею роблять накид, робочу нитку залишають на спиці у вигляді накиду.

Зменшення кількості петель можна виконати просто пров'язавши дві петлі разом лицьовою схрещеною петлею.

Не рекомендують в'язати «бабусиними» петлями рельєфні візерунки. Через щільність петель їхня поверхня стає пласкою, невиразною.

Щоб зняті петлі не стягували в'язання, використовують такий прийом: перед лицьовою петлею роблять накид і тільки потім пров'язують лицьову петлю. З виворотного боку її знімають, а накид знімають з петлі.

Якщо під час в'язання була спущена петля, або було захоплено разом з петлею нитку попереднього ряду, або замість лицьової петлі пров'язана виворітна (чи навпаки), ці помилки можна виправити, не розпускаючи всю річ. Необхідно розпустити петельний стовпчик до місця помилки та пров'язати петлю гачком (підняти петлю).

Якщо вам потрібно відкласти велике число петель, замість допоміжної спиці краще використати спеціальну в'язальну шпильку або велику англійську булавку. У цьому випадку жодна петля не зісковзне.

Для створення еластичного краю виробу можна закрити петлі гачком методом накидів і пров'язування петель разом.

Гарний візерунок можна отримати, схрещуючи виворітні петлі. Для цього слід спочатку пров'язати другу петлю з лівої спиці перед першою, потім, не зводячи петлю зі спиці, пров'язати першу петлю, а вже тоді спустити обидві петлі.

Якщо ви в'яжете візерунки, в яких на тлі панчішного в'язання розташовані зняті петлі, випуклі смужки, бугорки тощо, то варто тло в'язати щільніше «бабусиними» петлями, а інші елементи — класичними слабкішими. Цей прийом дозволяє зробити фактуру полотна більш виразною.

Кольорові нитки краще змотати в клубки з двома робочими кінцями і в'язати тією ниткою, що йде із середини клубка. У цьому випадку нитки будуть менше перекручуватися між собою.

Якщо орнамент багатоколірний, то клубків буває досить багато і в'язати буде складно. Краще покласти кожний клубочок у мішечок — так розплутувати їх буде значно легше.

Робочу нитку тримайте в лівій руці, а нитки інших кольорів — у правій або залиште вільними, і за необхідності вплітайте їх у полотно.

У двоколірних візерунках останню крайову петлю пров'язуйте одночасно нитками обох кольорів, а першу крайову петлю знімайте.

Під час в'язання нитками декількох кольорів краще протягувати нитку паралельно майбутньому шву, ніж часто відрізати та з'єднувати нитки, оскільки в'язання буде виглядати неакуратно через численні вузлики.

Для того щоб виконати згин полотна, слід на лінії згину пров'язати серед виворітних рядів 1 лицьовий, за яким буде зручно зігнути полотно за отриманою таким чином лінією згину.

Під час в'язання виробів з ангорської вовни (легкої та м'якої) рекомендують до основної нитки додати шовкову нитку того самого кольору. Такі вироби будуть довше носитися.

Заховати кінці ниток у зв'язаному виробі зручно за допомогою звичайного гачка для в'язання.

Готовий виріб необхідно випрати відповідно для певного виду пряжі, щоб перше прання не зіпсувало виріб.

Пам'ятайте, що вироби з бавовняної пряжі мають властивість зсідатися після прання в гарячій воді.

Основи техніки, технологій і проектування

§10 *Автоматизація, комп'ютеризація та роботизація сучасних технологічних процесів*

1. Яку галузь промисловості називають легкою?
2. Від чого залежить добробут людей?
3. Що забезпечує розвиток та конкурентоспроможність виробництва?
4. У чому полягає суть механізації технологічного процесу?
5. Завдяки чому підвищують якість промислової продукції?

Автоматизація та роботизація технологічних процесів

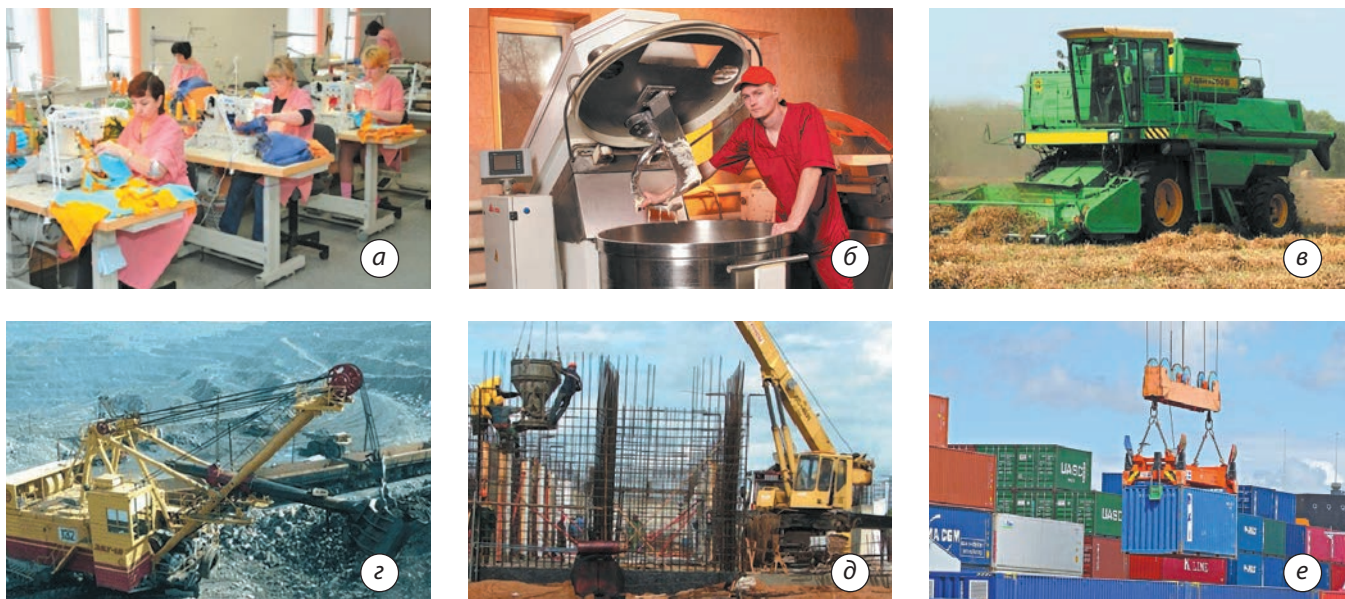
Рівень розвитку держави та, відповідно, життя кожної людини залежить від того, наскільки ефективно впроваджується у виробництво нова техніка й технології. Сьогодні перспектива розвитку виробництва нерозривно пов'язана з інноваційними процесами, новими знаннями, пошуком нових ідей, запровадженням прогресивних технологій, механізацією й автоматизацією технологічних процесів.

Під *механізацією технологічного процесу* розуміють заміну фізичної праці людини роботою машин або механізмів. Роль людини в багатьох видах робіт із застосуванням техніки залишається важливою, наприклад, для керування верстатним обладнанням під час виготовлення текстильних виробів, розкрювання виробів, для контролю точності та якості обробки тощо (мал. 10.1).

Перехід до ринкових відносин в економіці та науково-технічний прогрес значно прискорили темпи впровадження інноваційних технологій в усі сфери соціально-економічного життя суспільства. Саме нові технології визначають ефективність підприємства та дозволяють скорочувати витрати й отримувати максимальний прибуток. Сьогодні завдяки впровадженню автоматизації виробничих процесів здійснюється оптимізація всіх ключових управлінських, фінансових і виробничих бізнес-процесів, забезпечується точність планування і якість контролю.

Автоматизація — це напрям розвитку техніки й технологій, що характеризується звільненням людини не тільки від фізичної праці, пов'язаної з виробничими процесами, а й від оперативного керування відповідними механізмами (мал. 10.2).

На сучасних підприємствах більшість виробничих процесів автоматизовані. Технологічними

Мал. 10.1. Механізація технологічних процесів у різних галузях виробництва: а — у легкій промисловості; б — харчовій промисловості; в — сільському господарстві; г — гірничій промисловості; д — будівництві; е — на транспорті

машинами керують комп'ютери, а виконання трудомістких, монотонних або небезпечних операцій здійснюють спеціальні автоматизовані машини — роботи.

Робот — це машина, що створена людиною та контролюється нею. Залежно від видів

виконуваних завдань робіт умовно поділяють на *промислових, військових, медичних, космічних* тощо (мал. 10.3). Наприклад, на текстильних підприємствах роботи розкрояють тканину, складають її та транспортують до виробничих дільниць. Військові використовують

Мал. 10.2. Автоматизація виробничих процесів: а — у легкій промисловості; б — харчовій промисловості; в — машинобудівній промисловості

Мал. 10.3. Використання роботів: а — у медицині; б — військовій справі; в — автомобілебудуванні

Дізнайтеся більше

Вагомий внесок у розвиток автоматизації виробничих процесів на підприємствах України зробив директор Інституту кібернетики Академії наук України Віктор Михайлович Глушков (1923–1982). Він був справжнім генієм, ідеї якого набагато випередили свій час. Під його керівництвом розроблено теорію автоматів та електронних обчислювальних машин, автоматизованих систем керування та систем обробки даних, проведено дослідження в галузі штучного інтелекту та багато іншого.

роботів-саперів для дистанційного розмінування території та для знешкодження снарядів. Медичні міні-роботи допомагають під час хірургічних операцій. Морські роботи виконують різноманітні дії на великій глибині, а космічні — на орбітальних станціях у безкисневому просторі.

Промисловий робот — це автономно функціонуюча машина-автомат, що призначена для відтворення певних рухових функцій людини під час виконання основних і допоміжних виробничих операцій без безпосереднього втручання людини.

За принципом керування промислові роботи поділяють на чотири види (чотири покоління): жорстко вбудовані, програмовані, адаптивні, інтелектуальні.

Жорстко вбудовані роботи — це автомати з двома або кількома ступенями рухомості маніпулятора. «Рука» такого робота жорстко з'єднана з технологічним устаткуванням. Такі роботи застосовують для виконання монотонних робіт під час масового виробництва однотипних деталей, а також у шкідливих чи небезпечних для здоров'я людини умовах.

Програмовані роботи одноманітно повторюють рухи (команди), задані програмою, наприклад, штампування заготовок для надання їм визначеної форми.

Адаптивні роботи в ході виконання технологічної операції за потреби можуть автоматично перепрограмовуватися (адаптовуватися). Наприклад, якщо до верстата надійшла заготовка, що має відхилення від розмірів, робот відбракує її та бере іншу.

Інтелектуальні роботи можуть аналізувати ситуації, приймати рішення, розв'язувати задачі, навчатися. Їх називають роботами зі штучним інтелектом. Такі роботи можуть використовуватися для дослідження космосу, океану, у зонах високого радіаційного забруднення тощо.

Сьогодні роботи набувають широкого застосування. Вони дають змогу виготовляти продукцію високої якості, знижувати її собівартість, виконувати різні виробничі операції в недоступних місцях. Вони можуть самостійно аналізувати технологічні операції та приймати необхідні рішення. За роботами — майбутнє.

Цікаву інформацію про стародавні механічні пристрої та сучасних роботів ви можете прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Застосування автоматичних пристроїв на виробництві й у подумі

Автомат (від грец. *automatos* — самодіючий) — пристрій, що виконує всі операції за заданою програмою, яка не потребує безпосередньої участі людини в процесі отримання, передачі, розподілу (використання) енергії, матеріалів або інформації.

Програму дій автомата можна задавати його конструкцією, як, наприклад, у механічних годинниках, торгових та ігрових автоматах тощо.

Також програма дій автомата може бути створена окремо, записана на носій інформації та відтворена за допомогою комп'ютера або верстата з числовим програмним керуванням.

Розробкою методів і засобів вирішення виробничих завдань із використанням автоматичних пристроїв займається галузь науки й техніки — *автоматика*.

Упровадження автоматичних пристроїв у виробництво для звільнення людини від оперативного управління виробничим процесом, тобто операцій контролю, керування або регулювання, називають **автоматизацією виробничих процесів**. Автоматизація, на відміну від механізації, полегшує не тільки фізичну, але й розумову працю людини. Залежно від ступеня заміни розумової праці машинами й пристроями розрізняють часткову, повну та комплексну автоматизацію.

За *часткової автоматизації* автомати виконують тільки частину операцій, наприклад операції керування, інші операції виконують працівники.

За *повної автоматизації* всі операції (контроль, керування, регулювання) автоматизовані, тобто виконуються автоматичними пристроями.

Комплексною називають автоматизацію, що поширюється не на одну, а на комплекс операцій, наприклад на обробку деталі, вузла або виробу. Вона може бути здійснена в масштабі всього виробництва, одного або окремих цехів, певних ділянок виробництва.

Кожний автомат складається з окремих елементів, у яких відбуваються перетворення кількісних і якісних фізичних величин або процесів, наприклад розмикання або замикання електричного кола, відкривання або закривання крана у водопроводі, газопроводі тощо. Машину або механізм, яким керує елемент автоматики, називають *керуваним об'єктом*. Керуючий пристрій і об'єкт керування утворюють *автоматичну систему керування* (скорочено АСК).

Керування автоматичною лінією, а також контроль усіх технологічних операцій здійснюють з пульта керування або за допомогою робота відповідно до заданої програми. Проте будь-яка неполадка вимагатиме припинення технологічного процесу і втручання людини. Наприклад, у разі поломки інструмента виникає необхідність його заміни майстром-оператором. Тобто в цьому випадку розмикається коло технологічного процесу. Для автоматичної заміни інструмента або усунення інших неполадок чи налагодження технологічних процесів сконструйовано спеціальні автомати. Вони без втручання людини можуть замінити

Мал. 10.4. Схема автоматичної лінії із застосуванням робота

інструмент, що вийшов з ладу, на інший, переналадити автоматичне виконання певного технологічного процесу тощо. Тобто сприймаючий блок зафіксує певну неполадку, автоматично прийме рішення, надасть відповідну команду до керуючого блока, який виконає це рішення щодо усунення несправності. Такі автомати називають *автоматами з числовим програмним керуванням*.

Більш досконалими автоматами, що забезпечують ритмічність, високий темп випуску продукції, універсальність та можливість швидкого переналадження для виконання інших технологічних операцій, є гнучкі виробничі системи.

Гнучка виробнича система (ГВС) — це комплекс технологічного й допоміжного устаткування, сполученого єдиною системою автоматичного керування на основі електронної обчислювальної машини (комп'ютера) для виконання різних технологічних операцій. Гнучкі технології є сьогодні основою автоматизованого виробництва.

Можливість зміни програми дії робота дає змогу переходити від виконання однієї технологічної операції до іншої. Наприклад, на лінії з автоматизованими верстатами робот своєю «рукою»-маніпулятором бере заготовку з транспортера і встановлює її на технологічній машині (наприклад, для герметизації пакетів), потім переносить на ділянку кінцевої обробки, а після завершення всіх технологічних операцій переміщує виріб на транспортер (мал. 10.4).

Мал. 10.5. Апаратна візуального контролю

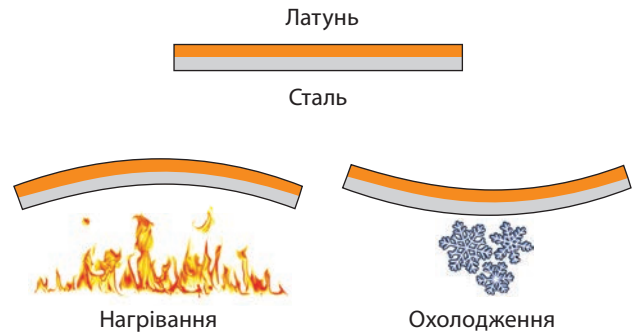
В інших випадках навколо робота встановлюють різні верстати, за допомогою яких відбувається обробка заготовки. Робот передає заготовку з одного верстата на інший доти, доки не будуть виконані всі технологічні операції. Програма дій робота задається пультом.

Складовою автоматизованої системи керування технологічними процесами є візуальні апаратно-програмні засоби (мал. 10.5), що здійснюють контроль і керування виробничими й технологічними процесами. Вони підтримують зворотний зв'язок і впливають на перебіг процесу в разі відхилення його від заданих параметрів.

Автоматизацію широко застосовують не тільки на виробництві, а й у побуті. Чи помічали ви, що під час роботи праскою достатньо виставити температурний режим і праска сама автоматично буде вмикатися й нагріватися, а в разі досягнення певної температури — вимикатися. Своєрідним датчиком тут є біметалічна пластина (мал. 10.6), яка складається з двох шарів з різних металів, що мають різні коефіцієнти

Мал. 10.7. Побутові автоматичні пристрої

Мал. 10.6. Біметалічна пластина

теплового розширення. Під час проходження ними електричного струму пластина нагрівається і вигинається в бік шару з меншим коефіцієнтом розширення. Нагріта до певної температури пластина розмикає контакт. Коли пластина охолоджується, вона повертається до початкового положення (розгинається) і замикає контакт.

Багато сучасних побутових приладів мають автоматичні системи керування й контролю за процесом. Пральні машини будуть прати в заданому режимі та самі вимикатися, мультиварки готуватимуть їжу в заданий час, кавоварки варитимуть каву для чашки певного розміру, мікрохвильові печі готуватимуть їжу в заданому режимі тощо (мал. 10.7).

Більше про автоматичні системи керування ви можете прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Використання комп'ютерної техніки в сучасних технологічних процесах

Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки і програмного забезпечення — це одна з характерних ознак сучасного періоду розвитку суспільства. Технології, головним компонентом яких є комп'ютер, охоплюють майже всі сфери людської діяльності. Те, що донедавна вважали фантастикою, сьогодні завдяки науково-технічному прогресу стало реальністю. Комп'ютерні технології застосовують на заводах і фабриках, у видавництвах і великих бібліотеках, у парламентах і міністерствах, у банках і на складах, у системах зв'язку, на транспорті, у школах та університетах тощо. Майже неможливо уявити сучасний офіс без комп'ютерного обладнання.

Комп'ютер є неодмінним атрибутом робочого місця працівників багатьох професій.

Підвищується рівень застосування комп'ютерних технологій у медицині: з'являються нові медичні програми, сучасні дослідження неможливі без відповідної техніки, наприклад комп'ютерна томографія, яку проводять із використанням явища ядерно-магнітного резонансу.

Завдяки комп'ютерним технологіям ми можемо отримувати дистанційну освіту, об'єднуватися в групи за професійними, соціальними або культурними інтересами.

Однак у побутовий кондиціонер не можна вмонтувати системний блок звичайного персонального комп'ютера. І у складі так званого смарт-телевізора ми не знайдемо окремого персонального комп'ютера в його звичайному вигляді. Автоматизація такої техніки стала можливою завдяки винаходу мікропроцесора і створенню мікропроцесорних систем.

Мікропроцесори (*мікроелектронні програмовані пристрої*) і мікроконтролери широко використовують у побутовій техніці, медичних приладах, автомобільній електроніці, системах керування ліфтами, телефонах, аерокосмічній і військовій промисловості та, звичайно, у промисловому виробництві (мал. 10.8).

Ще один тип мікропроцесорних пристроїв, який в останні 30–40 років дістав широке застосування, — це так звані програмовані логічні контролери. Їх використовують у промисловому виробництві для керування складними технологічними процесами.

Програмований логічний контролер (ПЛК) — це спеціалізована мікропроцесорна система, яку використовують для автоматизації технологічних процесів та загальнопромислових установок і комплексів (конвеєрів, рольгангів, підйомних кранів, подрібнювачів, млинів, змішувачів, пакувальників, робототехнічних та гнучких виробничих комплексів тощо).

Фактично ПЛК — це міні-комп'ютер у спеціальному конструктивному виконанні (мал. 10.9). Для створення програм для ПЛК використовують спеціальні «інженерні» мови програмування.

Також ПЛК застосовують у сільському господарстві для створення мікроклімату в тепличних господарствах, на птахофабриках, тваринницьких фермах тощо.

Побутова техніка

Медична техніка

Засоби зв'язку та електроніка

Роботи та промислові верстати

Транспортні засоби

Мал. 10.8. Сфери застосування мікропроцесорів

Мал. 10.9. Технічні засоби автоматизації

Практична робота**Ознайомлення з автоматичними пристроями**

Обладнання: верстатне обладнання навчальних майстерень.

Правила безпечної праці: роботу виконують з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Ознайомитися з конструктивними особливостями автоматичних пристроїв, якими оснащена шкільна майстерня.
2. З'ясувати принцип дії ручної та автоматичної системи виконання технологічних операцій.
3. Накреслити блок-схему пристрою для автоматичної подачі робочого інструмента.
4. Оглянути та з'ясувати можливість блокування роботи механізму автоматичного виконання технологічних операцій (за наявності їх у навчальних майстернях).

Ключові слова: автомат, автоматизація, механізація, промисловий робот, маніпулятор, автоматика, автоматична система керування, мікропроцесор, мікроконтролер, програмний логічний контролер.

Контрольні запитання

1. Чим відрізняється автоматизація від механізації виробничих процесів?
2. Який пристрій можна вважати роботом? Які види роботів існують?
3. Чим зумовлена необхідність створення роботів?
4. Яких переваг можна досягти завдяки автоматизації виробництва та науковій організації праці?
5. Що являють собою автоматичні системи управління та контролю?

§ 11 Основи проектної діяльності

1. Наведіть приклади аналогії між живою природою та виробами легкої промисловості.
2. Що спільного між звичайною застіркою-липучкою та реп'яхом?
3. Який технологічний процес називається моделюванням? макетуванням?
4. У чому полягає зміст художнього конструювання?

Основи біоніки в проектуванні

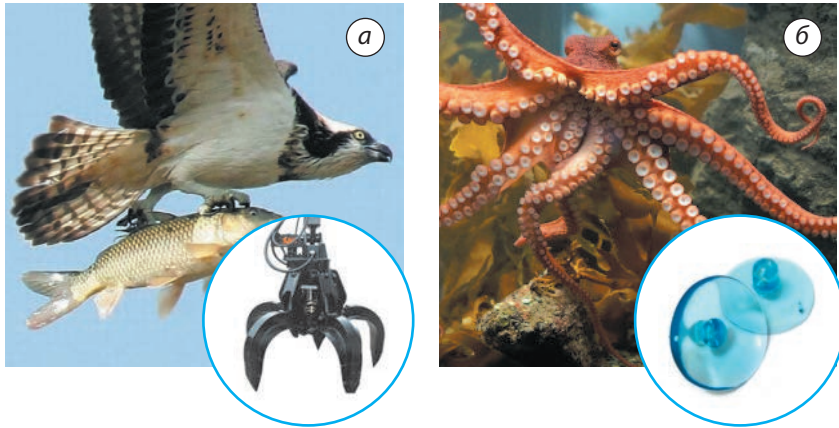
Огляньте речі, що вас оточують. Зверніть увагу, що деякі з них дуже схожі на живих істот або на частини їхнього тіла.

Для того щоб піднімати й утримувати предмети, у природі й техніці використовують однакові принципи. Орли й інші хижі птахи, щоб утримати здобич, чітко обхоплюють свою жертву гострими кігтями, з яких неможливо вирватися. Під час проектування екскаваторів та подібних пристроїв конструктори використали принцип будови лап птахів-ловців (мал. 11.1, а). Восьминіг «винайшов» незвичайний метод полювання: він охоплює жертву щупальцями й присмоктується сотнями присосків, що розташовані на його щупальцях. Присоски також допомагають йому рухатися слизькими поверхнями, не сповзаючи вниз.

Аналогічні присоски ми бачимо на килимках для ванної кімнати, на полочках та гачках, що кріпляться до керамічної плитки на кухні, на дитячих іграшках тощо (мал. 11.1, б).

Зверніть увагу, що просторові конструкції багатьох промислових виробів — це похідні структурних форм природи: яйця, мушлі, шкаралупи горіха, качана кукурудзи тощо.

Якщо природний аналог має чітку конструкцію та просту форму, то це дає можливість швидше й з меншими витратами часу досягти технічного рішення форми проектного об'єкта. Якщо форма природного аналога утворена багатьма складно організованими елементами, то необхідний ретельний аналіз, відбір і порівняння ознак, щоб у технічному об'єкті найкраще відтворити форму й властивості

Мал. 11.1. Подібність принципів роботи в природі й техніці

природного аналога. Яскравим прикладом відображення природи в архітектурі є будинок, спроектований за формою мушлі молюска (мал. 11.2).

Одним з методів конструювання виробів є метод функціональних аналогій, або зіставлення принципів і засобів формоутворення промислових виробів та живої природи. Цей метод називають *біодизайном*.

Вироби, що нагадують предмети живої природи, сконструйовані на основі біоніки. *Біоніка* — це наука, що вивчає представників тваринного й рослинного світу з метою використання природних форм для створення нових технічних об'єктів.

Назва біоніки як науки походить від давньогрецького слова *bios* — «осередок життя». Інакше кажучи, біоніка допомагає людині створювати оригінальні технічні системи й технологічні процеси на основі ідей, запозичених у природи. При цьому не слід прагнути прямого копіювання всіх характеристик біологічних об'єктів, а критично добирати тільки корисні для техніки властивості. Біоніка, ґрунтуючись на біологічному прототипі, розробляє моделі, що мають конкретне практичне застосування. Фахівці вважають, що моделювати слід лише ті функції, які підвищують гнучкість, надійність та економічність системи або процесу.

Сьогодні навряд чи можна знайти таку сферу людської діяльності, яка не спиралася б на витвори природи й тією чи іншою мірою не була пов'язана з біонікою.

Біоніка відома з давніх-давен. Античні архітектори вчилися у природи законів пропорції та оптимального співвідношення розмірів окремих частин і деталей виробу. Ці закони пропорції ми можемо бачити й у сучасних проектних рішеннях (мал. 11.3).

Але в давні часи ще не було відомо найістотніше — закономірності формоутворення, таємниці будови та самоконструювання живого світу. Із часом стало зрозуміло, що будь-який організм — від комахи до слона — є досконалою конструкцією. Знання про природу застосовували в народних

Мал. 11.2. Відтворення природної форми в архітектурі

Мал. 11.3. Симетрія в природі й техніці

Мал. 11.4. Застосування природної форми крони дерев у архітектурних спорудах різних епох

Мал. 11.5. а — багатоповерхівка у вигляді спіралі; б — Сіднейський оперний театр

промислах і ремеслах, у будівництві й архітектурі. Так, наприклад, природний закон вітрових навантажень впливає на форму крони дерев. Їхня форма нагадує конус із вершиною вгорі, її використовували й використовують під час проектування різноманітних споруд — від відомої піраміди Хеопса до Ейфелевої вежі (мал. 11.4).

Біонічні форми у створенні предметного середовища й інтер'єру

Біонічний підхід ми можемо спостерігати в проектуванні сучасних будівель (мал. 11.5). Наприклад, багатоповерхівка у вигляді спіралі ДНК, балкони якої зміщені один над одним і вкриті рослинністю, споруда у вигляді вітрил тощо.

Наукою доведено, що представників тваринного й рослинного світу можна розглядати як високоорганізовані механізми — біологічні системи. Біоніка досліджує та використовує принципи їхньої будови й функціонування для створення і вдосконалення технічних систем, машин, будівельних конструкцій тощо.

Біонічний метод у художньому конструюванні — це поєднання живої природи та рукотворного середовища, у якому людина буде існувати в гармонії з природою. «Вписатися» в природу означає врахувати технологічні, екологічні й естетичні чинники під час проектування. Утім, конкретні способи та засоби такого врахування можуть бути різними.

Художнє конструювання передбачає творчу проектну діяльність. Його здійснюють художники-конструктори, дизайнери.

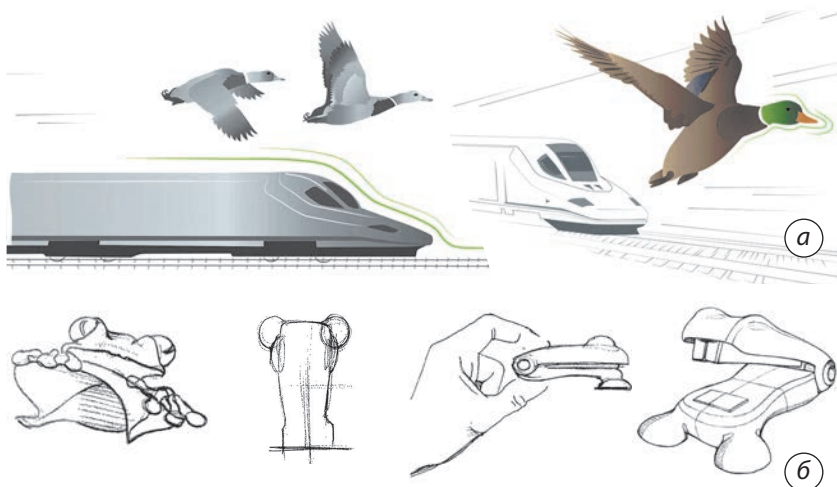
Тваринний і рослинний світи підказують ідеї для художнього й технічного конструювання. Використання природних принципів формотворення дає можливість урізноманітнювати форми, впроваджувати нові конструктивні рішення, підвищувати їхню раціональність і економічність, що зрештою підвищує якість і збільшує асортимент виробів.

Дизайнер повинен бачити й розуміти логіку природних форм, аналізувати їх, виділяти найсуттєвіше й потім моделювати на цій основі нові об'єкти та структури. Він виконує детальні замальовки природного зразка, потім шляхом формоутворюючих, осьових і розчленовуючих ліній аналізує природну форму та розробляє технічний зразок (мал. 11.6).

Вивчення форм живої природи живить фантазію дизайнерів та модельєрів у створенні нових швейних виробів (мал. 11.7).

Біонічні форми й природні стилізації застосовують також і до дизайну середовища інтер'єру як у цілому, так і до окремих його деталей (мал. 11.8).

Вибираючи аналоги із числа біологічних об'єктів, слід приділяти особливу увагу тим із них, які хоча б частково виконують функцію (таку саму чи подібну), що необхідна для

Мал. 11.6. Розробка технічних зразків: а — потяга; б — степлера

проектованої конструкції. Вибравши відповідний природний аналог, визначають найсуттєвіше в його формі та конструкції, що забезпечує виконання поставлених перед дизайнером завдань.

Щоб створити нову річ, насамперед потрібно виготовити її макет або модель. Їх виготовляють з недорогих матеріалів, які легко піддаються обробці (папір, картон, пластилін, глина, пінопласт, текстильні матеріали, деревина тощо). З пластиліну, наприклад, можна легко відтворити будь-яку природну форму. Але такі витвори нестійкі й легко деформуються. Тому в художньому конструюванні використовують багато інших матеріалів: з картону створюють макети інтер'єрів, з паперу та текстильних матеріалів — моделі одягу, іграшок, сувенірів, з пінопласту — макети будинків та садів, деревину застосовують для створення макетів меблів, а також для моделювання суден, літальних апаратів, транспортних засобів.

Про моделювання й макетування в проектуванні ви можете прочитати в додатковому матеріалі на сайті.

Мал. 11.7. Біоформи в одязі: а — покрій рукава за формою крила кажана; б — спідниця-тюльпан

Мал. 11.8. Біоніка: а — в інтер'єрі; б — меблях; в — світильниках

Мал. 11.9. Вироби-аналоги

Практична робота

Створення моделі виробу з використанням біоформ

Інструменти та матеріали: технологічні карти, зображення, ескізи аналогів виробів, креслярські інструменти, матеріали для створення макета й моделі.

Правила безпечної праці: роботу виконують з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Розглянути зображені на малюнку 11.9 вироби та проаналізувати їх щодо використання біоформ.
2. Обрати один із напрямків або запропонувати свій для зміни формоутворення.
3. Визначити видозміну реального об'єкта, виконати ескіз виробу з використанням біоформ.
4. Визначити, які матеріали доцільно використовувати для виготовлення виробу.
5. Запропонувати технологію виготовлення виробу.

Ключові слова: біоніка, біодизайн, вироби-аналоги, проектування, трансформація.

Контрольні запитання

1. Що таке біоніка?
2. Чому людина почала використовувати біоформи в технічних конструкціях?
3. Що спільного у виробів, сконструйованих із застосуванням технологій біоніки?
4. Наведіть приклади використання біоформ у створенні технічних конструкцій.

§12 Проектування майбутньої професійної діяльності

1. Назвіть три професії, що приваблюють вас найбільше.
2. Які засоби й предмети праці характерні для цих професій?
3. Які кваліфікаційні вимоги необхідні для праці, на яку спрямована ваша професійна орієнтація?

Професії в різних галузях людської діяльності

Кожен з вас у період навчання замислюється над проблемою вибору професії. Що для цього необхідно знати? Що враховувати? У якому навчальному закладі здобути спеціальність? Які умови праці за обраною спеціальністю? На ці та багато інших запитань необхідно буде відповісти, перш ніж вибрати професію. Насамперед кожен з вас має

проаналізувати власні можливості та відповідати на три важливі запитання: «Що я можу?», «Що я хочу?» та «Які професії затребувані в моєму регіоні?».

Світ професій різноманітний, і кожен має знайти найкращу для себе (мал. 12.1). Хтось мріє стати видатним спортсменом, а комусь більше подобається конструювання. Є люди, які мріють працювати з технікою на виробництві, а інших захоплює робота, пов'язана з природою.

Мал. 12.1. Різноманітність професій

«Сто доріг — одна твоя», — говорить народна мудрість. Непросто вибрати серед них свою. Кожна професія, як і кожна людина, має свої особливості й певні вимоги до професійної діяльності. Так, наприклад, щоб стати дизайнером, треба мати розвинену фантазію, добре розрізняти кольори, уміти малювати. Столяр має бути вправним у роботі з інструментами для обробки деревини, мати добрий окомір. Контролер має бути спостережливим, уважним, принциповим.

Сьогодні люди рідко обирають одну професію на все життя, оскільки в сучасному суспільстві зміни відбуваються дуже швидко, але важливість правильного вибору професії складно переоцінити.

Вибір професії — один із найважливіших і найвідповідальніших кроків у житті людини.

Якщо професію обрано відповідно до власних інтересів і здібностей та було враховано стан особистого здоров'я, професійну придатність і можливість працевлаштування (потреби у спеціалістах), то професійна діяльність принесе очікувані результати й допоможе здійснити найзаповітніші мрії.

Якщо ж вибір професії здійснено необдуманно, без урахування індивідуальних особливостей або за компанію з кимось із однокласників чи тільки в прагненні слави й грошей, то професійна діяльність може дуже швидко розчарувати й суворо покарати, позбавляючи радості, натхнення, а іноді й здоров'я. Тож не помилиться у виборі професії!

Правильний вибір професії — це відповідність інтересів та індивідуальних особливостей людини вимогам обраної професії.

Збір інформації про різні професії

Професія — це рід занять, який об'єднує групу споріднених спеціальностей. Наприклад: професія — учитель, а спеціальності — учитель трудового навчання, учитель фізики, учитель інформатики тощо. Такі спеціальності, як слюсар механоскладальних робіт, слюсар контрольно-вимірювальних приладів і автоматів, слюсар-ремонтник об'єднують у професію «слюсар», а професія «столяр» об'єднує такі спеціальності, як столяр-червонодеревник, столяр-меблевик, столяр-будівельник тощо. Поняття «професія» ширше, ніж поняття «спеціальність», тому їх не можна ототожнювати.

Спеціальність — це сфера діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом для існування й розвитку людини, її життєзабезпечення. Висококваліфікований працівник, який досконало оволодів професією, може очолювати на підприємстві групу відповідних фахівців, наприклад бути бригадиром слюсарів-складальників, начальником відділу технічного контролю, начальником навчального цеху, заступником директора заводу тощо.

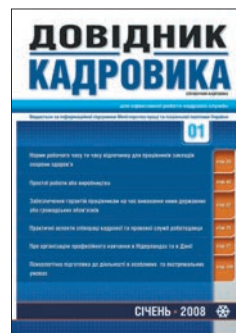
Як зорієнтуватися в складному й цікавому різноманітті професій? Які їхні особливості? Для цього розроблено спеціальні класифікатори та класифікації професій.

Мал. 12.2. Класифікатор професій

Мал. 12.3. Інформаційні джерела для пошуку інформації про професії

Класифікатор професій — це довідник, що містить систематизований перелік професій (виробничих стандартів) (мал. 12.2). **Класифікація професій** — це розподіл професій відповідно до галузевої структури народного господарства (виробничої й невиробничої сфер).

Із класифікатором професій ви можете ознайомитися в Інтернеті й отримати уявлення про різноманітність професійної діяльності людини. Окремі інформаційні джерела (мал. 12.3) поглиблюють інформацію про світ професій. Наприклад, журнал «Довідник кадровика» призначений для менеджерів з персоналу та професіоналів у сфері управління людськими ресурсами.

Оскільки в одній галузі працюють різні спеціалісти, необхідно знати особливості їхньої праці. Наприклад, у виробничій сфері працюють оператори ліній автоматичного монтажу, дизайнери, інженери, конструктори, будівельники та інші працівники, характер праці яких значно відрізняється. Уявлення про характер праці спеціаліста дає кваліфікація професій.

Мотиви вибору професії

Як же правильно обрати професію? Для цього вчені-психологи розробили науково обґрунтовану теорію трьох компонентів — хочу, можу, потрібно — як складових успіху у вирішенні цієї важливої проблеми.

Хочу — указує на необхідність урахування потреб, бажань, ідеалів людини, того, що її приваблює, до чого вона прагне. Під **інтересом** до професії розуміють позитивне ставлення до певної сфери праці, активну пізнавальну спрямованість людини до предмета праці.

Прагнення людини до певного виду діяльності з урахуванням своїх природних здібностей

та бажань називають **схильністю**. Дуже часто схильність до певних предметів у школі визначає майбутню професію.

Отже, інтереси та схильності людини є мотиваційним компонентом діяльності: *хочу знати і вміти!*

Щоб бути активним, організованим і успішним у житті, ви маєте обрати ті види діяльності, що відповідають вашим природним задаткам і здібностям, тобто вирішити складову **можу**. **Задатки** — це ваші внутрішні потенційні можливості, дані вам природою.

Здібність — це природна схильність людини до певного виду діяльності. Це обдарування, талант, які допомагають досягненню успіху в певній справі. Наприклад, якщо людина вміє добре запам'ятовувати формули, визначення, цифри та оперувати ними, робити логічні висновки, абстрактно мислити, ці здібності допоможуть оволодіти професіями математика, програміста, конструктора тощо.

Отже, задатки й здібності людини є мотивом вибору професії: *можу діяти!*

Останньою складовою формули вибору професії є компонент **потрібно**. Це означає, що для вибору сфери майбутньої діяльності необхідно знати й урахувати потреби у фахівця на ринку праці (потреби виробництва). Дані про потреби виробництва у кадрах можна отримати в регіональних центрах із працевлаштування населення, які є в кожному місті, області.

Отже, мотивом вибору професії є також: *хочу бути потрібним!*

Вирішуючи, яка професія цікавить вас найбільше, намагайтеся враховувати насамперед те, що подобається саме вам. Подумайте, чи могли б ви займатися цією справою день за днем, протягом, можливо, багатьох років,

докладаючи максимум зусиль. Адже сьогодні, щоб досягти успіху в житті, потрібно прагнути бути кращим у вибраній спеціальності.

Більше про інтерес як мотив вибору професії та профілі обдарованості людини ви можете прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Типи професій

Об'єкти, на які спрямована професійна діяльність людини, називають **предметом праці**.

З урахуванням предмета праці професії поділяють на п'ять типів: «людина — людина», «людина — природа», «людина — техніка», «людина — знакові системи», «людина — художні образи» (мал. 12.4).

Тип професій *людина — природа* об'єднує професії, предметом праці яких є жива природа: рослинні й тваринні організми. До цього типу належать такі професії, як агроном, тракторист, кінолог, виноградар, геолог, птахівник, біолог, зоотехнік тощо.

До типу професій *людина — людина* належать професії, предметом праці яких є люди. Це такі професії, як учитель, лікар, продавець, адвокат, стиліст, офіціант, дипломат, спортивний тренер, поліцейський тощо.

Предметом праці професій *людина — техніка* є технічні об'єкти (машини, механізми). Найпоширенішими професіями цього типу є токар, слюсар, механік, електромонтажник, інженер-технолог, водій, бортінженер тощо.

Тип професій *людина — знакова система* об'єднує професії, де людина має справу з креслениками, схемами, картами, текстами, символами. До цього типу належать такі професії, як коректор, редактор, бухгалтер, економіст, програміст, логіст, оператор зв'язку, телеграфіст, кресляр, топограф, технік-геодезист тощо.

Професії, пов'язані з образотворчою, музичною, акторсько-сценічною діяльністю, об'єднуються в групу *людина — художній образ*. Це — художник, артист ансамблю, актор, композитор, скульптор, конструктор-модельєр одягу.

Класифікація професій за предметом праці допомагає визначити, які загальні вимоги висуває об'єкт праці до людини. Так, тип професій *людина — людина*, крім професійних знань, передбачає тактовність, чуйність, доброзичливість, уміння стримувати себе, спілкуватися з людьми різного характеру й темпераменту.

Професії типу *людина — художній образ* потребують від людини образного мислення, уяви, здібностей до сприймання кольорів, спостережливості.

Якщо людина відповідає вимогам, що висуває професія до здібностей, особистих якостей, фізичного стану, то вона є *професійно придатною*. Наприклад, той, хто має намір обрати

Людина — людина

Людина — природа

Людина — техніка

Людина — знакова система

Людина — художні образи

Мал. 12.4. Типи професій за предметами праці

професію слюсаря механоскладальних робіт, повинен відповідати таким вимогам: високий рівень технічного мислення, здатність до швидких, чітких дій, зосередженість, увага, добрий зір і рухова активність тощо.

Коли людина не відповідає професії, то має місце *професійна непридатність*. Наслідком професійної непридатності є різні захворювання робітника, втрата працездатності. Крім того, профнепридатність завдає економічних збитків через випуск продукції низької якості, повторний вибір професії та навчання.

Причини професійної непридатності можуть бути різними, наприклад фізіологічними. Якщо людина не розрізняє кольорів, вона не може бути водієм, художником, дизайнером, маляром. У разі наявності алергічних захворювань не можна освоювати фармацевтичні й медичні професії. Оператор комп'ютерного набору повинен швидко й точно виконувати операції пальцями рук, йому мають бути притаманні зосередженість, уважність, знання мов тощо.

Отже, щоб обрати професію, необхідно з'ясувати її вимоги до людини.

Тестування для виявлення схильності до певного типу професій

Для визначення інтересів і схильності до певного типу професій ученими-психологами розроблено спеціальні тести, завдання, питальники, комп'ютерні програми. Для надання допомоги з вибору професії створюють *центри зайнятості*, у яких працюють психологи, педагоги тощо. У них можна визначити

індивідуальні особливості людини та її придатність до тієї чи іншої професії.

Практична робота

Визначення інтересів і нахилів до певного типу професій

Послідовність виконання роботи:

1. Ознайомитися з інструкцією до питальника та запропонованими завданнями.
2. Заповнити бланк відповідей.
3. Обробити результати тестування.
4. За результатами роботи зробити висновки щодо своїх інтересів і нахилів до певного типу професій.

Інструкція

Кожне запитання містить два альтернативні варіанти (*a* і *b*). Ви маєте для кожного з 20 пунктів питальника уважно прочитати варіанти *a* і *b* та вибрати той вид занять, яким би ви хотіли займатися. Уявіть, що вам довелося обирати з двох можливих пропозицій роботи. Якій би ви надали перевагу?

У бланку відповідей знайдіть номер з відповідним варіантом відповіді (наприклад, *1a*, *1b*) та поставте поряд із ним знак:

«+» — якщо вид заняття подобається;

«-» — якщо вид заняття не подобається.

Бланк відповідей побудований так, щоб можна було підрахувати кількість знаків «+» у кожному з п'яти рядків. Рядки відповідають певному типу професій за предметами праці: П — природа, Т — техніка, Л — людина, З — знакова система, Х — художній образ.

Диференційно-діагностичний питальник «Я віддам перевагу»

1a Доглядати за тваринами	1б Обслуговувати машини, прилади (стежити за їхньою роботою, регулювати)
2a Допомогати хворим людям, лікувати їх	2б Складати таблиці, схеми, програми для комп'ютерів
3a Стежити за якістю книжкових ілюстрацій, плакатів, художніх листівок, носіїв музики	3б Стежити за станом, розвитком рослин
4a Обробляти матеріал (дерево, тканину, метал тощо)	4б Пропонувати товари споживачам (рекламувати, продавати)
5a Обговорювати науково-популярні книги, статті	5б Обговорювати художні книги, п'єси, концерти
6a Вирощувати молодняк (тварин певної породи)	6б Тренувати товаришів (або молодших) для виконання певних вправ (трудових, спортивних)

7a Копіювати малюнки, налаштовувати музичні інструменти	7б Керувати яким-небудь вантажним засобом — трактором, тепловозом
8a Повідомляти, пояснювати людям необхідну інформацію	8б Оформлювати виставки, вітрини (або брати участь у підготовці п'єс, концертів)
9a Ремонтувати речі, вироби, одяг, техніку, житло	9б Шукати й виправляти помилки в текстах, таблицях
10a Лікувати тварин	10б Виконувати обчислення, розрахунки
11a Виводити нові сорти рослин	11б Конструювати, проектувати нові промислові вироби
12a Розбирати суперечки, конфлікти між людьми, переконувати, пояснювати, заохочувати, карати	12б Читати й виконувати кресленики, схеми (перевіряти, коригувати)
13a Спостерігати, вивчати роботу гуртків художньої самодіяльності	13б Спостерігати, вивчати життя мікроорганізмів
14a Обслуговувати, налагоджувати медичні прилади, апарати	14б Надавати медичну допомогу в разі необхідності
15a Складати точні описи-звіти про явища, які спостерігав, про події	15б Описувати реальні або уявні події в художньому стилі
16a Робити лабораторні аналізи в лікарні	16б Лікувати людей, проводити з ними бесіди
17a Фарбувати й розписувати стіни приміщень, поверхні виробів	17б Здійснювати монтаж будівель або складати машини, прилади
18a Організовувати культпоходи ровесників, туристичні походи, екскурсії тощо	18б Грати на сцені, брати участь у концертах
19a Виготовляти згідно з креслениками деталі або вироби (машини, одяг), будувати будинки з конструктора	19б Займатися графічною діяльністю (виконувати, копіювати карти, схеми, кресленики)
20a Боротися із захворюваннями рослин, зі шкідниками лісу, саду	20б Здійснювати комп'ютерний набір тексту або верстку

Бланк відповідей

П	1a	3б	6a			10a	11a	13б	16a			20a
Т	1б	4a		7б	9a		11б	14a		17б	19a	
Л	2a	4б	6б	8a			12a	14б	16б	18a		
З	2б	5a			9б	10б	12б	15a			19б	20б
Х	3a	5б	7a	8б			13a	15б	17a	18б		

Обробка результатів

Самостійно підрахуйте кількість знаків «+» у кожному з п'яти рядків і проставте відповідні суми в останньому стовпчику таблиці.

Максимальні суми в тих чи інших рядках указують на перевагу інтересів, а можливо, і нахилів до тих чи інших сфер діяльності.

Ключові слова: професія, спеціальність, класифікатор професій, класифікація професій, предмет праці, професійна придатність, професійна непридатність, центр зайнятості, інтереси, бажання, схильність, здібність.

Контрольні запитання

1. У чому полягає принцип вибору професії?

2. У чому спільні й чим відрізняються поняття «прагнення» і «бажання»?
3. Чи потрібно враховувати потребу ринку праці у фахівців під час вибору професії?

Перевірте свої знання за розділом «Основи техніки, технологій і проектування», виконавши тестові завдання на сайті.

Технологія побутової діяльності

§ 13 *Технологія проектування власного стилю*

1. Чи є у вас власний стиль в одязі?
2. Які існують стилі в одязі?
3. В яких випадках використовують дрес-код?
4. Яким вузлом ви вмієте зав'язувати краватку?

Стилі в одязі

Уміння красиво одягатися — це мистецтво. Цей талант може бути прищеплений з дитинства, а може розвиватися протягом усього життя. Виглядати стильно — не означає надягати лише речі зі сторінок модних журналів. Важливим є те, як ви їх носите й поєднуєте.

Легендарна Коко Шанель говорила: «Мода виходить з моди, стиль — ніколи». Саме їй удалось зробити справжню революцію в моді двадцятих років і створити власний неповторний стиль.

Верховенство стилю над модою — явище досить дивне, адже мода з'явилася за декілька століть до того, як виникло саме поняття «стиль». Стиль — це ознака індивідуальності, яка багато що може розповісти про особистість.

Стиль одягу — це сукупність деталей або акценти, що разом створюють індивідуальний образ. На стиль в одязі впливають вік, стать, професія, соціальний статус, особистий смак людини, національність, релігійна належність, доречність, функціональність, спосіб життя

та індивідуальні особливості. Стиль в одязі є одним з основних елементів загального іміджу людини.

Акцентами в одязі можуть бути будь-які деталі одягу, тканина, з якої він виготовлений, аксесуари, взуття, фурнітура тощо.

Основними стилями в одязі є класичний, романтичний і спортивний. Усі інші стилі є їхніми похідними.

Класичний (консервативний) стиль характеризується стриманістю й простотою ліній, лаконічним покроєм. Речі цього стилю зазвичай високої якості й виготовлені з добротних матеріалів. Цьому стилю притаманна ахроматична колірна гамма або пастельні відтінки. Це найбільш неемоційний стиль: усе в ньому вкрай помірно, відсутні яскраві деталі. Довжина, ширина й пропорції здебільшого середні, звичні для ока (мал. 13.1).

Романтичний стиль в одязі створює піднесений, витончений образ. Для цього стилю характерним є використання рюшів, воланів,

довгих суконь з легких тканин. Для чоловіків у романтичному стилі характерні жилети, шийні хустки, сорочки з широкими рукавами й романтичні фасони капелюхів. Романтичному стилю властиві квіткові принти та ніжна пастельна гама (мал. 13.2).

Спортивний стиль характеризується вільним одягом, що не заважає рухам, який призначений для занять спортом і активного відпочинку. Також це може бути повсякденний одяг, стилізований під спортивний, з відповідною атрибутикою. Досить яскравий і динамічний за своїм характером одяг спортивного стилю відрізняється практичністю і зручністю (мал. 13.3).

Урахування особливостей фігури під час вибору власного стилю

Пошук, створення і зміну індивідуального стилю в одязі здійснюють під впливом двох головних чинників: індивідуальних характеристик людини й навколишнього середовища.

Під час вибору стильових рішень в одязі важливо враховувати свої природні дані. Кожна людина має неповторний, тільки їй властивий зовнішній вигляд — габітус*. До ознак габітусу належать:

- розміри, пропорції і форма тіла людини;
- розміри, пропорції і форма частин тіла;
- колірний тип особистості;
- емоційно-психологічні ознаки особистості.

Особливості зовнішнього вигляду визначають вимоги людини до одягу й правила вибору основних рішень під час формування гардеробу. Правильний вибір колірної гами, корекція форми тіла формою одягу — важливі аспекти створення стилю.

Частину індивідуальних ознак людина набуває від природи: зріст, статура, риси обличчя. Але навіть ці біологічні складові можна змінювати різними способами, починаючи з підтримання доброї спортивної форми. Інших індивідуальних характеристик людина набуває впродовж життя (вік, освіта й виховання).

Одяг, який ми носимо, визначає наш зовнішній вигляд. Якщо правильно дібрати одяг за типом фігури, то можна підкреслити свої найкращі риси, а також приховати недоліки.

Мал. 13.1. Одяг класичного стилю

Мал. 13.2. Одяг романтичного стилю

Мал. 13.3. Одяг спортивного стилю

Дізнайтеся більше

Як визначити свій стиль

1. Не копіюйте образи зірок, моделей або інших людей.
2. Не комбінуйте в костюмі речі лише однієї марки.
3. Завжди по-своєму добирайте й поєднуйте речі.
4. Не дотримуйтеся тільки одного стилю: експериментуйте з новими образами. Пам'ятайте, що з роками стиль має змінюватися.
5. Якщо вам личить річ, носіть її, незважаючи на модні тенденції.
6. Не перевантажуйте образ — дотримуйтеся міри.
7. Не забувайте про аксесуари — сумки, взуття, прикраси, пояси й шарфи.
8. Експериментуйте з кожною річчю свого гардероба і пробуйте комбінувати її з різними деталями.

Види одягу та його вибір

Одяг — це сукупність швейних виробів (із тканини, в'язаного полотна, шкіри та хутра), що надягає людина з метою захистити своє тіло від негативного впливу навколишнього середовища (погодних умов, комах, токсичних речовин тощо). Окрім цього одяг виконує й естетичні функції — створює образ (імідж) людини, що дозволяє судити про її соціальний статус.

Примітивний одяг людина використовувала вже в епоху пізнього палеоліту, про що свідчать знайдені кам'яні скребки та кістяні голки для

Мал. 13.4. Моделі побутового одягу

Мал. 13.5. Спортивний одяг

обробки й зшивання шкур. Матеріалом для одягу крім шкур диких тварин були трава, листя, деревна кора тощо. Згодом люди навчилися виготовляти тканини й одяг принципово змінився: його шили для роботи і для свят, для різних пір року, релігійних церемоній тощо.

Сучасна мода налічує багато різних видів одягу. Окрім того, що одяг може бути для дорослих і дітей, чоловічим і жіночим, сезонним, його поділяють на види за функціями, яким він відповідає. Наприклад, ніхто не надіне на роботу домашній халат, а на пляж — вечірній костюм.

Умовно весь одяг можна поділити на такі види: побутовий, спортивний, робочий, формений, святковий.

Побутовий одяг — це те, що ми носимо в повсякденному житті; розрізняють верхній одяг (куртки, плащі, пальто тощо) та нижній одяг (сукні, сорочки, блузки, спідниці тощо) (мал. 13.4).

Спортивний одяг — зручний неформальний одяг для активного відпочинку, занять спортом, подорожей тощо (мал. 13.5).

Робочий одяг призначений захищати людину від несприятливих умов виробництва (мал. 13.6).

Формений одяг містить ознаки робочого й демонструє належність людини до певної структури (навчального закладу, роду військ, відомства тощо) (мал. 13.7).

До форменого одягу належить і шкільна форма, яка може бути загальноприйнятною для кожної школи або окремо для класу (мал. 13.8).

Мал. 13.6. Робочий одяг

Шкільна форма може бути різною для учнів молодших і старших класів.

У гардеробі кожної людини є хоча б один комплект святкового одягу. Ці речі призначені для урочистих подій. Зазвичай це костюми й сукні (мал. 13.9). Святковий одяг відрізняється від повсякденного яскравістю, вишуканістю.

Дрес-код

Дрес-код (англ. *dress code* — кодекс одягу) — це регламент в одязі, якого необхідно дотримуватися під час відвідування певних заходів, організацій, закладів.

Дрес-код — це також перелік правил і рекомендацій щодо того, як співробітникам певних професій слід виглядати в конкретних ситуаціях ділового спілкування: в офісі, на переговорах, прийомах, рекламних акціях, у відрядженні тощо. Наприклад, на корпоративну вечірку, що влаштована тільки для співробітників, можна прийти у светрі-водолазці та спортивному піджаку, але якщо на цей захід запрошені гості, то краще не відмовлятися від сорочки з краваткою, а офісний піджак замінити на блейзер (клубний піджак).

Якщо умови роботи компанії дозволяють не призначати зустрічей із клієнтами в п'ятницю, то форма одягу в цей день може бути вільною (*free Friday*).

Розробкою дрес-коду зазвичай займаються HR-менеджер, фахівець з ділового протоколу

Мал. 13.7. Формений одяг

Мал. 13.8. Шкільна форма

Мал. 13.9. Святковий одяг

Дізнайтеся більше

Термін «дрес-код» виник у Великобританії, але швидко поширився світом. Дрес-код компанії є відображенням корпоративної культури фірми й важливою частиною її бренду. Уважають, що належний зовнішній вигляд співробітника є важливим для довіри клієнта до фірми в цілому, демонструє стан справ у компанії, показує повагу до ділових партнерів і клієнтів. Вимоги до одягу співробітника можуть бути детально обговорені в трудовому контракті, за порушення можуть передбачатися санкції.

Мал. 13.10. Жіночі краватки

і стиліст. Затверджений керівництвом документ щодо дрес-коду є додатком до функціональних обов'язків. За порушення дрес-коду накладають різні стягнення аж до звільнення.

Дрес-код — це не уніформа, він не виключає індивідуальності в одязі та творчого ставлення до своєї зовнішності. Це лише «правила гри», що існують у будь-якій діяльності. Дрес-код визначається умовами й цілями роботи людей певних професій. Не дивно побачити менеджера модельного агентства, театрального критика чи журналіста модного журналу в екстравагантному, епатажному вбранні, а художника — у строкатому піджаку й шийній яскравій хустці. У людей представницьких професій, тих, хто безпосередньо спілкується з партнерами, відвідувачами, клієнтами, умови й цілі роботи інші, а значить, і одяг має бути іншим.

Краватки, їхні види. Вибір краваток

Краватка в її сучасному розумінні з'явилася на початку XIX століття. Остаточного сучасного вигляду краватка набула 1924 року, коли американський кравець Джесі Лангсдорф отримав патент на «ідеальну краватку». Раніше краватка була суто чоловічим аксесуаром, але сьогодні її залюбки додають до свого гардеробу й жінки (мал. 13.10). Жіноча краватка може виглядати як класична чоловіча, а може бути й креативною — в'язаною, плетеною, вишитою тощо.

Краватка Джесі Лангсдорфа складалася з трьох смужок тканини, зшитих під кутом у 45 градусів. Це робили для того, щоб уникнути скручування й забезпечити м'яку драпіровку. Більшість сучасних краваток складається з одного шару шовку, складеного вдвічі та зшитого з тильного боку. Усередину цього шовкового «конверта» вшивають спеціальну вовняну (у дешевих краватках синтетичну) підкладку. Вона потрібна для того, щоб краватка тримала форму, а також щоб надати їй потрібної товщини (мал. 13.11).

Мал. 13.11. Розкладка деталей краватки на тканині

Мал. 13.12. Зшивання краватки вручну

Мал. 13.13. Види чоловічих краваток: а — «віндзор»; б — «регата»; в — «аскот»; г — «шарпей»; д — краватка-метелик; е — «боло»

Шов на зворотному боці якісної краватки має бути виконаний уручну, завдяки чому краватка буде еластичною (мал. 13.12).

Краватки виготовляють здебільшого із шовку різного переплетіння. Шовкова краватка є традиційною й універсальною, але бувають краватки з вовни, твіду, льону та бавовни.

Усі краватки можна поділити на чотири групи:

- класичні краватки;
- краватки для урочистих подій: «аскот», «пластрон» і «шарпей»;
- краватка-метелик (бантик);
- краватки «боло».

До **класичних краваток** належать звичайна краватка, краватка «віндзор» і краватка «регата».

Краватку «віндзор» виготовляють спеціально під одноіменний вузол, тому вона відрізняється від звичайної краватки трохи більшою довжиною й шириною. «Віндзор» буває переважно чорного кольору (мал. 13.13, а).

Краватка «регата» відрізняється від інших тим, що її не потрібно зав'язувати, вона вже має готовий вузол фабричного виготовлення і гумову тасьму із застібкою для зручності носіння. Такі краватки широко використовують в уніформі збройних сил, міліції та інших служб (мал. 13.13, б).

Краватки для урочистих подій (Wedding style) відрізняються особливою вишуканістю та якістю матеріалу. Назва краватки «аскот» походить від відомого англійського іподрому в місті Аскот, де від початку XVIII століття відбуваються Королівські перегони. Цей захід завжди відрізнявся особливим дрес-кодом. Сьогодні цей різновид краватки є

Дізнайтеся більше

Сучасна краватка, імовірно, походить від кравати — шийної хустки, яку носили хорватські солдати під час Тридцятирічної війни. Після перемоги над турецькими яничарами французький король Людовик XIII запросив хорватських солдат до свого двору для нагороди. Король відзначив не тільки мужність солдатів, а й красиві строкаті шийні хустки, які негайно запровадив до свого гардероба. Але дійсно популярною краватку зробив його спадкоємець — Людовик XIV, який мав спеціального слугу — *cravatier*, що доглядав за шийними хустками. На початку XVIII століття шийні хустки стають надзвичайно модним аксесуаром — відомий денді Джордж Браммел міг витратити кілька годин на зав'язування хустки. 1818 року була видана «Neckclothiana» — книга з ілюстраціями різних способів зав'язування шийної хустки.

Ілюстрація з книги «Neckclothiana»

неодмінним атрибутом чоловічого весільного костюма в США і деяких країнах Європи (мал. 13.13, в, с. 89).

Краватку «пластрон» часто плутають з «аскотом». Це майже її близнюк, тільки родом із Франції. «Пластрон» зазвичай носять під жилет (дуже часто з такої самої тканини) та, як і «аскот», скріплюють шпилькою з перловою головкою. Можна впевнено сказати, що ці два види — найдавніші й дійшли до нас майже в незмінному вигляді.

Краватка «шарпей» (рюш) — це надзвичайно ефектна й популярна останнім часом краватка. Привертає увагу своїм незвичайним способом зав'язування. У Шотландії «шарпей» часто носять разом із кілтотом* як частину національного костюма (мал. 13.13, г).

Краватка-метелик походить від шийної хустки, кінці якої в XIX столітті зав'язували у вигляді метелика (французькою — *la papillon*). Свого сучасного вигляду краватка-метелик набула 1904 року під час постановки опери Дж. Пуччіні «Чіо-Чіо-сан», або «Мадам Батерфляй», коли на всіх музикантах оркестру була краватка, зав'язана метеликом (мал. 13.13, д, с. 89).

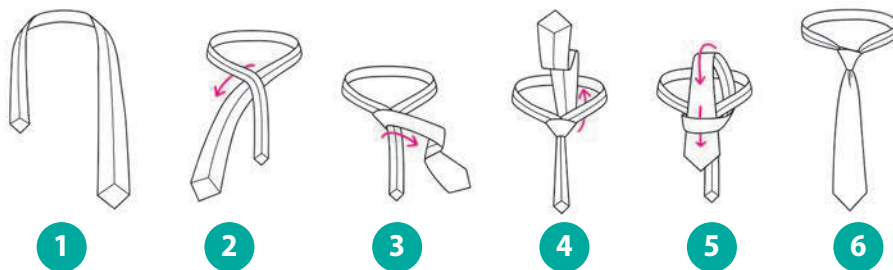
Краватка «боло» походить від індіанських шнурків-оберегів, прикрашених іклами, камінцями й амулетами. Індіанці племені навахо носили такі прикраси з давніх-давен як частину одягу. Сьогодні краватка «боло» — це шкіряний шнурок, скріплений рухомою брошкою з коштовної деревини, металу чи каменя (мал. 13.13, е, с. 89).

Способи зав'язування краваток

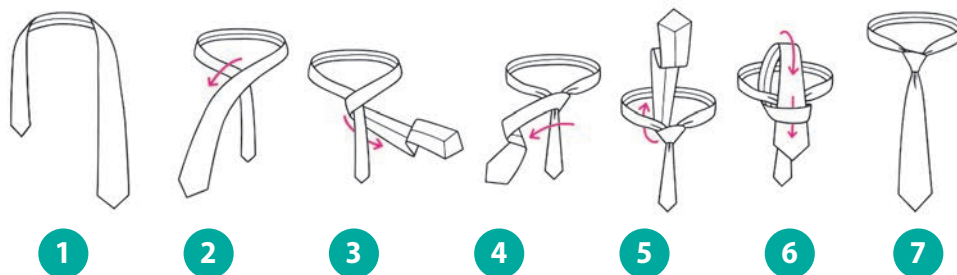
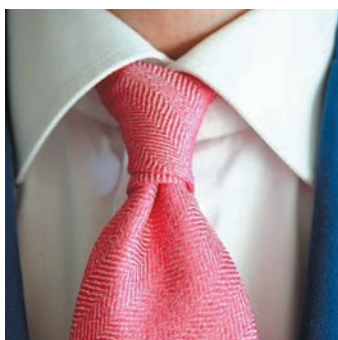
Краватка надає елегантності й солідності, часто є елементом дрес-коду, тому вміння правильно зав'язувати краватку є важливою навичкою сучасної людини, зокрема чоловіків. Сьогодні існують десятки способів створення різноманітних вузлів. Розгляньмо кілька з них.

Простий вузол ідеально підходить до широких краваток. Найкраще він виглядає на чоловіках високого зросту. На малюнку 13.14 показано послідовність зав'язування простого вузла.

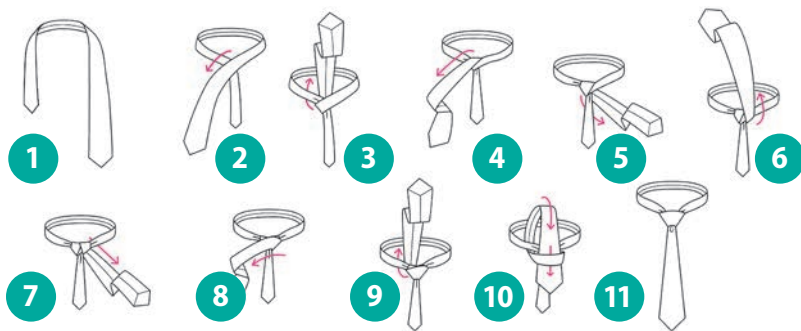
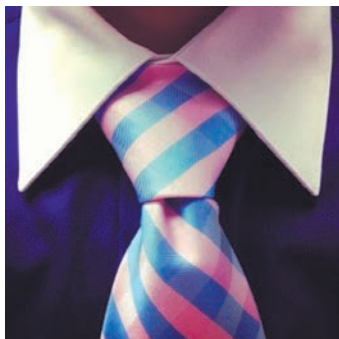
Одним із популярних способів зав'язування краваток є четвертний вузол. Такий вузол легко зав'язати, він досить універсальний — підійде для багатьох видів краваток (мал. 13.15).

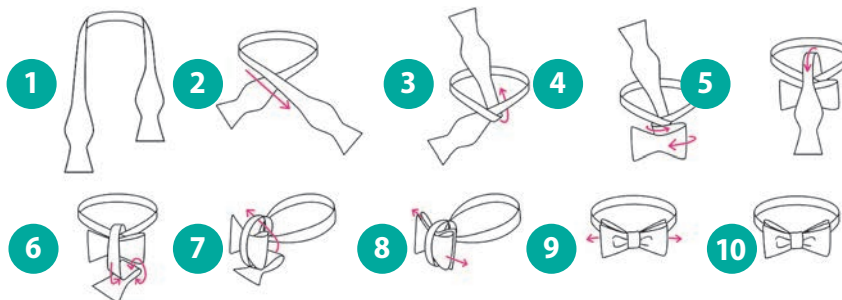
Мал. 13.14. Простий вузол та схема його зав'язування

Мал. 13.15. Четвертний вузол та схема його зав'язування

Мал. 13.16. Вузол «в'їндзор» та схема його зав'язування

Мал. 13.17. Краватка-метелик та схема зав'язування вузла

Сучасна молодь надає перевагу зав'язуванню краватки вишуканим вузлом «в'їндзор», хоча послідовність створення цього вузла доволі складна (мал. 13.16).

До урочистих подій доречною буде елегантна краватка-метелик. Навчитися зав'язувати таку краватку можна за схемою, зображеною на малюнку 13.17.

Практична робота

Розробка графічного зображення власного стилю. Презентація спроектованого власного стилю в одязі

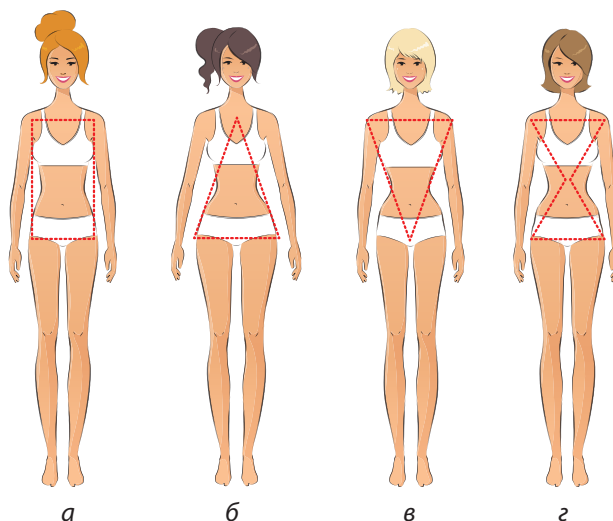
Обладнання, інструменти та матеріали: комп'ютер, журнали мод, папір формату А4, кольорові олівці, простий олівець.

Послідовність виконання роботи:

1. Ознайомитися з малюнком 13.18 та визначити, до якого типу належить ваша фігура.
2. Ознайомитися із сучасними напрямками моди за журналами мод, в Інтернеті.
3. Визначити, яким має бути ваш стиль, скориставшись інформацією з таблиці на с. 92.

4. Зобразити графічно свій стиль в одязі. Для цього виконайте замальовки різних видів одягу, який, на вашу думку, пасуватиме до вашого типу фігури.

5. Розробити презентацію свого стилю в одязі.

Мал. 13.18. Типи фігури: а — прямокутник; б — трикутник; в — перевернутий трикутник; з — пісочний годинник

Рекомендації щодо добору одягу залежно від типу фігури

<p>Прямокутник</p> <p>Звужити середину, тобто так дібрати силует одягу, щоб зробити акцент на талії</p> 	<p>Трикутник</p> <p>Урівноважити верх і низ фігури, розширивши лінію грудей і плечей</p> 	<p>Перевернутий трикутник</p> <p>Звужити лінію плечей і розширити лінію стегон</p> 	<p>Пісочний годинник</p> <p>Для цього типу фігури важливим є не зіпсувати її одягом у вигляді балахонів</p>
--	---	---	--

Ключові слова: стиль, мода, зовнішність, фігура, дрес-код, одяг, види одягу, особливості фігури, краватка, види краваток, вузол, способи зав'язування вузлів.

Контрольні запитання

1. Назвіть основні стилі в одязі.
2. Як потрібно враховувати особливості фігури під час вибору власного стилю?
3. Які існують види одягу?
4. Назвіть види повсякденного одягу.
5. Що таке дрес-код? В яких випадках його використовують?
6. Яке призначення краваток?
7. Чим відрізняються чоловічі й жіночі краватки?
8. Якими способами можна зав'язати краватку?

Працюємо в парах

1. Уважно розгляньте фігуру один одного та визначте, до якого типу вона належить.
2. Розробіть та обґрунтуйте один для одного рекомендації щодо стилю одягу.
3. Обговоріть доцільність розробленого стилю.

Працюємо творчо й самостійно

1. В інформаційних джерелах знайдіть відомості про різні види краваток.
2. Виберіть найцікавіший для вас вид краватки.
3. За можливості (наявності матеріалів, інструментів та обладнання) виготуйте обрану краватку.
4. Зав'яжіть краватку вузлом, що не був розглянутий у підручнику.

§14 Мистецтво макіяжу

1. Які види макіяжу ви знаєте?
2. Як правильно наносити макіяж?
3. Як правильно підібрати окуляри до форми обличчя?

Із історії макіяжу

Мистецтво прикрашати себе походить з далекого минулого. Про це свідчать предмети побуту, витвори мистецтва, предмети культури з доісторичної епохи. Вони дають можливість уявити, як виглядали люди, які жили в минулі епохи. У печерах льодовикового періоду було знайдено палички для фарбування очей і брів, стрижні для татуювання, гострі раковини для наколювання візерунка на обличчя й тіло. Під час святкувань, ритуальних та релігійних церемоній і обрядів, військових походів, у разі

народження дитини первісні люди фарбували своє тіло й обличчя примітивними барвниками: кольоровими глинами та крейдою, деревним вугіллям, соком трави й листя. Жиром тварин натирали тіло, оберігаючи шкіру від холоду і спеки.

Археологічні й етнографічні пам'ятки свідчать, що у Стародавньому Єгипті користувалися косметикою вже за 2000 років до нашої ери. Декоративна косметика була доступна тільки для багатіїв і фараонів. Фрески й розфарбовані вапнякові скульптури донесли до нашого часу

Мал. 14.1. Єгипетські фараони вибирали собі в дружини не тільки знатних, але й красивих цариць, які обожнювали грим

образи давньоєгипетських красунь у парадному макіяжі (мал. 14.1).

У Стародавньому Єгипті красою опікувалися перукарі, масажистки та торговці гримом, флакончики від якого, а також і коробочки від рум'ян зберігають у багатьох музеях світу. Для набуття м'якої, гладкої шкіри без зморшок єгиптянки користувалися кремом на основі тертої крейди. Великого значення надавали особистій гігієні. Наприклад, Клеопатра застосовувала ванни з молока ослиці для пом'якшення шкіри. Косметичні засоби мали лікувальне й декоративне призначення, а процес нанесення косметики нагадував ритуал. Єгиптяни знали секрети виготовлення яскравих фарб із мушель морських молюсків. Рецепти порошків, які надавали шкірі матовості й приховували природні дефекти й недоліки, зберігали в таємниці. Щоб підкреслити верхню повіку, чоловіки й жінки користувалися сумішшю зеленої міді із сірчистим свинцем, рудою. Така фарба для повік не тільки надавала очам красивої мигдалеподібної форми, а й застосовувалася як засіб від комах. Для надання обличчю блідості єгиптянки користувалися білилами, для щік застосовували помаранчево-червоні рум'яна, виготовлені з рослинної сировини, також рум'янилися й фарбували губи порошком із червоної глини, а долоні, ступні й нігті на руках і ногах покривали рожевою хною.

У Стародавній Греції макіяж спочатку не був у пошані, його використовували лише куртизанки. Але після військових походів Александра Македонського, в яких воїнам сподобалися красиво нафарбовані індіанки й персіанки,

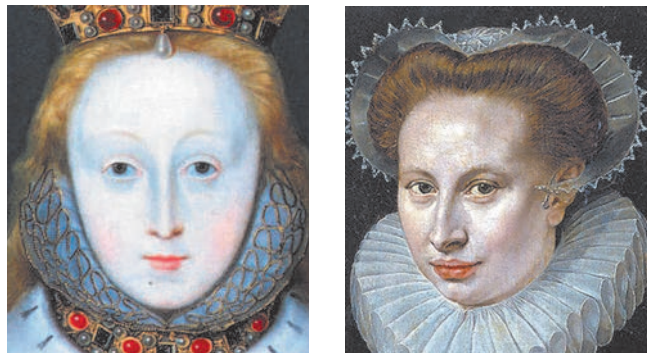
Мал. 14.2. Давньогрецькі красуні

благочестиві гречанки почали рум'янити щоки, покривати обличчя білилами, підводити очі, губи й брови. Також гречанки використовували прообраз сучасної туші — сажу, змішану з яечним білком, тому їхні вії були дивовижно чорного, навіть смоляного відтінку (мал. 14.2).

Грецька мода на макіяж була запозичена жінками Стародавнього Риму. Особливим шиком вважалося нанести на повіки золотаву фарбу та густо підвести вугіллям брови. Римлянки любляли використовувати також і лікувальну косметику — лосьйони й креми.

У середньовіччі християнська церква суворо забороняла використання косметики. Лише в Італії жінки наносили на брови сурму, а на обличчя — свинцеві білила. Через використання такого небезпечного макіяжу шкіра висихала й зморщувалася, нагадуючи печене яблуко.

У XVIII столітті європейські медики запідозрили, що така косметика дуже шкодить здоров'ю. Але це не завадило виробництву декоративної косметики, яке ставало масовим. З'явилася реклама косметичних засобів

Мал. 14.3. Середньовічний макіяж

Мал. 14.4. Макіяж XVIII століття

у газетах. У моді, як і раніше, популярним був контрастний макіяж: білосніжна шкіра, пурпурні губи, чорні вії й брови, скроні з ніжними блакитними прожилками (мал. 14.4). З'явилися накладні брови — їх робили зі шматочків мишачих шкурок.

Із часом макіяж ставав безпечнішим і стриманішим. У ХХ столітті увійшов у моду матовий колір обличчя. Такого ефекту досягали за допомогою пудри з рису та зі знежиреного воску (мал. 14.5).

Більше цікавої інформації з історії макіяжу ви можете прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Види макіяжу

Макіяж (від фр. *maquillage* — грим, перефарбування, підробка) — нанесення на шкіру обличчя різних видів декоративної косметики з метою прикраси та корекції існуючих вад. Макіяж є різновидом гриму. Спеціаліста з макіяжу називають візажистом.

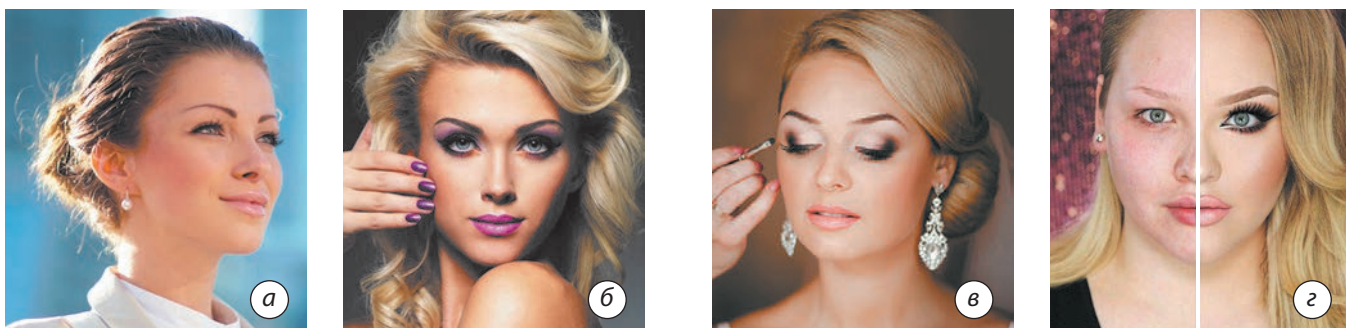
Мал. 14.5. Макіяж початку ХХ століття

Макіяж використовують у різних випадках і з різною метою. Найпоширенішими видами макіяжу є:

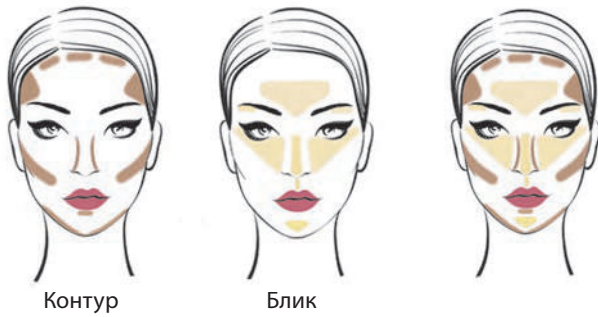
- *діловий* макіяж — це повсякденний макіяж, метою якого є підкреслення ділового іміджу;
- *вечірній* макіяж яскравий і виразний, він має відповідати загальному образу;
- *весільний* макіяж має підкреслювати романтичність, жіночність, ніжність і чарівність нареченої;

• *коригуючий* макіяж допомагає приховати вади шкіри, а також змінити пропорції обличчя, наприклад: зменшити ніс, збільшити очі, звузити обличчя, надати об'єму губам.

Існують іще багато видів макіяжу. Утім, будь-який вид макіяжу має враховувати особливості зовнішності людини. Наприклад, блондинкам добре підходять рожеві рум'яна, а брюнеткам рекомендують журавлинний колір. Кароокі дівчата користуються золотистими тіннями, сіроокі — сріблястими. Проте в усіх видах макіяжу є якісь спільні дії, що створюють бажаний образ. За допомогою макіяжу обличчя може стати більш виразним, і навпаки.

Мал. 14.6. Види макіяжу: а — діловий; б — вечірній; в — весільний; г — коригуючий

Мал. 14.7. Корекція обличчя світлотіньовою технікою

Більше про види макіяжу ви можете прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Макіяж як корекція форми та рис обличчя

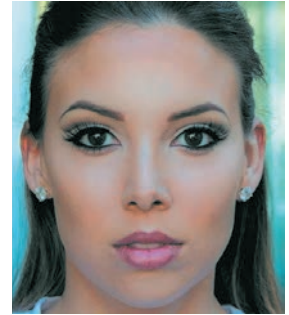
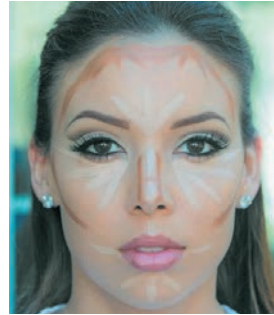
Багато дівчат хочуть зробити своє обличчя візуально більш пропорційним. З 8 класу ви вже знаєте, як визначити форму обличчя. Найефективніший спосіб корекції форми та рис обличчя — використання світлотіньової техніки. Для цього потрібні три відтінки пудри або тональної основи різного ступеня глибини: основа, блик і контур.

Світлотіньова техніка — це нанесення темних і світлих засобів декоративної косметики на певні ділянки (для кожної форми обличчя вони свої) з метою щось візуально збільшити, а щось, навпаки, зменшити. Темні фарби візуально зменшують поверхню, ніби ведуть у глибину, а світлі — збільшують, висуваючи вперед. Така світлотіньова корекція дозволяє візуально змінити овал обличчя, форму носа, очей і губ. І пластичний хірург не потрібен!

Для того щоб виконати коригуючий макіяж, насамперед слід дібрати косметичні засоби.

Основа — це тональний крем, який ідеально підходить до кольору шкіри.

Блик — це може бути пудра, розсипчасті тіні, олівець або коректор на тон світліший за основу. Який засіб вибрати, матовий або з перламутром, залежить тільки від смакових уподобань. За допомогою перламутру можна «омолодити» обличчя, створити ефект глянцу. Головне правило: колір блику має бути натуральним. Слід уникати сірих, мармурових або занадто світлих відтінків.

Контур — це може бути пудра, тональний крем, тіні або рум'яна на тон темніші за основу. Тональний крем стійкіший, але його краще використовувати тільки для вечірнього макіяжу, а для денного макіяжу більше підійде контурна пудра. Головне правило: засіб має бути холодного коричневого відтінку. Не використовують засоби рудого або помаранчевого відтінку, оскільки вони не створять потрібного ефекту затемнення.

Між відтінками цих трьох засобів не має бути різкої різниці, а всі переходи мають бути максимально м'якими. Виконуючи макіяж, слід добре розтушовувати засоби, змішуючи відтінки, адже саме змішування є основою цього методу корекції обличчя (мал. 14.7).

Етапи корекції обличчя:

1. Нанести тональний крем, який буде основою. Приховати маскуючими засобами всі почервоніння й темні кола під очима. Подумки намалювати на своєму обличчі овал. Потім він буде висвітлюватися, а все інше — затемнюватись.

2. Другий колір, колір блику, наносити на найвищі точки обличчя, усередині окресленого овалу — це лоб, ділянки під очима вище вилиць і кінчик підборіддя. Зони, що висвітлюються, найпершими привертають погляд.

3. Створити «штучну тінь», затемнюючи ділянку поза овалом: лінію волосся, скронь, зовнішні сторони щік. Із затемненням зовнішніх зон обличчя стає більш вузьким і овальним.

Також потрібно враховувати колір шкіри. Якщо шкіра світла, то слід більше відтіняти контур обличчя, ніж його висвітлювати. Із темною шкірою все навпаки, потрібно більше висвітлювати шкіру, ніж відтіняти контур.

Візьміть до уваги!

- Перед тим як робити макіяж, необхідно очистити шкіру мицелярною водою або тоніком.
- Для нанесення денного макіяжу краще сісти біля вікна, тоді ви помітите й легко усунете всі недоліки, які не видно за штучного освітлення.
- Щоб уникнути ефекту бруду на обличчі, наносити косметику слід невеликими порціями.
- Слідкуйте, щоб переходи між кольорами були максимально плавними й акуратними.
- Дівчатам із проблемною шкірою слід бути обережними з перламутровими відтінками, оскільки вони можуть зробити недоліки шкіри ще помітнішими. Також не слід наносити перламутр під очі.

Засоби для макіяжу

Щоб самостійно зробити макіяж, необхідні такі засоби: препарати для очищення шкіри, зволожуючий крем, коректор, ґрунтовка (основа), тональний крем, тіні й олівець для повік, підводка і туш для вій, олівець для брів, губна помада, олівець для губ, пудра, рум'яна, кілька паперових серветок і звичайна медична вата.

До вибору декоративної косметики, як і до вибору одягу, слід ставитися серйозно. Не варто користуватися першим, що трапилося під руку в магазині. Спробуйте визначити, що потрібно саме вам, що підходить до вашого обличчя та типу шкіри.

Коректори

Це препарати для маскуванню дрібних дефектів шкіри, як, наприклад, почервоніння, тріснуті кровоносні судини, темні кола під очима. Коректори можуть бути у формі крему або олівця в тюбику, причому останні більш зручні. Для ретушування почервоніння краще використовувати світло-блакитний або зелений коректори, а для маскуванню темних кіл під очима — блідо-зелений. Слід пам'ятати, що для маскуванню темних кіл під очима коректор необхідно нанести на 2–3 мм нижче їх меж.

Ґрунтовка (основа)

Ґрунтовкою називають спеціальні тональні креми та емульсії, колір яких гармонує з кольором шкіри. Вони призначені для вирівнювання тону й маскуванню дрібних дефектів шкіри.

Ґрунтовки бувають рідкими й кремоподібними. Для жирної шкіри використовують основи у вигляді крему, вони поглинають зайвий шкірний жир, мають добру покривну здатність. Основи для сухої й нормальної шкіри містять речовини, що регулюють водно-жировий баланс. Рідкі, або транспарентні (прозорі), основи містять зазвичай невелику кількість пігменту й олії, тому вони злегка розгладжують шкіру, пом'якшують її, вирівнюють її тон, але погано приховують розширені пори. Для сухої шкіри слід вибирати основу у вигляді крему з комплексом зволожуючих і поживних речовин.

Тональні креми

Ці креми містять у складі мінеральні барвники (пігменти), але не містять пудри, тому не мають маскуючих властивостей. Вони призначені для захисту шкіри від зовнішніх впливів, надають їй свіжого вигляду й матового відтінку. Такі креми наносять безпосередньо на шкіру, заздалегідь очищену тоніком.

Пудри

Для макіяжу використовують два види пудри: розсипчасту та компактну (спресовану) (мал. 14.8).

Класична форма пудри — розсипчаста. Таку пудру наносять пушком і ретельно розтушовують пензлем. Шкіра після цього виглядає

**Дізнайтеся
більше**

Мабуть, із жодним косметичним засобом не пов'язано стільки забобонів, скільки з пудрою: «Пудра забиває пори. Сушить шкіру. Напудрене обличчя виглядає неприродньо». Ці побоювання сьогодні втратили сенс. Зі складу пудри давно вже вилучили крейду й рисовий крохмаль, що набрякали від вологи, набивалися в пори й пересушували шкіру. Основою сучасних пудр є натуральний тальк, здатний поглинати надлишки поту й жиру, не забруднюючи при цьому пори, а також каолін, шовкові протеїни, протисонячні фільтри. А шкіру пудра не висушує з тих пір, як було розроблено мікрокапсули з гіалуроновою кислотою, здатні протягом дня утримувати вологу в клітинах шкіри.

Сучасні пудри, навпаки, зволожують шкіру, а часто й живлять її завдяки наявності в їхньому складі високоякісних рослинних олій і воску. Ці зміни в рецептурі пудри сприяли покращенню її консистенції.

Мал. 14.8. Пудра: а — розсипчаста; б — компактна

абсолютно природно. Більш того, пудра ніби закріплює макіяж, надаючи йому вишуканості та стійкості.

Компактна пудра практичніша у використанні: її можна носити із собою в сумочці та, за необхідності, підправити макіяж.

Тіні для повік

Тіні для повік використовують для того, щоб підкреслити форму очей і відтінити їх натуральний колір. У сучасному макіяжі застосовують такі види тіней: компактні (сухі, спресовані) та жирні (на жаль, вони часто скупчуються у вигинах повік) (мал. 14.9).

Основними компонентами тіней є тальк, віск, олії, шовкові протеїни, вода, фарбуючі пігменти й консерванти.

Тіні бувають матовими й перламутровими. Перламутрові використовують переважно для вечірнього, святкового макіяжу й майже не застосовують для макіяжу зрілої шкіри, оскільки вони роблять зморшки більш помітними.

Відтінки тіней добирають за колірним типом обличчя, а їх інтенсивність — залежно від виду макіяжу: денний чи вечірній.

Олівці для повік

Вони виглядають як звичайні кольорові олівці для малювання, але їхній стрижень товстіший і являє собою маслянисту пасту. Їх використовують для нанесення контуру навколо очей або для покриття всієї повіки, хоча частіше для повік застосовують компактні тіні.

Олівці для очей (кайали)

Їх використовують для нанесення лінії по нижньому віку або для нанесення контуру навколо очей, щоб зробити їх виразнішими.

Олівці для брів

Призначені для корекції форми брів. З їх допомогою брови можна зробити темнішими

Мал. 14.9. Тіні для повік: а — компактні; б — жирні

або домалювати їх. У складі таких олівців містяться бджолиний віск, рослинний віск карнауба, рослинні олії, барвники тощо. Олівці для брів випускають переважно трьох кольорів: чорні, коричневі й сірі. Зазвичай вони більш тверді, ніж контурні олівці для очей.

Туш для вій

Усе різноманіття сучасних видів туші можна умовно розділити на безбарвні й тональні (кольорові).

Безбарвна туш, або бальзам, — це косметичний засіб для догляду за віями, який містить рослинні олії, вітаміни й протеїн, що додають віям еластичності, блиску й зміцнюють їх.

Кольорова туш не шкодить віям, оскільки містить поживні компоненти: кератин, олію жожоба, пшеничні паростки тощо.

Туш робить вій довшими й густішими. Туш випускають у вигляді крему, емульсії та компактних брикетиків (таку туш наносять вологою щіточкою).

Найбільш практичною є туш у тубі з довгою щіточкою, її часто називають «маскара». Багато фірм випускають водостійку туш, що не змивається водою, а отже, може використовуватися під час занять спортом. Для її видалення застосовують спеціальні засоби.

Візьміть до уваги!

Правильно нанесена якісна туш НЕ:

- утворює грудочок;
- обсипається;
- подразнює шкіру й очі;
- розмазується;
- склеюється.

Підводка для очей

Підводка призначена для нанесення тонких ліній на віку за допомогою тонкого пензлика

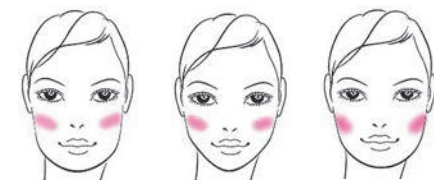
Мал. 14.10. Підводка для очей

Дізнайтеся більше

Першою фірмою, що випустила сучасну помаду в тубику, була відома французька фірма Cristian Dior.

Вас, напевно, здивує, що 80 % операцій під час виробництва помади в Dior виконують вручну, що забезпечує високу якість продукції. Кольори губної помади Dior розробляють з випередженням моди на 18 місяців. У каталогах фірми понад 60 кольорів помади, отже, кожна жінка може дібрати свій відтінок.

прямокутне трикутне кругле

овальне квадратне

Мал. 14.11. Схема нанесення рум'ян для різних типів обличчя

або спеціального стрижня (мал. 14.10). Така лінія робить рідкі вії зовні густішими.

Контурні олівці для губ

За допомогою контурних олівців губам надають потрібної форми, запобігають розтіканню помади.

Помада

Помада не тільки прикрашає губи, роблячи їх виразними, але завдяки поживним домішкам захищає й живить тонку шкіру губ. Помада має накладатися рівним шаром, бути стійкою до стирання, приємно пахнути, відповідати кольору шкіри, волосся й очей.

Блиск для губ

Він додає губам красивого блиску, а суху шкіру губ зволожує й надає їй еластичності. Блиск може бути безбарвним або злегка тонованим. Не рекомендують наносити блиск товстим шаром.

Рум'яна

Рум'яна бувають сухими розсипчастими або у вигляді крему. Під час вибору рум'ян дуже важливо враховувати колір шкіри й волосся, а наносити їх слід відповідно до форми обличчя (мал. 14.11). Правильно нанесені рум'яна надають витонченості лініям обличчя, допомагають підкреслити вилиці й підборіддя, надають здорового відтінку шкірі й навіть додають блиску очам.

Правила добору й нанесення макіяжу

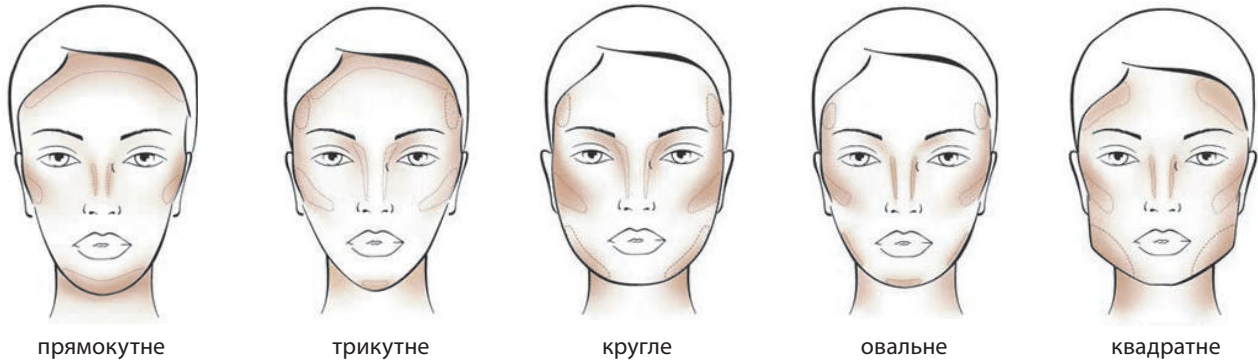
Мистецтво макіяжу — це вміння правильно використувати декоративну косметику. Насамперед необхідно визначити форму обличчя: кругла, овальна, трикутна чи чотирикутна. Слід сісти перед дзеркалом і, не поспішаючи, вивчити своє обличчя та форму голови — це допоможе також вибрати зачіску, що приховає недоліки, якщо такі є.

Під час нанесення макіяжу необхідно дотримуватися правил гігієни. Потрібно вимити руки, прибрати під стрічку волосся. На обличчя макіяж наносять сидячи перед дзеркалом, за хорошого освітлення. Виконаний наспіх макіяж буде виглядати неохайно.

Макіяж починають з підготовки шкіри — її ретельного очищення від пилу й шкірного жиру та зволоження. Засоби для очищення й зволоження добирають відповідно до типу шкіри: сухої, комбінованої, жирної тощо.

Далі приступають до нанесення основи (мал. 14.12). Після цього приховують припухлості й кола під очима за допомогою консилера*. Робити це треба подушечками пальців, м'якими рухами.

Потім наносять тональний крем по лінії вилиць, перенісся, лоба, щік. Тон накладають тонким шаром, адже навіть якісніші косметичні засоби в надлишку можуть надати обличчю неприродного вигляду. Тональний крем наносять

прямокутне

трикутне

кругле

овальне

квадратне

Мал. 14.12. Нанесення тональної основи залежно від типу обличчя

пензликом, від країв обличчя до його центру, ретельно розтушовуючи засіб.

Важливо правильно дібрати колір основи й тонального крему. Занадто світлі відтінки зроблять обличчя ляльковим, а темні створять неприродний контраст із шиєю та іншими оголеними частинами тіла. Вибираючи тон, його наносять на внутрішній бік кисті — засіб має повністю збігатися з кольором цієї ділянки шкіри. Щоби скорегувати форму обличчя, потрібно використовувати два відтінки тонального крему — натуральний і трохи темніший. Перший наносять на все обличчя рівним тонким шаром, а другий накладають зонально, залежно від типу обличчя (мал. 14.12).

Для нанесення макіяжу на очі (мал. 14.13) насамперед необхідно врахувати тип макіяжу, що планується зробити. Для денного варто використовувати пару відтінків тіней і олівець темно-коричневого або чорного кольору. М'яким рухом олівця заштрихуйте лінію росту вій і край верхнього ока. Візуально вій здаватимуться густими, а очі набудуть виразної красивої форми.

Тіні слід наносити за допомогою круглого аплікатора або кисті. Якщо ви не знаєте, який тон вам пасує, можна використовувати універсальні відтінки — сірі та коричневі. Щоб візуально збільшити очі, світлі тіні наносять із внутрішнього боку повіки, темні — із зовнішнього. Природно виглядають матові тіні пастельних тонів. Для вечірнього макіяжу вибирають перламутрові теплі або холодні тони. Завершальним етапом є нанесення туші на вій.

Щоб помада трималася на губах увесь день, спочатку на губи наносять базу, наприклад тональний крем, та злегка промокають серветкою. Губи обводять контуром. Після цього наносять зверху помаду або блиск потрібного кольору (мал. 14.14). Не можна підтискати губи та терти верхню губу об нижню. Так можна розмазати контур. Можна лише промокнути губи серветкою. Нанесіть тонкий шар помади або блиску. Так макіяж буде стійким і протримається весь день.

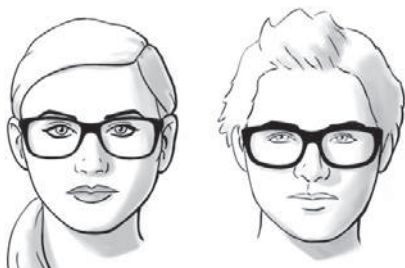
Мал. 14.13. Макіяж очей**Мал. 14.14.** Макіяж губ

прямокутне

трикутне

кругле

овальне

квадратне

Мал. 14.15. Корекція рис обличчя окулярами

Окуляри як елемент оздоблення обличчя. Корекція рис обличчя окулярами

Крім головного призначення — корекція зору — окуляри є також стильним аксесуаром, що додає зовнішності особливої неповторності. Вибір оправ окулярів — завдання непросте. Для цього враховують не тільки форму обличчя, а й стиль в одязі. Це стосується будь-яких окулярів — оптичних, сонцезахисних, комп'ютерних, водійських тощо.

Оправа не має повторювати форму обличчя, а контрастувати з нею. Є кілька рекомендацій, як правильно підібрати оправу для окулярів для різної форми обличчя (мал. 14.15).

Під час вибору оправ окулярів слід пам'ятати, що вона має збігатися з найширшою частиною обличчя або бути трохи ширше за неї. Інших обмежень у виборі оправ немає.

Якщо у вас вузький лоб, високі вилиці, тонке підборіддя, овальні окуляри допоможуть виправити диспропорцію ромбовидної форми обличчя. Такому типу обличчя також підійдуть так звані «бабусини» окуляри з круглими скельцями.

Для круглого обличчя оправа має бути витягнутою, із загостреними зовнішніми кутами. Можна також вибрати оправу прямокутної форми.

Для трикутного обличчя слід відмовитися від масивних оправ, а вибрати легку округлу оправу без обідка із широкою нижньою частиною.

Для квадратного обличчя найкраще вибирати оправу з м'якими, округлими лініями. Модна оправа «котяче око» буде для такого обличчя чудовим варіантом.

Якщо у вас вузьке, видовжене обличчя, потрібно вибрати прямокутну оправу з масивними дужками. Останнім часом модними є оправы «метелики», що візуально розширюють обличчя завдяки піднятим зовнішнім кутам. Для такого типу обличчя протипоказані квадратні оправы.

Не варто забувати про те, що з кожного правила є свої винятки, тому під час вибору оправы ви маєте довіряти трьом порадникам: дзеркалу, близькій людині та продавцю-консультанту.

Правила добору оправы окулярів:

1. Верхня частина оправы не має підніматися вище брів, а нижня частина не має доходити до щік.
2. Оправа не повинна бути тісною, інакше дужка буде тиснути на ніс і залишати на ньому слід. Із занадто широкою оправою окуляри будуть постійно звалюватися з носа.
3. Дужки не повинні тиснути на скроні, інакше носіння окулярів буде супроводжуватися головним болем.
4. Краще придбати пару окулярів — це дозволить змінювати образи й підстрахує, якщо одні окуляри зламаються або загубляться.

5. Перед покупкою уважно огляньте оправу, щоб вона була без деформацій, тріщин і подряпин.

Якщо вам потрібно носити окуляри з медичних причин, не варто комплексувати з цього приводу. Часто окуляри стають тим

аксесуаром, що вигідно підкреслює красу обличчя й чудово доповнює образ. Головне — знати основні правила, як вибрати оправу окулярів, і стежити за модними тенденціями щодо поєднання окулярів з різними стилями одягу.

Практична робота

Вправи з коригування обличчя за допомогою макіяжу й окулярів

Інструменти та матеріали: дзеркало, простий олівець, кольорові олівці.

Послідовність виконання роботи:

1. Визначити свою форму обличчя та його колірний тип.
2. Намалювати простим олівцем у зошиті свою форму обличчя. Скопіювати малюнок кілька разів.
3. Із використанням кольорових олівців намалювати повсякденний макіяж, який, на вашу думку, найбільш підходить до вашого типу обличчя.
4. Придумати ще один вид повсякденного макіяжу та намалювати його на другому малюнку.
5. Порівняти малюнки та обрати макіяж, що найбільше підійде до вашого типу обличчя.
6. На кожному з малюнків намалювати окуляри, що, на вашу думку, найбільше підходять до типу обличчя.
7. Порівняти малюнки й обрати ті окуляри, що найбільше підходять до вашого типу обличчя.
8. Заповнити таблицю в зошиті.

Номер малюнка	Макіяж		Окуляри	
	переваги	недоліки	переваги	недоліки
1				
2				
3				
4				

Ключові слова: макіяж, косметика, макіяж вечірній, весільний, діловий, коригуючий, світлотіньова техніка, основа, блик, контур, етапи корекції обличчя, засоби для макіяжу, ґрунтовка (основа), тональні креми, пудри, тіні для повік, олівці для повік, олівці для очей (кайали), олівці для брів, туш для вій, блиск для губ, контурні олівці для губ, рум'яна, окуляри.

Контрольні запитання

1. Що таке макіяж?
2. Які існують види макіяжу?
3. Які засоби використовують під час нанесення макіяжу?
4. Як правильно дібрати окуляри до форми обличчя?

Працюємо в парах

Намалюйте різні типи обличчя. На кожному з типів обличчя «виконайте» однаковий тип вечірнього макіяжу та намалюйте однакові окуляри.

Перший учень малює макіяж, а другий — окуляри. Зробіть висновок, якому типу обличчя найбільше підійшов обраний тип макіяжу й окулярів.

Працюємо творчо й самостійно

Розробіть для свого типу обличчя карнавальний макіяж на Новий рік і Хеллоуїн. Виконайте ескізи в зошиті.

Кожна людина прагне виглядати неперевершено. Мода змінюється дуже швидко, але щоб виглядати стильно, зовсім необов'язково слідувати всім її тенденціям. Звичайна хустка може стати яскравим акцентом вашого вбрання. А красивий теплий шарф, обмотаний навколо шиї, не тільки захистить від застуди, але й стане чудовим завершальним штрихом вашого модного образу.

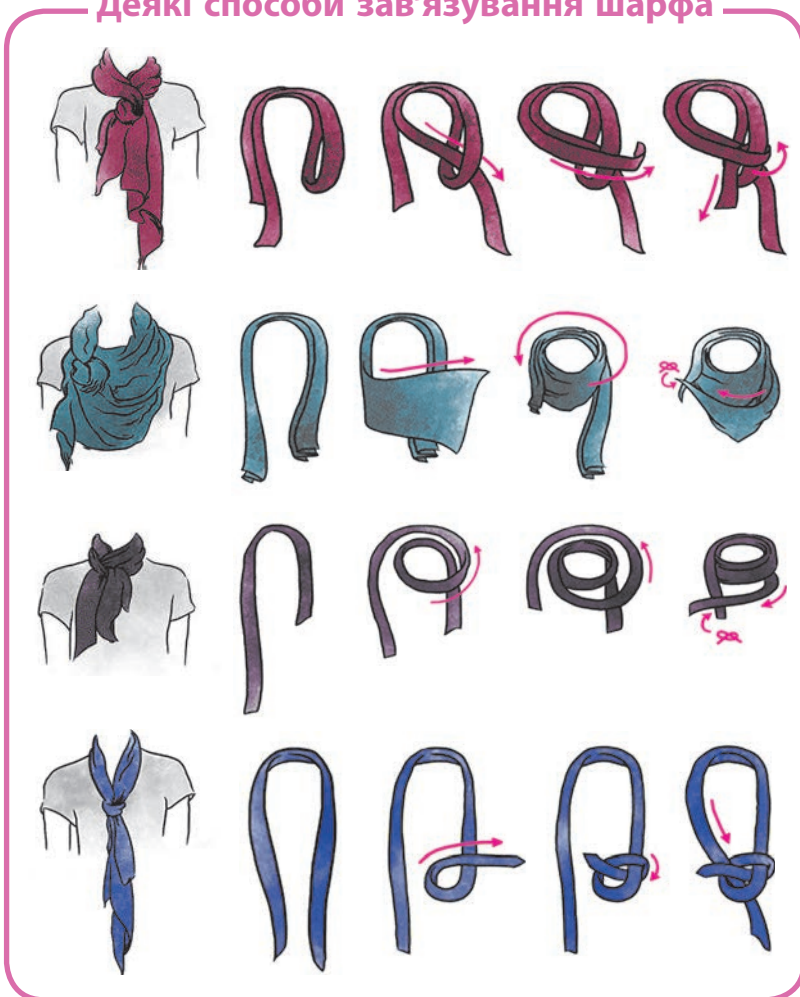

ШАРФИ ТА ХУСТКИ

Шарфи бувають різні за стилем, кольором, фактурою. Шарф може бути зв'язаний спицями, гачком, виготовлений із тканини, мережива, тасьми тощо. Модний шарф — не тільки незамінний аксесуар, але й цілком функціональна частина гардеробу як для жінок, так і для чоловіків у будь-яку пору року. Улітку найкраще використовувати вироби з шифону, бавовни, шовку, поліестеру, а взимку — з кашеміру, вовни, ангори. Розміри й форма шарфів також різноманітні: можна знайти шарфи квадратної, прямокутної і навіть трикутної форми. Колір шарфа слід вибирати з урахуванням особливостей одягу. Якщо ваше вбрання стриманого кольору, то шарф краще обирати яскравий. Якщо ж одяг насичених кольорів, то шарф має бути нейтральних тонів. До сукні, ділового костюма, блузки доречним буде шарф з легкої тканини, а урочисте вечірнє вбрання добре виглядатиме з палантином з блискучої тканини чи оксамиту.

Існує багато способів, як зав'язати шарф і хустку. За основу можна взяти рекомендації модельєрів і формувати свій неповторний стиль.

Деякі способи зав'язування шарфа

Хустка як стильний аксесуар

Хусткою можна вишукано прикрасити сумочку, шляпку тощо. Експериментуйте з аксесуарами, фантазуйте, змінюйте свій образ і створюйте власний стиль!

Цікаві факти

• Найдавніші шарфи виявлено в Китаї. У гробниці імператора Цинь Ши Хуан-Ді було знайдено понад сім тисяч фігурок воїнів, і у кожного висів на шиї шарф. Стародавні воїни використовували їх для того, щоб уберегтися від холоду й вітру, але із часом шарфи почали виконувати інші функції. Близько 230 року до н. е. в Китаї різні шарфи служили для позначення військових звань.

• 1837 року на британський трон зійшла королева Вікторія, яка ввела моду на шарфи. У вікторіанську епоху цей аксесуар визначав відмінність між представниками різних верств суспільства. Королева Великобританії Єлизавета II, відома прихильниця капелюшків, на неофіційних заходах надає перевагу саме хусткам.

• Цікавим фактом є те, що українську хустку використовували для «підтяжки» обличчя. Вдало пов'язаною хусткою можна було скоригувати форму обличчя, заховати друге підборіддя, а туго замотана хустка навіть розгладжувала зморшки!

• У Миколи Гоголя була пристрасть до рукоділля. Він любив в'язати спицями шарфи, ткати пояси та шити шийні хустки.

§15 Ознайомлення з професіями

1. Як ви розумієте слово «професія»?
2. Пригадайте, з якими професіями ви ознайомилися в попередніх класах.
3. Які основні фахові обов'язки цих професій?
4. Яка професія вам найбільше цікава та чим саме?

Мал. 15.1. Карлос Закрисон та Арне Нерйордет за роботою

В'язальниця спицями

Професія в'язальниці відома з давніх-давен. Першими професійно в'язати почали чоловіки. Сьогодні в цій галузі працюють переважно жінки, але відомі й фахівці-чоловіки, які створили та успішно розвивають свій бізнес. Наприклад, дизайнерський дует, який створили швед Карлос Закрисон і норвежець Арне Нерйордет, є основою компанії Arne&Carlos, що спеціалізується на виготовленні в'язаних виробів у традиційному скандинавському стилі (мал. 15.1). Ці майстри є авторами багатьох книжок, присвячених дизайну в'язаних речей, багато подорожують світом, презентуючи свої видання та нові колекції. Ірландський дизайнер Кіран Фолі є автором неймовірних в'язаних палантинів, відомих в усьому світі (мал. 15.2).

Американець Тодд Пашаль винайшов власний метод в'язання картин (мал. 15.3), а художник Натан Вінсент прославився завдяки в'язаним скульптурам та інсталяціям, які часто виставляють у музеях і галереях США (мал. 15.4).

Відомі у світі в'язані вироби американця Брукліна Твіда (мал. 15.5) та роботи молодого дизайнера Марка Феста з Канади (мал. 15.6). Цей список чоловіків, натхнених в'язанням, можна продовжити ще багатьма іменами.

Сьогодні отримати кваліфікацію в'язальниці трикотажних виробів та полотна можна в професійно-технічних навчальних закладах, де навчають робочих прийомів і способів в'язання спицями та гачком. Продовження початкової підготовки передбачає освоєння роботи на в'язальних машинах різних типів.

Мал. 15.2. Авторські роботи Кірана Фолі

Мал. 15.3. В'язана картина Тодда Пашала

Мал. 15.4. В'язана скульптура Натана Вінсента

Мал. 15.5. Авторська робота дизайнера Брукліна Твіда

На великих і малих підприємствах з виробництва трикотажних виробів займаються не тільки виготовленням полотна, а й одягу з нього, що надає певні можливості для творчості. Наприклад, в авторських будинках моди можуть в'язати на замовлення особливі дизайнерські речі за ескізами або зразками. У маленьких художніх майстернях, цехах, ательє також виготовляють вироби за індивідуальними замовленнями населення, а також виконують ремонт трикотажних виробів.

Вимоги до майстрів з в'язання спицями: врівноваженість, охайність, терплячість, посидючість, розвинуте наочно-образне мислення, пам'ять, гострота зору, рухливість кистей і пальців рук.

Майстер з в'язання спицями повинен знати: номери спиць, гачків; види переплетень і способи їх виконання; лінійну щільність пряжі, щільність в'язання, способи вив'язування петель різних видів переплетень, способи зменшення та збільшення кількості петель.

Майстер з в'язання спицями повинен уміти: готувати пряжу, перемотувати її в клубки в декілька складань відповідно до виду переплетення й щільності в'язання; добирати спиці чи гачки до пряжі; дотримуватися заданого розміру виробу під час в'язання; в'язати однокольорові вироби: шарпетки, хустки, шапки, шарфи, рукавиці гладдю чи виворітним переплетенням уручну спицями, гачком чи на спеціальному пристрої.

Стиліст

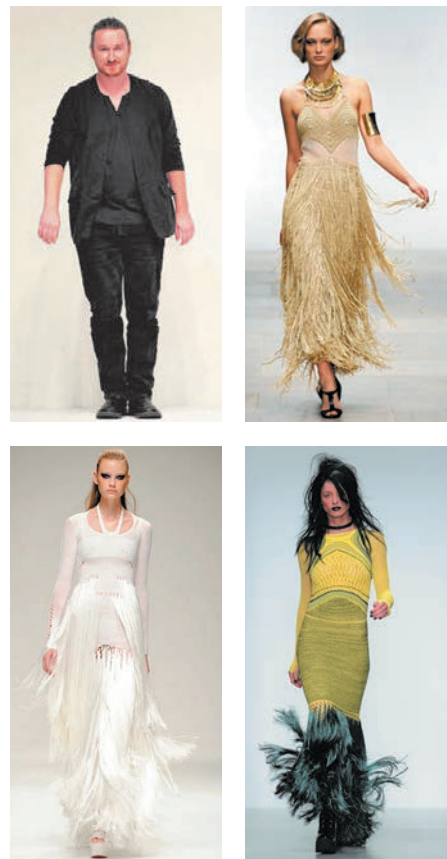
Стиліст — спеціаліст зі створення стилю (іміджу) людини. У сучасному суспільстві професія стиліста дуже престижна, особливо в індустрії моди (мал. 15.7). Фахівці-стилісти працюють у салонах краси, фотостудіях, імідж-агентствах, SPA-клубах. Робота стиліста потрібна в арт-проектах, шоу, модних показах.

Стиліст може створювати імідж за допомогою різноманітних засобів. Залежно від цього розрізняють роботу стилістів за видами:

- перукар-стиліст (за допомогою зачіски);
- стиліст-візажист (за допомогою макіяжу);
- стиліст-іміджмейкер (за допомогою одягу);
- фотограф-стиліст (за допомогою фотообразу).

Для того щоб бути успішним у цій професії, потрібні такі *особистісні якості*: гарний смак, комунікабельність, креативність, гнучкість мислення, організаторські здібності, відповідальність, розвинута інтуїція та аналітичні здібності.

Робота стиліста потребує *спеціальних знань* з історії моди, костюма та світових будинків моди; необхідно також знати основи моделювання, матеріалознавства; склад

Мал. 15.6. Марк Фест і його моделі на подіумі

Мал. 15.7. Робота стиліста

і властивості парфумерно-косметичних засобів, їхній вплив на шкіру й волосся; основи анатомії та фізіології, стилістики та колористики, іміджології та шопінг-супроводу, основи психології.

Головною специфікою професії стиліста є робота над новим образом людини. Майстер працює не лише із зачіскою та одягом клієнта, а створює загальний імідж: культурний, психологічний, соціальний. З одного боку, це ремесло, в якому важливі напрацьовані навички, з іншого — мистецтво, що вимагає фантазії, відчуття гармонії та краси.

Під час роботи стиліст бере до уваги багато чинників: індивідуальні особливості зовнішності клієнта (колір очей, форма обличчя, будова тіла), рід його діяльності, характер. Він займається формуванням базового гардероба клієнта, визначає колір і форму зачіски, опрацьовує деталі макіяжу.

Також за необхідності стиліст може допомогти клієнту визначити й інші недоліки, над якими потрібно працювати, наприклад, необхідність виправити ходу, міміку, рухи. Зазвичай стиліст починає роботу зі з'ясування мети зміни іміджу та визначення відповідного напрямку роботи.

Модельєр-конструктор одягу

У попередніх класах ви ознайомилися з професіями модельєра та конструктора. Специфіка роботи модельєра, спеціалізацією якого є створення художнього образу костюма, споріднена з роботою художника. А конструктор, отримуючи ескіз нового виробу, засобами

побудови розробляє кресленики. Цей процес буває складним, коли ці роботи виконують різні люди. Тому набагато зручніше поєднувати функції обох професій в одній — професії модельєра-конструктора (мал. 15.8).

До професійних обов'язків модельєра-конструктора належать: створення нових моделей, виконання їхніх ескізів різноманітними художніми засобами, розробка конструкції моделі та втілення її в кресленику виробу.

Модельєри-конструктори працюють як у невеликих ательє мод, так і на великих швейних підприємствах. Отримавши замовлення, фахівець створює для клієнта модель одягу, а потім добирає тканини, нитки та фурнітуру. Іноді може бути й навпаки — цікава тканина виявляється джерелом натхнення, завдяки якому модельєр-конструктор може розробити нову модель.

На наступному етапі роботи модельєр-конструктор розробляє кресленики відповідно до ескізу, за якими потім виріб розкроюють і передають кравцям для пошиття.

Досвідчених модельєрів-конструкторів цінують за вміння бачити особливості статури клієнта, можливість підкреслити переваги або приховати вади конструкторськими засобами. Гарний спеціаліст — це знахідка для людини, яка прагне мати свій неповторний стиль в одязі.

Успішні модельєри-конструктори часто мають дві освіти: художню та конструкторсько-технологічну.

Модельєр-конструктор повинен знати технологію пошиття одягу, властивості тканин

Мал. 15.8. Робота модельєра-конструктора

Мал. 15.9. Робота косметолога

і матеріалів та правильно комбінувати їх; він має бути творчою особистістю, мати досконалий смак та стежити за новітніми напрямками в моді, щоб задовольняти бажання найвибагливіших клієнтів. Модельєру-конструктору доводиться спілкуватися з клієнтами і кравцями, а для цього необхідні комунікативні здібності та знання психології людини.

Косметолог

Люди завжди дбали про свою красу, тому професія косметолога виникла давно й завжди високо цінувалася. Косметологи допомагали людям упоратися з різними проблемами шкіри, волосся, нігтів, фігури, позбутися недоліків і набути впевненості в собі (мал. 15.9).

Сучасні косметологи працюють у салонах краси, комерційних клініках, лікарнях, санаторіях, лабораторіях науково-дослідних інститутів. Фахівців-косметологів цінують за вміння розпізнавати симптоми дерматологічних захворювань, виготовляти та накладати лікувальні маски, тобто поєднувати лікування з косметологічними процедурами.

Специфіка цієї професії полягає в постійній готовності виправдовувати очікування клієнта щодо змін, які межують із чарівними перетвореннями. Раніше вважали, що для косметолога головне — це вміння виконувати роботу над обличчям клієнта: масажі, накладання масок.

Сьогодні в косметології для проведення різних процедур активно використовують складну апаратуру, тож вимоги до фахівця

стають дедалі серйознішими. Для тих, хто хоче стати косметологом, медична освіта не є обов'язковою, але потрібною, адже косметолог зобов'язаний знати всі ймовірні проблеми шкіри, уміти виявляти зв'язок між зовнішніми виявами цих проблем та їхніми реальними причинами.

Вимоги професії до працівника: професіоналізм, комунікабельність, доброзичливість, терпіння, уважність, акуратність. Також для косметолога важливим є власний зовнішній вигляд.

Професія косметолога вимагає толерантності до проблем клієнтів: не можна висловлювати особисте ставлення до певних косметичних недоліків. Від роботи фахівця людина має завжди отримувати задоволення.

Візажист

Із давніх часів люди приділяли багато уваги зовнішності. Під час археологічних розкопок у Єгипті було знайдено цілу лабораторію для виготовлення декоративних косметичних засобів. У сучасних салонах краси різноманітними видами макіяжу займаються спеціалісти — візажисти (мал. 15.10).

Професія візажиста сьогодні дуже популярна, а спеціаліст може отримувати достойну заробітну плату, мати можливість професійного вдосконалення.

Вимоги професії до працівника: гострота зору, гарний смак, добре відчуття кольорів та їх сполучення, творче мислення, уважність, координація та точність рухів рук, терпіння, акуратність, урівноваженість.

Мал. 15.10. Робота візажиста

Для успішної роботи *візажист повинен знати*: властивості косметичних засобів, терміни та норми їх використання, склад і компоненти декоративної косметики; будову та властивості шкіри, правила санітарії та гігієни; техніку виконання різних видів макіяжу; світові тенденції розвитку мистецтва візажу.

Візажист повинен уміти виконувати демакіяж та підготовку обличчя клієнта до роботи, різні види корекції обличчя та очей, виконувати макіяж (повсякденний, діловий, вечірній, святковий, авангардний тощо), користуватися різноманітними засобами декоративної косметики, косметикою з догляду за обличчям.

Ключові слова: *в'язальниця спицями, стиліст, модельєр-конструктор, косметолог, візажист.*

Контрольні запитання

1. Чи обмежується робота в'язальниці спицями виготовленням лише в'язаного одягу? Наведіть приклади інших виробів, що можна зв'язати спицями.
2. У чому полягає специфіка роботи косметолога?
3. Яким вимогам має відповідати модельєр-конструктор?
4. Які якості необхідні візажисту?
5. Де може працювати стиліст?

Перевірте свої знання за розділом «Технологія побутової діяльності», виконавши тестові завдання на сайті.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ У ЕТНІЧНОМУ СТИЛІ

- Основи матеріалознавства

- Технологія виготовлення виробів у етнічному стилі

Основи матеріалознавства

§1 Конструкційні матеріали та їхні властивості

1. Які є етнографічні регіони України? До якого з них належить місце, де ви живете?
2. Що таке конструкційні матеріали та які з них вам уже відомі?
3. Які художні техніки використовують народні майстри вашої місцевості для обробки конструкційних матеріалів?
4. Які традиційні орнаменти та сполучення кольорів характерні для етнічних виробів вашої місцевості?

а

б

Особливості конструкційних матеріалів як один із чинників, що характеризує етнічний стиль

В архітектурі, моді, предметному дизайні великої популярності сьогодні набув *етнічний стиль*, який характеризується яскраво вираженою самобутністю, оригінальністю, особливою гармонійністю форм виробів, красою оздоблення. Етнічний стиль предметного середовища створюється у співпраці етнографів, архітекторів, будівельників, художників-конструкторів, дизайнерів і кваліфікованих майстрів, які володіють традиційними технологіями обробки конструкційних матеріалів і знають, як правильно використовувати етноелементи, щоб надати предметному середовищу національного колориту (мал. 1.1).

Різні народи використовували переважно ті конструкційні матеріали, що були в наявності на території їхнього проживання. Тому в східних етнічних стилях для виготовлення виробів домашнього вжитку характерним є використання бамбука, а скандинавському стилю притаманні меблі, виготовлені з натуральної деревини. В Україні також використовували підручні природні матеріали: глину, деревину, лозу, очерет. Особливості природного середовища (наявність та доступність того чи іншого матеріалу) впливали на ужиткову

Мал. 1.1. Етнічний стиль: а — у національному одязі; б — в інтер'єрі

Мал. 1.2. Українські традиційні споруди з глини, соломи та деревини

Мал. 1.3. Використання природних матеріалів у будівництві екологічного житла: а — солom'яний блок; б — стіновий каркас із соломи; в — дах з очерету

культуру різних історико-етнографічних регіонів України.

Традиційними для української хати є солom'яний, очеретяний або тесаний дах, дерев'яні або плетені з лози стіни, які потім обмазували глиною, білили крейдою та розписували, використовуючи природні барвники (мал. 1.2).

Особливістю природних матеріалів, які використовували в усіх етнографічних регіонах України, є привабливість фактури й текстури, пластичність, колірна виразність, екологічність.

Вислів «усе нове — це давно забуте старе» підтверджується збільшенням популярності

в країнах Європи так званого екологічного житла з деревини, очерету й соломи. Із солom'яних блоків зводять досить міцні й дешеві будинки, стіни яких не виділяють токсичних речовин, утримують тепло та «дихають» (мал. 1.3, а, б). Такі будинки почали зводити і в Україні. Очеретяні дахи добре зберігають тепло, вологостійкі, екологічні та добре поглинають шум (мал. 1.3, в).

Набувають популярності будинки із саману — будівельної «цеглини», яку формують із суміші глини й соломи (мал. 1.4, а). Із саману будують справжні архітектурні шедеври (мал. 1.4, б, в).

Мал. 1.4. а — саман; б — зовнішній вигляд будинку із саману; в — внутрішні поверхні оброблені глиною

Мал. 1.5. Вироби з металу з використанням різних технік обробки: а — художня ковка; б — лиття; в — карбування на фользі; г — вирізування

Матеріали для виготовлення виробів в етнічному стилі та їхні властивості

Для виготовлення виробів у етнічному стилі найчастіше використовують такі матеріали: м'яку жерсть, деревину, текстильні матеріали, лозу, солому, рогозу, папір, глину, гіпс тощо. Розгляньмо їхні властивості.

Головною властивістю **металу** є його пластичність, яка дає можливість створювати різноманітні вироби (мал. 1.5). Для металопластики метал використовують у вигляді тонких листів. Зазвичай це такі метали, як латунь, алюміній, мідь.

Для створення виробів в етнічному стилі з **деревини** важливими є такі властивості: м'якість, доступність для термічної обробки, здатність зберігати кольори й відтінки. Завдяки конструктивним властивостям деревини її можна художньо оздоблювати випалюванням, контурним та геометричним різьбленням. А завдяки здатності фактури й текстури деревини поєднуватися з іншими матеріалами з'явилися такі художні техніки, як інкрустація деревини склом, металом, перламутром, каменем тощо (мал. 1.6).

Гармонійне поєднання різних фактур і текстур деревини є основою особливої техніки оздоблення поверхні дерев'яних виробів вставками з інших порід деревини, яку називають **інтарсією** (мал. 1.7).

Інкрустація та інтарсія — це своєрідні види мозаїк для оздоблення поверхні деревини. Особливим видом інтарсії є маркетрі — мистецтво мозаїки зі шпону (мал. 1.8, а). Шпон — це тонкі (до 1 мм) дерев'яні пластинки, що здатні пропускати світло. Таку властивість шпону використовують для створення вітражів у техніці маркетрі на склі (мал. 1.8, б). Зі шпону також можна виготовляти ажурні вироби випалюванням орнаменту із суцільного полотна (мал. 1.8, в).

Мал. 1.6. Інкрустація — поєднання деревини з іншими матеріалами в художніх виробах

Мал. 1.7. Інтарсія — поєднання різних фактур і текстур деревини

Мал. 1.8. а — маркетрі на деревині; б — маркетрі на склі; в — випилювання ажурних візерунків зі шпону лазером

Дизайнери інтер'єрів, майстри декоративно-прикладного мистецтва добре знають декоративні й технологічні властивості **рослинних матеріалів**: лози, рогози, соломи. Ці конструкційні матеріали використовують для плетіння різноманітних виробів в етнічному стилі.

Плетіння з **лози** — одне з найдавніших ремесел, а сучасні скриньки, хлібниці, вази, світильники, меблі, кашпо з лози — бажані предмети в дизайні багатьох інтер'єрів (мал. 1.9).

Рогоза — багаторічна трав'яниста рослина з видовженими листками (мал. 1.10, а). Волокно, одержане з листків і стебел рогози шляхом вимочування й варіння, після спеціальної обробки (мал. 1.10, б) придатне для виготовлення мотузків, мішковини, килимків, доріжок (мал. 1.10, в).

В Україні рогозу здавна використовували для плетіння ужиткових виробів: господарських кошиків, жіночих сумок, туфель, брилів, килимків та як утеплювач зовнішніх стін житла (мал. 1.10, г–ж).

Солома — це стебла хлібних злаків: пшениці, ячменю, жита, вівса. Вона є дешевим і доступним матеріалом для плетіння. Важливою властивістю соломи є пластичність

Мал. 1.9. Зразки етнічних виробів зі стебел лози

Мал. 1.10. Рогоза та етнічні вироби з неї

Мал. 1.11. Вироби із соломи в етнічному стилі

Мал. 1.12. Етнічні вироби з глини

і здатність набувати будь-якої форми, тому цей матеріал дуже популярний для виготовлення виробів в етнічному стилі — капелюхів, меблів, прикрас (мал. 1.11).

Глина — природний конструкційний матеріал, який людина використовує з давніх-давен. Завдяки високій пластичності з глини виготовляли безліч виробів: посуд, іграшки, прикраси, культові речі тощо (мал. 1.12).

Основні технологічні й декоративні властивості металу, деревини, лози, рогози, соломи, глини наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Технологічні й декоративні властивості конструкційних матеріалів

Конструкційний матеріал	Технологічні властивості Декоративні техніки обробки
 Жерсть, мідь, латунь	Пластичність, ковкість Чеканення, лиття, ковка, карбування, спаювання
 Деревина, шпон	М'якість, доступність для термічної обробки, здатність волокон зберігати кольори й відтінки Різьблення, випилювання, випалювання, інкрустація, інтарсія, маркетри
 Лоза	Пластичність, вологостійкість Плетіння, виготовлення будівельних матеріалів
 Рогоза	Пластичність, здатність вбирати барвники Плетіння, виготовлення будівельних матеріалів
 Солома	Пластичність, легкість у формотворенні, колірня виразність Плетіння, аплікація, виготовлення об'ємних квітів та іграшок
 Глина	Пластичність, термостійкість, розмаїття кольорних відтінків Виготовлення посуду, декоративних виробів, будівельних матеріалів

Мал. 1.13. Гіпсокартон в інтер'єрах

Сучасні конструкційні матеріали: їхні переваги, властивості й недоліки порівняно з традиційними

Традиційними конструкційними матеріалами є також гіпс, папір і картон. У німецькій фірмі Кнауф винайшли спосіб хімічного й термічного з'єднання цих матеріалів і створили композит — гіпсокартон. Важливою перевагою гіпсокартону є його екологічність.

Сьогодні гіпсокартон широко використовують у будівельній галузі завдяки його конструкційним властивостям: міцності, як у гіпсу, та пластичності, як у картону. Цей композитний матеріал незамінний у дизайні сучасних інтер'єрів (мал. 1.13).

Фурнітура з конструкційних матеріалів

Фурнітура — це допоміжні конструктивні елементи та деталі, необхідні для виробництва виробу або для його функціонування. Фурнітура буває меблевою — це засувки, ручки, навісні петлі, гачки (мал. 1.14), взуттєвою — пряжки, шнурки, блискавки (мал. 1.15), будівельною — замки, коннектори (мал. 1.16) тощо. Фурнітуру зазвичай виготовляють окремо від основного виробу, оскільки в більшості випадків вона вимагає іншого технологічного процесу.

Економне використання матеріалів

Залишки конструкційних матеріалів завжди можна використати як вторинну сировину. Наприклад, гіпсокартонні листи — дорогий конструкційний матеріал, тому для його економного використання ретельно вимірюють і розмічають деталі виробу. Відходам гіпсокартонних листів дизайнери надають «нового життя», змішуючи гіпсокартон зі зволеним гіпсом і створюючи художні вироби в техніці гіпсопластики (мал. 1.17).

Економне використання традиційних природних матеріалів полягає також у їх правильній заготівлі (у найсприятливішу пору року) та зберіганні з дотриманням відповідних вимог. Майстерне володіння художніми техніками виготовлення виробів в етнічному стилі також запобігає псуванню матеріалів, а отже, сприяє їх економному використанню.

Мал. 1.14. Меблева фурнітура

Мал. 1.15. Взуттєва фурнітура

Мал. 1.16. Будівельна фурнітура

Мал. 1.17. Результат економного використання гіпсокартону

Лабораторно-практична робота**Дослідження властивостей матеріалів для виготовлення предметів інтер'єру в етнічному стилі**

Інструменти та матеріали: зразок м'якої тонкої жерсті (наприклад, із використаних жерстяних баночок з-під кави або чаю), зразок фольги, пучок соломи, грудочка глини;

для роботи з жерстю — підкладка з дерева для карбування, повсть, товста гумова пластина, молоток, карбівки, олівець для нанесення контурів;

для роботи із соломою — ножиці, праска, електрочайник, миска для замочування соломи;

для роботи з глиною — клейонка, відерце (посудина) з водою, дерев'яна лопатка для розмішування глини.

Правила безпечної праці: роботу виконують з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Розглянути зразки матеріалів.

2. Дослідити властивості жерсті й фольги.

2.1. З'ясувати технологічні й декоративні властивості жерсті й фольги (таблиця 1, с. 114).

2.2. Олівцем нанести контури ліній для карбування на жерсть і фольгу.

2.3. Виконати карбування.

2.4. Визначити, з якого матеріалу краще підходить підкладка для карбування на фользі та м'якій жерсті.

3. Дослідити властивості соломи.

3.1. З'ясувати технологічні й декоративні властивості соломи (таблиця 1, с. 114).

3.2. Роздивитися колір соломи.

3.3. Зволожити стебла, пропрасувати їх та звернути увагу на зміну відтінку кольору соломи.

3.4. Частину соломи залити окропом на 10–15 хвилини, порівняти пластичність сухої та зволоженої соломи.

3.5. Порівняти, як змінюється пластичність стебел, якщо зволожувати їх довше.

4. Дослідити властивості глини.

4.1. З'ясувати технологічні й декоративні властивості глини (таблиця 1, с. 114).

4.2. Для приготування глиняної маси підсушену й роздроблену глину залити великою кількістю води, розмішати до рідкого стану, процідити через сито в чисту посудину.

4.3. Дочекатися, поки глина осяде на дно, та злити надлишок води.

4.4. Перевірити пластичність глини шляхом ліплення форм за власним задумом.

4.5. Визначити, яких властивостей набуває глина, якщо її висушити. Чи можна вплинути на властивості готового виробу тепловою обробкою високою температурою?

5. Сформулювати й записати висновок, як технологічні властивості досліджених матеріалів впливають на вибір художніх технік роботи з ними.

Працюємо в парах

1. Розгляньте малюнок 1.18.

2. Намалюйте зразок спорудженої стіни із саманних цеглин.

3. Обговоріть, які матеріали можна додати до саману та яких додаткових технологічних властивостей набуває саман від цих добавок. Що замінює кондиціонер у саманному будинку?

4. Розробіть ескізи екстер'єру й інтер'єру власного проекту саманного будинку. Використайте український етнічний стиль формо-

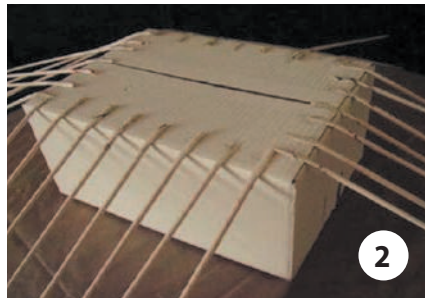
Мал. 1.18. Використання саману: а — кладка стіни із саману; б — будинок із саману; в — дизайнерські рішення облаштування печі із саману

Мал. 1.19. Зразки виробів, сплених із рогозу та лози

1

2

3

Мал. 1.20. Послідовність плетіння виробу з паперових трубок

творення й декорування. Один учень виконує ескіз будинку, а другий — ескіз дизайну інтер'єру.

Ключові слова: етнічний стиль, художні техніки обробки матеріалів, гіпсокартон, фурнітура, економне використання матеріалів.

Працюємо творчо й самостійно

Виконайте папероплетення виробів інтер'єрного призначення за традиціями плетіння з лози та рогозу.

1. Розгляньте зразки кошиків тарілок, горщиків, сплених із лози та рогозу (мал. 1.19).
2. Створіть графічні ескізи майбутнього виробу з паперових трубок. Визначте функціональне призначення свого виробу.
3. Доберіть для майбутнього виробу колірне оздоблення.
4. На дозвіллі доберіть форму основи для обплітання паперовими трубками і створіть виріб в етнічному стилі за власним ескізом (мал. 1.20).

Контрольні запитання

1. Які особливості етнічного стилю?
2. Назвіть природні матеріали, що традиційно використовували в Україні.
3. Якими художніми техніками обробки матеріалів ви вже володієте, а які хотіли б освоїти?
4. Які традиційні матеріали використовують у сучасному екологічному будівництві?
5. Які матеріали переважають у сучасному будівництві: конструкційні матеріали (композити) чи традиційні природні матеріали?
6. Доведіть необхідність економного використання матеріалів.

Технологія виготовлення виробів в етнічному стилі

§ 2 *Стилі інтер'єру та одягу. Етнічний стиль*

1. Яке, на вашу думку, призначення одягу? Чи змінювалося воно протягом часу?
2. Чи знаєте ви особливості свого індивідуального стилю в одязі?
3. Як ви гадаєте, чи додає костюм упевненості в тих чи інших ситуаціях?
4. Як ви ставитеся до вибору речей для свого гардеробу?

Із історії стилів інтер'єру приміщень (історичний, сучасний)

Протягом усієї історії розвитку культури людина прагнула прикрасити своє життя: одяг, житло, побутові речі тощо. Перші відомості про оформлення інтер'єру дійшли до нас зі Стародавнього Єгипту — колиски сучасної цивілізації. Монументальні споруди

мали переважно прості, прямокутні форми. Стіни, пілони, колони були розписані ієрогліфами і сценами ритуалів у характерному єгипетському стилі. Колірні рішення визначалися червоною, зеленою, жовтою, синьою, чорною й білою палітрою. Сучасна інтерпретація давньоєгипетського стилю передбачає певну філософську складову і створює атмосферу таємничості (мал. 2.1).

Мал. 2.1. Давньоєгипетський стиль в інтер'єрі

Мал. 2.2. Античний стиль в інтер'єрі, екстер'єрі й одязі

Мал. 2.3. Романський стиль в інтер'єрі, екстер'єрі й одязі

Але початком історії дизайну інтер'єру вважають *період античності* (800 р. до н. е. — 600 р. н. е.). Давньогрецька архітектура була настільки гармонійною й цілісною, що стала певним еталоном для наслідування.

Саме в цей час було досягнуто гармонійне поєднання функціональності предметів з їхньою естетичною зовнішньою формою (мал. 2.2).

Романський стиль (X–XI ст.) — один із найстаріших європейських стилів. Його сувора й водночас гармонійна краса була своєрідним переходом від давньоримської архітектури до західноєвропейської. Романському стилю притаманні монументальність і геометричність, статичні, чіткі, важкі, «закриті» форми. Для нього характерні двері-портали, обрамлені колонами, стрілчасті вікна, монументальні барельєфи. Архітектуру романського стилю називають «духовністю, втіленою в камені».

Романський стиль в інтер'єрі — це насамперед простота й міць, а не витонченість (мал. 2.3). Він найкраще підходить для просторих приміщень з високими стелями. Елементами

оздоблення інтер'єру в романському стилі є мозаїки, вітражі, фрески, масивні меблі з темного дерева, гобеленові й оксамитові штори.

До відомих історичних стилів, що значно вплинули на розвиток матеріально-художньої культури, належать також *візантійський, готика, ренесанс, маньєризм, бароко, рококо, класицизм, ампір, еклектика*. Про них можна дізнатися, зробивши відповідний запит в Інтернеті.

До *сучасних стилів формотворення* предметного довкілля належать: модерн (ар нуво), ар деко, кітч (кіч), конструктивізм, функціоналізм, постмодернізм, деконструктивізм, мінімалізм, техно, хай-тек, лофт, ф'южн, поп-арт, авангард (мал. 2.4).

Становлення сучасних стилів розпочалося з другої половини XIX століття під впливом розвитку промисловості, технічного прогресу й зміни свідомості суспільства. Відбувалося поступове спрощення форм, поєднання інноваційних і традиційних технологій і матеріалів. На перший план виходить індивідуальність людини, її самовираження в дизайні інтер'єру й одягу.

Мал. 2.4. Сучасні стилі формотворення предметного довкілля

Одна з найважливіших ознак *модерну* — це колорит. Необхідно відтворити особливу кольорну гамму епохи «тління й цвітіння»: кольори немов присипані попелом. Улюблені поєднання модерністів — сіро-блакитні, перлинно-сірі, стримані бузкові тони, колір зав'ялої троянди. Шовковисті шпалери, віконні драпірування з екзотичними птахами, павичевим пером, химерними квітами — це ознаки стилю модерн в інтер'єрі.

Стиль *ар деко* (від фр. *art deco* — декоративне мистецтво) розкішний і пафосний. В інтер'єрі переважають коштовні матеріали: рідкісні породи деревини, емаль, перламутр, слонова кістка, кришталь, шкіра. Головною рисою ар деко є акцент на геометрії. Чіткі лінії, ступінчасті форми, зигзаг — тут немає місця природним мотивам і романтичним орнаментам. Вінтажні меблі й вишуканий декор підкреслюють статус власника житла, виконаного в стилі ар деко.

Лофт — новий урбаністичний стиль. Інтер'єри в цьому стилі втілюють концептуальний підхід до простору, що виник у поєднанні злиднів і розкоші. Незатишні, непристосовані для житла промислові об'єкти перетворюють на розкішні й епатажні апартаменти.

Більше про сучасні стилі інтер'єру ви можете прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Поняття етнічного стилю. Вигор-раження культурних та історичних особливостей

Нас оточує багато різних витворів матеріально-художньої культури: рукотворні ландшафти, архітектурні споруди, предмети інтер'єру, одяг, знакові системи орнаментів тощо. Національні, історичні й культурні особливості народу відображені в *етнічному стилі*. У ньому втілені традиційні та самобутні мотиви, що формувалися кожним народом упродовж століть. В етнічному стилі нерозривно поєднані форми й барви довікля, народна архітектура, традиційний інтер'єр і національні традиції.

В усьому світі відомий стиль українського бароко, що сформувався в XVII–XVIII століттях. Це мистецький стиль, що був поширений

а

б

Мал. 2.5. Українське бароко: а — Михайлівський Золотоверхий собор; б — інтер'єр Полтавського краєзнавчого музею

на землях Війська Запорозького, тому українське бароко нерідко називають «козацьким». У цьому стилі поєдналися українські архітектурні традиції та європейське бароко. Він утилений в архітектурі житлових, громадських, культових споруд і характеризується органічним поєднанням рис класичної і народної архітектури (мал. 2.5).

Етнодизайн як стилістичний напрям сучасного формотворення одягу, інтер'єру, ландшафту тощо сьогодні надзвичайно популярний, тож є підстави говорити про етнодизайн як одну з найпотужніших тенденцій стильового вирішення навколишнього середовища. Етнічний стиль формотворення предметного довікля — це нове бачення народної культури, засіб відродження національного духу, розвитку національної свідомості.

Мал. 2.6. Клановість одягу

Історичні особливості одягу. З найдавніших часів представників різних соціальних верств суспільства легко було відрізнити за одягом. Клановість* одягу визначалася якістю тканини, коштовністю оздоблення та покромом. Чим знатнішого роду був римлянин, тим більший був розмір його тоги, а раби й чужоземці взагалі не мали права її носити. У середні віки довгий шлейф сукні дами свідчив про її знатність (чим довший шлейф, тим вище становище в суспільстві). Так само й довжина загнутих носків туфель у чоловіків визначала знатність і заможність (мал. 2.6).

Представникам нижчих класів забороняли носити одяг яскравих кольорів, а лише сірого, чорного, коричневого. На Таїті племінна знать підкреслювала свій високий ранг тим, що носила безліч одягу (це, до речі, часто було дуже незручно).

Із часом ці відмінності зникали й трансформувалися у відмінні риси різних груп людей, не стільки соціальних, скільки професійних,

світоглядних. Варто згадати лахміття хіпі, картатий піджак комівояжера, вбрання сучасних неформальних молодіжних груп тощо.

Характеристика етнічних стилів оформлення інтер'єру

Етнічний стиль оформлення інтер'єру має декілька назв: етнічний стиль, екзотика, фолк або просто етника. Цей стиль передбачає максимальне використання різноманітних елементів декору, що відображають культурні й історичні особливості певної нації або території. Завдяки поєднанню фольклорних мотивів у дизайні інтер'єру етнічний стиль відтворює унікальну атмосферу традицій і культури народу.

Різновидами етнічного стилю в оформленні інтер'єру є: кантрі, англійський, скандинавський, середземноморський, американський, прованс, колоніальний, індійський, східний, африканський, японський, китайський, єгипетський.

Стиль *кантрі* визначає інтер'єр у стилі сільського житла. У цьому стилістичному напрямку дуже широкий вибір для дизайнера, оскільки можна вибрати будь-яку країну з відповідним колоритом. Це може бути стиль англійського котеджу, швейцарського шале, американського ранчо, української хати, мексиканської фазенди тощо. Усе це — стиль кантрі. Переважно в цьому стилі облаштовують заміські будинки й котеджі. Але й у міській квартирі такий інтер'єр буде доречним. Дуже

Мал. 2.7. Стиль кантрі в інтер'єрі

Мал. 2.8. Англійський стиль в інтер'єрі

добре виглядатимуть у такому стилі кухня, їдальня або вітальня (мал. 2.7).

Інтер'єри будинків в *англійському стилі* надзвичайно комфортні й елегантні. Тут переважають глибокі відтінки бордового й коричневого кольорів, що поєднують зі світлими тонами — кави з молоком і оливковим. Особливими деталями інтер'єру в англійському стилі є добротні меблі з натуральної деревини, люстри з кришталю, гобелени, старовинна зброя, антикварні настінні годинники, масивний письмовий стіл, велика кількість сімейних фото, великий камін (мал. 2.8).

Основою *стилю прованс* є відображення непомітної й чарівної французької старовини. Це злегка потерті й потріскані поверхні, старі меблі, нерівно обштукатурені стіни. Розпис, нанесений на світлий фон, створює

квітковий орнамент, що відтворює яскраві фарби середземноморських квіткових ланів. Шафи, комоди, фасади кухонь покривають воском або фарбують у теракотові, зелені або бузкові кольори, створюючи яскраві плями на тлі світлих стін. Для стилю прованс характерні прямокутні присадкуваті шафи, буфети, широкі лавки, дерев'яні столи, стільці з плетеними спинками й сидіннями, численні горщики з квітами (мал. 2.9).

Сьогодні набуває популярності *японський етностиль*. Це мінімалістський декоративний стиль, у якому ніщо не повинно перевантажувати увагу, простір має бути структурований спокійно й виразно. Для японських інтер'єрів характерне прагнення до гармонії та лаконічності. Тут є місце лише для найпростіших і необхідних речей, простір наповнюють світло й повітря. Поєднання світлих

Мал. 2.9. Французький стиль прованс в інтер'єрі

Мал. 2.10. Японський етнічний стиль в інтер'єрі

відтінків з темними, можливість перетворення внутрішнього простору за допомогою різноманітних ширм, меблі тільки з природних матеріалів — це ознаки традиційного японського інтер'єру. Піали, ширми, циновки допоможуть створити колорит японського етнічного стилю (мал. 2.10).

Характерною ознакою *індійського стилю* є кольори: бірюзові, малинові, помаранчеві в поєднанні з позолотою. Індійський шовк — також обов'язковий атрибут інтер'єру. Скрізь, особливо в текстилі, використовують індійські орнаменти — різноманітні геометричні фігури, переважно кола, оскільки в Індії коло — символ життя (мал. 2.11).

Меблі в індійських будинках низькі, виготовлені з міцної деревини. Їхня характерна особливість — легка трансформація: стільці й столи, ширми, віконниці й двері часто «мінються ролями». Ажурна різьба в індійському

Мал. 2.11. Індійський етнічний стиль в інтер'єрі

меблевою мистецтві — свідчення особливої пристрасності індусів до декору.

Американський стиль виник як колоніальний, поєднавши в собі культури різних народів. Цей стиль бере початок у XVII столітті, коли європейці почали емігрувати до Північної Америки, поширюючи й поєднуючи на новому континенті культурні традиції своїх країн.

Характерними особливостями американського стилю в інтер'єрі є порівняно невелика кількість деталей в інтер'єрі, майже повна відсутність декоративних орнаментів. Колірна гама американського стилю надзвичайно широка, бо раніше вважали: чим яскравіші й різноманітніші кольори, тим багатший господар. Але найчастіше в інтер'єрі використовують кольори, наближені до кольору ґрунту: від світло-бежевого до темно-коричневого й зеленого (мал. 2.12).

Мал. 2.12. Американський етнічний стиль в інтер'єрі

Із історії стилів одягу

Стиль одягу визначається багатьма ознаками: віком, статтю, професією, соціальним статусом, належністю до певної субкультури, особистим естетичним смаком людини, епохою, національністю, релігійною належністю, функціональністю, способом життя й індивідуальними особливостями. Акценти розставляють зазвичай за допомогою аксесуарів, взуття, кольорів, оздоблення тощо.

Цікаву інформацію про еволюційний розвиток одягу різних етносів можна почерпнути з Інтернету. Наприклад, штани є яскравим прикладом відображення культурних особливостей різних народів та епох — це шкіряні штани скіфів, германців і галлів, іспанські кальсези, баварські ледерхозен, французькі шоси, ренграви, кюлоти, українські шаровари, американські джинси тощо (мал. 2.13). А в деяких країнах (Греція, Шотландія) чоловіки замість штанів носили спідниці.

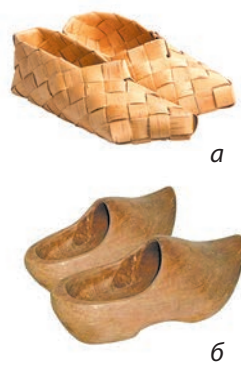
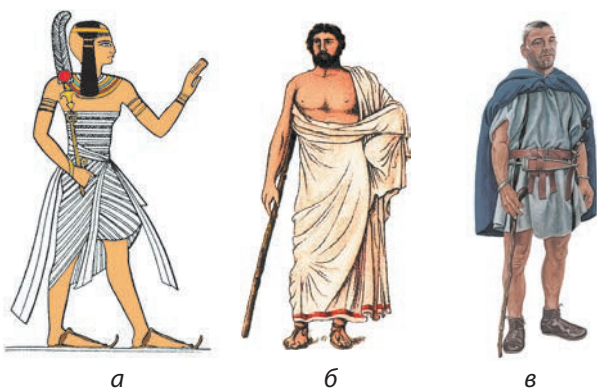
Із глибини тисячоліть до нас дійшли зображення того, що пізніше стало сорочкою: калазирис — одяг давніх єгиптян на довгих бретельках, давньогрецький хітон, римська туніка тощо (мал. 2.14).

Взуття також зазнало еволюційних змін. У різні часи його виготовляли з матеріалів, що були в наявності: з кори, волокон пальми, списаних сувоїв папірису, шкіри, деревини. Культурні особливості визначали форму взуття: чоботи з хлявами, шкіряні панчохи, дерев'яні сабо, підшви на ремінцях, шнуровані сандалі тощо (мал. 2.15). Взуття відображало також професійні й національні особливості певної групи: наприклад, актори, щоб здаватися вище, виходили до публіки на високих підшвах-котурнах, а манірна іспанська знать запровадила дамські туфлі на високих підборах.

Сьогодні ми живемо в епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій, швидкісних транспортних сполучень, що зумовлюють явище глобалізації, коли культури окремих націй та етносів підпорядковуються світовій культурі.

Мал. 2.13. Чоловічий одяг в історії різних європейських країн: а — шоси; б — шаровари; в — ледерхозен; г — спідниця-кілт

Мал. 2.14. Витоки формотворення сорочки в давніх культурах: а — калазирис; б — хітон; в — туніка

Мал. 2.15. Історія взуття: а — черевики з кори; б — дерев'яні сабо; в — чоловічі чоботи

Мал. 2.16. Етностиль одягу: мотиви хіпі та індійські

Мал. 2.17. Моделі з колекцій етнічного одягу Ів Сен-Лорана

На противагу цьому явищу виникають антиглобалізаційні рухи за збереження національної особливості, етнічного розмаїття витворів матеріально-художньої культури, відтворення національних форм і декору. Сьогодні історичні етнографічні стилі одягу з їхньою орнаментикою й колірною палітрою набувають нового, сучасного змісту.

Етнічний стиль стає дедалі популярнішим у різних сферах життя. Етнічний стиль в одязі зобов'язаний своїм поширенням «дітям квітів» — хіпі. Покоління хіпі кидало виклик загальноприйнятим нормам і правилам, зокрема в моді. У їхньому одязі явно виражені мотиви національного вбрання східних, африканських і центральноамериканських народів (мал. 2.16).

Сьогодні етнічний стиль є частиною сучасної моди. Надихнувшись вбранням хіпі, Ів Сен-Лоран створив колекції етнічного одягу, після чого етнічний стиль перестав бути долею незаможних бунтарів. У своїх колекціях кутюр'є використовував африканські, китайські, марокканські, індійські й навіть українські мотиви (мал. 2.17).

Сьогодні в магазинах можна знайти одяг, стилізований під національні вбрання різних країн: блузи та сукні зі стійкою в китайському стилі, строкаті спідниці та довгі сарафани, браслети й масивні намиста, прикрашені камінням, що асоціюються з Африкою. Традиційна українська вишиванка сьогодні посідає гідне місце в гардеробах модниць.

Заново відродженими стилями одягу є сафарі та кантрі. Стиль *сафарі* з'явився в 60-ті роки XX століття як спортивний стиль одягу, що містить елементи уніформи військових для тропіків. Для цього стилю характерне використання легких, стійких до зносу тканин бежевого, коричневого й хакі кольорів, накладні кишені зі складкою посередині, клапани й погони (мал. 2.18). Стиль сафарі сьогодні асоціюється з екскурсіями в дику природу, подорожами в екзотичні країни, але елементи цього стилю будуть доречними й у повсякденному житті.

Мал. 2.18. Стиль одягу сафарі

Мал. 2.19. Стиль одягу кантрі

Батьківщиною стилю *кантрі* («сільський») є так званий «дикий Захід» з ковбоями та їхніми подругами. Для цього стилю характерні джинси або шкіряні штани та жилети, прикрашені з боків бахромою. Стиль кантрі передбачає також аксесуари — солом'яні капелюшки з широкими стрічками, шкіряні ремені та сумки на довгих ремінцях, босоніжки, виготовлені з натуральної шкіри, декоровані шнурівкою (мал. 2.19).

Підлітки відчувають особливу потребу в самовираженні. Стиль американських підлітків (тинейджерів) — це принципово новий напрям суспільного життя, якому наслідує молодь багатьох країн світу. Існує навіть стиль одягу «американський підліток», що найяскравіше втілює прагнення молоді бути особливим. Головними критеріями вибору одягу в цьому стилі є зручність і відчуття повної свободи. Відсутні чіткі правила, можна носити

все що завгодно, комбінуючи речі. Головне — виразити свою індивідуальність, покладаючись на свій смак, а не на модні тенденції. Цей стиль любляють не тільки підлітки, а й студенти та ті, хто цінує зручність й індивідуальність. Основою гардеробу є різноманітні варіанти джинсового одягу, джемperi, сорочки та футболки (мал. 2.20). Популярними головними уборами є капелюшки, бейсболки, кепі, беретки. Іноді саме за допомогою таких уборів створюється бажаний образ. Цікавим також є ставлення до взуття. На вулицях можна зустріти дівчину в діловому костюмі, але в балетках або кросівках. Нікого це не дивує. Усі знають — у сумці вона несе дорогу красиву пару офісного взуття.

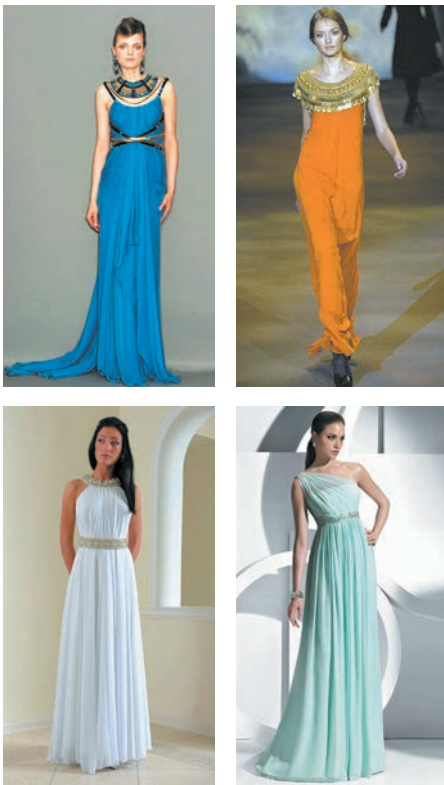
Про підлітковий стиль «треш» ви можете прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Мал. 2.20. Молодіжний стиль «американський підліток»

Мал. 2.21. Етнічний стиль одягу: а — єгипетський; б — грецький

Мал. 2.22. Єгипетські та грецькі мотиви в сучасному одязі

Види етнічних стилів одягу, їхні особливості

Єгипетський етнічний стиль в одязі відрізняється прямими лініями крою. У фасонах переважають геометричні фігури: трикутник, прямокутник, трапеція. Сукні в єгипетському стилі мають колоноподібні форми. Основні кольори — білий, бірюзовий, золотий, темно-синій, червоний, зелений. Основні орнаменти — квітки лотоса, пір'я (символ богині Ісіди).

Елементами одягу в єгипетському стилі є калазірис (вузький сарафан, що облягає тіло і тримається на широких бретелях), плащ із відкритим плечем, затягнутий вузлом на грудях. Прикраси — це фаянсові й скляні намиста, бахрома, золоті лелітки, елементи, що символізують жука-скарабея і різних божеств, пояси, численні браслети (мал. 2.21, а).

Одяг у **грецькому стилі** — це класика, що дозволяє завжди виглядати витончено й благородно. Численні драпірування, складки та хвилясті напівпрозорі тканини роблять грецькі наряди дуже елегантними. Для грецького стилю характерна асиметрія, що поєднується із завищеною талією й прямим силуетом (мал. 2.21, б). Одне плече або обидва передпліччя майже завжди відкриті.

Грецький стиль одягу є улюбленим у дизайнерів і зірок Голлівуду, які вважають сукні в цьому стилі кращим нарядом для червоної доріжки (мал. 2.22).

Для **африканського етнічного стилю** в одязі характерні яскраво виражений колорит, незвичайні племінні орнаменти на тканинах, анімалістичні принти. В африканському стилі особливу увагу приділяють етнічним прикрасам — це дерев'яні та металеві браслети, масивні сережки, кулони з іклів диких тварин, багатошарові буси (мал. 2.23, а).

Етніка **індійського** одягу — це витончені жіночі сарі, зроблені з найтоншої бавовни чи блискучого шовку, розшиті золотими нитками. Крім сарі Індія подарувала нам туніки, штани-аладіни, шальвар-каміз, багатоярусні квітчасті спідниці до п'ят.

Мал. 2.23. Етнічний стиль одягу: а — африканський; б — індійський

Мал. 2.24. Етнічний стиль одягу: а — східний; б — японський

Мал. 2.25. Традиційні елементи японського стилю в сучасних моделях

Для індійського стилю характерні закритість і багатошаровість. Одяг шують переважно з натуральних тканин: льону, бавовни, тонкої шерсті. Колірна гама надзвичайно різноманітна — від простого білого до глибокого коричневого з безліччю відтінків. Прикрасами одягу є набивний малюнок, в'язані елементи, вишивка бісером, золотими й срібними нитками, кашмірські шалі, браслети на зап'ястях, щиколотках і передпліччях, намиста, великі сережки (мал. 2.23, б).

Одяг у *східному* етнічному стилі — це штани-шаровари, закриті туніки, шовкові хустки на голову, палантини з прозорих тканин. Улюбленими східними тканинами є парча, шифон, атлас, шовк, прикрашені візерунками й вишивкою (мал. 2.24, а).

До східних етнічних аксесуарів належать яскраві шифонові хустки з візерунками, які закручують на голові подібно тюрбану, розшиті бісером сумки, численні браслети. Усе це створює колорит східного вбрання.

Японський стиль одягу відрізняється унікальними елементами: кімоно, хакамі (спідниця, зшита із широких штанин), блузи із широкими рукавами (мал. 2.24, б). Колірна гама контрастна — переважно білий, червоний, чорний. Традиційними прикрасами є шпильки, обручі, браслети, сережки. Обов'язковий елемент національного костюма — віяло. Особливу увагу приділяють квітковим принтам. Елементи квітучого саду в одязі є втіленням удачі й уособленням певних символів:

священна квітка лотоса — первозданної чистоти й сонця, хризантема — щасливого й довгого життя тощо. Японський національний стиль одягу сьогодні активно використовують модельєри для створення нових моделей одягу (мал. 2.25).

Поєднання мотивів різних етнічних стилів

Поєднання етнічних мотивів характерне для сучасної моди. Можна одягати речі, стилізовані під певну етніку, або поєднувати різні етнічні стилі. Але слід пам'ятати, що поєднувати мотиви різних етнічних стилів необхідно з дотриманням міри: можна використати 1–2 елементи близьких стилів, а не змішувати стилі повністю. Так, до японського етностилю в одязі доречним буде додавання східних і китайських аксесуарів.

Поєднання різних стилів характерне для самотутніх особистісних стилів. До повсякденного наряду можна додати вишиту полотняну сумку або ж одягти вишиванку з джинсами.

Наведемо приклади особистісного дизайну костюма з використанням різних етнічних мотивів.

Сучасний чоловічий одяг також можна доповнити різними елементами етностилю (мал. 2.26, а).

Стиль *casual* зазвичай призначений для сірих буднів (у перекладі з англійської —

Мал. 2.26. Використання мотивів етнічних стилів: а — чоловічий одяг з елементами етнічного стилю; б — стиль casual, доповнений етнічними виробами; в — аксесуари в етностилі

«повсякденний, неофіційний»). Але навіть такий одяг можна прикрасити етнічними елементами, що підкреслять вашу індивідуальність. Головне — вибрати один-два аксесуари, що доповнять образ (мал. 2.26, б).

До буденного одягу можна додати яскравий шарф, виготовлений за народними мотивами, шкіряний жилет з бахромою, рюкзак з орнаментом. Як аксесуари добре підійдуть «африканські» браслети, «індіанські» сумки-торби, кантрі-појаси з орнаментом. Сьогодні популярні чоловічі шкіряні браслети, вишиті метелики, етнічні кулони тощо (мал. 2.26, в).

Запам'ятайте головне правило: під час поєднання мотивів різних етнічних стилів важливо дотримуватися міри, не використовувати занадто багато аксесуарів або поєднувати багато стилів.

Прикладами вдалого використання етнічних мотивів в одязі є стилі таких зірок, як Ріанна, Бейонсе, Шакіра, Руслана, Олег Скрипка (мал. 2.27).

Лабораторно-практична робота

Ознайомлення з етнічними стилями оформлення інтер'єрів

Обладнання та матеріали: комп'ютери, мобільні телефони, матеріали про етнічні стилі кантрі, англійський, американський, прованс, індійський, японський тощо, словники та інша довідкова література.

Послідовність виконання роботи:

1. Ознайомитися із зображеними на малюнках у підручнику прикладами різних етнічних стилів в інтер'єрі.

а

б

в

г

Мал. 2.27. Використання етнічних мотивів в особистому стилі зірок: а — Ріанна; б — Бейонсе; в — Руслана; г — Олег Скрипка

2. Визначити композиційні центри та колірну палітру цих інтер'єрів.
3. Визначити етнічні аксесуари, що доповнюють інтер'єри.
4. Заповнити в зошиті таблицю.

Етнічний стиль	Характеристика		
	Композиційний центр	Колірна палітра	Інші предмети інтер'єру

Ключові слова: історичні, сучасні, етнічний стилі; етнічні стилі інтер'єрів, історія етностилів одягу, національні особливості декору й одягу.

Контрольні запитання

1. Який етнічний стиль оформлення інтер'єрів вам сподобався найбільше?
2. Які стилі ви поєднуєте у своєму повсякденному одязі?
3. Із яким сучасним стилем схожий за оформленням інтер'єр вашої кімнати?
4. Створіть презентацію одного з етнічних стилів інтер'єру й одягу у вигляді віртуальної подорожі країною, культура якої вас приваблює.

§3 Український етнічний стиль

1. Як можна визначити декоративно-ужиткове мистецтво та в чому його головні особливості?
2. Які види декоративно-ужиткового мистецтва вам відомі?

Із історії виникнення українського етнічного стилю

Історія становлення українського етнічного стилю налічує багато століть. Він формувався під впливом соціальних і культурних змін упродовж усієї історії нашої держави. Джерелом української етніки були традиційні цінності народу, до яких поступово додавалися культурні надбання різних часів. На початку та впродовж XIX століття в результаті просвітницької та громадської

діяльності видатних українців І. Котляревського, І. Франка, М. Заньковецької, родини Косач-Драгоманових, до якої належала Л. Українка, формувався інтерес до побуту, звичаїв українського народу (мал. 3.1). Предмети народного мистецтва або речі, виконані в етнічному стилі, знаходили своє місце в побуті української інтелігенції.

Поступово традиційний народний стиль потрапляв у міський інтер'єр у вигляді орнаментів, кольорів, форм звичайних предметів побуту.

а

б

в

г

Мал. 3.1. Портрети видатних українців у народному одязі: а — Олена Пчілка; б — Леся Українка; в — Ольга Косач-Кривинюк; г — Іван Франко

Мал. 3.2. Вироби сучасних дизайнерів в українському етнічному стилі

На початку ХХ століття відбулися зміни в українському народному одязі. Традиційну сорочку поєднували з європейським костюмом. Відомим любителем такого вбрання був Іван Франко, який носив вишиту сорочку з піджаком.

Сучасне вбрання, виконане в українському етностилі, не тільки несе частку нашої стародавньої культури, а й набуває символічного й патріотичного змісту. Дизайнери поєднують український стиль із сучасними трендами. Шанувальниками етностилію в Україні стали чудові майстри: львів'янка Оксана Караванська (мал. 3.2, а), вінничанка Людмила Бушинська (мал. 3.2, б). Також у цьому стилі виготовляють одяг ательє-бутік «Отаман» (мал. 3.2, в), київські майстерні-студії «Шляхетний одяг», «Треті півні» (мал. 3.2, г), «Ладосвіт» та багато інших.

Український народний стиль сьогодні є важливою складовою проектною роботи архітектурних майстерень, дизайну автомобілів, телефонів, рекламних повідомлень і ще великої кількості інших речей (мал. 3.3).

Національний костюм

Разом з мовою, фольклором народний костюм є визначальним чинником, що вирізняє нас із-поміж інших народів. Він зберігає традиційні основи, має чіткі композиційно-коліористичні закономірності та принципи формотворення.

Загальні спільні художні ознаки українського національного вбрання виявляються:

- у подібності виготовлення матеріалів ручним способом;
- принципах крою й поєднання частин в єдине ціле;
- колориті всієї композиції одягу, виготовленого відповідно до статі, віку, соціального положення, функціонального призначення.

Регіональна належність українського костюма відображена символами, технікою вишивання, колірною гамою ниток.

Мал. 3.3. Сучасний етнічний стиль у дизайні предметного середовища

Залежно від пори року вбрання поділяли на *літнє* (мал. 3.4, а) й *зимове* (мал. 3.4, б). Через природно-кліматичні особливості місцевості одяг мешканців лісової смуги Полісся відрізнявся від одягу горян — гуцулів, бойків, лемків і від одягу жителів лісостепових Поділля, Наддністрянщини, Слобідської України або степових земель Запоріжжя та Бессарабії.

Також вбрання було *святковим* (повний стрій) і *буденним*.

Основою національного вбрання вважають повний святковий стрій.

Регіональні ознаки українського етнічного стилю одягу

Важливим в українському костюмі є його комплексність. Основними компонентами є *натільний, поясний, нагрудний* і *верхній* одяг. До комплексу також належали головні убори, пояс, прикраси, взуття. Кожний з компонентів виконував певне функціональне призначення, відрізнявся матеріалом, конструкцією, орнаментально-колеристичним рішенням, оздобленням, а також способом носіння.

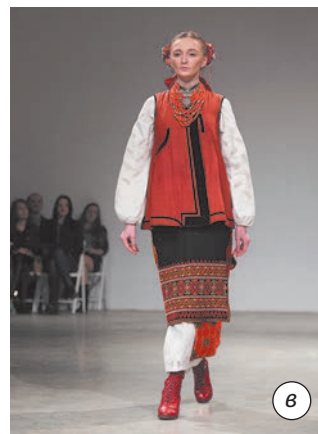
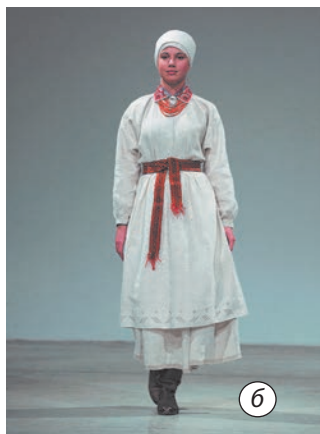
Народні традиції вимагали поділу одягу для дорослого населення за статевою ознакою.

Типи крою одягу та матеріали давали можливість конструювати фасони, що визначали фігуру тільки в загальних рисах. Існували *базові силуети*, які традиційно були прямокутними або трикутними.

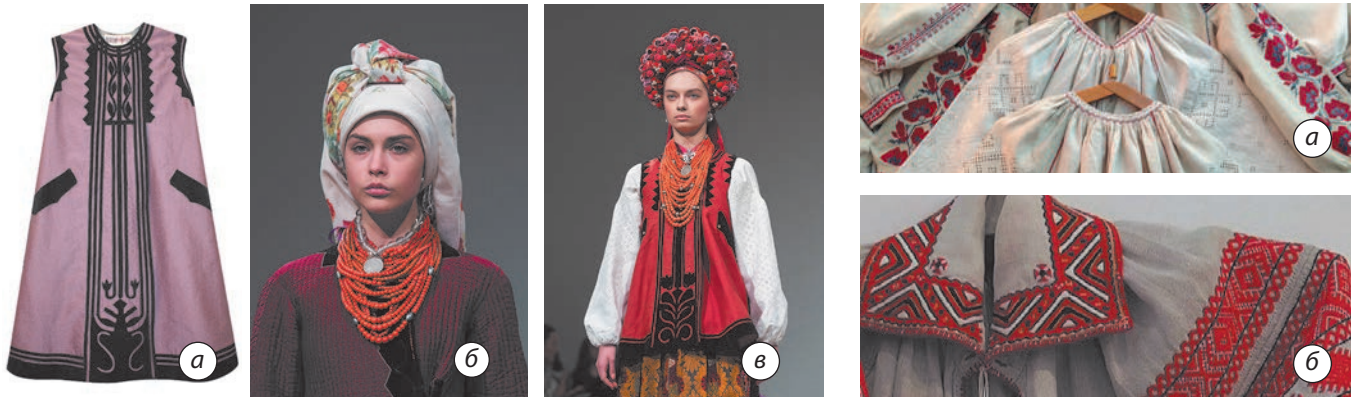
Український жіночий костюм за силуетом має ознаки підкресленої жіночності, що виражена в його припасованості до фігури. Для підкреслення пропорції фігури використовували пояс на талії (мал. 3.5, а, б) або крій елементів нагрудного одягу. Наприклад, у керсетці завищували талію (мал. 3.5, в), робили розширення від талії до низу, вставляючи клини, які називали вусами (мал. 3.5, г). Прикрашали

Мал. 3.4. Приклади різних видів українського народного вбрання

Мал. 3.5. Конструкційні особливості жіночого українського костюма

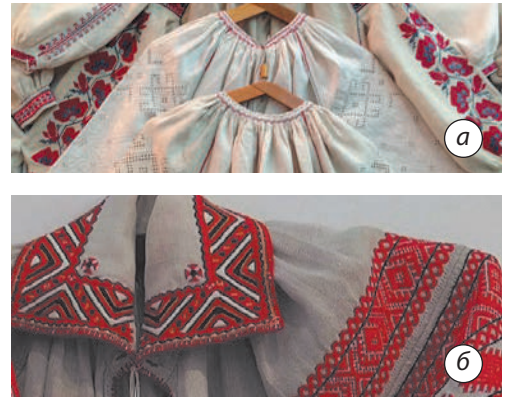
Мал. 3.6. Особливості декорування керсетки

керсетку аплікацією та нашивками зі шнурів (мал. 3.6, а). Великий виріз горловини давав можливість демонструвати декоративні прикраси, які носили поверх натільної сорочки (мал. 3.6, б, в).

Елементи чоловічого костюма підкреслювали значно менше й не прагнули зміни зорового сприйняття пропорцій та об'єму тіла чоловіків.

Спеціального дитячого одягу в українців не було. Одяг дітей відрізнявся від дорослого лише розмірами та майже не поділявся за статеву ознакою. Діти до шести років (і хлопчики, і дівчатка) одягали лише сорочку як натільний і нагрудний одяг. У ході дорослішання відбувалося збільшення елементів одягу.

Український національний костюм має свої особливості та відмінності залежно від регіону. Одяг мешканців Полісся, Слобожанщини, Наддніпрянщини або Карпат має характерні відмінності в силуеті, крої, колірних рішеннях і способах носіння.

Мал. 3.7. Типи сорочок: а — без коміра; б — з коміром

Жіноча сорочка

Сорочки Лівобережжя та Київщини були без коміра, лише з вузькою обшивкою або тасьмою по краю зібраного на нитку полотна навколо вирізу для шиї (мал. 3.7, а). На території Правобережжя (крім Київщини) крій різнився: був зі стоячим або відкладним коміром (мал. 3.7, б).

Незалежно від наявності коміра жіночі сорочки шили з розрізом посередині грудей. У лівобережній сорочці пазуху не вишивали, а в правобережній майже завжди була вишита.

У всіх українських жіночих сорочках рукава широкі й довгі: зазвичай ширина рукава дорівнює двом третинам від довжини (мал. 3.8). На Правобережжі рукава шили з манжетами та з оборкою біля зап'ястка (мал. 3.9).

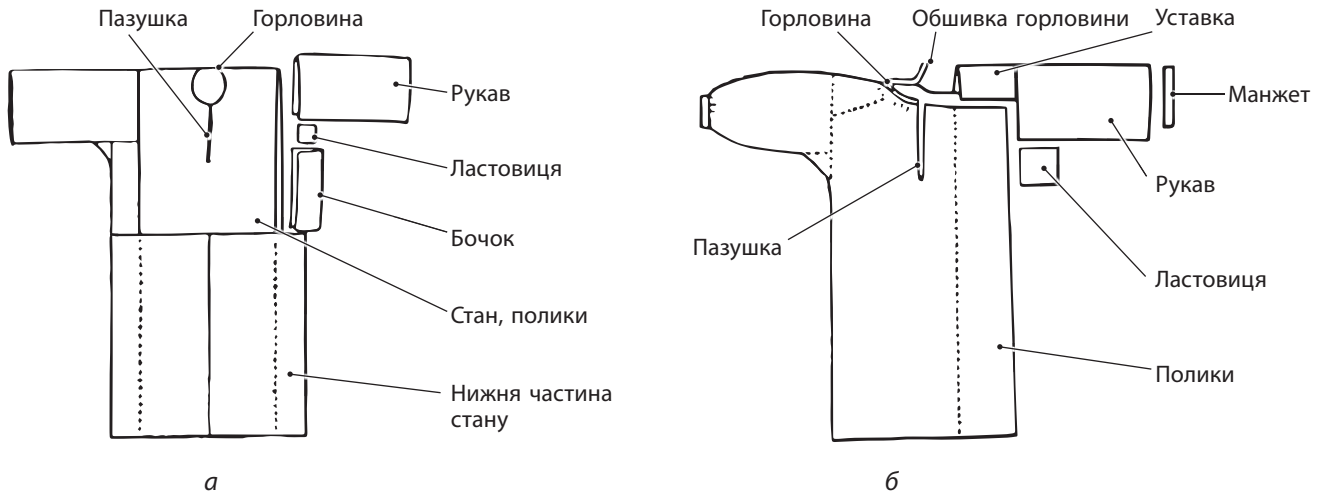
Довжина українських жіночих сорочок повинна була сягати по «кісточки». З-під плахти чи запаски могло бути видно долішній вишитий край сорочки — поділ. Сорочки, що носили зі спідницями, шили трохи коротшими.

Мал. 3.8. Рукави українських сорочок

Мал. 3.9. Варіанти оформлення низу рукавів сорочок

Мал. 3.10. Крій української сорочки: а — тунікоподібний; б — з уставкою

Розміри деталей сорочки визначали шириною саморобного полотна (до 50 см), що обмежувалося можливостями ткацького верстата.

Тунікоподібний крій використовували переважно для чоловічих сорочок, кроєних з одного, перегнутого поперек полотнища, до якого по боках пришивали два поздовжньо перегнутих полотнища — рукави. Нижче рукавів до стану пришивали бочки шириною в половину полотна та ластовиці. У центрі перегнутої частини стану вирізували горловину й робили глибокий розріз — пазушку (мал. 3.10, а).

У жіночому одязі переважала сорочка з плечовими вставками, які на Полтавщині називали уставками, на Київщині — пичками, на Поліссі — поликами тощо (мал. 3.10, б). Це прямокутні або трапецієподібні вставки з полотна, які вшивали між передньою та задньою половинами сорочки. Вони розширювали плечову частину сорочки й давали можливість зробити об'ємну горловину, яку часто призбиравали.

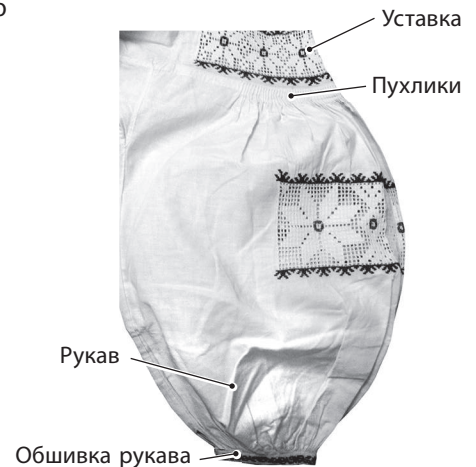
Рукав до вставки пришивали двома способами: не призбираючи або закладали в дрібні вишукані зборки — пухлики (мал. 3.11).

На Поділлі рукав пришивали до вставки не призбираючи, що робило сорочку менш об'ємною в плечах, із заниженою лінією вшивання рукава.

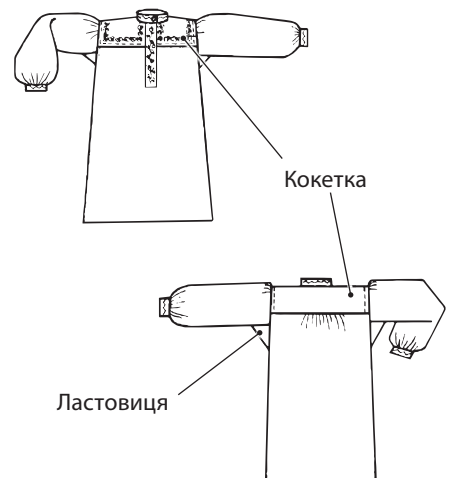
У південних і центральних районах України на початку ХХ століття в чоловічому та жіночому одязі з'явилася сорочка на кокетці (мал. 3.12).

Колір і фактура саморобного льняного чи конопляного полотна або купленого білого бавовняного були виразним тлом для орнаменту. Орнаменти українських сорочок виконували технікою ткацтва та різноманітними техніками вишивки.

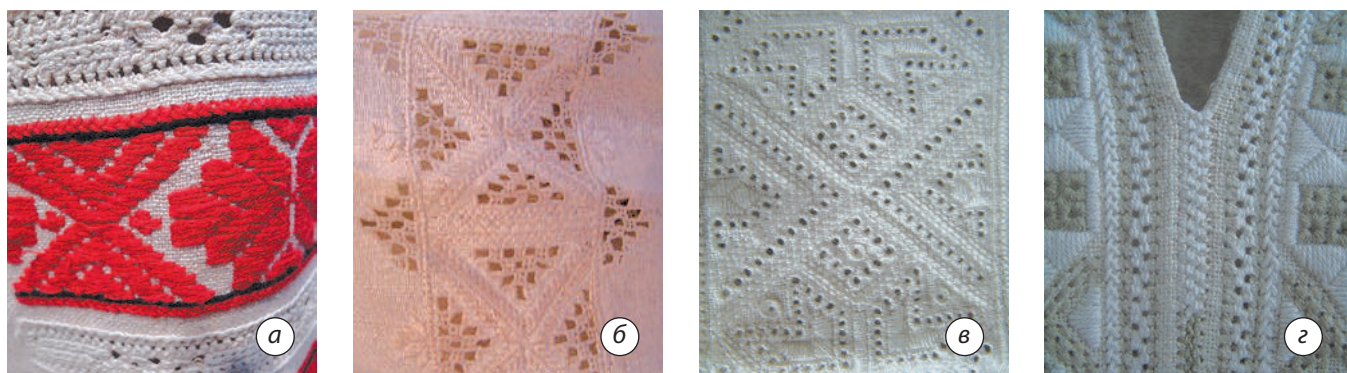
На Правобережжі, у західних та північних районах традиційною була вишивка геометричних орнаментів

Мал. 3.11. Конструкція рукава з пухликами

Мал. 3.12. Крій сорочки з кокеткою

Мал. 3.13. Види технік вишивання українських сорочок

Мал. 3.14. а — «Дівчина з Поділля» В. Тропініна; б — городоцький шов Львівщини; в — особлива вишивка по брижах

технікою занизування та заволікання, що імітують ткацтво (мал. 3.13, а). Поширеними були різні види лічильної гладі. На Лівобережжі надавали перевагу прямій та косій гладі (лиштві). На Полтавщині ці види гладі поєднували ще з ажурною технікою вирізування (мал. 3.13, б), на Чернігівщині — з виколюванням (мал. 3.13, в). До ажурних швів належить і мережка. Нею оздоблювали подоли сорочок у вигляді так званого прутика, створювали складні розшивки — змережування (мал. 3.13, г), які з'єднували різні деталі крою.

У селах Західного Поділля використовували вишивку півхрестиком, якою прикрашали рукави і вставки жіночих сорочок. Нитки були зазвичай вовняні, а візерунки — завжди геометричні (мал. 3.14, а). У Галичині була поширена техніка під назвою городоцький шов (походить від містечка Городок поблизу Львова). Це поєднання двобічного петельного шва та гладі. Колорит — переважно червоний та білий, іноді з незначним вкрапленням чорного кольору (мал. 3.14, б). У бойків і лемків були сорочки, які шили з великою кількістю складок — бриж. Вишивка по брижах закріплювала дрібні збори і прикрашала одяг (мал. 3.14, в).

Розташування орнаменту мало естетичну й оберегову функцію, тому його розміщували на елементах одягу, які відкривали доступ до тіла: горловині, нагрудній частині, подолі та низу рукавів.

Колористика орнаментів українських вишитих сорочок визначалася переважно місцевими традиціями (мал. 3.15). Так на Полтавщині, а також на правобережному Поліссі переважали однотонні орнаменти. У монохромності Правобережжя домінував червоний колір, а на півночі Київщини до червоного інколи додавали тонкими смугами синій.

На Лівобережжі вишивали переважно білими або трохи підфарбованими в різні відтінки лляними нитками. На півночі Чернігівщини до білого іноді додавали червоний колір. Невибілена сіра або підфарбована у відтінки коричневого чи синього кольору вишивка характерна для Полтавщини,

а для Київщини та Поділля — двоколірна червоно-чорна. На півдні Черкащини до червоного та чорного додавали третій колір — жовтий або зелений. Від Південно-західного Поділля в напрямку Карпат поширювалася поліхромна вишивка. Для геометричних орнаментів Галичини та Буковини характерні сині, червоні, зелені, жовті й оранжеві кольори.

Наприкінці XIX століття Україною поширилася вишивка хрестиком, яка витіснила автентичні вишивальні техніки, оскільки була набагато простішою у виконанні та не потребувала високої майстерності. Орнаменти, виконані хрестиком, спочатку повторювали традиційні геометричні узори, але швидко перетворилися на натуралістичні або стилізовані рослинні мотиви. Тому сьогодні до українського етнічного стилю помилково відносять усю яскраву вишивку із зображенням квітів маків, троянд.

Про різні типи крою українських сорочок можна прочитати в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Жіночий поясний одяг

В українському жіночому народному костюмі майже до XX століття зберігся поширений іще в Київській Русі вид поясного одягу, який складався з одного (дерга, обгортка) або двох (запаска, плахта) незшитих шматків тканини, закріплених на талії. Усе це підперізували крайкою (тканям поясом). Святковим варіантом поясного одягу була плахта.

Запаска

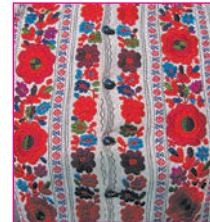
Запаска — це чотирикутний шматок вовняної тканини із зав'язками на верхніх кутах (мал. 3.16). Запаски одягали по дві разом: одну — спереду, а другу — ззаду. З боків, де сходилися краї запасок, було трохи видно сорочку. Запаска могла бути й одним суцільним шматком тканини, яким обгортали стан так, щоб кінці його сходилися спереду. Поверх такої запаски одягали інший шматок тканини — попередницю, їх разом підперізували крайкою.

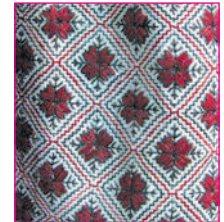
Полтавщина

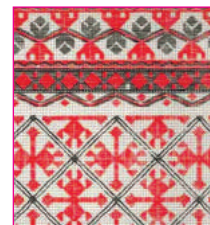
Черкащина

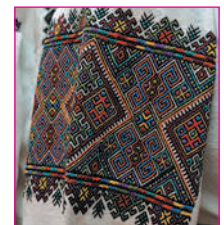
Львівщина

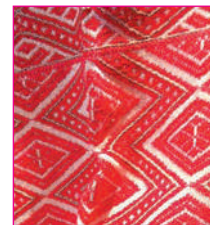
Київщина

Чернігівщина

Буковина

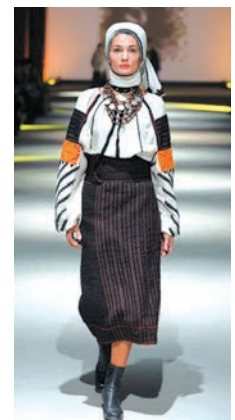
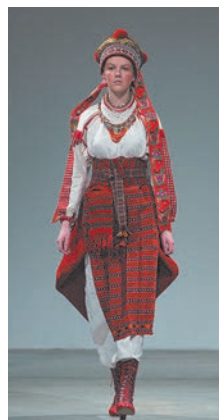
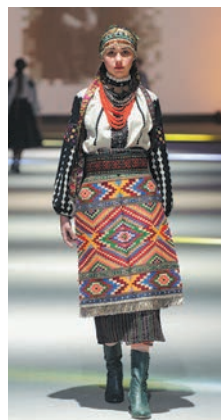

Волинь

Луганщина

Мал. 3.15. Приклад колористики українських вишиванок

Мал. 3.16. Запаски та способи їх носіння

Мал. 3.17. Вишукані візерунки гуцульських запасок

Мал. 3.18. Плахтова тканина та способи носіння плахти

В українських селах Бессарабії та Буковини запаски робили чорного кольору з вишитою смужкою по нижньому та боковому краю.

Запаски гуцулів і бойків були дуже вибагливого ткання з горизонтальними смугами з вовни, переважно яскравих кольорів: жовті, червоні, сині, іноді із золотими, срібними нитками (мал. 3.17).

На Волині запаски були переважно з білого сукна, а в Наддніпрянщині — чорні, темно-сині й червоні.

Плахта

Плахтову тканину ткали з орнаментом або вишивали яскраві візерунки на готовій дорогій тканині: шовку, парчі, вовні. Плахта складалася з двох полотниць (гривок) півтора-два метри завдовжки, що зшивалися приблизно наполовину або на дві третини, після чого перегинались удвоє так, щоб зшита частина охоплювала фігуру ззаду, а незшиті крила (криси) вільно звисали по боках (мал. 3.18). Як і запаску, плахту закріплювали поясом, під який іноді підтикали передні кути крил плахти. Іззаду крила розходилися і з-під них було видно частину зшитої половини плахти.

Спідниця

Спідниці були поширені по всій території України, але мали різні місцеві назви, а також особливості колірної й орнаментальної вирішення (мал. 3.19).

Андарак — спідниця Чернігівщини з вовняної або напіввовняної саморобної тканини, переважно червоного кольору, яку шили з 3–4 полотен (завширшки 50–75 см), із закладеними ззаду по спині зборами. Прикрасою низу була широка смуга тканого малюнка або вишивка. Андарак називали й спідницю зі смугастої тканини, що була поширена на півночі Київщини.

Спідницю-літник носили на півночі Київщини. Її шили з грубої саморобної вовняної або полотняної тканини з малюнком у горизонтальну або вертикальну смугу яскравих кольорів.

У центральних районах України носили спідниці, прикрашені вибігчастим малюнком. Їх називали *димки*, або *мальованки*.

На Львівщині спідницю із саморобної тканини у вертикальну яскраву смужку з рясними дрібними зборами називали *шорц*. На Волині та Поліссі такі спідниці робили з білого

Літник

Мальованка

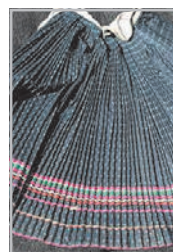
Шорц

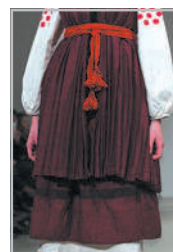
Волинська

Фартух

Кабат

Шарафан

Мал. 3.19. Різновиди українських спідниць

полотна у п'ять-шість полотниць, закладали в дрібні збори і по низу прикрашали орнаментом червоного кольору.

Білу спідницю бойків називали *фартух*. Її декорували вишивкою, що нагадувала полтавське вирізування. Гофровану спідницю лемків — *кабат* — шили з яскравої вибіячастої тканини.

На півночі Київщини й Чернігівщини була поширена спідниця до нагрудника з тканини вишневих, фіолетових, жовто-коричневих кольорів. На нинішній Кіровоградщині цей тип одягу називали *шарафаном*.

Чоловічий поясний одяг

Чоловічі широкі *шаровари* близькі за формою до турецьких (мал. 3.20, а). Вони були поширені у Східній та Центральній Україні до кінця ХІХ століття, поки на зміну їм не прийшли штани міського крою. Шили штани з грубого саморобного полотна білого кольору, іноді з вибіячастим малюнком у вигляді вузьких поздовжніх синіх або чорних смуг. Зимові штани робили з неваляної білої вовняної тканини. Вузькі штани, що обтягували ногу, побутували переважно в Закарпатті та інших західних регіонах (мал. 3.20, б).

Нагрудний одяг

Українській нагрудний одяг був дуже різноманітний: із хутра або тканини, короткий або дуже довгий, легкий або утеплений, прямоспинний або під стан. Його вдягали на сорочку.

Найпоширенішим видом безрукавного нагрудного одягу Середньої Наддніпряниці була видовжена, розширена донизу *керсетка*. Особливістю цього виду одягу є два-три клини трапецієвидної форми, які вставляли в бокові шви та в розріз центральної лінії спинки у вигляді бантових склад (усів). Із часом кількість клинів і швів на спинці збільшилася аж до 17 (мал. 3.5, г).

Нагрудний одяг з рукавами представлений куртками, вбранням піджачного типу та різноманітними кофтами із ситцю або сатину з вибіячастим малюнком чи без нього.

На Тернопільщині поверх сорочки вдягали *кептарі*, *кожушки* — вкорочені хутрянні безрукавки, декоровані вишивкою та аплікацією (мал. 3.21, а). Чоловічий плечовий одяг — це *каптан*, або *жупан*, *юпка*, *черкеска*. Його перевагою було те, що рукава не сковували рухів завдяки квадратній проймі (мал. 3.21, б).

Матеріали, з яких виготовляли одяг: вовняні, лляні, полотняні тканини домашнього виробництва, сукно. Пізніше з'явилися тканини фабричного виготовлення: перкаль, коленкор, батист, китайка, кумач, шовк тощо.

Окрім тканин для виготовлення одягу широко використовували хутро та шкіру. Зимовий одяг зазвичай шили зі шкіри й хутра овець. Із волової, конячої, козячої, свинячої шкіри виготовляли постолі, чоботи, черевики. Улітку носили взуття з лика, соломи, стебла конопель та очерету.

а б

Мал. 3.20. Типи крою штанів:
а — шаровари; б — штани горян

Мал. 3.21. Види нагрудного одягу:
а — кептар (кожушок); б — жупан

Матеріали, якими вишивали: лляні, конопляні, вовняні нитки, шовк-гарус, шнури зі шкіри. Іноді використовували металеві, золоті та срібні нитки. Вишивку оздоблювали коралами, перлами, коштовним камінням, бісером, металевими лелітками, гудзиками, шовковими стрічками тощо. Із часом матеріали для вишивання ручного виготовлення були замінені фабричними нитками.

Акcesуари та прикраси В українському етнічному стилі

Акcesуари та прикраси були неодмінним атрибутом національного костюма, оскільки відображали особливості художньо-естетичних смаків народу.

Акcesуари

Пояс був і необхідним елементом одягу, і своєрідним талісманом, і прикрасою. За допомогою пояса закріплювали поясний та охоплювали розпашний верхній одяг для утеплення. Пояс захищав та стягував м'язи живота під час тяжкої фізичної праці. На поясі часто зберігали різні дрібні предмети повсякденного вжитку.

Пояси виготовляли з вовняної, лляної, конопляної тканини, шкіри. Вони були вузькими або широкими (мал. 3.22). Вузькі пояси називали крайками (окрайками, попружками). Їхня ширина дорівнювала 3–15 см, а довжина — до 3 м. Широкі пояси були завширшки до 30 см.

Пояси істотно впливали на силует усього костюма. Різні способи пов'язування, підти-

кання поясів надавали вбранню різних композиційних акцентів.

Для жіночого й дівочого костюма характерним було спускання кінців пояса ззаду або спереду, а для чоловічого — з боків. На Черкащині пояс часто пов'язували поверх керсетки, утворюючи спереду великий бант.

Головні убори

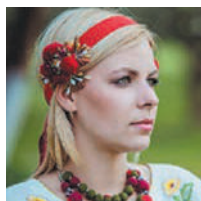
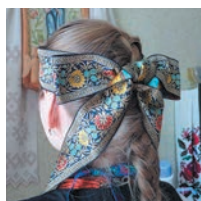
В українському народному костюмі особливе місце посідають головні убори. Найпоширенішою жіночою зачіскою були коси: одна чи дві, що вільно спадали на спину або закладалися вінком навколо голови. У коси вплітали кісники у вигляді вузької яскравої стрічки, шнурка, стьожки.

У чоловіків популярною була зачіска «під макітру».

Усі жіночі (дівочі) головні убори можна поділити на основні типи: рушникові, очіпки, шапки та вінкоподібні начільні головні убори.

Під час виготовлення вінків використовували різноманітні матеріали: стрічки, плетені шнури, шовкову тканину, пір'я птахів, штучні та живі квіти. Форми й техніки виготовлення вінків були різними: від тоненької стрічки до високих, складних за конструкцією вінків.

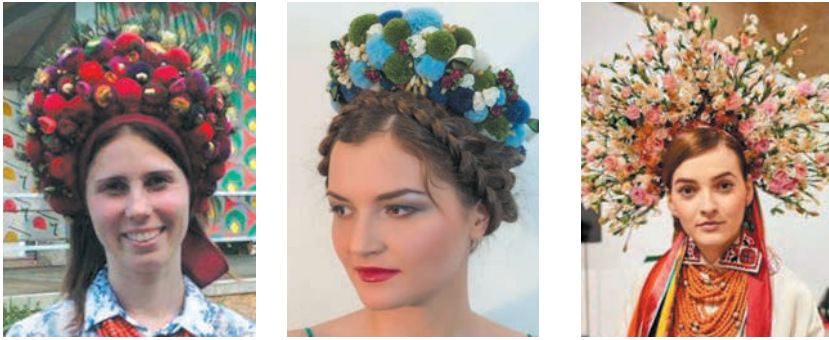
Вінки-шнури були тоненькими яскравими стрічками (мал. 3.23), які пов'язували навколо голови й закріплювали ззаду. За таку стрічку, наприклад на Чернігівщині, з обох боків голови затикали штучні або живі квіти. За допомогою різнокольорових *стрічок* (*бинд*) прикрашали весь убір, прикріплюючи їх у великій кількості до стрічки або до вінка на потилиці (мал. 3.24).

Мал. 3.22. Види поясів та способи їх зав'язування

Мал. 3.23. Вінки-шнури

Мал. 3.24. Прикрашання вінка стрічками (биндами)

Мал. 3.25. Площинні вінкоподібні головні убори

Мал. 3.26. Традиції пов'язування рушникових головних уборів

Площинне вінкоподібне вбрання голови в різних регіонах України виконували з різного матеріалу та за різними конструкціями (мал. 3.25). Такий тип головного убору робили на твердій (іноді картонній) основі.

Намітка покривала жіночу голову в ознаку того, що жінка заміжня. Цей вид рушникових уборів виготовляли з тонкого полотна, а довжина деяких наміток сягала 4 метрів (мал. 3.26). Зображення жінок у таких головних уборах є на фресках собору Софії Київської.

До головних уборів належали *хустки*, серед яких особливо цінували шовкові та вовняні. Вони були невід'ємним атрибутом народного весільного обряду.

Серед чоловічих головних уборів в Україні були поширені шапки, капелюхи, брилі, крисані (мал. 3.27).

Прикраси

Одяг неодмінно доповнювали прикрасами: нагрудними, на пальці, у вуха (мал. 3.28). Особливо цінували багаті намиста, які виготовляли зі справжніх коралів і носили в багатозначній різнобарвній довжині. Полюбили також намиста з бурштину. У західних регіонах поширеними були бісерні оздоби, наприклад нашійні стрічкові гердани та площинні селянки, скляні намиста. Вагомим доповненням були святкові дукачі, які носили разом з намистом.

Мал. 3.27. Чоловічі головні убори: а — бриль; б — крисаня

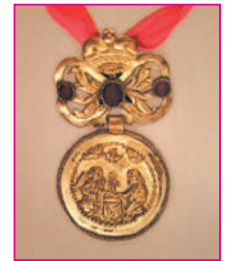
Коралове намисто

Срібні дукачі

Бурштинове намисто

Дукач із бантом

Баламути

Скляне намисто

Гердан

Бісерні селянки

Мал. 3.28. Види шийних прикрас

Український етнічний стиль інтер'єру. Його ознаки та особливості

Традиції облаштування оселі завжди були відображенням життя господарів. Ознаками українського етнічного стилю інтер'єру є дерев'яні меблі, натуральні тканини ручної роботи та декорування розписом або різьбленням. Центром житла української хати була *піч*, форма й оздоблення якої відповідали певному етнографічному регіону (мал. 3.29).

Особливістю української хати був *сволок* — центральна балка, на яку спиралася стеля. Хатній *сволок* — символ міцності будівлі, міцної сім'ї, міцного здоров'я всіх мешканців житла. На *сволоку* часто робили орнаменти, написи, позначки, хрести, що були своєрідними оберегами: сонце, місяць, голуби, дерева тощо. На свята його прикрашали: наприклад, на Трійцю декорували гілочками із зеленим листям липи, дуба, в'яза.

Справжньою окрасою хати були вікна, які зсередини завішували занавісками або фіранками. Подекуди вікна прикрашали вишитими рушниками, які були також і оберегами. Віконні рами впоряджали різьбленням, особливо в Карпатах і на Закарпатті, де ці традиції збереглися донині.

Священне місце в хаті — *покуть*. За віруваннями українців, це місце, у якому перебувають хатні боги. На *покуть* усаджували почесного гостя, наречених, а на Різдво ставили ритуальний сніп жита — *дідух*. На *покуті* облаштовували божники з іконами, які прикрашали вишитими рушниками.

Мал. 3.29. Селянська хата на Поділлі. В. Кричевський

1 — *сволок*, 2 — *божник*, 3 — *покуть*, 4 — *стіл*, 5 — *полик*, 6 — *піч*, 7 — *лава*

Мал. 3.30. Інтер'єр української хати

Обов'язковою частиною інтер'єру був великий *стіл*, що символізував достаток родини. Незастелений *стіл* був символом бідності або скупості господарів, тому його застеляли рушником або скатертиною. Біля столу вздовж стіни ставили *лаву*. *Лави* були широкою та довгою, щоб на ній можна було спати.

У деяких регіонах Карпат (Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина) функції столу виконувала *скриня*.

Скриня — традиційний для України вид меблів, де зберігали одяг, коштовні речі, прикраси, полотно тощо. *Скрині* були різьблені, ковані, мальовані. Заглядати до чужої *скрині* вважали великим нахабством і невихованістю. Народною етикою це засуджувалося.

Для сну в Україні здавна використовували дерев'яні ліжка, лави, полички. *Піл*, або *полик*, — це дерев'яний настил, який встановлювали від печі до протилежної стіни. *Удень* він служив для різних побутових речей і домашніх справ, а вночі на ньому спали.

У хаті була велика кількість глиняного посуду, який зберігали в *миснику* — спеціально облаштованих дерев'яних полицях. Іноді *мисник* мав форму шафи, яку підвішували на стіну. Були також кутові *мисники*, які розміщували в кутку кімнати.

Оздоблення хати як зовні, так і всередині мало не тільки естетичне значення, але й виконувало певні інформативні та магічні функції. Наприклад, обведення низу біленої хати кольоровою фарбою мало той самий зміст, що

й замкнене коло — оберігання родини від злих духів і напастей. Розмальовані квітами вікна повідомляли, що в хаті є дівчина на виданні.

Цікавий звичай зберігся на Лемківщині, де на входних дверях малювали своєрідне дерево роду (квіт): гілочки з листками барвінку означали жінок і дівчат у родині, а гілочки із зірками — чоловіків і парубків. Коли народжувалася дитина, домальовували нову гілочку, а коли хтось помирав — на його гілочці ставили хрестик.

Види українських етнічних виробів

Багато предметів, що характеризують український етнічний стиль, зберігаються в музеях України. Їх вивчають, реставрують, копіюють, описують у науковій і популярній літературі.

Класифікацію етнічних виробів можна продовжити ще за багатьма ознаками. Наприклад, сорочки можна ще поділяти на повсякденні та до свят. Існують і місцеві відповідні назви

сорочок: «буденочка», «трійця», «паска». У різних регіонах України сорочки мали й особливі назви, наприклад: «кошуля» — святкова сорочка (Сумщина), сорочки-«скосаки» — із діагонально вишитими рукавами та навскісно скомпонованим візерунком на пазусі (Івано-Франківщина) та багато інших.

Так само і вишиті рушники мали обрядове значення й практичне застосування. Відповідно до функцій, вони мали свої назви: для втирання обличчя й рук — утирач, посуду й стола — стирок, для прикрашення образів — покутник, для шлюбних церемоній — весільний, для похорон — поховальний, для пов'язування сватів — плечовий тощо. Відповідно до регіональних особливостей розрізняють подільські, поліські, полтавські, чернігівські, київські, гуцульські, галицькі й буковинські рушники.

Класифікація виробів в українському етнічному стилі може стати предметом великої цікавої дослідницької роботи (мал. 3.31).

Види українських етнічних виробів

Ткани

- килими
- килимові доріжки
- гобелени
- ліжники
- рядна тощо

Вишиті

- сорочки
- рушники
- скатертини
- фіранки
- простирадла тощо

Одяг

- сорочки
- керсетки
- плахти
- спідниці
- кептарі тощо

Взуття

- чоботи
- сап'янці
- черевички
- постолы тощо

Акcesуари

- пояси
- хустки
- намітки
- вінки
- очіпки тощо

Керамічний посуд

- миски
- полумисок
- макітра
- куманець
- глечики тощо

Прикраси

- намисто
- гердани
- кутасики
- дукачі тощо

Сувеніри

- різьблені
- плетені
- керамічні
- іграшки
- прикраси тощо

Декоративні вироби

- віконні рами
- двері
- меблі
- картини тощо

Мал. 3.31. Орієнтовна класифікація українських етнічних виробів

УКРАЇНСЬКІ ПИСАНКИ

Підготовка до Великодня може принести не меншу радість, ніж саме свято. Частиною цієї підготовки в Україні здавна було фарбування та декорування великодніх яєць — **писанок**.

Писанка є зразком найдавнішої форми українського народного розпису, своєрідною мистецькою мініатюрою. Писанки — явище суто національне, вони є відображенням поетичного світогляду українців, їхньої духовності. Невмируще прагнення виготовляти писанки підтверджує правдивість старої легенди, яка стверджує, що Україна доти буде процвітати, доки українці писатимуть писанки.

Сьогодні давня українська традиція писання активно відроджується, приваблює нових прихильників, стає частиною як загальнодержавних етнопроектів, так і вияву особистої творчості.

Писанки дарують родичам, друзям, знайомим. Їх пишуть лише в доброму настрої та з добрими побажаннями, щоб подарувати іншим на щастя та на здоров'я.

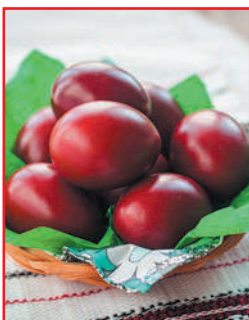
Види писанок

Крашанки. Це найпростіший спосіб фарбування яйця в один тон натуральними або штучними барвниками. Поширеним природним фарбником є лушпиння цибулі, відвар з якого надає яйцям жовто-коричневого кольору різних відтінків. Іноді до яєць прив'язують листки петрушки або інших рослин, які залишають на шкаралупі світлі відбитки.

Сьогодні часто використовують готові анілінові барвники різноманітних кольорів, оскільки вони простіші в застосуванні.

Дряпанки. Спочатку яйце зафарбовують темним барвником. Потім олівцем наносять орнамент. Після цього гострим предметом (голкою) продряпають намальований орнамент.

Крапанки. Для їх виготовлення поверхню яйця закрапають гарячим воском у місцях, що мають залишитися незафарбованими. Потім яйце занурюють у фарбу. Після цього яйце кладуть у не дуже гарячу духовку.

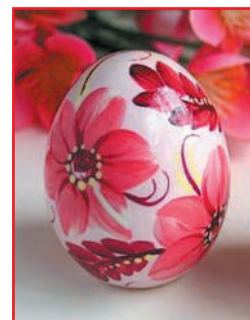
Крашанки

Дряпанки

Крапанки

Мальованки

Писанки

Розм'якшений віск обережно витирають м'якою тканиною.

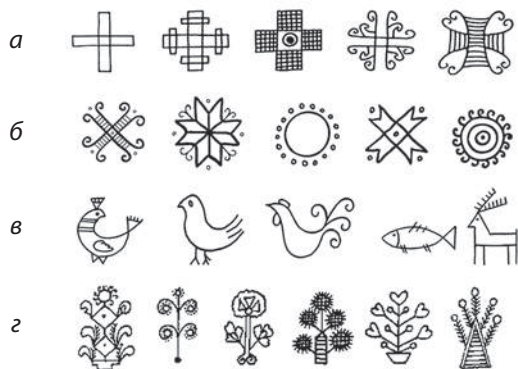
Мальованки. Вид українських великодніх яєць, розфарбованих пензлем. Малюнок наносять олійними або акриловими фарбами, можна використовувати гуаш з додаванням клею ПВА. Мальованки мають вільні, переважно квіткові, сюжети.

Писанки. Це найвідоміший і найскладніший варіант пасхальних яєць. Писанки відрізняються тим, що їх ніколи не розписують на вареному яйці, лише на сирому, щоб зберегти в них животворну силу, тоді як крашанки варили для споживання. Писанки декорують винятково традиційними орнаментами і символами. Треба мати певні навички, щоб розписати яйце в техніці писанки. Спочатку олівцем малюють лінії, які розділяють яйце на площини. Візерунок наносять гарячим воском за допомогою спеціального пристосування — писачка: набирають розтоплений віск, підігріваючи його час від часу над полум'ям свічки. Потім яйце занурюють у фарбу. За потреби наносять новий візерунок і знов фарбують. Після цього яйце кладуть у нагріту духовку або гарячу воду і витирають віск.

Символіка писанок

Українська писанка має понад 100 символічних малюнків. Орнаментака писанок утверджує нескінченність буття, гармонійну єдність людини та природи.

Символічні малюнки на писанках мають своє, чітко визначене значення. Їх можна поділити на групи: християнські (а), символи сонця й землі (б), тваринні (в) й рослинні символи (г).

Символіка кольорів писанок

Жовтий, золотавий, рудий — кольори тепла, надії, небесних світил.

Червоний — добро, радість, а для молодого подружжя — надія на щасливе сімейне життя.

Зелений — весняне прокидання природи, надія на добрий урожай.

Блакитний — небо, повітря та здоров'я.

Коричневий — земля та її життєва сила.

Чорний — колір ночі, потойбічного, таємничого. У писанках часто створює тло, підкреслюючи інші кольори, як і в житті тьма дає можливість зрозуміти, що таке світло.

Багатоколірна писанка є символом сімейного щастя, миру, добробуту.

Цікаві факти

- У містечку Вегревілль (Канада) знаходиться найбільше у світі пасхальне яйце. Його довжина становить 8 м, а ширина — 5 м. Ця «писанка» масою близько 2270 кг зроблена з уламків літаків. Виготовили цей пам'ятник на згадку про українців, що першими приїхали до Канади.

- Проект «Погляд у вічність» української художниці Оксани Мась, створений із 15 000 писанок, зберігається в Софіївському соборі Києва.

Мал. 3.32. Варіанти народних костюмів: а — Волинь; б — Полтавщина; в — Київщина; г — Львівщина; д — Поділля; е — Чернігівщина

Мал. 3.33. Жінки в українському народному строї

Практична робота

Визначення характерних спільних рис та ознак українського етнічного стилю одягу різних регіонів України

Обладнання та матеріали: комп'ютер, плакати, фотографії із зображеннями видів українських народних костюмів, зошит, олівець, лінійка.

Послідовність виконання роботи:

1. Уважно розглянути зображення видів українських народних костюмів двох різних регіонів, запропонованих учителем або зображених на малюнку 3.32.

2. Проаналізувати складові цих костюмів, назвати окремі частини ансамблю.

3. Визначити спільні ознаки костюмів двох регіонів.

4. Визначити особливості, притаманні кожному з двох регіонів.

5. Для кожного регіону заповнити в зошиті таблицю.

6. Зробити висновок щодо спільних рис і відмінних ознак українського етнічного стилю одягу різних регіонів.

Назва етнографічного регіону України				
Складові костюма	Матеріал для виготовлення, тип крою	Оздоблення	Тип орнаменту, розташування на виробі	Колірна гама
Сорочка				
Поясний одяг				
Нагрудний одяг				
Акcesуари				
Прикраси				

Працюємо в парах

1. Розгляньте уважно світліну (мал. 3.33). Доберіть тканину, колірну гаму до представлених виробів відповідно до регіону Київщини. Перший учень добирає це до сорочок і головних уборів, а другий — до поясного й нагрудного одягу.
2. Визначте, які деталі одягу належать до аксесуарів.
3. Обґрунтуйте, чому керсетки мали таку конструкцію.

Працюємо творчо й самостійно

1. Знайдіть удома та роздивіться вироби, виконані в українському етнічному стилі.
2. З'ясуйте їхнє призначення.
3. Спробуйте розробити сучасний виріб-реплікант за мотивами етнічного виробу.
4. Зробіть ескіз запропонованого виробу в зошиті, запишіть, які техніки виконання та кольори можна застосувати до нього.

Ключові слова: український етнічний стиль, типи крою сорочок, поясний одяг, запаска, плахта, спідниця-літник, мальованка, шорці, кабат, шарафан, шаровари, керсетка, уси, кептар, козушок, каптан, жупан, юпка, кісники,

вінки-шнури, стрічки-бинди, намітка, площинні вінкоподібні головні убори, хустка, бриль, крисаня, намисто, нашійні стрічкові гердани, дукачі, ознаки етнічного інтер'єру, сволок, покуть, божник, лава, скриня, полиц, мисник.

Контрольні запитання

1. Назвіть ознаки українського народного костюма.
2. У яких регіонах України найбільші відмінності в колірній гамі оздоблення вишитих виробів?
3. У чому полягає головна різниця в сорочках Правобережної та Лівобережної України?
4. Які види народних жіночих головних уборів носили у вашому регіоні?
5. Які були особливості носіння головних уборів та аксесуарів за віковою приналежністю в Україні?
6. Які частини сорочок традиційно вишивалися та яке призначення орнаменту?
7. Що, на вашу думку, є найважливішим під час компонування частин народного костюма?
8. Яких правил слід дотримуватися, якщо для облаштування приміщення обрано український етнічний стиль?
9. Які існують види українських етнічних виробів?

§ 4 Виготовлення виробів в етнічному стилі

1. Які вироби, виготовлені в етнічному стилі, вам відомі?
2. Які особливості українського етностилю?
3. Із чого починають виготовлення будь-якого виробу?
4. Які інструменти й матеріали можуть знадобитися для виготовлення виробу в етностилі?

Вибір етнічного стилю та виробу для виготовлення

Деякі люди прагнуть створити неповторний та стильний одяг, унікальні прикраси, предмети інтер'єру, що визначають їхню індивідуальність. Останнім часом різні етнічні стилі набувають популярності, додаючи барв у наше життя. Фольклорні візерунки, традиційні національні фасони, натуральні тканини та матеріали з різних країн світу — це основа виготовлення виробів у етностилі. Вироби,

виготовлені вручну, зберігають тепло рук майстра та мають певну історію. Зазвичай такі вироби автентичні й екологічно чисті.

Досить складно декорувати інтер'єр або одяг повністю в етнічному стилі. Тому краще прикрасити його виразними етнічними деталями й аксесуарами. Дуже ефектно в інтер'єрі виглядають посуд, меблі, текстильні вироби й обереги (мал. 4.1). Розгляньмо деякі вироби, які можна виготовити для декорування інтер'єру в етностилі.

Мал. 4.1. Етнічний стиль у предметах інтер'єру, одязі, прикрасах

Мал. 4.2. Маски інтер'єрного призначення

Мал. 4.3. Індіанський оберег «ловець снів»

Характерними елементами етнічного стилю є *маски* декоративного призначення. Найбільш популярними є маски африканського (мал. 4.2, а) й індонезійського (мал. 4.2, б) походження та маски венеціанського карнавалу (мал. 4.2, в). Бувають маски-обереги, маски-божества, маски, що зображують будь-яких тварин, птахів, фантастичних створінь тощо. Дехто з обережністю ставиться до масок, але, виготовлені власноруч, вони є звичайним елементом декору й не мають іншого змісту, окрім прикрашання інтер'єру.

Індіанський *оберіг* «ловець снів» (мал. 4.3) походить з північноамериканського регіону. Цей талісман призначений захищати людину, яка відпочиває, від злих духів. За легендами індіанців, погані сни заплутуються в павутинні, а добрі, щирі й радісні сни, минаючи перешкоди, пролітають крізь отвір у середині оберега.

Бонсай — давньояпонське мистецтво вирощування карликових дерев, які залишаються маленькими завдяки постійним підрізанням. Корені рослини вміщені в маленьку посудину, а сама рослина відповідає пропорціям дорослого дерева в природі (мал. 4.4). Це мистецтво розвивали буддисти, які вважали, що, вирощуючи бонсай, людина стає творцем, тому що вони уявляли світ як сад Будди, а людина в ньому — садівник. Сьогодні популярним є мистецтво виготовлення штучних дерев-бонсай з маленьких перлинок та бісеру.

Україна також має особливі етнічні вироби. Це — ляльки-мотанки, різдвяні маски, солом'яні павуки, дідухи та інші предмети інтер'єру.

Ляльки-мотанки — це вузлові ляльки, яких майстрували з домотканої тканини (мал. 4.5, а). Наповнювали їх крупами, травою. Часто мотанки не мають рук і ніг, виразною частиною є лише голова. Риси обличчя відсутні або з хрестом, виготовленим кольоровими нитками, який символізує сонце. Мотанки бувають різного призначення: оберегові, обрядові, сувенірні та які використовують як іграшки.

Традиційною прикрасою оселі в Україні на різдвяні й новорічні свята був солом'яний «павук», зроблений із трикутників (мал. 4.5, б). Він був не тільки прикрасою, а й елементом гармонії простору. «Павуків» підвішували в хаті на довгій волосині з конячого хвоста, а завдяки руху повітря від входних дверей і від палаючої печі «павук» повертався в різні боки. Уважали, що, постоявши під «павуком», можна позбутися негативної й набути позитивної енергії.

Дідух — це солом'яний оберіг, що втілював дух предків, дідів, був символом доброго врожаю, злагоди в родині, достатку в домі. Він привносив у родину святковий різдвяний настрій і затишок. Дідух — це сніп із добірних колосків жита, пшениці або вівса, перев'язаний таким чином, що має «голову», три або п'ять «ніг» (мал. 4.5, в). Його прикрашали стрічками, маківками, сухоцвітами.

Здавня новорічні свята українці святкували з щедрівками, піснями з елементами театрального дійства, а традиційним персонажем такої вистави була *маска кози* (мал. 4.5, г) — своєрідний символ родючості й добробуту.

Одним із найдавніших і поширених в Україні видів декоративно-ужиткового мистецтва було геометричне *різьблення по дереву*, що вирізняється різноманітністю прийомів художнього оздоблення дерев'яної поверхні. Різьблення виконують одним інструментом — ножем-косяком, яким створюють різноманітні за формою й ритмом візерунки для прикраси предметів домашнього вжитку й інтер'єру (мал. 4.5, д).

Обрядові свята на Великдень не бувають без кошика з *писанками* — яйцями, розписаними традиційними символами за допомогою воску й барвників (мал. 4.5, е). Українська писанка має понад 100 символічних малюнків: сонце, хрест, дерево життя, трикутник, зірка, безконечник, дубове листя, квітка, зозуля тощо. Важливе значення мають кольори на писанках.

Більше прикладів виробів в українському етнічному стилі наведено в додатковому матеріалі до параграфа на сайті.

Конструювання виробу в етнічному стилі

Творчий процес розробки виробу називають конструюванням. Найважливішим завданням цього процесу є створення естетично досконалого виробу, що виконує певні функції. Досконалість виробу визначають за формою, кольором, оздобленням та іншими ознаками.

Конструювання виробу складається з таких етапів:

- 1) визначення назви виробу та його призначення;
- 2) аналіз конструкції, її зручність у користуванні, привабливість, естетичне оформлення, відповідність призначенню;
- 3) опис виробу, створення ескізу виробу, виготовлення кресленника й макета.

Мал. 4.4. Японський бонсай

а

б

в

г

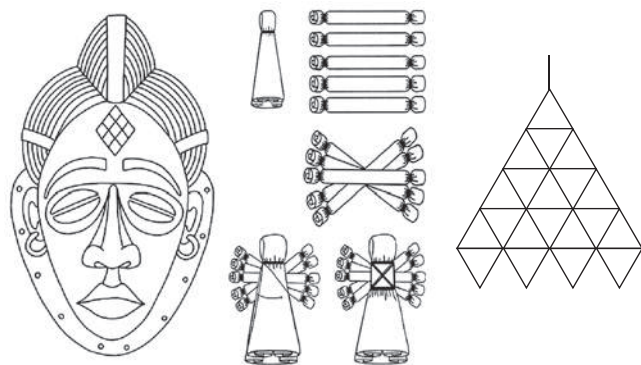

е

д

Мал. 4.5. Вироби, виготовлені в українському етнічному стилі

Мал. 4.6. Ескізи виробів у етнічному стилі

Ескіз виробу — це графічне зображення виробу, виконане від руки, без застосування креслярського інструменту, яке відображає загальну форму виробу, колір, вид оздоблення, художні особливості матеріалів, що планується використати (мал. 4.6). Такий ескіз можна виконувати олівцями, фарбами, тушшю, фломастерами. На робочому ескізі можна передавати не тільки художні особливості виробу, а й технічні: зображують вигляд спереду і ззаду, показують окремі дрібні деталі.

Добір конструкційних матеріалів для виготовлення виробу в етнічному стилі

Вироби в етнічному стилі найчастіше виготовляють із природних матеріалів: деревини, кістки, металу, натуральних тканин (льону, бавовни), висушених рослин (лікарських трав, сухоцвіту, висушених плодів і насіння, лози та рогоди), шкіри.

Інструменти й обладнання та правила безпечної праці під час роботи з ними

Для виготовлення виробів в етнічному стилі необхідно дібрати потрібні інструменти, перевірити їх справність і підготувати до роботи. Ножиці для різання соломи, сухоостою та тканини мають бути з гострими лезами. Для різання дроту використовуйте кусачки або плоскогубці, для різьблення по дереву — ніж-косяк, який має бути добре заточеним.

Під час роботи необхідно дотримуватися правил безпечної праці:

1. Застосовувати інструмент тільки за його призначенням.
2. Не розміщувати пальці рук напроти ріжучої частини інструмента.
3. Передавати інструмент з гострими кінцями треба ручкою від себе.
4. Не класти інструменти з гострими кінцями на край стола.
5. Не розкладати інструменти на всій поверхні стола. Інструменти слід зберігати в спеціальних коробках, пакетах, підставках, пристосуваннях.
6. Після використання інструментів їх необхідно повернути до місця зберігання.
7. Для зберігання природних матеріалів найкраще використовувати окрему коробку, виготовлену з цупкого паперу.

Практична робота

Виготовлення виробу в етнічному стилі

Інструменти та матеріали: матеріали й інструменти добирати відповідно до виробу, який виготовляють.

Правила безпечної праці: роботу виконують з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Обрати виріб для виготовлення в етнічному стилі.
2. Виготовити ескіз майбутнього виробу, скласти опис виробу з його технологічними особливостями.
3. Дібрати необхідні матеріали.
4. Дібрати й підготувати необхідні інструменти.
5. Розробити послідовність виготовлення виробу.
6. Виріб виготовляти з дотриманням правил безпечної праці.

Ключові слова: етнічний стиль, декоративні маски, індіанський оберіг, бонсай, солом'яний «павук», дідух, лялька-мотанка, писанка, геометричне різьблення.

Контрольні запитання

1. Виріб у якому етнічному стилі ви обрали для виготовлення?
2. Наведіть приклади характерних виробів для різних етнічних стилів.
3. Які існують вироби в українському етнічному стилі? У чому їхня особливість?
4. Назвіть етапи конструювання виробу.
5. Які правила безпечної праці під час виготовлення виробу?

§5 Оздоблення виробу

1. Які основні ознаки етнічного стилю в одязі, у декоруванні інтер'єру та екстер'єру будівель?
2. У чому полягає різниця між виробом, виконаним у народному стилі, та оздобленням виробу в етнічному стилі?
3. Які види виробів домашнього вжитку можна оздобити в етностилі?
4. Які існують види оздоблення предметів домашнього інтер'єру й екстер'єру?

Види оздоблення виробів в українському етнічному стилі

Оздоблення в українському етнічному стилі стало окремим напрямком в архітектурній творчості, декоративно-ужитковому мистецтві та дизайні.

Роботи відомого архітектора, дослідника української культури художника Василя Кричевського були та залишаються талановитим прикладом застосування народного стилю в архітектурі й образотворчому мистецтві (мал. 5.1).

Народні традиції знайшли відображення в будівництві й оздобленні української хати та предметів інтер'єру. Білі стіни української хати прикрашали розписом, оберегами, килимами, гобеленами, які наповнювали домашній простір затишком, красою й теплом.

Вікові традиції не зникають безслідно, вони набувають інших форм. Так, традиційне килимарство на Полтавщині перетворилося на ткання гобеленів, а згодом стало технікою оздоблення предметів широкого вжитку: одягу, аксесуарів (мал. 5.2, 5.3).

Мал. 5.1. Роботи В. Г. Кричевського: *a* — український етнічний стиль у реконструкції оздоблення будинку Полтавського земства; *б* — графічний ескіз малого герба та печатки УНР

Мал. 5.2. Етапи виготовлення тканого гобелена в етностилі: *a* — ескіз традиційного дерева життя; *б* — добір кольорів ниток; *в* — техніка ручного ткання; *г* — килим «Гетьманський» (автор О. Пілюгіна з творчої родини Пілюгіних, м. Решетилівка на Полтавщині)

Мал. 5.3. а — традиційне килимарство; б, в, г — використання килимарства для оздоблення сучасних виробів

Мал. 5.4. Український етностиль у сучасному екстер'єрі, інтер'єрі й аксесуарах

Дізнайтеся більше

У м. Решетилівка на Полтавщині створюють традиційні гобелени, килимові вироби ручного ткацтва, які зачаровують красою, українською самобутністю, відтворюють родинні традиції, приносять затишок в оселю, чарують душу та милують серце.

Гобелен «Дерево життя», створений заслуженим майстром народної творчості, лауреатом Державної премії ім. Т. Г. Шевченка Надією Бабенко прикрашає блакитну залу штаб-квартири ООН у Нью-Йорку.

Народе мистецтво гармонійно увійшло в наше сьогодення, воно наповнює сучасні речі автентичним колоритом (мал. 5.4).

Традиційні техніки народного мистецтва зумовили різноманітність видів оздоблення в українському етнічному стилі: вишивка традиційними техніками етнографічних регіонів, вишивка бісером, плетіння голкою, в'язання гачком, різьблення по дереву, розпис, декорування композиціями з живих та висушених рослин, декупаж, інкрустація по дереву та шкірі, формотворення із соломи, валяння з вовни тощо.

Добір інструментів та матеріалів для оздоблення виробів

Обираючи виріб для виготовлення, ми уявляємо його неповторним, оригінальним. Це можна зробити за допомогою оздоблення. Тому завжди необхідно продумувати доцільний варіант оздоблення. Залежно від виду оздоблення добирають матеріали й інструменти. Приклади добору техніки оздоблення, матеріалів та інструментів наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Приклади добору інструментів та матеріалів для оздоблення виробів

<p>Вироби Техніка оздоблення</p>	<p>Матеріали Інструменти</p>	<p>Вигляд оздобленого виробу або його частини</p>	<p>Вироби Техніка оздоблення</p>	<p>Матеріали Інструменти</p>	<p>Вигляд оздобленого виробу або його частини</p>
<p>Одяг, рушники, скатертини, серветки, подушки, панно тощо Вишивання</p>	<p>Бавовняні, шерстяні, віскозні, лляні нитки Голки для вишивання, наперсток, п'яльця, ножиці</p>		<p>Квітковий декор Флористика</p>	<p>Квіти живі, засушені або штучні, дріт Ніж, клей, ножиці</p>	
<p>Новорічні іграшки й прикраси Валяння, вишивки</p>	<p>Повсть, шерстяні або бавовняні нитки Голки для валяння, голки для вишивання із заокругленим вістрям, наперсток, ножиці</p>		<p>Декоративні іграшки Валяння, плетіння</p>	<p>Повсть, солома, дріт, нитки Ножиці, голка для валяння</p>	
<p>Одяг, панно, декоративні подушки тощо Аплікація</p>	<p>Фетр, лелітки, бавовняні й шерстяні нитки Голка, наперсток, ножиці, термоклей</p>		<p>Мисник або декоративна полиця Деревообробка, фарбування, розпис</p>	<p>Дошки, саморізи, фарби, лак Пилка, викрутка, молоток, пензлик</p>	
<p>Декоративні іграшки, інтер'єрні прикраси Ліплення із солоного тіста або гіпсу</p>	<p>Солоне тісто або гіпс, залишки тканини Форма для заливання гіпсу, ніж для вирізування із солоного тіста, голка</p>		<p>Одяг Вишивання бісером по тканині або мереживу</p>	<p>Мереживна стрічка, бісер, нитки Голка для бісеру, наперсток, ножиці</p>	
<p>Головні убори, аксесуари, взуття Валяння</p>	<p>Повсть, вовняні ретрохустки з квітковим малюнком Голка для валяння, ножиці, подушечка для валяння</p>		<p>Меблі Випилювання, фарбування</p>	<p>Фанера, фарба, лак Олівець, копіювальний папір, трафарет, лобзик, леццата, наждачний папір, пензлик</p>	

Закінчення таблиці

Вироби Техніка оздоблення	Матеріали Інструменти	Вигляд оздобленого виробу або його частини	Вироби Техніка оздоблення	Матеріали Інструменти	Вигляд оздобленого виробу або його частини
Декор стін Імітація вибілки	Фарба <i>Трафарет, валик, піддон для валика</i>		Кухонні обробні дощечки <i>Декупаж</i>	Заготовки дощечок, серветка з орнаментом, клей, лак, акрилові фарби <i>Пензлик, ножиці, пінцет</i>	
Декор стін <i>Розпис за мотивами вишитих рушників, петриківський розпис</i>	Фарби <i>Пензлики</i>		Комп'ютерна миша <i>Розпис</i>	Комп'ютерна миша світлого кольору, фарби для розпису скла <i>Пензлик</i>	
Декор меблів <i>Вишивання</i>	Декоративна тканина або штучна шкіра, нитки кручені, поліестер <i>Пробійник для отворів, молоток, дерев'яна основа для пробивання, голка, наперсток</i>		Віконне скло <i>Витинання</i>	Скло, папір білого або червоного кольору <i>Трафарет витинанки, олівець, ножиці, канцелярський клей</i>	
Декор саду <i>Дизайн зелений (озеленення)</i>	Макет возу, ґрунт, розсада квітів, горщики <i>Лопатка, захисні рукавички, лійка</i>		Картина <i>Малювання</i>	Полотно, фарби <i>Пензлі</i>	
Посуд <i>Розпис</i>	Глечик із глини, чашка або тарілка, фарба <i>Пензлики</i>		Одяг <i>Малювання</i>	Футболка, фарби для тканини <i>Рама для закріплення одягу, пензлик</i>	
Прикраси (браслет) <i>Декупаж</i>	Заготовка браслету, серветка з орнаментом, клей, лак, акрилові фарби <i>Пензлик, ножиці, пінцет</i>				

Практична робота

Оздоблення виробу в українському етнічному стилі

Обладнання та матеріали: комп'ютер, фотографії із зображеннями видів виробів і предметів домашнього вжитку, виконаних в українському народному стилі, зошит, олівець, лінійка.

Правила безпечної праці: роботу виконують з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Обрати виріб або предмет домашнього вжитку для оздоблення.
2. Проаналізувати, які техніки оздоблення можна використати для обраного виробу.

3. Обрати декілька видів оздоблення. Для аналізу можливих варіантів оздоблення заповнити порівняльну таблицю. За результатами дослідження зробити остаточний вибір техніки оздоблення.

4. Дібрати матеріали й інструменти для виконання оздоблення обраною технікою.

5. Розробити послідовність виконання та скласти план роботи в зошиті.

6. Ознайомитися з правилами безпечної праці відповідно до виду запланованих робіт.

7. Організувати робоче місце відповідно до запланованих робіт.

8. Виконати оздоблення виробу обраною технікою.

Критерій для порівняння	Техніка оздоблення			
	1 _____	2 _____	3 _____	4 _____
1. Можливі матеріальні витрати				
2. Естетична доцільність				
3. Досвід виконання попередніх робіт у цій техніці				
4. Практичне використання виробу та його функціональність із цим видом оздоблення				
5. Зручність догляду за виробом із цим видом оздоблення				

Працюємо в парях

1. Ознайомтеся зі зразками аксесуарів і прикрас, виконаних в українському етностилі (мал. 5.5).

Один учень називає техніки оздоблення, що були використані в кожному виробі, а дру-

гий пропонує варіанти заміни на інші можливі техніки.

2. Змоделюйте власний варіант оздоблення. Один учень — для краватки-«метелика» або звичайної краватки, а другий — для сережок або інших прикрас.

Мал. 5.5. Український етностиль в аксесуарах

Мал. 5.6. Середжки

Працюємо творчо й самостійно

1. На малюнку 5.6 зображено середжки у вигляді ягідних китиць. Чи можна їх віднести до категорії виробів в етнічному стилі? Обґрунтуйте свою відповідь.
2. Розробіть власну пропозицію оздоблення або виготовлення окремого виробу з рослинними мотивами, що можна характеризувати як виконані в етностилі.
3. Зробіть ескіз запропонованого виробу в зошиті, запишіть техніку виконання та кольори, які можна до нього дібрати.

Ключові слова: український етнічний стиль, оздоблення в українському етнічному стилі.

Контрольні запитання

1. Назвіть ознаки українського етнічного стилю.
2. Яких вимог слід дотримуватися, якщо для облаштування приміщення обрано український етнічний стиль?
3. Які існують види українських етнічних виробів?
4. Які техніки можна використовувати для оздоблення виробів в українському етнічному стилі?

§ 6 Послідовність виготовлення виробу. Виготовлення виробу. Контроль якості виробу. Догляд за виробами

1. Які існують способи з'єднання деталей виробів?
2. Які матеріали для з'єднання можна використовувати для виготовлення виробів в етностилі?
3. У чому полягає контроль якості готового виробу?
4. Чи потрібно доглядати за виробами інтер'єрного призначення?

З'єднання деталей виробу

Під час виготовлення виробів в етнічному стилі використовують такі характерні види з'єднань: скручування кількох деталей нитками в ляльках-мотанках і солом'яних павуках

(мал. 6.1, а), лозою — для виготовлення плетених меблів (мал. 6.1, б), рогозою — для виготовлення обрядових ляльок на масляну, Івана-Купала та вінках (мал. 6.1, в), солом'яною — для виготовлення дідухів (мал. 6.1, г).

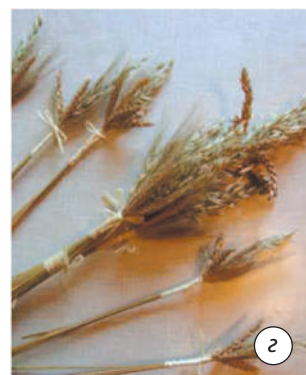
а

б

в

г

Мал. 6.1. З'єднання деталей виробів, виготовлених в етностилі

Мал. 6.2. Види сучасних клеїв

Для з'єднання деталей виробів у етностилі використовують клеї «Момент», «Кристал» (мал. 6.2, а), що не залишають слідів після склеювання. Вони мають густу гелеву структуру, тому придатні для склеювання вертикальних поверхонь.

Полімерний клей (мал. 6.2, б) — універсальний клейовий матеріал для з'єднання деталей. Його перевагами є морозо-, водо- та термостійкість, а з'єднання залишається еластичним за будь-яких умов. Цей клей використовують для з'єднання поверхонь з будь-яких матеріалів, навіть скла й металу. Крім того, він є дуже економічним у використанні, оскільки його можна наносити не на всю поверхню з'єднуваних деталей, а пунктирно.

Термосиліконовий клей (мал. 6.2, в) є новітнім з'єднувальним засобом. Його дійсно можна назвати суперклеєм за його здатність швидко застигати (за декілька секунд) та високу міцність. Він має довгий термін використання. Ні час, ні природні умови — світло, температура й вологість — не можуть його пошкодити. До того ж він має кольорові стрижні, які дозволяють склеювати поверхні будь-якого кольору, а місце склеювання залишається непомітним.

Клей ПВА (мал. 6.2, г) залишається популярним завдяки простоті його використання, доступній ціні та відсутності токсичних випарів. Його використовують для з'єднання поверхонь різних виробів із паперу, тканини, деревини тощо.

Про інші види з'єднання деталей виробів (з металу та деревини) ви можете прочитати в додатковому матеріалі на сайті.

Контроль якості виробу та догляд за предметами інтер'єрного призначення

У процесі технологічних операцій під час виготовлення виробу необхідно обов'язково здійснювати поточний контроль якості виробу — перевірку відповідності розмірів, геометричної форми та інших ознак виробу тим, що передбачені задумом виробу, його ескізом.

Під час контролю якості готового виробу слід звертати увагу на точність обробки деталей, чистоту виробу, відсутність на ньому дефектів, якості з'єднання деталей, витрати матеріалу, відповідність оздоблення задуму та якості його виконання, загальний естетичний вигляд і функціональність виробу.

Час, упродовж якого будуть служити виробу, виготовлені в етностилі, насамперед залежить від догляду за ними та заходів, щоб зберегти їх у відмінному, незіпсованому стані.

Вироби не повинні контактувати в приміщенні із сирими або мокрими поверхнями та з іншим шкідливим середовищем. Сонячне світло також може негативно вплинути на стан виробів: кольори втратять яскравість, виріб стане невиразним, тьмяним. Перепад температур також може негативно вплинути на стан виробів.

Усі деталі виробів, що виготовлені з твердих матеріалів, необхідно протирати від пилу й бруду м'якою вологою тканиною, поролоною губкою або спеціальною меблевою щіткою (можна з використанням відповідних мийних засобів).

Дізнайтеся більше

Інколи трапляється так, що ми живемо поряд зі скарбом і не помічаємо його. Такий скарб можна знайти на Полтавщині. Його зберігають майстри, які навчають учнів у Решетилівському художньому професійному ліцеї. Захоплює подих від надзвичайно витончених вишиванок Полтавщини в традиційних пастельних кольорах, білим по білому. У багатьох країнах світу відомі роботи майстрів Леоніда Товстухи, Ніни Іпатій, Олени Коршунової, родин Бабенко, Вакуленко, Кісь, Шевчуків, Пілюгіних. Сьогодні культуру решетилівської вишивки презентують як нематеріальний культурний спадок ЮНЕСКО за її унікальність та автентичність.

Практична робота

Остаточна обробка виробу

Інструменти та матеріали: інструменти та матеріали для з'єднання деталей виробу, матеріали для оздоблення виробу.

Правила безпечної праці: роботу виконувати з дотриманням правил безпечної праці в шкільних майстернях.

Послідовність виконання роботи:

1. Ознайомитися з матеріалами для з'єднання деталей.
2. Обрати матеріали, які найбільше підходять для з'єднання деталей виробу, який виготовляють.
3. Виконати з'єднання деталей виробу.
4. Визначити якість виробу.
5. Оцінити якість виготовленого виробу (за 12-бальною шкалою) за такими критеріями:
 - 1) відповідність ескізному малюнку;
 - 2) добір конструкційних матеріалів для виробу;

- 3) якість виготовлених деталей виробу;
- 4) спосіб з'єднання деталей;
- 5) якість оздоблення виробу;
- 6) загальний естетичний вигляд;
- 7) функціональність виробу.

Ключові слова: з'єднання деталей, полімерний клей, термосиліконовий клей.

Контрольні запитання

1. Які способи з'єднання деталей характерні для виробів, виготовлених в етностилі?
2. Які існують види новітніх клейових матеріалів?
3. За якими критеріями визначають якість виготовленого виробу?
4. Які особливості догляду за виробами, виготовленими в етностилі?

Перевірте свої знання за розділом «Технологія виготовлення виробів у етнічному стилі», виконавши тестові завдання на сайті.

Додаток 1

Виготовлення в'язаного чохла-грілки на чашку

Сьогодні дуже популярні невеличкі побутові дрібнички, зроблені власноруч, наприклад чохла на чашки. Вони не тільки дозволяють довго утримувати напій гарячим, а й створюють добрий настрій і додають затишку на кухні.

Послідовність виконання чохла-грілки на чашку

Інструменти та матеріали: пряжа, нитки, спиці, гачок, голка, ножиці.

Послідовність виконання	Зображення
1 Пров'язати обраними нитками та спицями пробний зразок, щоб розрахувати кількість петель відповідно до обхвату вашої чашки. Виріб буде складатися з двох основних деталей. Тому під час розрахунку слід обхват поділити на 2	
2 Набрати розраховану кількість петель + 2 крайові. Надалі крайові петлі не будуть указуватися, і в'язати їх потрібно відповідно до правил. Останню петлю пров'язувати виворітною	
3 В'язати: 4 ряди резинкою 2 x 2 (2 — лицьові петлі, 2 — виворітні)	
4 Наступні ряди в'язати лицьовою гладдю (чергуючи лицьові й виворітні ряди). В'язати до потрібної висоти чашки	

Послідовність виконання	Зображення
5 Останні чотири ряди в'язати резинкою 2 x 2	
6 Закрити петлі останнього ряду	
7 Зв'язати ще таку саму деталь виробу	
8 Для в'язання «рукавів» набрати 10 петель. В'язати лицьовою гладдю 12 рядків	

Послідовність виконання

Зображення

9 Поміняти колір ниток та в'язати ще 4 ряди. Протягнути крізь всі петлі нитку та стягнути їх. Зв'язати так само ще один рукав

10 Для виготовлення кишені набрати 6 петель та в'язати лицьовою гладдю 9 рядів

11 Підготувати деталі виробу до з'єднання

Послідовність виконання

Зображення

12 З'єднати деталі виробу. Вставити один рукав у боковий шов та зшити його, а другий приєднати до задньої половинки виробу та зшити тільки верхню і нижню частини бокового шва, урахувавши форму ручки на чашці. Пришити кишеню

13 Пришити на внутрішні частини рукавів металеві гачки для закріплення виробу на чашці. Чохол на чашку готовий

Додаток 2

Виготовлення В'язаного чохла для мобільного телефону

В'язання спицями — чудове й корисне хобі, воно дозволяє створювати дивовижні за красою речі: одяг, сувеніри, прикраси інтер'єру, іграшки та багато іншого. Навіть початківці з легкістю виконують маленькі в'язані дрібнички, що нескладні у виконанні й не потребують багато часу. Наприклад, в'язаний чохол для мобільного телефону, який не тільки захищає його від ударів, вологи, а й підкреслить вашу індивідуальність.

Послідовність виготовлення в'язаного чохла для телефону

Інструменти та матеріали: пряжа, спиці, гачок, ножиці.

Послідовність виконання	Зображення
1 Пров'язати обраними нитками та спицями пробний зразок, щоб розрахувати кількість петель відповідно до ширини вашого телефону	
2 Набрати розраховану кількість петель + 2 крайові. Надалі крайові петлі не будуть указуватись, і в'язати їх потрібно відповідно до правил. Останню петлю пров'язувати виворітною	
3 В'язати 4 ряди резинкою 2 x 2 (2 — лицьові петлі, 2 — виворітні)	

Послідовність виконання	Зображення
4 Наступні ряди в'язати так: з лицьового боку перші та останні 2 петлі — лицьовими, між цими петлями в'язати візерунком «плутанка» (1 лицьова, 1 виворітна за передню стінку, 2 лицьові). Зворотні ряди: 2 виворітні петлі на початку та в кінці, решта петель між ними відповідно до візерунка. Там, де була лицьова петля, в'язати виворітну, а де була виворітна — лицьову	
5 Далі в'язати резинкою: 2 x 2 до потрібної довжини відповідно до розміру телефону	

Послідовність виконання

6 Закрити останній ряд

Зображення

7 Скласти отриманий виріб навпіл лицьовими боками всередину та за допомогою гачка з'єднати бокові шви

Послідовність виконання

8 Оздобити низ виробу китицями

Зображення

Додаток 3

Виготовлення браслета з бісеру в етнічному стилі

Плетіння з бісеру — захоплююче й цікаве заняття, яке дає можливість реалізувати свій творчий потенціал. Браслети з бісеру неймовірно яскраві й не поступаються красою ювелірним виробам. Виконаний власними руками браслет буде унікальним аксесуаром до вашого вбрання або чудовим подарунком для близької людини.

Браслет із бісеру можна виготовити двома способами: вишити по тканині або сплести.

Послідовність виготовлення браслета, вишитого бісером в етнічному стилі

Інструменти та матеріали: узор, тканина для вишивання, нитки та голки для вишивання бісером, бісер різних кольорів відповідно до узору; додатково знадобляться застібка та клейова стрічка для проклеювання швів.

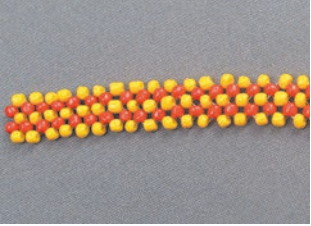

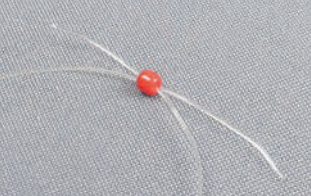
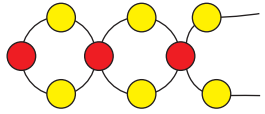
Послідовність виконання	Особливості виконання	Зображення
1 Вибрати узор (схему) для вишивання	Необхідно враховувати щільність бісеру в 1 кв. см, щоб правильно розрахувати ширину браслета в готовому вигляді	
2 Вишити браслет бісером	Бісер пришивають швом «півхрестик». Стібки виконувати в одному напрямку, щоб вишивка мала рівний та акуратний вигляд. З виворітного боку мають бути тільки вертикальні стібки	
3 Клейову стрічку та приклеїти її до ліній припусків коротких сторін з виворітного боку тканини	Це додасть додаткової товщини та щільності в місцях, де буде кріпитися застібка	
4 Запрасувати припуски	Перед запрасуванням необхідно підігнати тканину в кутах	

Послідовність виконання	Особливості виконання	Зображення
<p>5 Пришити застібку</p>		
<p>6 Запрасувати довгий згин браслета посередині</p>	<p>Виконувати запрасування по внутрішньому боку браслета</p>	
<p>7 Зшити браслет по периметру дрібними потаємними стібками</p>	<p>Під час зшивання коротких сторін ще раз закріпити застібку</p>	

Для виготовлення плетеного браслета необхідно: вибрати узор, дібрати бісер відповідних кольорів і ліску або тонку капронову нитку для плетіння. Існує варіант плетіння, у якому використовують тонку голку для бісеру.

Послідовність виготовлення плетеного браслета з бісеру

Послідовність виконання	Зображення	Послідовність виконання	Зображення
<p>1 Вибрати узор (схему) плетіння. Підготували еластичну ліску (якщо браслет буде без застібки). Бісер для зручності розкласти окремо за кольорами</p>		<p>4 Підтягнути її щільно до трьох, що вже нанизані на ліску. Утворився «хрестик»</p>	
<p>2 Набрати на ліску перші три бісерини відповідного кольору</p>		<p>5 На кожний з двох кінців ліски нанизати по одній бісерині</p>	
<p>3 Провести два кінці ліски через наступну за узором бісерину</p>		<p>6 Далі продовжувати плетіння за схемою. Добирати бісерини за кольором відповідно до схеми</p>	

Послідовність виконання

Зображення

7 Пласти браслет до необхідної довжини. Бісерини рівномірно та щільно підтягувати після утворення кожного хрестика

8 Для утворення другого ряду браслета нанизати на один кінець ліски три бісерини відповідного кольору, а інший кінець ліски протягнути через останню бісерину

9 Підтягнути бісерини до браслету

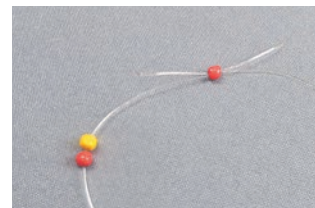
10 Нанизати на один кінець ліски дві бісерини відповідного кольору, а інший кінець ліски протягнути через останню бісерину. Підтягнути бісерини до готового плетіння

Послідовність виконання

Зображення

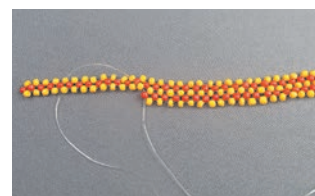
11 Нанизати на один кінець ліски три бісерини відповідного кольору, а інший кінець ліски протягнути через останню бісерину

12 Пропустити один кінець ліски через бісерину першого ряду

13 Продовжувати плетіння браслета до кінця

14 Протягнути кінець ліски через дві останні бісерини та через перші дві бісерини на початку браслета

15 Закріпити кінці еластичної ліски термоклеєм. Якщо ліска звичайна, слід дібрати та пришити застібку

Додаток 4

Виготовлення гідуха

З кожним роком дедалі більшої популярності набуває традиція прикрашання на Різдвяні свята домівок не ялинками, а стародавнім українським символом — дідухом. Наші предки вірили, що зі снопом до оселі приходять затишок, святковий настрій, добробут, мир і злагода. Цю національну традицію відроджують відомі майстри, серед яких Ірина Світ, Леся Колосенко, Марія Кравчук та багато інших.

Дідух може бути як невеликого розміру, так і великим до 3 метрів заввишки. Він може бути плетеним спіраллю або зв'язаним з окремих снопиків. Найчастіше його виконують з неомолочених колосків злакових культур (жита, пшениці, вівса), додають льон, але існують і декоративні варіанти, сплетені з лугових трав.

Послідовність виконання традиційного дідуха техніками плетіння та обмотування

Інструменти та матеріали: достиглі стебла злакових культур (пшениці, жита, вівса тощо), ножиці, скалка, посудина для вимочування необхідного розміру (щоб можна було розмістити стебла для обдавання кип'ятком).

Послідовність виконання

1 Дібрати стебла злаків і відсортувати їх за довжиною

2 Сплести косичку зі стебел. Щоб стебла були пластичними, необхідно заздалегідь замочити їх у гарячій воді. Зайві частинки, які стирчать після дов'язування наступних стебел, обрізати. Сплетену косичку «пропрасувати»

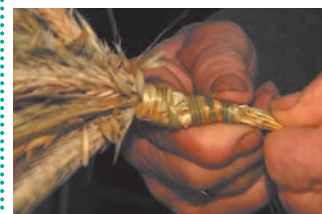
Зображення

Різноманіття дідухів: а — авторська робота народного майстра Ірини Світ; б — традиційні дідухи; в — трав'яні дідухи

Послідовність виконання

3 Зв'язати перший снопик колосків шпагатом або використовуючи залишки стебел. Це перша гілка «дідуха». Так само зв'язати до дванадцяти снопиків

4 Запарити зв'язані снопики кип'ятком, щоб вони стали пластичними

5 Зв'язати шпагатом між собою перші три снопики, як показано на фотографії

Послідовність виконання

Зображення

6 Прив'язувати по черзі пари снопиків, формуючи наступний ярус гілочок. Прив'язувати можна шпагатом або сплетеною косичкою

7 Поступово формувати дерево необхідної висоти

8 Окремо сформувати три «ноги» дідуха й обплести їх

Послідовність виконання

Зображення

9 Готовий дідух схожий на традиційне Дерево життя

Додаток 5

Виготовлення краватки-метелика, вишитої в українському стилі

Вишиті краватки буквально увірвалися в моду кілька років тому. Раніше їх надягали лише на традиційні свята, а сьогодні вишиті краватки є популярним аксесуаром. Вони зручні у використанні, їх можуть надягати і чоловіки, і жінки. Найчастіше їх виготовляють з льону, сатину, атласу або бавовни.

Класична краватка-метелик — це скроена і зшита смужка тканини, сформована у вузол-бант. Витратити час і сили на зав'язування такої краватки не потрібно, слід обгорнути навколо коміра спеціальну еластичну тасьму, на якій закріплена краватка, і застебнути її на гачок.

Вишита краватка-метелик, виготовлена власноруч в українському етнічному стилі, буде неймовірно ефектним аксесуаром, що підкреслить вашу індивідуальність.

Послідовність виготовлення вишитої краватки-метелика

Інструменти та матеріали:

- відріз тканини (два відрізи, якщо планується шити двоколірну краватку);
- нитки: швейні та для вишивання;
- голки, кравецькі ножиці;
- застібка для краватки або еластична тасьма завширшки 1,5–2,0 см підходящого до краватки кольору.

Послідовність виконання

1 Виготовити викрійки деталей метелика.

Основна деталь:
довжина прямокутника — 13–14 см; ширина — 6 см (у готовому вигляді) $\times 2 = 12$ см.

Перемичка:
довжина — 6 см; ширина — 4 см.

Поясок:
довжина — 45–50 см; ширина — 5 см.

До всіх зрізів додати припуск на шов — 1 см

Зображення

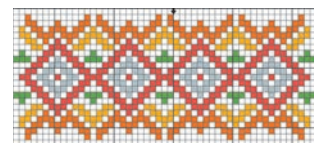
Лінія згину

Види оздоблення краватки-метелика: а — візерунок розміщений по всій поверхні метелика; б — візерунок розміщений вздовж коротких країв

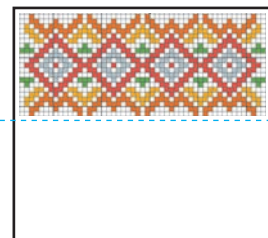
Послідовність виконання

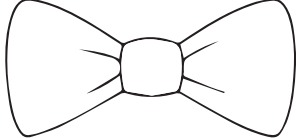

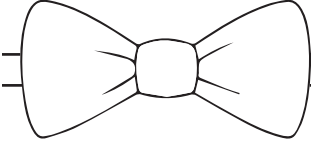
2 Вибрати візерунок. Візерунок може бути розміщений по всій поверхні основної деталі метелика або бути смужками вздовж коротких країв

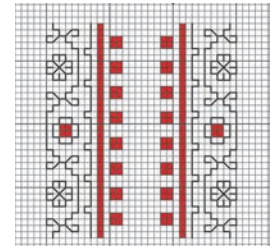
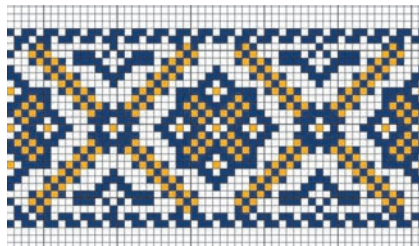
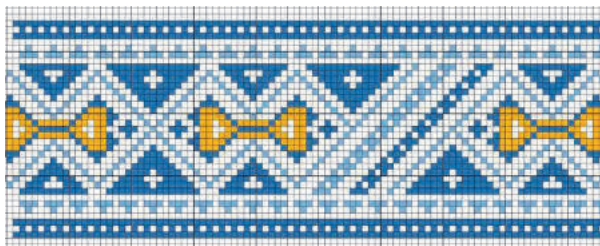
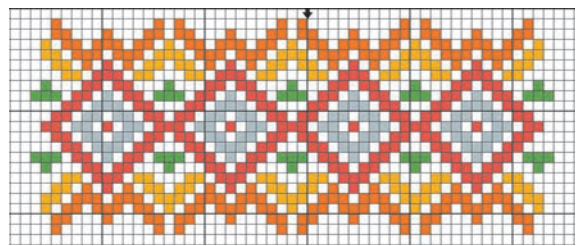
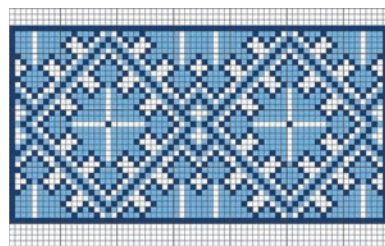
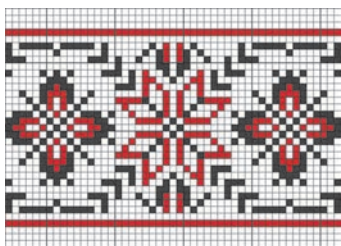
Зображення

3 Визначити на тканині місце для майбутньої вишивки. Розмічання виконують на одній половині основної деталі: слід приколоти та обвести схему малюнка на тканині. Якщо візерунок вишивають уздовж коротких країв, то розмічати місце слід на однаковій відстані від центра

Послідовність виконання	Зображення	Послідовність виконання	Зображення
<p>4 Дібрати нитки потрібного кольору відповідно до обраної схеми. Вишити візерунок</p>		<p>8 Скласти перемичку та поясок навпіл лицьовими боками всередину та зшити вздовж довгого зрізу. Вивернути та припрасувати</p>	<p>Перемичка</p> <p>Поясок</p>
<p>5 Припрасувати вишиту деталь (з виворітного боку) так, щоб не пошкодити вишивку</p>			
<p>6 Скласти навпіл основну деталь метелика лицьовими боками всередину та зшити спочатку по коротких зрізах, а потім — по довгому. Під час зшивання по середині довгого зрізу залишити не зашитим 3 см. Зрізати припуски в кутах так, щоб не пошкодити строчку</p>		<p>9 Перемичку накласти на основну деталь посередині, обгорнути її та зшити потайними стібками з виворітного боку</p>	
<p>7 Через незашитий отвір вивернути деталь, виправити кути та припрасувати. Щілину акуратно зашити потайними стібками</p>		<p>10 До пояска пришити гачки та протягнути його зі зворотного боку через перемичку</p>	

Приклади схем для вишивання

Словник термінів

Автомат — машина (апарат, прилад), що виконує роботу за допомогою особливого механізму без участі людини.

Автоматизація — виконання виробничих процесів за допомогою автоматичних приладів і машин.

Адаптація — настроювання системи на певні умови застосування.

Адаптивний — здатний пристосовуватися.

Ассортимент одягу — це одяг, об'єднаний у самостійну групу за певними ознаками.

Бажання — прагнення до здійснення чого-небудь; хотіння.

Бензен — органічна сполука, ароматичний вуглеводень, молекулярна формула C_6H_6 ; безбарвна речовина з характерним запахом.

Біоніка — наука, що вивчає представників тваринного й рослинного світу з метою використання їхніх природних форм для створення нових технічних об'єктів.

Біонічний метод — формоутворення на основі образів живої природи.

Біоформа — одна з форм, яку можуть мати предмети та яка відображає зовнішні обриси біологічних об'єктів.

Букле (від фр. *bouclette* — кільце) — фасонна пряжа, що має великі вузлики на волокнах, які розташовані на деякій відстані один від одного.

Висока мода — певні напрямки в одязі (матеріали, фасон) і аксесуарах на прийдешній сезон провідними будинками моди. Продукцію будинків моди випускають малими партіями: вона призначена для привілейованих верств суспільства; колекції високої моди представляють на Тижнях моди.

Габітус (від латин. *habi* — на, *tus* — зовнішність) — зовнішній вигляд організму, сукупність ознак, що характеризує загальний тип статури.

Дрес-код (від англ. *dress code* — кодекс одягу) — регламент в одязі, якого необхідно дотримуватися під час відвідування певних заходів, організацій, закладів.

Інтарсія — особлива техніка гармонійного поєднання різних фактур і текстур деревини для оздоблення поверхні дерев'яних виробів.

Кілт — предмет національного шотландського чоловічого одягу у вигляді спідниці, традиційний одяг шотландських горців.

Клановість одягу — відмінності в одязі, за якими можна визначити належність людини до певної соціальної групи.

Класифікатор професій — довідник, що містить систематизований перелік професій (виробничих стандартів).

Класифікація професій — розподіл професій відповідно до галузевої структури народного господарства (виробничої й невиробничої сфер).

Колекція — серія моделей одягу, представлена кількома фасонами з різним декоративним рішенням у рамках однієї концепції.

Консилер (коректор) — дозволяє за лічені секунди позбутися недоліків шкіри обличчя. Ним можна швидко приховати прищі або синці під очима, а також пігментні плями.

Макіяж (від фр. *maquillage* — грим, перефарбування, підробка) — нанесення на шкіру обличчя різних видів декоративної косметики з метою прикраси та корекції існуючих вад.

Маніпулятор — пристрій, що копіює рух пальців, заміняє руки людини й управляється на відстані в разі неможливості безпосереднього контакту людини з об'єктом (заготовкою, речовиною, деталлю тощо).

Меланж — пряжа, волокна якої мають різний колір.

Механізація — оснащення виробництва машинами та механізмами, які повністю або частково замінюють ручну працю машинною.

Мікроконтролер — це спеціалізований мікроелектронний програмований прилад, що призначений для використання в керуючих пристроях, системах передачі даних та системах керування технологічними процесами.

Мікропроцесор — це мікроелектронний програмований пристрій, що призначений для обробки інформації та керування процесами обміну інформацією у складі мікропроцесорної системи (комп'ютера).

Мода — явище швидкого поширення й короткочасного панування певних фасонів одягу (і матеріа-

лів) для створення образу «людини, що йде в ногу із часом». Віяння моди задаються ЗМІ, на них спираються виробники одягу під час створення колекцій і споживачі.

Модель одягу — термін масового виробництва одягу; є еталоном для серійного пошиття одягу.

Нахил — природні здібності; хист до чого-небудь.

Одяг за індивідуальними замовленнями — одяг, виготовлений з вимірювання фігури людини або передбачуваної моделі.

Одяг масового виробництва — одяг на типові фігури, виготовлений серіями в умовах поточного виробництва.

Організація — об'єднання людей для здійснення певних заходів, розробки технологій тощо.

Полімеризація — процес сполучення великої кількості молекул низькомолекулярної речовини (мономеру) в молекулу полімеру.

Прагнення — сильне бажання; потяг до здійснення чогось.

Професіонал — той, хто зробив яке-небудь заняття предметом своєї постійної діяльності, своєю професією.

Професія — рід занять, трудової діяльності людини, що вимагає певних знань і навичок і є джерелом існування.

Пряжа — безперервна тонка нитка зі скручених між собою коротких натуральних або хімічних волокон; продукт прядіння. Із пряжі виготовляють тканини, трикотажне полотно, килими, швейні нитки, канати тощо.

Робот — автономно функціонуючий пристрій, призначений для заміни людини під час виконання монотонних або небезпечних робіт.

Робот-маніпулятор — різновид робота, що заміняє людину під час виконання певних технологічних операцій у виробничому процесі.

Сезон — визначає змінюваність колекцій у виробників одягу. Найчастіше їх два — осінь-зима і весна-літо.

Силует — форма одягу за ступенем прилягання до тіла. Розрізняють силуети прилеглий, напівприлеглий, трапецієвидний і прямокутний.

Спеціальність — сфера чиєїсь діяльності або вивчення чого-небудь; основна кваліфікація, професія, фах.

Спиці — основний інструмент для в'язання. За матеріалом, з якого вони виготовлені, розрізняють алюмінієві, сталеві, дерев'яні, кістяні, пластмасові спиці тощо, а за формою спиці бувають прямі (довгі однокінцеві або короткі двокінцеві панчішні) та кругові на лісці.

Стабілізувальна система — та, що забезпечує незмінність певних процесів.

Стежуча система — та, що стежить за перебігом певної технологічної операції.

Стиль — поєднання предметів одягу, прикрас, аксесуарів для створення певного образу відповідно до ситуації (святковий захід), обстановки (робоча обстановка) і соціального статусу. У більш широкому сенсі — ідейна й художня спільність образотворчих прийомів у мистецтві певного періоду. Традиційно в історії костюма (так само як і в історії мистецтва) виділяють такі стилі: готика, ренесанс, бароко, класицизм, рококо, неокласицизм, ампір, романтизм.

Стрит-арт (від англ. *street art* — вуличне мистецтво) — урбаністичне образотворче мистецтво, що поєднує графіті (спрей-арт), постери (некомерційні), трафарети тощо.

Фахівець — той, хто досконало володіє якимось фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі техніки, науки, мистецтва тощо; той, хто зробив якийсь заняття своєю професією.

Фенол (гідроксибензен) — оксигеновмісна органічна сполука, молекулярна формула C_6H_5OH , найпростіший представник класу фенолів. Безбарвна кристалічна речовина з різким характерним запахом, отруйна, традиційна назва — карболова кислота, хоча це дуже слабка кислота.

Щільність в'язання — кількість пров'язаних петель на один квадратний сантиметр в'язаного виробу.

Якість одягу — це сукупність споживчих і виробничих властивостей виробів, що визначають ступінь його придатності за призначенням.

Посилання на цікаві інтернет-ресурси

- Поради з в'язання спицями
<http://podskazok.net/ua/viazannia/porady-z-viazannia-spytsiamy.html>
- Схеми в'язання спицями для початківців: основні візерунки та схеми
<http://rukodill.com.ua/shemi-vyazannya-spitsyami-dlya-pochatkivtsiv-osnovni-vizerunki-ta-shemi.html>
- В'язання як вид декоративно-ужиткового мистецтва
<http://marinkamarganetz.blogspot.com/2012/02/blog-post.html>
- В'язання спицями
<http://knittingblog.com.ua/category/video/vyazannya-spicyami-video/>
- Уроки в'язання спицями для початківців
<http://fitopark.eu/kak-pravilno-derzhat-spitsy>
- В'язання основних петель
<http://www.rukodelie.net/stati-o-vyazanii-spicami/osnovnye-petli.html>
- В'язання витягнутих петель
<http://tisyachasovetov.ru/kromochnye-petli-i-petli-poslednego-ryada.html>
- Зразки візерунків для в'язання спицями
<https://www.pinterest.com/bernadetteferna/knitting-stitches/>
- Поради з рукоділля
<http://u-babushki.ru/index.php?menuop=view&menuid=4>
- В'язання з любов'ю
<http://vyazannya.org.ua/category/vyazanie-dlya-zhenshin/page/2>
- Хрестоподібне набирання петель
<http://knitplanet.ru/technica/vyazanie-spitsami/krestoobrzniy-nabor-bolgarskiy-zachin>
- Закриття петель останнього ряду
<http://knitplanet.ru/technica/vyazanie-spitsami/zakritie-poslednego-ryada-petel>
<http://www.club-rukodelie.com/needles/zakr.html>
- В'язання шкарпеток
<http://womanadvice.ru/vyazanye-spicami-noski-s-uzorom>
- В'язання простої шапочки
<http://www.stranamam.ru/post/7478493/>
- Підняття петель
http://www.myknitting.narod.ru/techniques/podniatie_petel.htm
- Вільна енциклопедія Вікіпедія
<https://uk.wikipedia.org/wiki>

Перелік рекомендованої літератури

- Головня О. Становлення художнього в'язання як виду декоративно-ужиткового мистецтва // Вісник ЛАМ. — Львів. — 1992. — № 3. — С. 85–87.
- Стельмащук Г. В'язання. Мереживо // Народні художні промисли УРСР. — К.: Наукова думка, 1986
- Редклифф М. В'язання спицями від А до Я в запитаннях та відповідях. — Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007.
- Антонович Є., Захарчук-Чугай Р., Станкевич М. Декоративно-прикладне мистецтво. — Львів: Світ, 1992.
- Білан М., Стельмащук Г. Український стрій. — Львів: Фенікс, 2000.
- Стельмащук Г. Українське мереживо як вид декоративно-ужиткового мистецтва // Вісник ЛАМ. — Львів, — 1997. — № 8. — С. 66–72.
- Васіна З. Український літопис вбрання. 11 000 років до н. е. — XIII ст. н. е. Т.1. — К.: Мистецтво, 2003. — С. 30, 31.
- Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. — К.: Мистецтво, 1995. — С. 71, 125.
- Даниленко В. Кам'яна могила. — К.: Наукова думка, 1986. — С. 22–26, 37.
- Головня О. Становлення художнього в'язання як виду декоративно-ужиткового мистецтва // ВЛМ. — Львів. — 1992. — № 3. — С. 85–87.
- Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва / Під ред. Запаска Я. — Львів: В-во Львівського Уні-ту, 1961. — С. 8.
- Стельмащук Г. Традиційні головні убори українців. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 55.
- Стельмащук Г. Українське національне вбрання // Конспект лекцій. — Львів: ЛДПДМ, 1994. — С. 9.
- Максимова М. В. Азбука вязания / М. В. Максимова, М. А. Кузьмина. — Харьков: Книжный клуб «Клуб семейного досуга», 2004. — 320 с.
- Полная книга по вязанию: спицы, крючок / [пер. с англ.]. — М.: Ниола-Пресс, 2007. — 320 с.

Перелік використаної літератури

- Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. — К.: Либідь, 2002. — 159 с.
- Гасюк О. О., Степан М. Г. Художнє вишивання. — К.: Вища школа, 1986. — 247 с.
- Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки. — Львів: Техніка і технологія, 2007. — 264 с.
- Наумко В. І. Культура і побут населення України. — К.: Либідь, 1991. — 230 с.
- Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического. М.: Прогресс — Культура, 1995. — 624 с.
- Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики. — К.: Редакція вісника «Ант», 2005. — 399 с.
- Селівачов М. Р. Народний костюм як виразник національної ідентичності. Збірник наукових праць. — К.: Товариство ХІК, 2008. — 302 с.
- Мельничук Ю. Семантика українських вишитих рушників // Народне мистецтво. — 2004. — № 3–4.; 2005. — № 1–2.
- Мельничук Ю. Магічність української вишивки // Артанія. — 1999 — № 5.
- Косміна О. Традиційне вбрання українців. Том 1. Лісостеп. — К.: Балтія — Друк, 2008. — 160 с.
- Косміна О. Українське традиційне жіноче вбрання Київщини. Кінець ХІХ – поч. ХХ ст.: Наочний посібник. — К.: Хрещатик, 1994.
- Менкуш-Заневчик Я. Альбом. — К.: ПВП За друга, 2007. — 175 с.
- Никорак О. Українська народна тканина. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004.
- Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки. — К.: Мистецтво, 2008. — 464 с.
- Енциклопедія українознавства. — К.: Віпол, 1994. — 400 с.
- Зайченко В. Вишивка Чернігівщини. К.: Родовід, 2010. — 208 с.
- Максимова М. В. Азбука вязания. — М.: Легпромбытиздат, 1992. — 240 с.

Зміст

Передмова	3
-----------------	---

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ, В'ЯЗАНИХ СПИЦЯМИ

Розділ 1. Основи матеріалознавства

§1 Матеріали синтетичного походження, їхні властивості.....	6
Лабораторно-практична робота. Розпізнавання видів пряжі.....	15

Розділ 2. Технологія виготовлення виробів, в'язаних спицями

§2 В'язання спицями як вид декоративно- ужиткового мистецтва. Матеріали, інструменти та пристосування для в'язання спицями.....	16
Практична робота. Добір спиць і пряжі для в'язання	22
Практична робота. Підготовка пряжі для в'язання спицями.....	23
§3 Елементи в'язання спицями	24
Практична робота. Вправи з набирання петель початкового ряду.....	27
§4 В'язання основних елементів.....	27
Практична робота. Вправи з в'язання лицьових і виворотних петель.....	34
Практична робота. В'язання прямокутного полотна.....	34
Практична робота. В'язання візерунків, утворених лицьовими та виворотними петлями	34

§5 В'язання ажурних візерунків. Збільшення і зменшення кількості петель	35
Практична робота. Вправи на збіль- шення та зменшення кількості петель... ..	39
§6 Щільність в'язання.....	40
Практична робота. Розрахунок кількості петель і рядів для в'язання деталей виробу	42
§7 В'язання за схемою	43
Практична робота. В'язання виробу	46
§8 З'єднання деталей виробу.....	47
Практична робота. З'єднання деталей виробу.....	56
§9 Оздоблення виробу. Догляд за виробом	57
Практична робота. Остаточна обробка виробу	62

Розділ 3. Основи техніки, технологій і проектування

§10 Автоматизація, комп'ютеризація та роботизація сучасних технологічних процесів	68
Практична робота. Ознайомлення з автоматичними пристроями	74
§11 Основи проектної діяльності	74
Практична робота. Створення моделі виробу з використанням біоформ	78
§12 Проектування майбутньої професійної діяльності	78
Практична робота. Визначення інтересів і нахилів до певного типу професій.....	82

Розділ 4. Технологія побутової діяльності

§13 Технологія проектування власного стилю.....	84
Практична робота. Розробка графічного зображення власного стилю. Презентація спроектованого власного стилю в одязі.....	91
§14 Мистецтво макіяжу.....	92
Практична робота. Вправи з коригування обличчя за допомогою макіяжу та окулярів	101
§15 Ознайомлення з професіями	104

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ У ЕТНІЧНОМУ СТИЛІ

Розділ 1. Основи матеріалознавства

- §1 Конструкційні матеріали та їхні властивості..... 110
Лабораторно-практична робота.
Дослідження властивостей матеріалів для виготовлення предметів інтер'єру в етнічному стилі 116

Розділ 2. Технологія виготовлення виробів в етнічному стилі

- §2 Стилї інтер'єру та одягу.
Етнічний стиль..... 118
Лабораторно-практична робота.
Ознайомлення з етнічними стилями оформлення інтер'єрів..... 130

- §3 Український етнічний стиль..... 131
Практична робота. Визначення характерних спільних рис та ознак українського етнічного стилю одягу різних регіонів України 146
- §4 Виготовлення виробів в етнічному стилі 147
Практична робота. Виготовлення виробу в етнічному стилі 150
- §5 Оздоблення виробу..... 151
Практична робота. Оздоблення виробу в українському етнічному стилі 155
- §6 Послідовність виготовлення виробу. Виготовлення виробу. Контроль якості виробу. Догляд за виробами 156
Практична робота. Остаточна обробка виробу 158

Додаток 1. Виготовлення в'язаного чохла-грїлки на чашку..... 159

Додаток 2. Виготовлення в'язаного чохла для мобільного телефону..... 161

Додаток 3. Виготовлення браслета з бісеру в етнічному стилі 163

Додаток 4. Виготовлення дідуха 166

Додаток 5. Виготовлення краватки-метелика, вишитої в українському стилі..... 168

Словник термінів 170

Посилання на цікаві інтернет-ресурси..... 172

Перелік рекомендованої літератури..... 173

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня / учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	в кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

*ХОДЗИЦЬКА Ірина Юліївна
ТИМЕНКО Володимир Петрович
ГОРОБЕЦЬ Олена Валеріївна
БЕЗНОСЮК Олена Іванівна*

**«ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ (обслуговуючі види праці)»
підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Редактори *Т. М. Мишиньова, І. Г. Шахова*. Технічний редактор *А. В. Пліско*.
Комп'ютерна верстка *А. О. Цибань*. Коректор *Н. В. Красна*.
Художник *О. С. Юхтман*. Художнє оформлення *В. І. Труфен*.

В оформленні підручника використані зображення,
розміщені в мережі Інтернет для вільного використання

Підписано до друку 20.06.2017. Формат 84×108/16.
Папір офсетний. Гарнітура Шкільна. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 18,48. Обл.-вид. арк. 24,02. Тираж 97661 прим. Зам. № 265-06.

ТОВ Видавництво «Ранок»,
вул. Кібальчича, 27, к. 135, Харків, 61071.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5215 від 22.09.2016.

Адреса редакції: вул. Космічна, 21а, Харків, 61145.

E-mail: office@ranok.com.ua. Тел. (057) 701-11-22, тел./факс (057) 719-58-67.

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»,
пров. Сімферопольський, 6, Харків, 61052.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5340 від 15.05.2017.
Тел. +38 (057) 703-12-21. E-mail: sale@triada.kharkov.ua